

INFORMACJA

o pracy Rzecznika Praw Obywatelskich

październik – grudzień 2012 r.

Spis treści

Część 1.....	3
I. Informacje o wpływie i załatwianiu wniosków.....	3
II. Wystąpienia o charakterze generalnym.....	20
III. Kasacje oraz skargi kasacyjne do Sądu Najwyższego, przystąpienia do postępowań przed sądami powszechnymi	67
IV. Pytania prawne do Sądu Najwyższego. Wnioski do Naczelnego Sądu Administracyjnego.....	75
V. Skargi do Wojewódzkich Sądów Administracyjnych, skargi kasacyjne do Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz przystąpienia do postępowań przed sądami administracyjnymi i organami administracji	79
VI. Wnioski do Trybunału Konstytucyjnego. Zgłoszenia udziału w postępowaniach w sprawie skarg konstytucyjnych.....	88
VII. Opinie i stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich.....	96
VIII. Reakcje na wcześniejsze wystąpienia Rzecznika	97
Część 2.....	112
Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w IV kwartale 2012 r.	112
Część 3.....	233
Wybór spraw indywidualnych.....	233

Część 1

I. Informacje o wpływie i załatwianiu wniosków

Dane informacyjno-statystyczne

za IV kwartał 2012 r.

Tabela 1. Wpływ do Rzecznika Praw Obywatelskich.

	IV kwartał 2011	IV kwartał 2012	%	Cały okres funkcjonowania instytucji RPO (1.01.1988 – 31.12.2012)
Wpływ ogółem	14 937	16 216	+8,6	1 221 019
w tym nowe sprawy	7 474	7 576	1,4	722 000
Liczba odpowiedzi na wystąpienia RPO	4 037	4 249	+5,3	402 698

W IV kwartale 2012 r. w Biurze RPO przyjęto 1521 interesantów oraz przeprowadzono 8319 rozmów telefonicznych, udzielając wyjaśnień i porad. Wysłano 15 332 pisma w 9 966 prowadzonych sprawach, ponadto zarejestrowano 198 apeli, listów otwartych, protestów bez oznaczenia wnioskodawcy.

Tabela 2. Rzecznik Praw Obywatelskich skierował:

	IV kwartał 2012	2012
wystąpień problemowych	56	292
wniosków do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie niezgodności przepisów z aktem wyższego rzędu	7	19
zawiadomień do Trybunału Konstytucyjnego o przystąpieniu do postępowania ze skargi konstytucyjnej	2	12
pytań prawnych do Sądu Najwyższego	3	6
kasacji	16	43

skarg kasacyjnych do Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych	-	2
skarg kasacyjnych do Sądu Najwyższego w sprawach pracy	-	1
skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (prawo cywilne)	1	1
skarg kasacyjnych do Naczelnego Sądu Administracyjnego	-	2
wniosków do Naczelnego Sądu Administracyjnego o wykładnię przepisów	-	2
skarg do Wojewódzkich Sądów Administracyjnych	7	23
przystąpił do postępowania sądowego	5	8
przystąpił do postępowania administracyjnego	3	11
Razem	100	422

Tabela 3. Sprawy rozpatrzone.

	Sposób rozpatrzenia sprawy		Liczba	%
1	2		3	4
Podjęto do prowadzenia	1	Razem (2+3)	2184	28,5
	2	podjęto do prowadzenia	2001	26,1
	3	w ramach wystąpienia o charakterze generalnym	183	2,4
Udzielono wyjaśnień, wskazano wnioskodawcy przysługujące środki działania	4	Razem (5)	4603	60,1
	5	udzielono wyjaśnień, wskazano wnioskodawcy przysługujące środki działania	4603	60,1
Inne	6	Razem (7+9)	876	11,4
	7	przekazano wniosek wg. właściwości	160	2,1
	8	zwrócono się do wnioskodawcy o	437	5,7

		uzupełnienie wniosku		
	9	nie podjęto **	279	3,6
Razem			7663	100,0

Sposób rozpatrzenia spraw

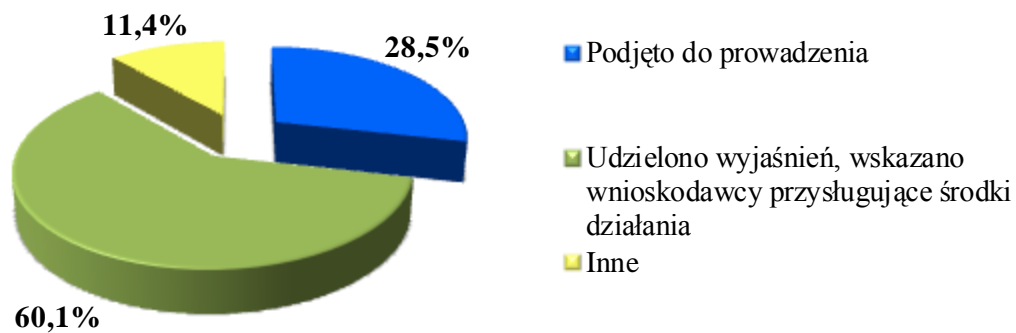

Tabela 4. Zakończenie postępowania w sprawach podjętych.

Efekty	Sposób zakończenia postępowania		Liczba	%
1	2		3	4
Uzyskano rozwiązanie oczekiwane przez wnioskodawcę	1	Razem (2+3)	407	17,7
	2	Zasadność zarzutów wnioskodawcy	258	11,2
	3	Uwzględnienie wystąpienia generalnego RPO	149	6,5
Odstąpiono od dalszego prowadzenia sprawy	4	Razem (5+6)	250	10,9
	5	Toczące się postępowanie w sprawie (niewyczerpany tryb)	119	5,2
	6	Rezygnacja RPO z dalszego prowadzenia sprawy (obiektywne przyczyny)	131	5,7

Nie uzyskano rozwiązania oczekiwanego przez wnioskodawcę	7	Razem (8+9+10)	1648	71,4
	8	Niepotwierdzenie się zarzutów wnioskodawcy	1527	66,2
	9	Nieuwzględnienie wystąpienia generalnego RPO	91	3,9
	10	Wyczerpanie przez RPO możliwości działania	30	1,3
Razem			2305	100,0

Zakończenie spraw podjętych

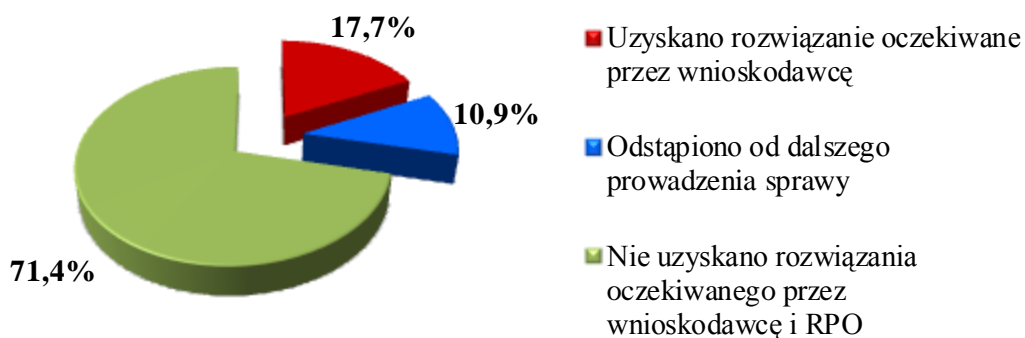
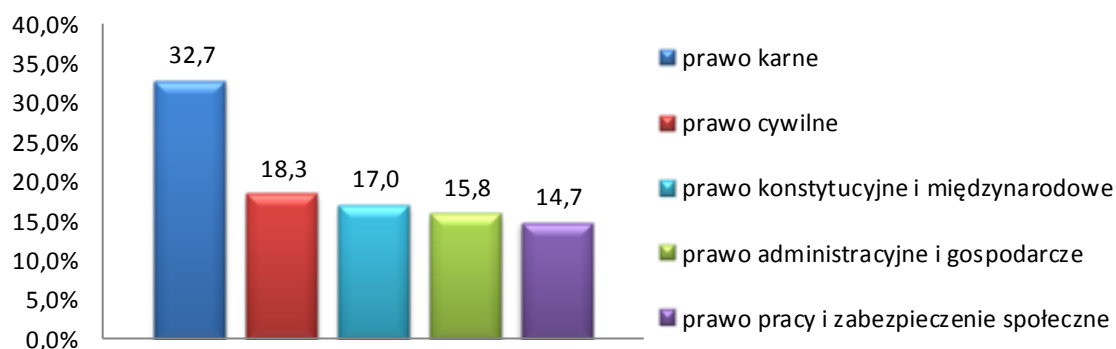

Tabela 5. Przedmiot nowych spraw (wniosków) skierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich (według właściwości zespołów merytorycznych)

		Liczba	%
1	prawo konstytucyjne i międzynarodowe	1289	17,0
2	prawo karne	2479	32,7

3	prawo pracy i zabezpieczenie społeczne	1110	14,7
4	prawo cywilne	1389	18,3
5	prawo administracyjne i gospodarcze	1198	15,8
6	Krajowy Mechanizm Prewencji	54	0,7
7	inne	57	0,8
8	Razem	7576	100,0

Wiodące problematyki spraw nowych

W Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich działają trzy Biura Pełnomocników Terenowych Rzecznika Praw Obywatelskich: we Wrocławiu (dla województw dolnośląskiego, lubuskiego i opolskiego), w Gdańsku (dla województw pomorskiego, zachodniopomorskiego i warmińsko – mazurskiego) i w Katowicach (dla województw śląskiego, małopolskiego i świętokrzyskiego), kierowane przez Pełnomocników terenowych Rzecznika Praw Obywatelskich.

W IV kwartale 2012 r. do Biur Pełnomocników Terenowych wpłynęło 1457 pism, z czego 94 pisma przekazano zgodnie z właściwością do Biura w Warszawie, a 147 pism przyjęto z Biura w Warszawie. Nowych spraw wpłynęło 733. Z ogólnej liczby 1521 interesantów w Biurach PT przyjęto 762. Przeprowadzono 1546 rozmów telefonicznych udzielając wyjaśnień i porad. Rozpatrzono 811 spraw.

Tabela 6. Sprawy rozpatrzone w Biurach Pełnomocników Terenowych RPO.

Sposób rozpatrzenia sprawy	Liczba	%
podjęto do prowadzenia *	233	28,7
udzielono wyjaśnień, wskazano wnioskodawcy przysługujące mu środki działania	469	57,8
przekazano wniosek wg. właściwości	12	1,5
zwrócono się do wnioskodawcy o uzupełnienie wniosku	30	3,7
nie podjęto	67	8,3
łącznie	811	100

Tabela 7. Wiodące problematyki spraw nowych w Biurach Pełnomocników Terenowych RPO.

Przedmiot sprawy	Liczba	%
prawo cywilne	277	37,8
prawo karne	188	25,7
prawo administracyjne i gospodarcze	115	15,7
prawo pracy i zabezpieczenie społeczne	113	15,4

Tabela 8. Spotkania i wizytacje Rzecznika Praw Obywatelskich, Zastępców Rzecznika Praw Obywatelskich oraz pracowników Biura RPO w IV kwartale 2012 r.

1.	Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Elblągu – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	01.10.2012 r.
2.	Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej	01-03.10.2012 r.

*) Pojęcie "sprawy podjętej do prowadzenia" dotyczy spraw wskazujących na możliwe istnienie naruszenia praw obywatelskich, w sprawach tych Rzecznik prowadzi postępowanie wyjaśniające (art. 8 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich).

	Policji w Olsztynie, Szpital Psychiatryczny w Olsztynie oraz Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej w Biskupcu – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	
3.	Zakład Karny oraz Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Oleśnicy oraz Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Trzebnicy – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	01-04.10.2012 r.
4.	Komenda Wojewódzka Policji w Rzeszowie – badanie przestrzegania praw funkcjonariuszy.	02-03.10.2012 r.
5.	Przyjęcia interesantów w Małopolskim Urzędzie Wojewódzkim w Krakowie przez pracowników Biura RPO w Warszawie.	07-08.10.2012 r.
6.	Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Suchowoli – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	08-09.10.2012 r.
7.	Ośrodek Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Pile oraz Dom Pomocy Społecznej w Wieleniu n/Notecią – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	08-12.10.2012 r.
8.	Spotkanie w Biurze RPO dotyczące współpracy Rzecznika z organami administracji publicznej w związku z wykonywaniem funkcji niezależnego organu ds. realizacji zasady równego traktowania	10.10.2012 r.
9.	Przyjęcia interesantów w Starostwie Powiatowym w Olsztynie przez pracowników Biura Pełnomocnika Terenowego RPO w Gdańsku.	10.10.2012 r.
10.	Przyjęcia interesantów w Świętokrzyskim Urzędzie Wojewódzkim w Kielcach przez pracowników Biura Pełnomocnika Terenowego RPO w Katowicach.	15-17.10.2012 r.
11.	Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej i Zakład Karny w Kaliszu – badanie przestrzegania praw funkcjonariuszy Służby Więziennej.	15-18.10.2012 r.
12.	Dom Pomocy Społecznej w Olkuszu oraz Dom Pomocy Społecznej w Zatorze – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	15-19.10.2012 r.
13.	Zakład Karny w Czarnem – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	16-19.10.2012 r.
14.	Spotkanie Rzecznika Praw Obywatelskich z Podsekretarzem Stanu w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz przedstawicielami organizacji pozarządowych i uczelnianych Biur Osób Niepełnosprawnych dotyczące komunikacji pomiędzy szkołami wyższymi a Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego w zakresie dostosowywania uczelni do potrzeb niepełnosprawnych studentów. Warszawa.	18.10.2012 r.
15.	Przyjęcia interesantów w Kujawsko-Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim w Bydgoszczy przez pracowników Biura	19.10.2012 r.

	Pełnomocnika Terenowego RPO w Gdańsku.	
16.	Przyjęcia interesantów w Starostwie Powiatowym w Wałbrzychu przez pracowników Biura Pełnomocnika Terenowego RPO we Wrocławiu.	19.10.2012 r.
17.	Ośrodek Strzeżony dla Cudzoziemców w Lesznowoli – badanie przestrzegania praw cudzoziemców.	22.10.2012 r.
18.	Zakład Karny w Grodkowie i Areszt Śledczy w Prudniku – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	23-26.10.2012 r.
19.	Ośrodek Strzeżony dla Cudzoziemców oraz Szkoła Podstawowa w Białej Podlaskiej – badanie przestrzegania praw cudzoziemców w zakresie dostępu do edukacji.	24.10.2012 r.
20.	Przyjęcia interesantów w Urzędzie Wojewódzkim w Lublinie przez pracowników Biura RPO w Warszawie.	25-26.10.2012 r.
21.	Ośrodek Strzeżony dla Cudzoziemców w Białymstoku - badanie przestrzegania praw cudzoziemców.	26.10.2012 r.
22.	Strzeżone Ośrodki dla Cudzoziemców w Białymstoku, Lesznowoli i Białej Podlaskiej – badanie przestrzegania praw cudzoziemców.	26.10.2012 r.
23.	Spotkanie Rzecznika Praw Obywatelskich z Ministrem Zdrowia dotyczące ochrony praw pacjenta oraz jakości i jasności stanowionego prawa jak również kwestii nowelizacji ustawy refundacyjnej, ubezpieczeń zdrowotnych osób bezdomnych, systemu ochrony zdrowia psychicznego, realizacji Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego, pełnomocnika osoby umieszczonej w szpitalu psychiatrycznym, monitoringu wizyjnego w szpitalach, przepisów prawa dotyczących geriatry oraz obowiązku zapewnienia pacjentom zakwaterowania i wyżywienia w szpitalach.	29.10.2012 r.
24.	Spotkanie Rzecznika Praw Obywatelskich z Ministrem Administracji i Cyfryzacji dotyczące m.in. problemu przewlekłości postępowań w sprawie tzw. mienia zabużańskiego, skarg związanych ze sposobem doręczania przesyłek sądowych w postępowaniu cywilnym i trudnościami w odtwarzaniu akt administracyjnych, organizacji pracy izb wytrzeźwień, braku planów zagospodarowania przestrzennego, wypadków nadzwyczajnych z udziałem dzieci .	05.11.2012 r.
25.	Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Bystrzycy Górnej oraz Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Lubiążu – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	05-09.11.2012 r.
26.	Przyjęcia interesantów w Małopolskim Urzędzie Wojewódzkim w Krakowie przez pracowników Biura RPO w Warszawie.	12.11.2012 r.
27.	Dom Pomocy Społecznej w Pleszewie oraz Izba Wytrzeźwień w Koninie – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	13-16.11.2012 r.

28.	Przyjęcia interesantów w Starostwie Powiatowym w Olsztynie przez przedstawicieli Biura Pełnomocnika Terenowego RPO w Gdańsku.	14.11.2012 r.
29.	Przyjęcia interesantów w Kujawsko-Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim w Bydgoszczy przez pracowników Biura Pełnomocnika Terenowego RPO w Gdańsku.	16.11.2012 r.
30.	Przyjęcia interesantów w Starostwie Powiatowym w Wałbrzychu przez pracowników Biura Pełnomocnika Terenowego RPO we Wrocławiu.	16.11.2012 r.
31.	Ośrodek dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy, Szkoła Podstawowa oraz Gimnazjum w Warszawie – badanie przestrzegania praw cudzoziemców w zakresie dostępu do edukacji.	16.11.2012 r.
32.	Zakład Karny we Włocławku – badanie przestrzegania praw osadzonych.	19-21.11.2012 r.
33.	Zakład Karny w Kwidzynie, Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Tczewie, Kartuzach oraz Kościerzynie – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	19-23.11.2012 r.
34.	Areszt Śledczy w Chełmnie, Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Rogowie oraz Więcborku – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	21-23.11.2012 r.
35.	Spotkanie z wyróżniającymi się studentami prawa, którzy poprzez własne inicjatywy upowszechniają informacje na temat działalności Rzecznika i są uczestnikami projektu Ambasador RPO.	22-23.11.2012 r.
36.	Podlaski Oddział Straży Granicznej w Białymstoku – badanie przestrzegania praw funkcjonariuszy.	22-23.11.2012 r.
37.	Areszt Śledczy oraz Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Dzierżoniowie i Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Sobótce – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	26-30.11.2012 r.
38.	Spotkanie Rzecznika Praw Obywatelskich z mieszkańcami Białegostoku i województwa podlaskiego zorganizowane w Podlaskim Urzędzie Wojewódzkim oraz kontrola w Ośrodku Strzeżonym dla Cudzoziemców.	28.11.2012 r.
39.	Przyjęcia interesantów w Podlaskim Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku przez Rzecznika Praw Obywatelskich oraz pracowników Biura RPO w Warszawie.	28.11.2012 r.
40.	Spotkanie Rzecznika Praw Obywatelskich z Wojewodą Podlaskim, posłami i senatorami z regionu oraz przedstawicielami administracji publicznej dotyczące problemów społeczności lokalnej i planów współpracy z RPO. Białystok.	29.11.2012 r.

41.	Przyjęcia interesantów w Urzędzie Miasta w Częstochowie przez pracowników Biura Pełnomocnika Terenowego RPO we Wrocławiu.	29.11.2012 r.
42.	Przyjęcia interesantów w Urzędzie Wojewódzkim w Lublinie przez pracowników Biura RPO w Warszawie.	30.11.2012 r.
43.	Areszt Śledczy, Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Kielcach – badanie przestrzegania praw funkcjonariuszy.	03-06.12.2012 r.
44.	Zakład Karny we Wronkach – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	04-07.12.2012 r.
45.	Dom Pomocy Społecznej „Pogodna Jesień” w Łodzi – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	05.12.2012 r.
46.	Zakład Karny oraz Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Siedlcach – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	05-07.12.2012 r.
47.	25. Brygada Kawalerii Powietrznej w Tomaszowie Mazowieckim – badanie przestrzegania praw żołnierzy.	05-07.12.2012 r.
48.	Spotkanie Rzecznika Praw Obywatelskich z Ministrem Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej dotyczące m.in. uprawnień Inspekcji Transportu Drogowego, problemów z elektronicznym systemem poboru opłat viaTOLL oraz umożliwienia osobom z niepełnosprawnością korzystania z transportu kolejowego.	07.12.2012 r.
49.	Przyjęcia interesantów w Małopolskim Urzędzie Wojewódzkim w Krakowie przez pracowników Biura RPO w Warszawie.	10.12.2012 r.
50.	Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Żarach, Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Żaganiu oraz Dom Pomocy Społecznej w Kozuchowie – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	10-14.12.2012 r.
51.	Dom Pomocy Społecznej w Lesznowoli, Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Piasecznie, Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komisariacie Policji w Piastowie oraz Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Mińsku Mazowieckim – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	10-14.12.2012 r.
52.	Komenda Wojewódzka Policji w Łodzi – badanie przestrzegania praw funkcjonariuszy.	12-14.12.2012 r.
53.	Przyjęcia interesantów w Starostwie Powiatowym w Wałbrzychu przez pracowników Biura RPO w Warszawie.	14.12.2012 r.
54.	Przyjęcia interesantów w Starostwie Powiatowym w Olsztynie przez pracowników Biura Pełnomocnika Terenowego RPO w Gdańsku.	14.12.2012 r.
55.	Spotkanie Rzecznika Praw Obywatelskich z grupą byłych więźniów	17.12.2012 r.

	obozu Mauthausen-Gusen. Prof. Irena Lipowicz została uhonorowana za wyjątkowe osiągnięcia w pracy na rzecz obrony praw człowieka i wolności obywatelskich statuetką Temidy - Klubu Byłych Więźniów Politycznych Obozów Koncentracyjnych Mauthausen-Gusen.	
56.	Dom Pomocy Społecznej „Zacisze” w Kowalach Oleckich oraz Izba Wyrzeźwień w Elku – badanie w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji.	17-19.12.2012 r.
57.	Przyjęcia interesantów w Kujawsko-Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim w Bydgoszczy przez pracowników Biura Pełnomocnika Terenowego RPO w Gdańsku.	21.12.2012 r.
58.	Przyjęcia interesantów w Urzędzie Miasta w Częstochowie przez pracowników Biura RPO w Warszawie.	27.12.2012 r.
59.	Przyjęcia interesantów w Urzędzie Wojewódzkim w Lublinie przez pracowników Biura RPO w Warszawie.	28.12.2012 r.

Tabela 9. Sympozja, seminaria i konferencje, w których uczestniczyli w IV kwartale 2012 r. Rzecznik Praw Obywatelskich, Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich oraz pracownicy Biura RPO.

1.	Konferencja zorganizowana przez Uniwersytet Warszawski nt. „Wzorce wykładni Konstytucji w Polsce i państwach Europy Środkowo-Wschodniej: doktryna i praktyka”. Warszawa.	02.10.2012 r.
2.	Szkolenie dla sędziów sądów powszechnych zorganizowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich i Fundację Centrum Szkolenia Sędziów „Iustitia” nt. „Porozmawiajmy o kasacjach”. Katowice.	05.10.2012 r.
3.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w uroczystym zakończeniu kampanii informacyjnej „SyMfonia Serc” zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Stwardnienia Rozsianego pod hasłem „1000 Twarzy SM”, podczas uroczystości prof. Irena Lipowicz została uhonorowana odznaczeniem „Ambasador SM” przyznawanym za zasługi w upowszechnianiu wiedzy na temat stwardnienia rozsianego. Warszawa.	07.10.2012 r.
4.	W Biurze RPO odbyła się prezentacja raportu „Równe szanse w dostępie do edukacji osób z niepełnosprawnościami”.	08.10.2012 r.
5.	Udział Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich w konferencji nt. „Rola praw człowieka w polskim systemie penitencjarnym, edukacja, resocjalizacja, humanitaryzm”. Kule.	10.10.2012 r.
6.	Seminarium zorganizowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich we współpracy z Generalnym Inspektorem Ochrony Danych Osobowych i Fundacją Panoptykon nt. „Kto na nas patrzy? Obywatel pod obserwacją kamer”.	11.10.2012 r.

7.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w uroczystości nadania tytułu Doktora Honoris Causa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach prof. Christianowi von Baar. Katowice.	12-13.10.2012 r.
8.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w Polskim Forum Pacjentów zorganizowanym przez organizacje pozarządowe zajmujące się ochroną praw pacjentów nt. „Jestem Pacjentem”. Warszawa.	15.10.2012 r.
9.	Rzecznik Praw Obywatelskich została Honorowym Członkiem Klubu Europejczyka działającym w Zespole Szkół Publicznych Nr 1 w Kobyłce oraz wzięła udział w uroczystym ślubowaniu uczniów klas pierwszych szkoły podstawowej. Kobyłka.	15.10.2012 r.
10.	Forum zorganizowane przez Świętokrzyski Urząd Wojewódzki oraz Komendę Wojewódzką w Kielcach nt. „Współpraca zespolonej administracji rządowej w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa społeczności mniejszości narodowych i etnicznych”. Wólka Milanowska k. Nowej Soli.	15-17.10.2012 r.
11.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w uroczystym otwarciu festiwalu „18/18 Międzynarodowy Festiwal Filmów o Handlu Ludźmi”. Warszawa.	16.10.2012 r.
12.	Konferencja zorganizowana przez Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania nt. „Rząd równych szans – administracja przeciw dyskryminacji”. Poznań.	16.10.2012 r.
13.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Zastępcy RPO w konferencji zorganizowanej przez Trybunał Konstytucyjny nt. „Konstytucja RP w pierwszych dekadach XXI wieku wobec wyzwań politycznych, gospodarczych, technologicznych i społecznych”. Warszawa.	17.10.2012 r.
14.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w konferencji zorganizowanej przez Ministra Sprawiedliwości we współpracy z Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Rzecznikiem Praw Dziecka, Prokuratorem Generalnym i Radą Społeczną ds. ADR przy Ministrze Sprawiedliwości nt. „Mediacja - inna forma sprawiedliwości”. Warszawa.	17.10.2012 r.
15.	Debata zorganizowana przez Prokuratora Generalnego z okazji Międzynarodowego Dnia Mediacji nt. „Mediacja karna jako instytucja ważna dla pokrzywdzonego”. Warszawa.	18.10.2012 r.
16.	Seminarium zorganizowane przez Komisję Nadzoru Finansowego nt. „Problemy poruszane przez klientów korzystających z usług bankowych”. Zakopane.	18-19.10.2012 r.
17.	Konferencja nt. „Tolerancja. Modele, metamorfozy i implikacje”, oraz ceremonia wręczenia polskiej nagrody im. Sergio Vieira de Mello, Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw	18-20.10.2012 r.

	Człowieka Siostrze Rafaeli – Urszuli Nałęcz , Arnoldowi Wellmanowi oraz w kategorii organizacje pozarządowe organizacji „People in Need”. Kraków.	
18.	IV edycja konferencji zorganizowanej przez Fundację Instytutu Rozwoju Regionalnego nt. „Pełno(s)prawny student”. Kraków.	23.10.2012 r.
19.	Konferencja zorganizowana przez Poznańskie Centrum Praw Człowieka, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk nt. „Prawo polskie a Konwencja ONZ o prawach osób z niepełnosprawnością – główne wyzwania”. Poznań.	24.10.2012 r/
20.	Konferencja zorganizowana w Centrum Promocji Kultury Praga-Południe nt. „Razem = lepiej, łatwiej, bezpieczniej” poświęcona działaniom interdyscyplinarnym podejmowanym wobec osób doświadczających i stosujących przemoc. Warszawa.	26.10.2012 r.
21.	Debata publiczna zorganizowana przez Fundację im. S. Batorego nt. „Wolność versus skuteczność. Władza i swoboda informacji”. Warszawa.	29.10.2012 r.
22.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w I Kongresie Języka Urzędowego, w którym uczestniczyli językoznawcy, prawnicy, przedstawiciele administracji rządowej oraz samorządowej i dyskutowali na temat usprawnienia komunikacji między urzędem a obywatelem. Warszawa.	30-31.10.2012 r.
23.	XII Międzynarodowa konferencja zorganizowana przez Targi Kielce oraz Polski Związek Piłki Nożnej nt. „Bezpieczny Stadion 2012”. Kielce.	04-06.11.2012 r.
24.	Konferencja zorganizowana przez Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania nt. „Rynek pracy – godzenie ról zawodowych i rodzinnych kobiet i mężczyzn”. Kraków.	05.11.2012 r.
25.	Inauguracja kampanii społecznej zorganizowanej przez Fundację Godne Życie pod patronatem Rzecznika Praw Obywatelskich nt. „Nie wykluczaj! Pozwól godnie żyć”. Dąbrowa Górnicza.	05.11.2012 r.
26.	III Regionalna konferencja zorganizowana przez Wyższą Szkołę Humanitas oraz Urząd Miejski w Sosnowcu nt. „1. Spotkanie Przewodniczących Zespołów Interdyscyplinarnych z terenu województwa śląskiego”. Sosnowiec.	07.11.2012 r.
27.	Konferencja zorganizowana w ramach Małopolskiego Kongresu Polityki Społecznej nt. „(Nie)czekając na starość – wyzwania dla polityki społecznej w obliczu demograficznych przemian”. Kraków.	15.11.2012 r.
28.	Ogólnopolska konferencja Uniwersytetu Trzeciego Wieku zorganizowana pod patronatem Prezydenta RP „Pakt na rzecz Seniorów”. Warszawa.	19.11.2012 r.

29.	Konferencja zorganizowana przez Wyższą Szkołę Handlu i Usług w Poznaniu nt. „Monitoring wizyjny - cena za bezpieczeństwo”. Poznań.	20.11.2012 r.
30.	Konferencja zorganizowana przez Katolicki Uniwersytet Lubelski nt. „Konwencja ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych ratyfikowana! I co dalej”. Lublin.	20.11.2012 r.
31.	Konferencja zorganizowana przez Forum Europejskie Międzynarodowego Stowarzyszenia Adwokatów oraz Polską Konfederację Pracodawców Prywatnych Lewiatan nt. „Szanse i wyzwania stojące przed przedsiębiorcami w nowych państwach UE – perspektywy na przyszłość”. Warszawa	23-25.11.2012 r.
32.	Debata Jana Nowaka-Jeziorańskiego zorganizowana w Biurze RPO nt. „O demokracji”.	26.11.2012 r.
33.	Konferencja naukowa zorganizowana przez Koło Naukowe Prawa Medycznego „Prima Non Nocere” Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego nt. „Prawne, medyczne i psychospołeczne aspekty transseksualizmu”. Gdańsk.	28.11.2012 r.
34.	Konferencja zorganizowana przez Zakład Karny w Lublińcu nt. „Wizerunek kobiet odbywających karę pozbawienia wolności a ich relacje z dziećmi”. Lubliniec.	29.11.2012 r.
35.	Wykład Rzecznika Praw Obywatelskich na Uniwersytecie w Białymstoku na temat historii Ombudsmanów w innych krajach oraz zadań i kompetencji RPO w Polsce a także udział Rzecznika w Miejskim Forum Organizacji Pozarządowych. Białystok.	29.11.2012 r.
36.	W Biurze RPO odbyła się prezentacja publikacji pt. „Strategie działań w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje”. W dyskusji na temat perspektyw wdrożenia rekomendowanych rozwiązań wzięli udział autorzy publikacji, eksperci oraz przedstawiciele rządu i samorządów lokalnych.	30.11.2012 r.
37.	W Biurze RPO odbył się finał Konkursu Rzecznika Praw Obywatelskich „Prawo Ludzie Przypadki” Edycja 2012.	30.11.2012 r.
38.	Konferencja zorganizowana przez Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu nt. „Konwencja ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych i jej wpływ na życie codzienne osób z niepełnosprawnościami”. Poznań.	30.11.2012 r.
39.	Konferencja zorganizowana przez Urząd Miasta Poznania nt. „Dyskryminacja osób niepełnosprawnych”. Poznań.	03.12.2012 r.
40.	I Kongres Prawa Medycznego w Krakowie zorganizowany przez Polskie Towarzystwo Prawa Medycznego, Okręgową Izbę Lekarską w Krakowie oraz Medyczne Centrum Kształcenia Podyplomowego Uniwersytetu Jagiellońskiego.	04-05.12.2012 r.

41.	Konferencja zorganizowana w Zakładzie Karnym w Kluczborku pt. „Akcja Kornelia – przykład zaangażowania osadzonych w pomoc osobom potrzebującym”.	05.12.2012 r.
42.	Konferencja zorganizowana przez Prezydenta Miasta Zabrze nt. „Europejskie dobre praktyki na rzecz rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych”. Zabrze.	05.12.2012 r.
43.	Konferencja podsumowująca pilotaż programu profilaktycznego z zakresu przeciwdziałania przemocy wobec małych dzieci „Kraina Świetlików” zorganizowany przez Urząd Miejski w Sosnowcu. Sosnowiec.	07.12.2012 r.
44.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w Konferencji zorganizowanej przez Uniwersytet Jagielloński nt. „Third International Conference on Human Rights Education. Promoting Change in Transition and Crisis”. Kraków.	08-10.12.2012 r.
45.	Wykład poświęcony pamięci Marka Nowickiego zorganizowany przez Open Society Foundations oraz Helsińską Fundację Praw Człowieka nt. „Konstytucyjna współzależność: Rzecznik Praw Obywatelskich – Trybunał Konstytucyjny i ochrona praw człowieka”. Warszawa.	10.12.2012 r.
46.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w polskich obchodach Międzynarodowego Dnia Praw Człowieka. Podczas uroczystości Rzecznik wręczyła doroczną Nagrodę RPO im. Pawła Włodkowica Pani Krystynie Mrugalskiej, wybitnej działaczce walczącej od lat o prawa osób z niepełnosprawnością intelektualną.	10.12.2012 r.
47.	Konferencja zorganizowana przez Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania nt. „Prawo antydyskryminacyjne w Polsce – przepisy i praktyka stosowania”. Gdańsk.	10.12.2012 r.
48.	Konferencja zorganizowana przez Uczelnię Łazarskiego w Warszawie. nt. „Nie tylko leki – Kompleksowa opieka w chorobach rzadkich jako wyzwanie systemowe”.	11.12.2012 r.
49.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w XVII Wielkiej Gali Integracji zorganizowanej z okazji Światowego Dnia Osób Niepełnosprawnych pod hasłem „Mobilność bez barier”. Warszawa.	12.12.2012 r.
50.	Konferencja zorganizowana przez Wydział Lekarski oraz Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Jagiellońskiego nt. „Wyzwania dla polityki społecznej i zdrowotnej wobec starzenia się populacji”. Kraków.	12.12.2012 r.
51.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w konferencji zorganizowanej przez Naczelny Sąd Administracyjny i Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk przy współudziale RPO nt. „Źródła prawa administracyjnego a ochrona praw i wolności obywatelskich”.	13.12.2012 r.

	Warszawa.	
--	-----------	--

Tabela 10. Współpraca międzynarodowa Rzecznika Praw Obywatelskich w IV kwartale 2012 r.

1.	Spotkanie Rzecznika Praw Obywatelskich z prof. Nikiforosem Diamandourose Europejskim Rzecznikiem Praw Obywatelskich dotyczące działalności Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich oraz omówienie skarg obywateli polskich napływających do urzędu Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich.	03.10.2012 r.
2.	Spotkanie Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich z przebywającą w Polsce grupą działaczy z Kirgistanu zajmujących się prawami człowieka.	03.10.2012 r.
3.	Spotkanie Rzecznika Praw Obywatelskich z Mortenem Kjaerumem - Dyrektorem Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej dotyczące m.in. badań prowadzonych przez Agencję, kwestii zwalczania dyskryminacji oraz współpracy w ramach działalności obu instytucji.	10.10.2012 r.
4.	Konferencja dotycząca współpracy Agencji Praw Podstawowych UE (FRA) z Europejską Siecią Organów ds. Równego Traktowania (EQUINET) oraz Krajowymi Organami Równościowymi. Wiedeń.	15-16.10.2012 r.
5.	Spotkanie grupy roboczej Europejskiej Sieci Organów ds. Równego Traktowania (EQUINET) nt. „Prawo w praktyce”. Brno.	18-20.10.2012 r.
6.	Spotkanie z przedstawicielami Islamskiej Republiki Afganistanu, którzy przebywali w Polsce w ramach wizyty studyjnej zorganizowanej przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP dotyczące kompetencji Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce oraz historii i działalności urzędu.	25.10.2012 r.
7.	Spotkanie z delegacją przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości z Turcji w ramach projektu „Szkolenia wojskowych sędziów i prokuratorów w kwestiach praw człowieka”, zorganizowane z inicjatywy Krajowej Rady Sądownictwa we współpracy z Radą Europy i Komisją Europejską.	05.11.2012 r.
8.	Seminarium zorganizowane przez Uniwersytet Rzymski w ramach projektu Komisji Europejskiej o przeciwdziałaniu przestępczości “ACCESS” – Against crime: Care for Elders Support and Security dotyczące ochrony praw osób starszych. Campobasso (Włochy).	07-09.11.2012 r.
9.	Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w światowej konferencji zorganizowanej przez Międzynarodowy Instytut Ombudsmana w Nowej Zelandii nt. „Speaking truth to power - the Ombudsman in the 21st century”. Wellington.	12.11.2012 r.

10.	IV Wschodnioeuropejska Konferencja Krajowych Mechanizmów Prewencji zorganizowana przez Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) we współpracy z Parlamentarnym Rzecznikiem Praw Człowieka Ukrainy oraz Charkowskim Instytutem Badań Społecznych. Odessa.	14-17.11.2012 r.
11.	Konferencja Prezydencji Cypryjskiej i Komisji Europejskiej – „Szczyt równości 2012”. Nikozja (Cypr).	21-24.11.2012 r.
12.	Seminarium dotyczące równości wobec prawa zorganizowane przez Komisję Europejską oraz doroczne spotkanie Krajowych Organów Równościowych. Bruksela.	25-27.11.2012 r.
13.	Misja ekspercka w ramach współpracy z instytucją Ombudsmana Jordanii. Amman.	25-28.11.2012 r.
14.	Spotkanie Rzecznika Praw Obywatelskich z Sajorą Raszidową Parlamentarnym Rzecznikiem Praw Człowieka Republiki Uzbekistanu dotyczące zasad działania Krajowego Mechanizmu Prewencji oraz specyfiki funkcjonowania urzędu w polskim porządku prawnym.	26.11.2012 r.
15.	Konferencja zorganizowana przez Radę Europy w ramach projektu Funduszy Norweskich i Funduszy EOG (Norway Grants/EEA Grants dotycząca opracowania sposobów walki z różnymi przejawami mowy nienawiści. Budapeszt.	26-28.11.2012 r.
16.	Seminarium zorganizowane przez Międzynarodowe Stowarzyszenie ILGA Europe dotyczące uregulowań prawnych związanych z problematyką związków osób tej samej płci. Rzym.	28-30.11.2012 r.
17.	Walne Zgromadzenie Europejskiej Sieci Organów ds. Równego Traktowania (EQUINET). Bruksela.	04-05.12.2012 r.
18.	Doroczna Konferencja Agencji Praw Fundamentalnych (FRA). Bruksela.	06-07.12.2012 r.
19.	Posiedzenie Zarządu Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA). Wiedeń.	11-14.12.2012 r.
20.	Seminarium Europejskiej Akademii Prawa Europejskiego (ERA) dotyczące prawa Unii Europejskiej oraz Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawach Osób Niepełnosprawnych. Trier. (Niemcy).	12-14.12.2012 r.

II. Wystąpienia o charakterze generalnym

W okresie objętym Informacją Rzecznik Praw Obywatelskich skierowała wystąpienia o charakterze generalnym do:

1. Ministra Sprawiedliwości (RPO-681395-II/11) z dnia 1 października 2012 r. – w sprawie przepisów uprawniających przedstawicieli organizacji społecznych do udziału w postępowaniu karnym.

Na tle badanych w Biurze RPO skarg ujawnił się ogólny problem dotyczący przepisów uprawniających przedstawicieli organizacji społecznych do udziału w postępowaniu karnym. W ocenie Rzecznika zachodzi sprzeczność pomiędzy § 1 a § 3 art. 90 k.p.k. Przesłanką dopuszczenia przedstawicieli organizacji społecznych w postępowaniu sądowym, w myśl § 1 cyt. art. 90 k.p.k., jest „ochrona interesu społecznego lub ważnego interesu indywidualnego”. Natomiast literalne brzmienie § 3 art. 90 k.p.k. nakłada na sąd obowiązek oceny dopuszczalności udziału przedstawiciela organizacji społecznej, biorąc pod uwagę zupełnie inne kryterium, tj. „interes wymiaru sprawiedliwości.” Obowiązujące kryteria dopuszczalności udziału przedstawicieli organizacji społecznych w postępowaniu karnym są niejasne. Wydaje się, że potrzebna jest zmiana brzmienia § 3 art. 90 k.p.k., która wyeliminowałaby wewnętrzną sprzeczność art. 90 k.p.k. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się o dokonanie analizy poruszanej problematyki i poinformowanie o zajęтым stanowisku w sprawie.

Minister Sprawiedliwości (25.10.2012 r.) poinformował, że, zgodnie z art. 90 § 1 k.p.k., w postępowaniu sądowym do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego udział w postępowaniu może zgłosić przedstawiciel organizacji społecznej, jeżeli zachodzi potrzeba ochrony interesu społecznego lub ważnego interesu indywidualnego objętego zadaniami statutowymi tej organizacji, w szczególności ochrony wolności i praw człowieka. Stosownie zaś do art. 90 § 3 k.p.k. sąd dopuszcza przedstawiciela organizacji społecznej, jeżeli leży to w interesie wymiaru sprawiedliwości. Ostatni z cytowanych przepisów w istocie rzeczy określa podstawowy, merytoryczny warunek dopuszczenia przez sąd przedstawiciela organizacji społecznej do udziału w postępowaniu karnym. Pojęcie „interesu wymiaru sprawiedliwości” nie zostało sprecyzowane w ustawie procesowej, która posługuje się nim obecnie – poza art. 90 § 3 k.p.k. – jedynie w art. 590-592 k.p.k. regulujących zasady przejęcia i przekazania ścigania karnego, w każdym z tych przypadków w formie przesłanki pozytywnej.

W ciągu wielu lat obowiązywania instytucji przedstawiciela organizacji społecznej przyjęło się rozumienie przesłanki określonej w art. 90 § 3 k.p.k. w sposób, któremu wyraził Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 września 1980 r. Sąd Najwyższy podkreślił, że jedynym warunkiem dopuszczenia przedstawiciela społecznego do udziału w postępowaniu sądowym jest – poza warunkami formalnymi – uznanie sądu, że udział ten leży w interesie wymiaru sprawiedliwości, przy czym „badając, czy warunek ten jest spełniony (...) sąd powinien rozważyć, czy udział przedstawiciela społecznego w konkretnym postępowaniu sądowym byłby sprzeczny z interesem wymiaru sprawiedliwości.” Pogląd ten nie budzi wątpliwości zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie. W ocenie Ministra z uwagi na fakt, że przepis w brzmieniu dotychczasowym obowiązuje od wielu lat i utrwaliło się jego

prawidłowe rozumienie, dla właściwego funkcjonowania instytucji nie jest niezbędne dokonanie nowelizacji k.p.k. w kierunku proponowanym przez Rzecznika.

2. Prezesa Rady Ministrów (RPO-691484-I/11) z dnia 3 października 2012 r. – w sprawie uregulowania sytuacji prawnej działkowców.

Trybunał Konstytucyjny w dniu 11 lipca 2012 r. stwierdził niezgodność z Konstytucją dwudziestu czterech przepisów ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych. Zasadnicza część ustawy regulującej materię ogrodnictwa działkowego w Polsce straci moc obowiązującą z upływem osiemnastu miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw RP (wyrok o sygn. akt K 8/10 został ogłoszony dnia 20 lipca 2012 r.). Skutkiem orzeczenia będzie m.in. utrata osobowości prawnej przez Polski Związek Działkowców oraz wygaśnięcie praw Związku do gruntów zajmowanych przez rodzinne ogrody działkowe. Trybunał Konstytucyjny precyzyjnie wskazał obszary, w których ustawa nie spełnia wymogów konstytucyjnych. Należy do nich przyznanie Polskiemu Związkowi Działkowców przywilejów niedostępnych dla innych zrzeszeń działkowców, nieproporcjonalne ograniczenie prawa własności właścicieli gruntów zajmowanych przez rodzinne ogrody działkowe oraz niewłaściwe unormowanie stosunków pomiędzy Związkiem a zrzeszonymi w nim działkowcami. Trybunał zwrócił także uwagę na konieczność uregulowania kwestii nadzoru nad zrzeszeniami działkowców. Podkreślając istotną rolę ogrodów działkowych, szczególnie w życiu osób starszych, Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o udzielenie informacji na temat podjętych przez Radę Ministrów działań mających na celu wykonanie omawianego wyroku Trybunału Konstytucyjnego oraz uregulowanie sytuacji prawnej polskich działkowców.

Minister Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (19.11.2012 r.), w odpowiedzi na wystąpienie Rzecznika skierowane do Prezesa Rady Ministrów, zapewnił, że przedstawione propozycje i sugestie zostaną wnikliwie przeanalizowane i wykorzystane podczas prowadzonych przez resort prac analitycznych dotyczących uregulowania sytuacji polskich działkowców. Prace legislacyjne mające na celu stworzenie optymalnych regulacji prawnych w omawianym zakresie powinny uwzględniać tezy wyroków Trybunału Konstytucyjnego wydanych na tle problematyki ogrodnictwa działkowego, tak aby nowe regulacje pozostawały w zgodności z Konstytucją RP, w szczególności z zasadą równości i wolności zrzeszania się, a także zapewniać należyłą ochronę prawną osobom użytkującym ogrody działkowe. Resort monitoruje wpływające do Sejmu RP przedłożenia legislacyjne dotyczące omawianej problematyki, m.in. poselski projekt ustawy o ogrodach działkowych skierowany obecnie do zaopiniowania przez organizacje samorządowe. Zawiera on zasady działania ogrodów, zarządzania nimi, zasady ustrojowe funkcjonowania ogrodów działkowych oraz prawa i obowiązki użytkowników działek. W momencie, w którym Minister Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej zostanie upoważniony do przygotowania i uzgodnienia z pozostałymi członkami Rady Ministrów stanowiska rządu wobec złożonych do Sejmu RP projektów dotyczących omawianej problematyki, niezwłocznie zostaną podjęte działania mające na celu przedłożenie Radzie Ministrów projektu stanowiska.

3. Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (RPO-696259-IV/12) z dnia 3 października 2012 r. – w sprawie funkcjonowania przepisów wprowadzających możliwość wyodrębniania na własność lokali mieszkalnych wybudowanych przez towarzystwa budownictwa społecznego oraz spółdzielnie mieszkaniowe przy udziale preferencyjnego kredytu.

Do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich napływają skargi kwestionujące poszczególne regulacje wprowadzone ustawą z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego oraz ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, której celem było umożliwienie przekształcania praw do lokali mieszkalnych znajdujących się w zasobach towarzystw budownictwa społecznego oraz spółdzielni mieszkaniowych, wybudowanych przy wsparciu preferencyjnego kredytu udzielonego ze środków Krajowego Funduszu Mieszkaniowego lub Banku Gospodarstwa Krajowego w ramach realizacji rządowych programów popierania budownictwa mieszkaniowego. W odpowiedzi na wystąpienie Rzecznika z dnia 13 stycznia 2011 r., Minister Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej poinformował, że funkcjonowanie powyższych przepisów objęte jest w Ministerstwie stałym monitoringiem, zaś w przypadku ewentualnego pojawienia się sygnałów świadczących o konieczności dokonania zmian legislacyjnych podjęte zostaną odpowiednie prace mające na celu poprawę funkcjonowania tych przepisów. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o przekazanie stanowiska w sprawie i poinformowanie o wnioskach wynikających z monitoringu przepisów.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (23.10.2012 r.) poinformował, że zakaz wyodrębniania na własność lokali powstałych w ramach realizacji rządowych programów popierania budownictwa mieszkaniowego nie dotyczy mieszkań wybudowanych na podstawie wniosków złożonych w BGK do 30 września 2009 r. Te ostatnie powstały bowiem przy udziale środków Krajowego Funduszu Mieszkaniowego oraz Banku Gospodarstwa Krajowego, w ramach poręczeń i gwarancji udzielanych przez Skarb Państwa. Wobec powyższego nie można tu mówić o jakichkolwiek nieprawidłowościach prawnych.

W ramach prac sejmowej Komisji Infrastruktury, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej przedstawił „Informację o wdrożeniu i stanie realizacji ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego oraz ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych”. Informacja dotyczyła również przekształceń własnościowych, dokonywanych w oparciu o przepisy wymienionej ustawy. Komisja Infrastruktury, po zapoznaniu się z wystąpieniem Podsekretarza, zobowiązała resort do przygotowania i przedstawienia propozycji zmian legislacyjnych mających na celu poprawę funkcjonowania przepisów dotyczących wyodrębniania na własność lokali mieszkalnych wybudowanych przez towarzystwa budownictwa społecznego i spółdzielnie mieszkaniowe przy udziale preferencyjnego kredytu. Propozycja nowelizacji zostanie przedstawiona Komisji najpóźniej w styczniu 2013 r. W trakcie prowadzonych prac zostaną wykorzystane również kwestie poruszone w wystąpieniu Rzecznika.

4. Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (RPO-713684-II/12) z dnia 4 października 2012 r. - w sprawie niezgodności z Konstytucją przepisów ustawy - Prawo o ruchu drogowym, upoważniających ministra właściwego do spraw transportu do uregulowania w rozporządzeniu zadań Inspekcji Transportu Drogowego polegających na gromadzeniu, przetwarzaniu, udostępnianiu i usuwaniu danych i obrazów pojazdów naruszających przepisy ruchu drogowego.

Na mocy upoważnienia zawartego w art. 129g ust. 4 Prawa o ruchu drogowym minister właściwy do spraw transportu został umocowany do określenia, w drodze rozporządzenia, sposobu, trybu oraz warunków technicznych gromadzenia, przetwarzania, udostępniania i usuwania przez Głównego Inspektora Transportu Drogowego utrwalonych obrazów i danych, uwzględniając dokumentację i zakres czynności niezbędnych do przeprowadzenia postępowania w sprawach o wykroczenia oraz konieczność ochrony zarejestrowanych danych przed nieuprawnioną ingerencją i ujawnieniem. Upoważnienie to nie zostało jednak dotychczas wykonane. Kolejną kwestią, na którą zwraca uwagę Rzecznik jest fakt, że ustawodawca powierzył uregulowanie opisanej wyżej materii ministrowi właściwemu do spraw transportu. Tymczasem z art. 51 ust. 5 Konstytucji RP wynika, że zasady i tryb gromadzenia oraz udostępniania informacji o jednostce określa ustawa. Art. 51 ust. 5 Konstytucji RP nie pozwala więc na przekazanie tej materii do uregulowania w akcie normatywnym rangi rozporządzenia. Okoliczność ta powoduje – w ocenie Rzecznika – niezgodność art. 129g ust. 4 Prawa o ruchu drogowym z art. 51 ust. 5 Konstytucji RP. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o zajęcie stanowiska w sprawie, a także ewentualne podjęcie czynności w celu dostosowania obowiązujących przepisów do porządku konstytucyjnego.

Sekretarz Stanu w Ministerstwie Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (31.10.2012 r.), poinformował o prowadzonych od 2011 roku pracach nad projektem rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej w sprawie obrazów i danych utrwalonych przez Głównego Inspektora Transportu Drogowego za pomocą stacjonarnych urządzeń rejestrujących zainstalowanych w pasie drogowym dróg publicznych. Jednocześnie podkreślił, że pomimo braku aktu wykonawczego, kierujący pojazdami naruszający przepisy ruchu drogowego w zakresie dopuszczalnej prędkości nie mogą skutecznie kwestionować prawidłowości nałożonych na nich kar za wykroczenia zarejestrowane i ujawnione przez urządzenia rejestrujące. Obecnie obowiązujące przepisy rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2002 r. w sprawie nakładania grzywnien w drodze mandatu karnego nie dają podstawy do udostępniania sprawy wykroczenia zarejestrowanego obrazu. W odpowiedzi nie podzielono opinii o niekonstytucyjności regulacji zawartej w art. 129g ust. 4 ustawy Prawo o ruchu drogowym. Wymóg określony w art. 51 ust. 5 Konstytucji RP, zgodnie z którym zasady i tryb gromadzenia i udostępniania informacji określa ustawa, został częściowo zrealizowany w art. 129g ust. 2 ustawy Prawo o ruchu drogowym. Przepisy projektowanego rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej w sprawie obrazów i danych utrwalonych przez Głównego Inspektora Transportu Drogowego za pomocą stacjonarnych urządzeń rejestrujących zainstalowanych w pasie drogowym dróg publicznych, realizującego upoważnienie ustawowe zawarte w art. 129g ust. 4 ustawy, stanowią w pewnym zakresie

doprecyzowanie regulacji ustawowej. Ponadto sygnalizowany problem nie był przedmiotem uwag zarówno Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, jak i Rządowego Centrum Legislacji.

5. Prezesa Rady Ministrów (RPO-583307-I/08) z dnia 8 października 2012 r. – w sprawie opóźnień w realizowaniu obligatoryjnych upoważnień ustawowych do wydania aktów wykonawczych.

Mimo wielokrotnego poruszania tego tematu w korespondencji Rzecznika Praw Obywatelskich z Prezesem Rządowego Centrum Legislacji, prowadzonej od 2008 r., w dalszym ciągu opóźnia się realizacja obligatoryjnych upoważnień ustawowych, co powoduje, że wchodzące w życie ustawy nie mogą być w pełni stosowane. Dotychczas nie zostało wydane, na podstawie art. 23 ust. 15 ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów określające sposoby przetwarzania danych i informacji, o których mowa w ust. 1 art. 23 ustawy o CBA, rozporządzenie ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego określające warunki i tryb występowania przez uczelnie niepubliczne o dotacje (art. 94 ust. 5 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym), rozporządzenie Rady Ministrów określające szczegółowe warunki oczyszczania terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych (art. 25c ustawy o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym), rozporządzenie Rady Ministrów regulujące sposób, tryb i standardy techniczne tworzenia i prowadzenia zintegrowanego systemu informacji o nieruchomościach (art. 24b ust. 4 ustawy – Prawo geodezyjne i kartograficzne), rozporządzenie ministra właściwego do spraw transportu określające sposób, tryb oraz warunki techniczne gromadzenia, przetwarzania, udostępniania i usuwania przez Głównego Inspektora Transportu Drogowego utrwalonych obrazów i danych (art. 129g ust. 4 ustawy – Prawo o ruchu drogowym). Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się o podjęcie działań zmierzających do jak najszybszego zrealizowania przez właściwe organy wszystkich ustawowych upoważnień do wydania rozporządzeń.

6. Komendanta Głównego Straży Granicznej (RPO-695531-V/12) z dnia 9 października 2012 r. – w sprawie praktyki umieszczania osób małoletnich oraz ich opiekunów w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców.

Rzecznik Praw Obywatelskich bada problem stosowania wobec osób małoletnich, a także dorosłych sprawujących nad nimi opiekę, środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w ośrodku strzeżonym dla cudzoziemców. Zdaniem Rzecznika konsekwencje stosowania wobec małoletnich tego środka są dalece nieproporcjonalne do chronionego w ten sposób interesu, jakim jest zapewnienie prawidłowego przebiegu postępowania w przedmiocie wydalenia z Polski lub wykonania wydanej w takim postępowaniu decyzji. Jak bowiem wskazują obserwacje dokonywane podczas wizytacji prowadzonych z polecenia i upoważnienia Rzecznika w ośrodkach strzeżonych, a także liczne skargi kierowane do Biura RPO przez osadzonych, pobyt w warunkach zbliżonych do więziennych zwykle jest dla małoletnich przeżyciem traumatycznym i może wpływać negatywnie – często w sposób nieodwracalny – na ich rozwój psychofizyczny. Z uzyskanych informacji wynika, że według

stanu na dzień 22 lutego 2012 r. we wszystkich ośrodkach strzeżonych przebywało łącznie 35 dzieci. Można więc uznać, że umieszczanie małoletnich w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców jest częstą praktyką. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o poinformowanie, jak z perspektywy Straży Granicznej wygląda stosowanie omawianego środka zabezpieczającego wobec osób małoletnich.

7. Ministra Obrony Narodowej (RPO-638116-IV/10) z dnia 10 października 2012 r.
– w sprawie problemu wszczynania i prowadzenia egzekucji zaległych opłat za używanie lokalu mieszkalnego i opłat pośrednich wobec osób zajmujących lokale mieszkalne w dyspozycji Wojskowej Agencji Mieszkaniowej.

Rzecznik Praw Obywatelskich w 2010 r. skierował do ówczesnego Ministra Obrony Narodowej wystąpienie, w którym poruszył problem braku regulacji prawnych dotyczących przedawnienia należności przysługujących Wojskowej Agencji Mieszkaniowej z tytułu opłat za używanie lokalu zajmowanego na podstawie decyzji administracyjnej i opłat pośrednich, o których mowa w ustawie z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Brak takich uregulowań w konsekwencji oznacza, że dopuszczalne jest wszczęcie i prowadzenie postępowania egzekucyjnego w odniesieniu do tych należności w każdym czasie, także po kilkunastu i więcej latach od powstania zadłużenia. Podsekretarz Stanu ds. Modernizacji i Uzbrojenia w Ministerstwie Obrony Narodowej podzielił pogląd o potrzebie kompleksowego uregulowania zasad przedawnienia należności z tytułu opłat i opłat pośrednich za używanie lokalu mieszkalnego. Poinformował również, że kwestia przedawnienia wskazanych wyżej należności zostanie uregulowana przy okazji kolejnej nowelizacji ustawy o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych RP. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o nadesłanie informacji, czy w resorcie zostały podjęte zapowiadane działania legislacyjne mające na celu uregulowanie m.in. kwestii przedawnienia należności z tytułu opłat i opłat pośrednich za używanie lokalu mieszkalnego, a jeśli tak, to na jakim obecnie znajdują się etapie.

Minister Obrony Narodowej (16.11.2012 r.) poinformował, że kwestia braku regulacji przedawnienia należności przysługujących Wojskowej Agencji Mieszkaniowej z tytułu opłat i opłat pośrednich za używanie lokalu mieszkalnego, była poddana ocenie Zespołu roboczego powołanego w dniu 5 lipca 2012 r. w celu wypracowania propozycji zmian w ustawie z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej po 2 latach jej obowiązywania w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 22 stycznia 2010 r. o zmianie ustawy o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw. Zespół roboczy wskazał na kilka obszarów wymagających doprecyzowania, w tym podzielił pogląd o konieczności kompleksowego ustawowego uregulowania problematyki przedawnienia należności z tytułu opłat za używanie lokalu mieszkalnego pozostającego w dyspozycji Wojskowej Agencji Mieszkaniowej. Decyzją Nr 329/MON z dnia 12 października 2012 r. powołany został Zespół do spraw wypracowania propozycji reorganizacji i konsolidacji systemu zarządzania nieruchomościami i zbędnym mieniem resortu obrony narodowej. Jednym z wariantów rozważanych przez ten Zespół jest połączenie Wojskowej Agencji Mieszkaniowej i Agencji Mienia Wojskowego. Z tych względów prace nad kolejną nowelizacją ustawy o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych RP obejmujące zagadnienie

przedawnienia należności z tytułu opłat i opłat pośrednich za używanie lokalu mieszkalnego zostaną podjęte po wypracowaniu rekomendacji przez ww. Zespół.

8. Ministra Środowiska (RPO-538505-V/06) z dnia 10 października 2012 r. – w sprawie skarg obywateli zamieszkujących w pobliżu zakładów przemysłowych wytwarzających uciążliwe immisje zapachowe.

Rzecznik Praw Obywatelskich w latach 2006 – 2007 prowadził korespondencję z ówczesnym Ministrem Środowiska w sprawie skarg wpływających od obywateli zamieszkujących w pobliżu zakładów przemysłowych wytwarzających uciążliwe immisje zapachowe. W wystąpieniu z dnia 8 grudnia 2006 r. Rzecznik Praw Obywatelskich zasygnalizował, że art. 222 ust. 5 ustawy Prawo ochrony środowiska zawiera upoważnienie dla Ministra Środowiska do wydania, w porozumieniu z Ministrem Zdrowia, rozporządzenia określającego wartości odniesienia substancji zapachowych w powietrzu i metody oceny zapachowej jakości powietrza. Pismem z dnia 19 grudnia 2006 r. Minister Środowiska poinformował Rzecznika o trwających w Ministerstwie pracach koncepcyjnych nad rozwiązaniem problemu odorów emitowanych do atmosfery, braku jednolitych zasad w tym zakresie w Unii Europejskiej i trwających konsultacjach. Natomiast w odpowiedzi z dnia 4 października 2007 r. Minister Środowiska zasygnalizował planowane wykreślenie art. 222 ust. 5 – 7 ustawy Prawo ochrony środowiska w związku z podjęciem prac nad założeniami do projektu ustawy o przeciwdziałaniu uciążliwości zapachowej. Mimo upływu ponad 6 lat od zasygnalizowania przez Rzecznika problemu immisji zapachowych nie został on dotychczas rozwiązany a podjęte prace legislacyjne ograniczyły się do stworzenia założeń do ustawy z dnia 22 grudnia 2010 r. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o poinformowanie o planowanym terminie zakończenia prac legislacyjnych nad projektem ustawy o przeciwdziałaniu uciążliwości zapachowej.

Minister Środowiska (26.10.2012 r.) poinformował, że w Ministerstwie trwają prace nad projektem założeń do projektu ustawy o przeciwdziałaniu uciążliwości zapachowej. Wyjaśnił ponadto, że wprowadzanie substancji zapachowo czynnych jest już regulowane. Działania w sprawie ograniczenia uciążliwości zapachowej mogą być realizowane na podstawie przepisów ustawy Prawo ochrony środowiska. Kwestie mające związek z emisją substancji uciążliwych zapachowo zawarte są także w regulacjach dotyczących ograniczania negatywnego wpływu produkcji zwierzęcej (fermy drobiu, trzody chlewnej) na otoczenie, określonych w ustawie z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu oraz rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie szczególnych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mających na celu ograniczanie odpływu azotu ze źródeł rolniczych.

Ponadto, na podstawie art. 7 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej wydał rozporządzenie z dnia 7 października 1997 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budowle rolnicze i ich usytuowanie, które reguluje także sprawy związane z konstrukcją i usytuowaniem obiektów budowlanych (zbiorniki i płyty na odchody zwierzęce), w których prowadzona jest produkcja zwierzęca, a Minister Gospodarki wydał rozporządzenie z dnia 21 listopada 2005 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać bazy i stacje paliw płynnych, rurociągi przesyłowe dalekosiężne służące do transportu ropy naftowej i produktów naftowych i ich

usytuowanie. Dodatkowo funkcjonuje tzw. Kodeks dobrej praktyki rolniczej określający zasady i procedury takich działań jak prowadzenie intensywnej hodowli i nawożenie z wykorzystaniem naturalnych nawozów.

9. Ministra Sprawiedliwości (RPO-709311-II/12) z dnia 10 października 2012 r. – w sprawie przypadków drastycznego traktowania lokatorów przez nowych właścicieli budynku, w celu zmuszenia ich do opuszczenia mieszkań.

W mediach opisywane są przypadki drastycznego traktowania lokatorów przez nowych właścicieli zamieszkiwanych przez nich kamienic, mającego na celu zmuszenie ich do opuszczenia mieszkań. Zaniepokojenie Rzecznika Praw Obywatelskich budzi przede wszystkim brak reakcji właściwych organów państwa na te zachowania. W znacznej części brak możliwości podjęcia, zwłaszcza przez Policję, skutecznych działań chroniących prawa dotychczasowych lokatorów spowodowany jest ograniczeniem w art. 191 § 1 kodeksu karnego z 1997 r. znamion określających czynność sprawczą przestępstwa zmuszania do określonego zachowania w stosunku do wcześniej obowiązującej w tym zakresie regulacji art. 167 kodeksu karnego z 1969 r. Ten ostatni przepis znajdował zastosowanie także w sytuacji, gdy właściciel lokalu próbował zmusić osobę, która zajmowała ten lokal, na podstawie określonego tytułu prawnego, do konkretnego zachowania się. Wskutek nowelizacji art. 191 k.k. z 1997 r. zdepenalizowane zostały przypadki zastawiania drogi, zmiany zamków we wspólnym mieszkaniu, wyłączania elektryczności, odcinania dopływu prądu i temu podobne, co pociąga za sobą negatywne skutki społeczne. Zdaniem Rzecznika należy rozważyć nowelizację art. 191 § 1 k.k., w ramach której jednoznacznie zostałyby określone, że przestępstwem jest bezprawna przemoc skierowana nie tylko wobec osoby, ale także wobec rzeczy – stosowana w celu zmuszenia innej osoby do określonego zachowania (zaniechania). Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o przeanalizowanie poruszonego problemu oraz poinformowanie o zajęтым stanowisku i ewentualnie podjętych działaniach.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (13.11.2012 r.) poinformował, że pomimo sporów doktrynalnych w praktyce sądowej utrwalił się pogląd wedle którego „przemoc wobec osoby” jako forma zmuszania może polegać tylko na bezpośrednim fizycznym oddziaływaniu na człowieka i nie obejmuje oddziaływania pośredniego (tzw. przemocy pośredniej) przez postępowanie z rzeczą. Powszechnie przyjęty w orzecznictwie sposób wykładni art. 191 § 1 k.k. zasługuje na aprobatę. Ustawodawca w opisie czynu zabronionego posłużył się znamieniem „przemocy wobec osoby”, które jest węższe w stosunku do znamienia „przemocy” użytego w art. 167 § 1 k.k. 1969 r. Modyfikacja typu czynu zabronionego zmuszania do określonego zachowania została uzasadniona przez projektodawców potrzebą wyłączenia stosowania przepisów karnych w sprawach z zakresu prawa cywilnego. Ten typ czynu zabronionego był wykorzystywany jako namiastka odpowiedzialności cywilnoprawnej. Negatywne następstwa szerokiej penalizacji zmuszania, skutkujące wkraczaniem represji karnej w sferę cywilnoprawnych stosunków o charakterze majątkowym, zostały w obecnie obowiązującej regulacji wyeliminowane.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości przedstawił stanowisko, zgodnie z którym zbyt szeroka penalizacja zachowania polegającego na zmuszaniu do określonego zachowania nie wydaje się słuszna. Co do zasady za wystarczające należałoby uznać

skorzystanie przez poszkodowanego ze środków o charakterze cywilnoprawnym. W poszczególnych przypadkach nie jest wykluczona karnoprawna ochrona danej osoby, np. gdy zachowanie sprawcy wypełnia znamiona uszkodzenia, zniszczenia rzeczy lub uczynienia jej niezdatnej do użytku czy gdy posługuje się on groźbą popełnienia takiego przestępstwa w stosunku do pokrzywdzonego.

10. Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (RPO-692622-II/12) z dnia 11 października 2012 r. – w sprawie systemu kar orzekanych za popełnienie czynów spenalizowanych w art. 27a ust. 1 ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybnactwie śródlądowym.

Na tle spraw podejmowanych w Biurze RPO wyłoniła się problematyka dotycząca systemu kar orzekanych za popełnienie niedozwolonych czynów spenalizowanych w art. 27 a ust. 1 ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybnactwie śródlądowym. W przekonaniu Rzecznika system ten cechuje się nadmierną surowością i nieproporcjonalnością grożącej kary w stosunku do przewinienia, a nadto może naruszać konstytucyjną zasadę równości. Konstrukcja przepisu art. 27a ustawy o rybnactwie śródlądowym, poprzez nałożenie na sąd obowiązku obligatoryjnego orzekania środków karnych za czyny spenalizowane w tym przepisie, wyeliminowała możliwość nałożenia za te czyny kary w drodze mandatu karnego. Niezwykle surową sankcją karną za czyny będące wykroczeniami z art. 27a ust. 1 ustawy o rybnactwie śródlądowym jest trwale odebranie karty wędkarskiej albo karty łowiectwa podwodnego bądź jej przekazanie do depozytu sądowego na okres nie krótszy niż 12 miesięcy, do czasu złożenia przez osobę ukaraną ponownego egzaminu z wynikiem pozytywnym. Wątpliwości co do adekwatności i proporcjonalności wzbudza ponadto środek karny polegający na przepadku przedmiotów niestanowiących własności sprawcy a także obligatoryjność orzekania przez sąd o podaniu orzeczenia o ukaraniu za czyny z art. 27a ust. 1 ustawy o rybnactwie śródlądowym do publicznej wiadomości. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o poinformowanie czy przewidywane są zmiany legislacyjne, które stanowiłyby rozwiązanie przedstawionego problemu.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi (22.11.2012 r.) wyjaśnił, że Państwowa Straż Rybacka nakłada grzywny w drodze mandatu karnego w przypadku czynów zabronionych stanowiących wykroczenia z ustawy o rybnactwie śródlądowym. W przypadku przekazania sprawy do sądu orzekanie następuje w trybie przewidzianym przepisami kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, a zatem, mimo obligatoryjności stosowania przez sąd środków karnych, możliwe jest i często stosowane w praktyce, zgodnie z art. 39 kodeksu wykroczeń, nadzwyczajne złagodzenie kary w wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie (z uwagi na charakter i okoliczności czynu lub właściwości i warunki osobiste sprawcy). W celu wyeliminowania wątpliwości interpretacyjnych, w dniu 25 lipca 2012 r. wniesiono do Sejmu projekt ustawy o zmianie ustawy o rybnactwie śródlądowym oraz ustawy – Prawo wodne. Projekt ten zawiera m.in. propozycje zmian w zakresie przepisów karnych, które pozwolą na zlikwidowanie rozbieżności i umożliwią stosowanie mandatowania przez wszystkie uprawnione organy, co ułatwi współpracę organów, w szczególności Państwowej Straży Rybackiej i Policji, w zakresie przestrzegania przepisów o rybnactwie śródlądowym, a także ograniczy stosowanie środków karnych do uzasadnionych przypadków.

11. Ministra Edukacji Narodowej (RPO-712862-III/12) z dnia 12 października 2012 r. – w sprawie problemu zróżnicowania tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dla nauczycieli psychologów, pedagogów, logopedów i doradców zawodowych zatrudnionych w szkołach prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego.

Zarząd Główny Związku Nauczycielstwa Polskiego przedstawił Rzecznikowi Praw Obywatelskich problem zróżnicowania tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dla nauczycieli psychologów, pedagogów, logopedów i doradców zawodowych zatrudnionych w szkołach prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego. Tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć tych nauczycieli określa, na podstawie art. 42 ust. 7 pkt 3 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, organ prowadzący szkołę lub placówkę. Gminy, nie zwiększając zatrudnienia w celu zwiększenia poziomu pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, dokonują tego kosztem znacznego zwiększenia tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć zatrudnionych nauczycieli psychologów, pedagogów, logopedów i doradców zawodowych. W wielu przypadkach zwiększenie tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin nastąpiło z 20 godzin do 30, 33, 35, 38, a nawet 40 godzin w tygodniu. W sytuacji, w której tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć określony jest na wysokim poziomie, zdaniem Związku istnieje ryzyko, że po uwzględnieniu pozostałych elementów składowych 40-godzinnego tygodnia pracy czas pracy nauczyciela przekroczy dopuszczalną ustawową tygodniową normę pracy wynoszącą 40 godzin. Art. 42 ust. 7 pkt 3 Karty Nauczyciela nie określa natomiast, jakimi kryteriami powinien kierować się organ prowadzący szkołę regulując materię tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć. W rezultacie organ ten może w sposób dość dowolny wprowadzać regulacje prawne w tym zakresie. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o zajęcie stanowiska w przedstawionej sprawie.

Minister Edukacji Narodowej (29.10.2012 r.) wyjaśnił, że w myśl art. 42 ust. 1 – 2 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, czas pracy nauczyciela zatrudnionego w pełnym wymiarze zajęć nie może przekraczać 40 godzin na tydzień. Ustawa – Karta Nauczyciela upoważnia organ prowadzący szkołę do określania tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć nauczycieli enumeratywnie wymienionych w art. 42 ust. 7 pkt 3 ww. ustawy. Ustawodawca wyposażył organ prowadzący w kompetencję do określania pensum m.in. nauczycieli: logopedów, psychologów i pedagogów, ponieważ organ, kierując się potrzebami środowiska lokalnego, może kształtować tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć nauczycieli realizujących zajęcia w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej zgodnie z rzeczywistymi potrzebami dzieci i młodzieży uczących się na terenie jednostki samorządu terytorialnego. Jednakże organ prowadzący, realizując swoje kompetencje i tworząc akt prawa miejscowego, nie może przekraczać norm prawnych zawartych w akcie nadrzędnym, jakim jest ustawa. Ustalenie tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć nauczycieli pedagogów, psychologów lub logopedów w wymiarze 40 godzin uniemożliwia nauczycielom realizację obowiązków, o których mowa w art. 42 ust. 2 pkt 2 – 3 ustawy – Karta Nauczyciela.

12. Ministra Sprawiedliwości (RPO-706763-V/12) z dnia 15 października 2012 r. – w sprawie braku możliwości pełnienia funkcji pełnomocnika strony w postępowaniu sądowym przez wstępnych spokrewnionych ze stroną w stopniu drugim i trzecim.

Na tle skargi nadesłanej do Rzecznika Praw Obywatelskich wyłonił się problem dotyczący braku możliwości pełnienia funkcji pełnomocnika strony w postępowaniu sądowym przez wstępnych, którzy są spokrewnieni ze stroną w stopniu drugim i trzecim. Analiza obowiązujących przepisów procedury cywilnej oraz sądowo-administracyjnej prowadzi do wniosku, że osoby te nie zostały zaliczone do katalogu podmiotów uprawnionych do reprezentowania strony w charakterze pełnomocnika. Nieprzyznanie wspomnianym wstępnym prawa do reprezentowania swoich krewnych w postępowaniu przed sądem jest przez nich odbierane jako przejaw dyskryminacji ze względu na wiek. Z uregulowań kodeksu postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi wynika, że babcia, dziadek, a także prababcia i pradziadek, nie mogą być pełnomocnikiem pełnoletniego wnuka lub prawnuka, który jest stroną w postępowaniu sądowym. Tymczasem pozostałym osobom spokrewnionym ze stroną w linii prostej, a także krewnym pierwszego stopnia w linii bocznej, przysługuje uprawnienie do reprezentowania strony przed sądem. Przepisy procedury cywilnej i sądowo-administracyjnej regulujące kwestie zastępstwa procesowego różnicują sytuację prawną osób, które łączą więzy krwi, w zakresie uprawnienia do występowania przed sądem w charakterze pełnomocnika strony. Trudno jednak znaleźć racjonalne argumenty przemawiające za zasadnością takiego zróżnicowania. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o zajęcie stanowiska w sprawie, a w szczególności o wyjaśnienie z jakich powodów wstępni strony, którzy nie są jej bezpośrednimi przodkami, nie mogą pełnić funkcji pełnomocnika strony w postępowaniu sądowym.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (16.11.2012 r.) podziela stanowisko zawarte w wystąpieniu Rzecznika Praw Obywatelskich. Przepisy ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego mówią, że pełnomocnikiem strony może być nie tylko adwokat lub radca prawny czy też rzecznik patentowy, ale również rodzice, małżonek, rodzeństwo lub zstępni strony oraz osoby pozostające w stosunku przysposobienia. Podobnie do poruszanej kwestii odnoszą się przepisy ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi – z uwzględnieniem pełnomocnictwa innych osób, których wyznaczenie przewidują przepisy szczególne.

Według Podsekretarza Stanu w poruszanej sprawie szczególnie istotna wydaje się intencja ustawodawcy. W przypadku członków rodziny można przypuszczać, że główną przyczyną kształtu przepisów jest szczególny rodzaj więzi, jaki tworzy się pomiędzy osobami sobie bliskimi. Stanowi on istotny powód, dla którego są oni brani pod uwagę, gdyż daje stronie możliwość wyboru pełnomocnika spośród osób, które obdarza największym zaufaniem.

W związku z powyższym nie jest do końca zrozumiałe, dlaczego obowiązujące przepisy wykluczają udzielenie pełnomocnictwa dalszym wstępnym, czyli dziadkom lub pradziadkom. Stopień pokrewieństwa powinien stanowić wystarczającą do tego podstawę. Brak dostatecznego uzasadnienia dla omawianego ograniczenia może budzić wątpliwości co do równego traktowania dalszych wstępnych. Za zmianą przepisów przemawia tu również nowa sytuacja społeczna. Zwiększa się mianowicie średnia długość życia, wydłuża się okres

sprawności fizycznej oraz intelektualnej obywateli. Nie bez znaczenia jest też fakt, że uwzględnienie propozycji Rzecznika pozwoli na uproszczenie treści przepisów ustaw regulujących postępowanie sądowe i sądowno-administracyjne. Wobec tego Ministerstwo Sprawiedliwości ma zamiar rozważyć wyeliminowanie przedstawionego problemu przy okazji najbliższej nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego.

13. Ministra Edukacji Narodowej (RPO-712258-I/12) z dnia 18 października 2012 r.
– w sprawie problemów związanych z przeniesieniem dzieci sześciolatków z pierwszej klasy szkoły podstawowej do przedszkoli lub oddziałów przedszkolnych.

Rzecznik Praw Obywatelskich sygnalizuje w wystąpieniu problemy związane z przeniesieniem dzieci sześciolatków, które z różnych przyczyn nie radzą sobie w pierwszej klasie szkoły podstawowej, do przedszkoli lub oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych. Zgodnie z art. 13a ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw, w latach szkolnych 2012/2013 i 2013/2014 dzieci, które w danym roku szkolnym kończą 6 lat, mogą zostać objęte obowiązkiem szkolnym na wniosek rodziców. Oznacza to, że dzieci urodzone w roku 2006 i 2007 w roku szkolnym, w którym kończą 6 lat mogą kontynuować przygotowanie przedszkolne w przedszkolu lub w oddziale przedszkolnym przy szkole podstawowej lub rozpocząć naukę w pierwszej klasie – w zależności od decyzji rodziców. Przyjęcie sześciolatka do pierwszej klasy nie jest zatem decyzją uznaniową dyrektora szkoły. Tym samym nie może być cofnięte na podstawie art. 154 kodeksu postępowania administracyjnego. Część dyrektorów właśnie z tego powodu odmawia skreślenia dziecka z listy uczniów. Rodzice wskazują, że zdecydowana większość dzieci rozpoczyna naukę w wieku siedmiu lat. Sześciolatki, nawet jeśli bardzo dobrze radziły sobie podczas rocznego przygotowania przedszkolnego, mogą mieć problemy z adaptacją w grupie starszych dzieci. W takich sytuacjach pomoc oferowana przez nauczycieli może okazać się niewystarczająca. Zajęcia wyrównawcze i dodatkowa pomoc wychowawcza nie będą w stanie zniwelować fizycznych i psychicznych różnic pomiędzy dziećmi w różnym wieku. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o zajęcie stanowiska w sprawie oraz poinformowanie o działaniach podjętych w celu rozwiązania opisanego problemu.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej (05.12.2012 r.) nie podziela tezy o braku możliwości powrotu dziecka sześciolatka, które na wniosek rodziców rozpoczęło wcześniejsze spełnianie obowiązku szkolnego, do edukacji przedszkolnej. Jeśli rodzice cofną oświadczenie zawierające wolę wcześniejszego rozpoczęcia spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego, dyrektor szkoły może uchylić decyzję o przyjęciu dziecka do klasy I. W odpowiedzi nie zgodzono się także z poglądem, że wcześniejsze przyjęcie dziecka sześciolatka do szkoły podstawowej w latach 2012/2013 i 2013/2014 nie następuje w formie decyzji administracyjnej. W świetle utrwalonych poglądów doktryny i orzecznictwa sądów administracyjnych, rozstrzygnięcia w sprawie włączenia w poczet użytkowników zakładu administracyjnego, jakim niewątpliwie jest publiczna szkoła podstawowa, należy uznać za decyzję administracyjną. Jednocześnie poinformowano, że Ministerstwo Edukacji Narodowej podejmuje działania interwencyjne w każdym zgłoszonym przypadku związanym

z przeniesieniem dzieci sześcioletnich do przedszkoli lub oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych.

14. Ministra Zdrowia (RPO-710359-V/12) z dnia 18 października 2012 r. – w sprawie braku w obowiązujących przepisach normy prawnej, z której wynikałby obowiązek zapewnienia pacjentom zakwaterowania i wyżywienia przez szpitale.

Treść odpowiedzi Sekretarza Stanu w Ministerstwie Zdrowia na wcześniejsze wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich w przedmiotowej sprawie nie odnosi się do podstawowego problemu podniesionego w wystąpieniu, a mianowicie braku w ustawie o działalności leczniczej normy prawnej, z której wynikałby obowiązek szpitala w zakresie zapewnienia pacjentom zakwaterowania i wyżywienia. Tylko w przypadku świadczeń zdrowotnych szpitalnych, ustawodawca nie wskazał zakresu tych świadczeń w przepisach materialnych ustawy oraz nie określił w sposób wyraźny obowiązku zapewniania pacjentom pomieszczeń i wyżywienia odpowiednich do stanu zdrowia. Uczynił to natomiast w przypadku stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych innych niż szpitalne, udzielanych w zakładzie opiekuńczo-leczniczym lub zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym.

Powstała luka prawna nie może być wypełniona w drodze proponowanej przez Ministerstwo Zdrowia, tj. poprzez ujednoczenie brzmienia art. 5 pkt 38 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych z terminologią zastosowaną w ustawie o działalności leczniczej. Nadal bowiem obowiązek szpitala w zakresie zapewnienia pacjentom pomieszczeń i wyżywienia odpowiednich do stanu zdrowia wywodzony byłby z interpretacji przepisów ustawowych, gdy tymczasem powinien on wynikać bezpośrednio z przepisu materialnego ustawy o działalności leczniczej. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o ponowne rozważenie potrzeby dookreślenia przepisów tej ustawy.

Sekretarz Stanu w Ministerstwie Zdrowia (14.11.2012 r.) podtrzymał stanowisko wyrażone w odpowiedzi z dnia 9 października 2012 r. na wcześniejsze wystąpienie Rzecznika w tej sprawie z dnia 17 września 2012 r. W ustawie z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej nie ma przepisu materialnego, stanowiącego o obowiązku szpitala w zakresie zapewnienia pacjentom zakwaterowania i wyżywienia. Jednak z całości obowiązujących przepisów, w szczególności z ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych wynika, że wyżywienie i zakwaterowanie mieszczą się w zakresie pojęcia świadczenia opieki zdrowotnej wykonywanego w podmiotach leczniczych udzielających świadczeń w trybie stacjonarnym i całodobowym, a zatem także w szpitalach. Tym samym podmiot leczniczy udzielający świadczeń zdrowotnych w szpitalu zobowiązany jest zapewnić pacjentom wyżywienie i zakwaterowanie w ramach umowy na udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej zawartej z Narodowym Funduszem Zdrowia. Nieuzasadnione są zatem obawy co do ewentualnych podstaw do pobierania z tego tytułu opłat od pacjentów. Do Ministerstwa Zdrowia nie wpływały również skargi dotyczące omawianej kwestii. Jednocześnie, aby usunąć wątpliwości Rzecznika Praw Obywatelskich, w przypadku podjęcia prac nad nowelizacją ustawy o działalności leczniczej zaproponowane zostaną zmiany w przedmiotowym zakresie.

15. Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (RPO-573182-I/07) z dnia 18 października 2012 r. – w sprawie pobierania przez niektóre szkoły wyższe nienależnych opłat od studentów za świadczone usługi edukacyjne.

Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymuje skargi od studentów wskazujących, że uczelnie domagają się wniesienia opłat niezwiązanych ze świadczonymi usługami edukacyjnymi. Dotyczy to np. żądania wniesienia opłaty za kolejny semestr nauki od studentów, którzy zrezygnowali z nauki w danej uczelni. Od wniesienia tej opłaty uzależnione jest wydanie dokumentów studenta (świadcstwo maturalne). Do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich trafiają także skargi na pobieranie opłat za powtarzanie zajęć. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym w art. 99 ust. 1 pkt 2 dopuszcza pobieranie opłat za powtarzanie określonych zajęć na studiach stacjonarnych oraz stacjonarnych studiach doktoranckich z powodu niezadowolających wyników w nauce. Użyty w przepisie termin „określonych” jest, jak wynika z wpływających skarg, interpretowany przez uczelnie bardzo szeroko. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o poinformowanie o podejmowanych działaniach na rzecz przestrzegania przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym w omawianym zakresie.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego (26.11.2012 r.), odnosząc się do pobierania przez uczelnie opłat za kolejny semestr nauki od studentów, którzy zrezygnowali ze studiów, poinformowała, że rezygnacja stanowi bezwzględną przesłankę skreślenia z listy studentów, co powinno zostać dokonane bez zbędnej zwłoki. Zgodnie z orzecznictwem sądów ochrony konkurencji i konsumentów uczelnie mogą pobierać opłaty za czas faktycznego świadczenia usług edukacyjnych. W związku z powyższym pobieranie opłat za okres po skreśleniu z listy studentów należy uznać za sprzeczne z prawem, zaś przewidujące to zapisy umów zawieranych ze studentami należą do niedozwolonych klauzul umownych. W przypadku skarg studentów Ministerstwo zwraca się do uczelni o wyjaśnienia, przedstawiając powyższe stanowisko, jednak roszczenia z tytułu umowy o odpłatności za studia mają charakter cywilnoprawny i rozstrzygane są przez sądy powszechne. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego w uzasadnionych sytuacjach kieruje do uczelni kontrole, których skutki prawne opisane są w art. 37 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym. Ewentualne roszczenia finansowe uczelni wobec byłych studentów nie mogą być podstawą do odmowy wydania oryginałów i odpisów świadectw dojrzałości, zaś w przypadku nieuwzględnienia przez uczelnię wniosku, zainteresowanej osobie przysługuje skarga do właściwego sądu administracyjnego na bezczynność władz uczelni. Przepis art. 99 ust. 1 pkt 2 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym dotyczy wyłącznie uczelni publicznych i dopuszcza pobieranie przez nie opłat za świadczone usługi edukacyjne związane z powtarzaniem zajęć z powodu niezadowolających wyników w nauce. Wysokość opłat za powtarzane zajęć określa rektor uczelni.

16. Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (RPO-696665-V/12) z dnia 19 października 2012 r. – w sprawie odmowy wypłaty świadczeń przez ubezpieczyciela z tytułu umowy dodatkowego grupowego ubezpieczenia na wypadek osierocenia dziecka w sytuacji, gdy dziecko kształci się za granicą.

Na tle skarg nadsyłanych do Rzecznika Praw Obywatelskich pojawił się problem natury generalnej, dotyczący odmowy wypłaty świadczeń przez ubezpieczyciela z tytułu umowy dodatkowego grupowego ubezpieczenia na wypadek osierocenia dziecka w sytuacji, gdy dziecko kształci się w szkole znajdującej się poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Z Ogólnych Warunków Dodatkowego Grupowego Ubezpieczenia na Wypadek Osierocenia Dziecka stosowanych przez ubezpieczyciela wynika, że w przypadku śmierci ubezpieczonego ubezpieczyciel jest zobowiązany do dokonania wypłaty świadczenia osobie uprawnionej, którą jest dziecko w wieku do lat 18, a w razie uczęszczania do szkoły – do ukończenia 25 roku życia. Z grupy osób uprawnionych do świadczenia ubezpieczyciel wyłączył dzieci kształcące się za granicą. W ocenie Rzecznika charakter ubezpieczeń dobrowolnych nie pozwala zakładowi ubezpieczeń na dowolność i zupełną arbitralność w kształtowaniu własnych definicji, jeżeli są one niekorzystne dla konsumentów czy sprzeczne z obowiązującymi przepisami prawa. Pobieranie nauki poza granicami Polski w żaden sposób nie zwiększa ryzyka ubezpieczyciela i nie pozostaje w związku z jego odpowiedzialnością wynikającą z umowy. Przedmiotem ubezpieczenia jest życie ubezpieczonego, czyli rodzica lub przysposabiającego osoby uprawnionej. Wyłączenie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń wobec osób uprawnionych do świadczenia poprzez wykazanie okoliczności nie pozostającej w związku z przedmiotem umowy budzi wątpliwości, czy nie dochodzi do naruszenia zbiorowych interesów konsumentów. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o zbadanie przedstawionego problemu i podjęcie działań w ramach posiadanych kompetencji.

17. Przewodniczącego Konferencji Rektorów Polskich Szkół Akademickich oraz Przewodniczącego Konferencji Rektorów Polskich Uczelni Technicznych (RPO-701167-I/12) z dnia 22 października 2012 r. – w sprawie rozważenia wprowadzenia do programów nauczania na kierunkach związanych z tworzeniem środowiska zabudowanego zasad uniwersalnego projektowania, w celu zwiększenia dostępności przestrzeni publicznej dla osób niepełnosprawnych.

Dostępność przestrzeni publicznej dla osób niepełnosprawnych jest jednym z podstawowych warunków ich aktywności w społeczeństwie. Najlepszą formą zapewnienia tej dostępności jest uniwersalne projektowanie. W art. 2 Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych pojęcie to zdefiniowano jako stosowanie takich rozwiązań, które są użyteczne dla wszystkich ludzi w jak największym zakresie, bez potrzeby wprowadzania adaptacji lub specjalistycznych zmian. Termin ten odnosi się do produktów, środowisk, programów i usług i nie wyklucza stosowania urządzeń pomocniczych dla pewnych grup osób niepełnosprawnych. Mimo że art. 5 pkt 4 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane formułuje wymóg zapewnienia warunków do korzystania z obiektów użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego przez osoby niepełnosprawne, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich, większość architektów nie wie, jak prawidłowo projektować środowisko zabudowane w taki sposób, żeby było użyteczne dla wszystkich, także dla osób niepełnosprawnych, bez potrzeby wprowadzania adaptacji lub specjalistycznych zmian. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o rozważenie wprowadzenia przedmiotów przedstawiających zasady uniwersalnego projektowania do programów nauczania na kierunkach związanych z projektowaniem środowiska

zabudowanego. Proponuje także współpracę Biura Rzecznika Praw Obywatelskich z uczelniami w zakresie promowania uniwersalnego projektowania.

18. Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (RPO-707572-III/12) z dnia 22 października 2012 r. – w sprawie braku odpowiedniego skorelowania przepisów podwyższających wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn z przepisami ustawy – Prawo lotnicze, regulującymi wiek emerytalny pilotów zawodowych i liniowych oraz kontrolerów ruchu lotniczego.

Na tle wniosków kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich pojawił się problem braku odpowiedniego skorelowania przepisów ustawy z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, podwyższającej wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn do 67 lat, z przepisami ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze. W świetle art. 101 ust. 2 tej ustawy posiadacz licencji pilota zawodowego i liniowego, który ukończył 65 lat, nie może wykonywać czynności pilota na statku powietrznym używanym w przewozach lotniczych. Zgodnie zaś z art. 101 ust. 3 posiadacz licencji kontrolera ruchu lotniczego, który ukończył 60 lat, nie może wykonywać czynności kontrolera ruchu lotniczego. Brak uprawnień do wykonywania wymienionych wyżej czynności zawodowych w związku z osiągnięciem wieku 65 lub 60 lat oznaczać będzie w praktyce, w razie braku możliwości kontynuowania zatrudnienia na innym stanowisku pracy, konieczność skorzystania z uprawnień do świadczenia na podstawie ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych. W konsekwencji, w opinii skarżących, będą oni pobierać znacząco mniejsze świadczenia do czasu nabycia uprawnień emerytalnych. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o przedstawienie stanowiska w tej sprawie.

Minister Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (07.11.2012 r.) poinformował, że konsekwencją wymagań międzynarodowych (Konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym, podpisanej w Chicago dnia 7 grudnia 1944 r. oraz rozporządzenia Komisji (UE) NR 1178/2011 z dnia 3 listopada 2011 r. ustanawiającego wymagania techniczne i procedury administracyjne odnoszące się do załóg w lotnictwie cywilnym zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 216/2008) jest art. 101 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze mówiący, że posiadacz licencji pilota zawodowego i liniowego, który ukończył 60 lat, nie może wykonywać czynności pilota w międzynarodowych przewozach lotniczych, chyba że pełni funkcję członka załogi wieloosobowej oraz jest jedynym członkiem załogi, który ukończył 60 lat. Posiadacz licencji pilota, który ukończył 65 lat, nie może wykonywać czynności pilota na statku powietrznym używanym w przewozach lotniczych.

Jednocześnie ograniczenie ze względu na wiek, możliwości wykonywania czynności kontrolera ruchu lotniczego przez posiadacza stosownej licencji, przewidziane w art. 101 ust. 3 ustawy – Prawo lotnicze nie występuje w przepisach prawa międzynarodowego oraz prawa UE. Dlatego art. 12 obecnie procedowanego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z podwyższeniem wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn uchyla art. 101 ust. 3 ustawy – Prawo lotnicze odnoszący się do kwestii niemożności wykonywania czynności kontrolera ruchu lotniczego przez posiadacza licencji kontrolera ruchu lotniczego, który ukończył 60 lat. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej uruchomiło stronę internetową

(www.emeryturypomostowe.gov.pl), na której opublikowane są szczegółowe zasady przyznawania i obliczania emerytur pomostowych, w szczególności dotyczące pracowników wykonujących prace personelu pokładowego w powietrzu, na statkach powietrznych lub pracę pilotów statków powietrznych (pilot, instruktor).

19. Dyrektora Generalnego Służby Więziennej (RPO-711847-III/12) z dnia 22 października 2012 r. – w sprawie wyników przeprowadzonej przez przedstawiciela Biura Rzecznika Praw Obywatelskich kontroli stanu przestrzegania praw obywatelskich wobec funkcjonariuszy Służby Więziennej w wybranych jednostkach penitencjarnych.

W lipcu 2012 r. przeprowadzona została przez pracownika Biura Rzecznika Praw Obywatelskich kontrola stanu przestrzegania praw obywatelskich wobec funkcjonariuszy Służby Więziennej w areszcie śledczym i zakładzie karnym. Otrzymane od funkcjonariuszy informacje wskazują na szereg problemów występujących w tej formacji mundurowej. Funkcjonariusze pełniący służbę w zakładzie karnym podnieśli problem zbyt małej ilości wychowawców w oddziałach penitencjarnych. Wychowawcy są nadmiernie obciążeni pracą i nie mogą poświęcić wystarczającej uwagi na proces resocjalizacyjny poszczególnych osadzonych. Oddziałowi nie mają możliwości bezpłatnych badań na obecność chorób zakaźnych, takich jak żółtaczka, HIV, chociaż posiadają informacje z nieformalnych źródeł, że pracują z osadzonymi chorymi na choroby zakaźne. Część oddziałowych stwierdziła, że potrzebne ich zdaniem zajęcia, warsztaty antystresowe, przeprowadzane są w niewystarczającej ilości. Z kolei funkcjonariusze aresztu śledczego poruszyli problem niewypłacania dodatków mieszkaniowych. W wizytowanym areszcie śledczym stwierdzono złe warunki techniczne niektórych pomieszczeń. Funkcjonariusze z obu kontrolowanych jednostek przedstawili także problem braków w wyposażeniu. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o zlecenie zbadania przedstawionych spraw i poinformowanie o zajęтым stanowisku.

Dyrektor Generalny Służby Więziennej (20.11.2012 r.) przedstawił szereg przedsięwzięć podejmowanych w celu zarówno usprawnienia pracy Służby Więziennej, jak i ochrony życia i zdrowia funkcjonariuszy. W lipcu 2011 r. został opracowany program racjonalizacji zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych więziennictwa. Celem programu jest m.in. doetatyzowanie pionu penitencjarnego. Dąży się do zrealizowania wytycznych, w ramach których na jednego wychowawcę czy też psychologa przypadać będzie określona grupa skazanych lub tymczasowo aresztowanych, której liczebność pozwoli na efektywną pracę. Niemniej jednak należy wziąć pod uwagę, że tego typu zmiany wymagają czasu.

Odnosząc się do problemu właściwej ochrony życia i zdrowia pracowników Służby Więziennej, Dyrektor Generalny poinformował, że wyposażenie funkcjonariuszy jest dobierane do poszczególnych stanowisk i posterunków, a jego kompletność i przydatność sprawdza się podczas cyklicznych kontroli. Funkcjonariusze zostali wyposażeni w odpowiednią odzież zabezpieczającą, niezbędną przy kontaktach z zakaźnie chorymi. Służba medyczna z kolei przeprowadza na koszt pracodawcy badania konieczne do wykrycia ewentualnego zakażenia, na wniosek lekarza dokonującego badań profilaktycznych. Dodatkowo dostępne są warsztaty antystresowe oraz treningi interpersonalne. Wykonuje się także remonty pomieszczeń dla funkcjonariuszy, w celu poprawy warunków pracy.

Dyrektor Generalny odniósł się również do wątpliwości dotyczących właściwej interpretacji art. 178 ustawy o Służbie Więziennej. Otóż funkcjonariusz posiadający tytuł prawny do lokalu mieszkalnego lub domu, w tym umowę najmu, znajdującego się w miejscowości pełnienia służby, nie jest uprawniony do pobierania równoważnika pieniężnego z tytułu braku mieszkania. Wydaje się więc uprawnionym wniosek, że bez odpowiedniej zmiany przepisów najemcy lokali mieszkalnych od osób fizycznych nie mogą otrzymywać równoważnika pieniężnego z tytułu braku mieszkania.

20. Prezesa Rady Ministrów (RPO-706023-IV/12) z dnia 23 października 2012 r. – w sprawie konieczności uporządkowania ram prawnych procesu reprivatyzacji, zwłaszcza stworzenia jasnych i jednolitych rozwiązań ustawowych.

Od wielu lat w sferze zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich pozostaje prawidłowe rozwiązanie przez ustawodawcę problemu reprivatyzacji mienia przejmowanego w latach powojennych na cele reform przeobrażających ustrój społeczno-gospodarczy Państwa. Prace nad kolejnymi projektami ustawy reprivatyzacyjnej nie przyniosły konkretnego rezultatu. Mimo tego w wielu sytuacjach przepisy szczególne pozwalają na prowadzenie quasi-reprivatyzacji w sprawach indywidualnych. Z tej możliwości skorzystać mogą jedynie nieliczne grupy poszkodowanych, a kryteria ich doboru wydają się być przypadkowe. Cały ciężar i koszt prowadzenia spraw reprivatyzacyjnych ustawodawca przerzucił na dawnych właścicieli. Wszelkie trudności w rozstrzyganiu tych spraw musiały zaś przejąć na siebie organy stosujące prawo.

Jak wynika z informacji na stronach internetowych resortu skarbu, jedynym powodem zarzucenia prac nad projektem ustawy „o świadczeniach pieniężnych przyznawanych niektórym osobom, których dotyczyły procesy nacjonalizacji” jest trudna sytuacja budżetowa Państwa. Tymczasem systemowe problemy związane z brakiem reprivatyzacji stają się przyczyną przegrywania przez Polskę spraw przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka. Koniecznością wydaje się stworzenie przez prawodawcę jasnych i jednolitych rozwiązań w omawianym zakresie. Stan istniejący obecnie należy uznać za naruszający zasady praworządnego państwa – prawo jest niejasne, niesprawiedliwe i ewidentnie narusza zasady równego traktowania obywateli przez władze publiczne: roszczenia reprivatyzacyjne przyznano jedynie niektórym kategoriom poszkodowanych, i to w różnym zakresie. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o zajęcie stanowiska w sprawie.

21. Prezesa Telewizji Polskiej S.A. (RPO-711163-I/12) z dnia 23 października 2012 r. – w sprawie sposobu prezentacji w mediach tematyki dotyczącej osób z niepełnosprawnością.

Ratyfikowana przez Polskę w dniu 6 września 2012 r. Konwencja ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych stanowi przejście od modelu opiekuńczego do modelu społeczeństwa otwartego, opierającego się na zasadzie równości oraz poszanowania godności każdego człowieka. Celem Konwencji jest promowanie, ochrona oraz umożliwienie osobom niepełnosprawnym nieograniczonego korzystania z wszystkich fundamentalnych swobód i praw człowieka oraz promowanie poszanowania dla ich godności osobistej. Dla urzeczywistnienia tego celu niezbędna jest jednak zmiana sposobu prezentacji tej grupy społecznej w środkach masowego przekazu.

W ostatnich miesiącach Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymała szereg niepokojących sygnałów świadczących o niewystarczającym zaangażowaniu mediów publicznych w zwiększanie otwartości oraz budowanie pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnościami. Jednym z negatywnych przykładów może być brak transmisji Igrzysk Paraolimpijskich. Kolejną kwestią jest utrwalanie w polskim społeczeństwie wizerunku osób z niepełnosprawnością jako obiektu działalności charytatywnej. Można też zaobserwować tendencję do protekcyjnego traktowania niepełnosprawnych przez dziennikarzy (np. zwracania się do nich po imieniu). Telewizja publiczna, zgodnie ze swoją misją, prezentując kwestię niepełnosprawności powinna kreować nowoczesne podejście ujęte w Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych, bowiem odbiór społeczny tej tematyki kształtowany jest m.in. w oparciu o przekaz generowany przez środki masowego przekazu. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o zwrócenie szczególnej uwagi na problem wizerunku osób z niepełnosprawnościami w telewizji publicznej oraz dołożenie wszelkich starań dla upowszechnienia wiedzy na temat Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych.

Prezes Telewizji Polskiej S.A. (07.11.2012 r.) zapewnił, że TVP jako nadawca publiczny stara się wypełniać swoje powinności wobec społeczeństwa, również poprzez podnoszenie świadomości widzów w zakresie tematyki związanej z osobami niepełnosprawnymi. Szczegółowe sprawozdania z tego obszaru działalności rokrocznie przekazywane są do Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji jako załącznik do sprawozdania ogólnego. TVP realizuje projekty gwarantujące, by oferta TVP była dostępna dla widzów z niepełnosprawnością sensoryczną. Są to przede wszystkim pozycje z napisami dla osób niesłyszących – głównie filmy i seriale polskie oraz pozycje nadawane w porze największej oglądalności – dostępne zarówno w największych stacjach (TVP1, TVP2, TVP Info), jak i w programach OTV oraz kanałach wyspecjalizowanych. Telewizja Polska, jako jedyna stacja w Polsce, gwarantuje osobom niepełnosprawnym dostęp do bieżących informacji – każdego dnia główne wydanie Wiadomości, Sport i Pogoda opatrzone jest napisami. Programy z udogodnieniami stale są dostępne na stronie internetowej www.tvp.pl. Zgromadzono tam bibliotekę ponad stu pozycji (filmy, seriale, programy tv) z audiodeskrypcją oraz kilkuset z napisami dla osób niesłyszących. Zainicjowane zostały prace, które sprawią, że już wkrótce cały portal TVP.pl stanie się bardziej przyjazny osobom niewidomym. TVP jako jedyna stacja telewizyjna w Polsce w stały i systematyczny sposób relacjonowała Igrzyska Paraolimpijskie w Londynie, zarówno w specjalnych audycjach, jak i w stałych programach informacyjnych. TVP ze względów finansowych nie mogła pozwolić sobie na zakup pełnych praw telewizyjnych do Paraolimpiady.

22. Przewodniczącego Sejmowej Komisji Polityki Społecznej i Rodziny (RPO-713812-III/12) z dnia 23 października 2012 r. – w sprawie prac nad rządowym projektem ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw.

Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw – druk nr 724 nie rozwiązuje skutecznie problemów, które dotyczą warunków nabywania prawa do świadczenia pielęgnacyjnego oraz specjalnego zasiłku opiekuńczego. Pierwsza kwestia dotyczy problemu uzależnienia prawa do świadczenia pielęgnacyjnego i

projektowanego świadczenia w formie specjalnego zasiłku opiekuńczego od istnienia między osobą sprawującą opiekę a osobą wymagającą opieki obowiązku alimentacyjnego określonego w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. W trakcie trwania małżeństwa żona opiekująca się mężem z orzeczonym znacznym stopniem niepełnosprawności nie jest i nie będzie uprawniona do ubiegania się o wskazane świadczenia. Drugi problem dotyczy zbiegu prawa do świadczenia pielęgnacyjnego i specjalnego zasiłku opiekuńczego z prawem do dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego. W sytuacji gdy mąż sprawuje opiekę nad matką i z tego tytułu otrzymuje świadczenie pielęgnacyjne, jego żona przebywająca na urlopie wychowawczym nie ma i nie będzie miała prawa uzyskania dodatku do zasiłku rodzinnego z tego tytułu. Trzecia kwestia to ograniczenie prawa pobierania świadczenia pielęgnacyjnego i specjalnego zasiłku opiekuńczego tylko przez jedną osobę w rodzinie. Jeżeli ojciec uzyskuje świadczenie pielęgnacyjne z tytułu opieki nad niepełnosprawnym dzieckiem, jego żona nie może i nie będzie mogła ubiegać się o prawo do świadczenia z racji opieki nad niepełnosprawną matką mieszkającą oddzielnie. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o rozważenie możliwości rozwiązania opisanych problemów w toku prac legislacyjnych.

23. Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania, do wiadomości Ministra Gospodarki oraz Ministra Skarbu Państwa (RPO-712795-I/12) z dnia 23 października 2012 r. – w sprawie braku równowagi w obsadzaniu wyższych stanowisk w przedsiębiorstwach ze względu na płeć.

Brak równowagi w obsadzaniu wyższych stanowisk w przedsiębiorstwach ze względu na płeć jest obecnie wielkim wyzwaniem we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej. W polskim biznesie widoczna jest obecność kobiet mających wpływ na najpoważniejsze decyzje gospodarcze i finansowe. Na pewno jednak ich liczba jest znacznie niższa niż mężczyzn. Zaledwie sześciu na stu prezesów polskich firm to kobiety. Według badań Konfederacji Pracodawców Prywatnych „Lewiatan”, w 400 dużych polskich firmach jest zaledwie 6,8 procent kobiet prezesów. Obowiązek podejmowania przez władze publiczne działań na rzecz zapewnienia równości płci oraz przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć wynika zarówno z Konstytucji, jak i z członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Zmiany zmierzające do zapewnienia faktycznej równości płci powinny być stopniowe i ewolucyjne, wprowadzane poprzez promowanie dobrych praktyk. Tam jednak, gdzie takie rozwiązania nie zdają rezultatu, konieczne jest wprowadzanie także zmian legislacyjnych. Zdaniem Rzecznika polski parlament powinien rozważyć wprowadzenie ustawowych regulacji dotyczących składu zarządów i rad nadzorczych spółek publicznych. W pierwszej kolejności rozwiązania takie powinny dotyczyć spółek z udziałem Skarbu Państwa oraz spółek komunalnych. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o poinformowanie, czy Rada Ministrów planuje podjęcie inicjatywy ustawodawczej w przedstawionej sprawie.

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania (12.12.2012 r.) poinformował, że Parlament RP otrzymał projekt Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie poprawy równowagi płci wśród dyrektorów niewykonawczych spółek, których akcje są notowane na giełdzie i odnośnych środków COM (2012) 614. Przedstawiona inicjatywa legislacyjna ma na celu znaczne zwiększenie liczby kobiet w organach spółek giełdowych w

Unii Europejskiej za pomocą ustanowienia celu minimalnego w wysokości 40% udziału niedostatecznie reprezentowanej płci wśród dyrektorów niewykonawczych spółek giełdowych. Spółki, w których udział osób należących do niedostatecznie reprezentowanej płci jest niższy od średniej zostaną zobowiązane do wprowadzenia jednoznacznych kryteriów w procedurach powoływania kandydatów na stanowiska w organach spółek. Ustanowiony cel powinien zostać osiągnięty do dnia 1 stycznia 2020 r. lub, w przypadku spółek giełdowych będących przedsiębiorstwami publicznymi, do dnia 1 stycznia 2018 r. Dodatkowo spółki giełdowe zostaną zobowiązane do corocznego publikowania informacji o składzie ich organów pod względem płci. Z kolei państwa członkowskie powinny, w ramach omawianej dyrektywy, sformułować przepisy zakładające odpowiednio dotkliwe sankcje za niewypelnianie powyższych nakazów. Przedstawiony projekt nie ma zastosowania do małych i średnich przedsiębiorstw. W projekcie stanowiska RP zostało wyrażone poparcie dla celu zasadniczego projektu Dyrektywy. Jednocześnie stwierdzono, że realistyczny wydaje się cel 35% przy założeniu, że towarzyszyć temu będą inne działania promujące udział kobiet w gospodarczym procesie podejmowania decyzji, takie jak mentoring, networking, system szkoleń oraz mechanizmy ułatwiające godzenie ról zawodowych i rodzinnych. W przypadku wejścia w życie dyrektywy realizacja jej celów przyczyni się w większym stopniu do realizacji konstytucyjnej zasady równości kobiet i mężczyzn.

24. Ministra Obrony Narodowej (RPO-710972-III/12) z dnia 23 października 2012 r.

– w sprawie stanu przestrzegania praw obywatelskich żołnierzy 20 Brygady Zmechanizowanej, a także warunków służby i szkolenia.

W sierpniu 2012 r. współpracownicy Rzecznika Praw Obywatelskich przebywali w 20 Brygadzie Zmechanizowanej w celu sprawdzenia przestrzegania praw obywatelskich oraz zapoznania się z warunkami służby i szkolenia, a także aby poznać najistotniejsze problemy żołnierzy. Stopień ukończenia Brygady wynosi 21%. Od 1 stycznia 2013 r. skład osobowy jednostki będzie jeszcze mniejszy. Tak szczupłe stany osobowe utrudniają realizację bieżących zadań. Zbyt częste, zdaniem żołnierzy, zmiany ustawy pragmatycznej powodują brak poczucia stabilności oraz zwiększają obawy co do dalszej możliwości pełnienia służby. Zróżnicowanie uposażeń pomiędzy korpusem szeregowych a korpusem podoficerskim, w ocenie zainteresowanych, jest zbyt małe, natomiast odpowiedzialność podoficerów jest nieporównywalnie większa. Zdaniem żołnierzy reaktywowania wymaga wojskowa służba zdrowia. Żołnierze nie są kierowani na kursy z uwagi na brak miejsc, a następnie w niedługim czasie są zwalniani z uzasadnieniem, że nie mają ukończonego odpowiedniego przeszkolenia. Zbyt późno informowani są o zmianach wysokości wypłacanych odpraw mieszkaniowych. Żołnierze, którym kontrakty kończą się za kilka lat, wyrażają obawy, czy wprowadzane przepisy dotyczące nabywania uprawnień emerytalnych będą dotyczyły także ich w przypadku przedłużenia czasu służby wojskowej. Poruszono też kwestię informowania kandydatów przyjmowanych do korpusu szeregowych zawodowych, że mogą służyć tylko 12 lat. Jak podkreślano, zarówno w czasie składania dokumentów, jak i podczas procedury przyjmowania, takich informacji nikt im nie przekazał, mimo że odnośne przepisy już obowiązywały. Zwracano uwagę, że w innych służbach mundurowych podobnych ograniczeń

się nie stosuje. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o poinformowanie o stanowisku zajęтым wobec przedstawionych spraw.

25. Ministra Zdrowia (RPO-706913-V/12) z dnia 26 października 2012 r. – w sprawie problemu pominięcia lekarzy geriatrów w wykazie lekarzy upoważnionych do wystawiania zleceń na wydanie niektórych przedmiotów ortopedycznych oraz środków pomocniczych.

Rzecznik Praw Obywatelskich sygnalizuje w wystąpieniu kwestię pominięcia lekarzy geriatrów w wykazie lekarzy upoważnionych do wystawiania zleceń na wydanie niektórych przedmiotów ortopedycznych oraz środków pomocniczych. Zgodnie z § 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2009 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz środki pomocnicze, warunkiem realizacji świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz z zakresu zaopatrzenia w środki pomocnicze jest przedstawienie przez świadczeniobiorcę zlecenia lekarza ubezpieczenia zdrowotnego lub felczera ubezpieczenia zdrowotnego wraz z potwierdzeniem prawa do tych świadczeń gwarantowanych przez NFZ. Szczegółowy wykaz lekarzy uprawnionych – niewymieniający lekarzy geriatrów – został określony w załącznikach do rozporządzenia. Obowiązujące przepisy rangi ustawowej nie wyłączają lekarzy geriatrów z kręgu lekarzy uprawnionych do wystawienia zlecenia na zaopatrzenie w wyroby medyczne. Jednocześnie nadal obowiązuje rozporządzenie w sprawie świadczeń gwarantowanych, które nie uznaje lekarzy geriatrów za lekarzy uprawnionych do wystawienia zlecenia. Przyjęte rozwiązanie powoduje w praktyce realne problemy pacjentów i lekarzy. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o zajęcie stanowiska, a w szczególności o podjęcie działań zmierzających do niezwłocznego rozwiązania opisanego problemu.

Minister Zdrowia (14.11.2012 r.) podzielił stanowisko przedstawione w wystąpieniu Rzecznika Praw Obywatelskich i poinformował o trwających w Ministerstwie pracach nad ostateczną formą projektu rozporządzenia do ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych w zakresie refundacji wyrobów medycznych wydawanych na zlecenie. Projekt rozporządzenia uwzględnia lekarzy geriatrów jako upoważnionych do wystawiania zlecenia na zaopatrzenie w wyroby medyczne. Po zakończeniu prac projekt zostanie przekazany do konsultacji zewnętrznych w celu zgłaszania uwag.

26. Ministra Zdrowia (RPO-697234-V/12) z 26 października 2012 r. – w sprawie obowiązujących zasad refundacji leków.

W listach do Rzecznika Praw Obywatelskich skarżący kwestionują obowiązujący system kwalifikowania leków do refundacji na podstawie wskazań zarejestrowanych przez producentów preparatów handlowych, a nie na podstawie wskazań medycznych dla substancji czynnej zawartej w tych preparatach. Jedynym beneficjentem tego rozwiązania są – zdaniem skarżących – niektóre firmy farmaceutyczne, a głównym poszkodowanym – pacjent. Zarejestrowane wskazania nie obejmują wszystkich zastosowań danego leku i nie muszą zmieniać się zależnie od postępów wiedzy medycznej. Pacjentowi nie przysługuje refundacja leku, jeżeli został mu przepisany na inne schorzenie niż określone we wskazaniach

rejestracyjnych. Większość lekarzy mających kontrakt z NFZ przepisuje leki pełnopłatne. W przypadkach, gdy lekarz ma wątpliwości wobec wskazań rejestracyjnych leku refundowanego, wybiera lek spoza listy refundacyjnej, aby uniknąć kary w razie kontroli NFZ. Skarżący zarzucają też nadanie znaczenia prawnego Charakterystykom Produktów Leczniczych. Wątpliwości budzą ponadto przepisy rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie recept lekarskich, nakładające na lekarzy obowiązek zaznaczania 100% odpłatności za lek wypisany poza wskazaniami rejestrowymi. Takie uregulowanie wykracza poza upoważnienie ustawowe. W świetle komunikatu Ministerstwa Zdrowia z 21 marca 2012 r., rozporządzenie to dopuszcza, aby lek został przepisany na receptę zarówno pod nazwą międzynarodową, handlową, chemiczną jak i nazwą substancji czynnej zapisaną w języku polskim, angielskim i łacińskim. Obowiązek każdorazowego określania odpłatności uniemożliwia jednak skorzystanie z tej możliwości. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych kwestii.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Zdrowia (03.12.2012 r.) wyjaśnił, że przepisy ustawy refundacyjnej, które wprowadziły system refundacji oparty na wskazaniach do stosowania zawartych w Charakterystyce Produktu Leczniczego, miały przede wszystkim na celu zdjęcie ciężaru odpowiedzialności z lekarzy w sytuacji wypisywania leków poza wskazaniami. Charakterystyka Produktu Leczniczego jest jedynym neutralnym źródłem informacji o leku. Jako jedyny dokument stanowi obiektywną i jednoznaczną podstawę weryfikacji informacji o produkcie leczniczym.

Odnosząc się do nakładania przez NFZ na lekarzy kar umownych za nieprawidłowo wystawione recepty, w odpowiedzi poinformowano, że intencją Ministra Zdrowia nie jest całkowite zwolnienie lekarzy z odpowiedzialności, w tym również w ramach wypisywania recept na leki refundowane. Kary umowne przewidziane w umowach upoważniających do wystawiania recept na leki refundowane zostały wprowadzone z uwagi na dobro pacjentów, nakładając na lekarzy, zgodnie z zasadą wykonywania zawodu z należytą starannością, obowiązek weryfikacji prawidłowego wystawiania recept. Obowiązek określania poziomu odpłatności na receptach został nałożony na lekarzy w celu zagwarantowania właściwego wydania leku pacjentowi w aptece. Obowiązek ten spoczywa na lekarzu jako osobie najbardziej kompetentnej pod względem merytorycznym oraz posiadającej niezbędne informacje o pacjencie oraz jego chorobie. Ministerstwo Zdrowia planuje wszczęcie do końca 2012 r. procesu nowelizacji rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 8 marca 2012 r. w sprawie recept lekarskich. Tym samym wszelkie uwagi dotyczące rozbieżności w przepisach regulujących określanie poziomu odpłatności zostaną rozważone i przeanalizowane w ramach prac nad planowaną nowelizacją.

27. Ministra Spraw Wewnętrznych (RPO-707570-III/12) z dnia 26 października 2012 r. – w sprawie braku jednolitych kryteriów w zakresie przyjmowania kandydatów do Państwowej Straży Pożarnej, z uwzględnieniem zasady równego traktowania.

Do Rzecznika zwróciła się kandydatka na funkcjonariusza Państwowej Straży Pożarnej ze skargą na dyskryminację ze względu na płeć w zakresie przeprowadzenia postępowania kwalifikacyjnego do służby w komendach powiatowych Państwowej Straży Pożarnej. Rzecznik wystąpił do Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej z prośbą o

zlecenie zbadania sprawy. Podkreślił, że ogłoszenie naboru sporządzone zostało w sposób wskazujący na dyskryminację ze względu na płeć, gdyż skierowane było wyłącznie do mężczyzn. Postępowanie takie jest sprzeczne z art. 32 Konstytucji stanowiącym nakaz równego traktowania oraz zakaz dyskryminacji i niezgodne z przepisami ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania. Nadesłane przez zainteresowaną kopie naboru kandydatów do służby w innych komendach powiatowych wskazywały na brak jednolitych zasad i kryteriów w zakresie przyjmowania do służby przygotowawczej w Państwowej Straży Pożarnej. Co więcej, ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej nie zawiera zasad postępowania kwalifikacyjnego, w oparciu o które odbywa się przyjmowanie do służby. Brak tych uregulowań jest sprzeczny z art. 60 Konstytucji RP określającym, że obywatele polscy korzystający z praw publicznych mają prawo dostępu do służby publicznej na jednakowych zasadach. Komendant Państwowej Straży Pożarnej, dzieląc stanowisko Rzecznika, powołał zespół do opracowania wytycznych w zakresie zasad naboru do służby w Państwowej Straży Pożarnej. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o rozważenie możliwości podjęcia działań legislacyjnych zmierzających do rozwiązania opisanego problemu tak, aby zasady dostępu do służby publicznej w Państwowej Straży Pożarnej były takie same dla wszystkich obywateli.

28. Prezesa Krajowej Rady Diagnostów Laboratoryjnych (RPO-689040-V/11) z dnia 2 listopada 2012 r. – w sprawie nieprawidłowej praktyki stosowanej przez Krajową Radę Diagnostów Laboratoryjnych polegającej na niedoręczaniu uchwał o skreśleniu z listy diagnostów laboratoryjnych oraz niezamieszczaniu pouczeń o przysługujących środkach zaskarżenia.

Na kanwie badanej przez Rzecznika Praw Obywatelskich sprawy indywidualnej pojawił się problem natury generalnej dotyczący nieprawidłowej praktyki stosowanej przez Krajową Radę Diagnostów Laboratoryjnych polegającej na niedoręczaniu przez samorząd uchwał o skreśleniu z listy diagnostów oraz niezamieszczaniu w nich pouczeń o przysługujących środkach zaskarżenia. Praktyka przyjęta przez Krajową Radę Diagnostów Laboratoryjnych w sprawach o skreśleniu z listy diagnostów laboratoryjnych narusza podstawowe konstytucyjne prawa obywatela – przede wszystkim prawo do sądu określone w art. 45 i zagwarantowane w art. 77 ust. 2 Konstytucji RP. W ocenie Rzecznika sprawy dotyczące wpisu oraz skreślenia z listy diagnostów laboratoryjnych są sprawami z zakresu administracji publicznej, do których stosuje się procedurę określoną w ustawie z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego. Rozstrzygnięcia Krajowej Rady Diagnostów Laboratoryjnych mają walor decyzji administracyjnych. Od powyższych rozstrzygnięć, zgodnie z art. 10 ust. 3 ustawy o diagnostyce laboratoryjnej oraz art. 3 § 2 pkt 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, służy skarga do sądu administracyjnego wnoszona w terminie 30 dni od dnia doręczenia skarżącemu rozstrzygnięcia w sprawie. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o zajęcie stanowiska wobec przedstawionych uwag, a w szczególności o usunięcie niezgodnej z obowiązującym prawem praktyki.

Prezes Krajowej Rady Diagnostów Laboratoryjnych (22.11.2012 r.) podziękował w odpowiedzi za przekazane uwagi odnośnie do trybu i zasad wydawania przez Krajową Radę

Diagnostów Laboratoryjnych uchwał dotyczących wpisów i wykreśleń z listy diagnostów laboratoryjnych. Uwagi te zostały przyjęte do realizacji. Na ostatnim posiedzeniu Prezydium Krajowej Rady Diagnostów Laboratoryjnych zostały podjęte uchwały zgodne z normami określonymi w art. 107 § 1 Kodeksu postępowania administracyjnego w związku z art. 10 i 12 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej. Każda z uchwał dotyczy indywidualnie wymienionej osoby ubiegającej się o przedmiotowy wpis lub wykreślenia diagnosty laboratoryjnego z listy. Uchwały te są przesyłane do wnioskodawców lub wykreślonych diagnostów laboratoryjnych. W przypadku wykreślenia uchwały będą zawierać uzasadnienie, pouczać o drodze odwoławczej i wskazywać sąd odwoławczy.

29. Ministra Sprawiedliwości oraz Ministra Administracji i Cyfryzacji (RPO-694163-V/12) z dnia 2 listopada 2012 r. – w sprawie doręczania przesyłek sądowych.

Do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich napływają skargi obywateli dotyczące doręczania przesyłek w trybie przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym, przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. – Prawo pocztowe. W obecnym stanie prawnym w przypadku zmiany miejsca zameldowania lub zamieszkania obywatel nie dysponuje możliwością zabezpieczenia się przed doręczeniem przesyłki z sądu na nieaktualny adres, w sytuacji doręczeń dokonywanych przy tzw. pierwszym piśmie w sprawie, gdy nie wie jeszcze o wszczętym z jego udziałem postępowaniu sądowym. Zgodnie z art. 23 ust. 1 pkt 2 Prawa pocztowego żądanie zmiany miejsca doręczenia przesyłki może zgłosić wyłącznie jej nadawca. W myśl art. 26 ust. 2 pkt 1c Prawa pocztowego przesyłki nadawane na zasadach ogólnych mogą być „przekierowane” przez operatora pocztowego na nowy adres. Możliwości takiej nie ma w przypadku przesyłek nadawanych na zasadach szczególnych (§ 24 pkt 6 Regulaminu świadczenia powszechnych usług pocztowych). Podjęcie próby doręczenia i awizowanie przesyłki pod nieaktualnym adresem skutkuje w praktyce jej nieodebraniem, a w konsekwencji zwrotem do nadawcy z adnotacją „nie podjęto w terminie”, co wobec fikcji prawnej wynikającej z konstrukcji doręczenia zastępczego uregulowanego w art. 139 § 1 k.p.c., rodzi dla obywatela określone, często negatywne, konsekwencje prawne. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o rozważenie zasadności podjęcia inicjatywy ustawodawczej w celu wprowadzenia regulacji zapewniającej skuteczniejszą ochronę praw obywateli w postępowaniu sądowym.

Minister Sprawiedliwości (04.12.2012 r.) wyjaśnił, że przewidziane w art. 139 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego oraz w § 6-10 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym doręczenie wskutek (dwukrotnego) „awizowania” przesyłki pocztowej może być uznane za skuteczne tylko wówczas, gdy zawiadomienie o przesyłce zostanie umieszczone w drzwiach mieszkania adresata lub w oddawczej skrzynce pocztowej ze wskazaniem, gdzie i kiedy pozostawiono pismo i pouczeniem o terminie jego odbioru. Zatem doręczenie jest prawidłowe tylko wtedy, gdy „awizowanie” nastąpiło pod właściwym adresem odbiorcy. Jeżeli „awizowanie” dokonane zostało pod niewłaściwym adresem, doręczenie w ogóle nie następuje.

Obowiązujące przepisy nie przewidują możliwości dosyłania przesyłki sądowej na nowy adres znany doręczycielowi. Nie można jednak zgodzić się ze stanowiskiem zakładającym, iż obowiązujące przepisy nie przewidują w przedmiotowym stanie faktycznym możliwości dokonywania przez doręczającego adnotacji na formularzu potwierdzenia odbioru przesyłki, że adresat wyprowadził się i wskazania jego nowego adresu zamieszkania. Dla zachowania większej przejrzystości unormowań zostanie rozważona zmiana § 11 ust. 1 ww. rozporządzenia przewidująca obowiązek doręczającego dokonania adnotacji na formularzu potwierdzenia odbioru przesyłki, że adresat wyprowadził się i wskazania jego nowego adresu zamieszkania (gdy doręczyciel ustali, że adresat nie zamieszkuje pod podanym przez sąd adresem a jego nowy adres jest mu znany). Ponadto zostanie rozważona możliwość wprowadzenia regulacji przewidującej dosyłanie przesyłki sądowej na nowy adres znany doręczycielowi.

30. Ministra Sprawiedliwości (RPO-691761-II/11) z dnia 5 listopada 2012 r. – w sprawie dostępu do akt postępowania karnego rodzica, który nie został dopuszczony do działania w sprawie w charakterze strony.

Przedmiotem zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich jest problematyka dotycząca dostępu do akt postępowania karnego, na zasadzie art. 156 § 1 k.p.k., rodzica, który nie został dopuszczony do działania w sprawie w charakterze strony. Dostęp do akt postępowania karnego, oprócz stron, obrońców, pełnomocników, mają również przedstawiciele ustawowi (art. 156 § 1 k.p.k.). Zgodnie z art. 51 § 2 k.p.k., jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, jego prawa wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczę pokrzywdzony pozostaje. Tymczasem prokuratury i sądy odmawiają rodzicom nie dopuszczonym w sprawie w charakterze strony dostępu do akt, mimo że w przekonaniu Rzecznika rodzic, który nie został dopuszczony do udziału w sprawie na zasadzie art. 51 § 2 k.p.k., nie traci charakteru „przedstawiciela ustawowego” zdefiniowanego w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Na skutek przedstawionej praktyki rodzic małoletniego występującego w sprawie w charakterze pokrzywdzonego, w której to sprawie oskarżonym jest drugi z rodziców, nie ma żadnej wiedzy na temat tego postępowania, co narusza jego prawa, a ponadto stanowi nieuzasadnione różnicowanie rodziców w zakresie dostępu do informacji na temat sytuacji prawnej dziecka. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o przedstawienie stanowiska w sprawie.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (24.12.2012 r.) nie zgodził się z twierdzeniem przedstawionym w wystąpieniu Rzecznika, że czym innym są uprawnienia przedstawiciela ustawowego małoletniego pokrzywdzonego do wykonywania jego praw jako pokrzywdzonego w postępowaniu karym, a czym innym jest możliwość dostępu do akt sprawy karnej, w której osobą pokrzywdzoną jest osoba małoletnia pozostająca pod władzą rodzicielską. Przyjęcie takiego poglądu skutkowałoby przypisaniem rodzicowi małoletniego pokrzywdzonego podwójnej roli w procesie karnym, po pierwsze jako reprezentanta strony, a po drugie jako odrębnego podmiotu, którego uprawnienia są niezależne od praw strony, co wypaczałoby treść art. 51 § 2 k.p.k., który wyraźnie wiąże działania przedstawiciela ustawowego małoletniego z rolą procesową, jaką pełni on w postępowaniu karym.

Zdaniem Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości nie można zgodzić się z twierdzeniem, że wskutek praktyki prokuratur i sądów rodzic małoletniego występującego w sprawie w charakterze pokrzywdzonego, w której to sprawie oskarżonym jest drugi z rodziców, pozbawiony jest wiedzy na temat tego postępowania. Udostępnienie w takiej sytuacji akt postępowania byłoby niezgodne z obowiązującymi regulacjami prawnymi i stanowiłoby przekroczenie uprawnień organu procesowego mogące skutkować odpowiedzialnością karną. Wiedzę o biegu postępowania rodzic małoletniego pokrzywdzonego może pozyskać w toku postępowania przygotowawczego i postępowania sądowego na równi z innymi osobami, za zgodą prezesa sądu lub prowadzącego postępowanie przygotowawcze (art. 156 § 1 zd. 2 i art. 156 § 5 zd. 2 k.p.k.).

31. Ministra Sprawiedliwości (RPO-686541-IV/11) z dnia 6 listopada 2012 r. – w sprawie problemu współwystępowania w obrocie prawnym kilku prawomocnych postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy.

Na skutek pytania prawnego Rzecznika Praw Obywatelskich Sąd Najwyższy podjął uchwałę z dnia 10 lipca 2012 r. (sygn. akt III CZP 81/11) mającą moc zasady prawnej, w której przesądził, że art. 679 k.p.c. nie stanowi podstawy uchylenia kolejnego prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy. Istnienie dwóch lub więcej prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy uzasadnia natomiast wznowienie postępowania. Podjęta uchwała nie eliminuje, zdaniem Rzecznika, problemu polegającego na współwystępowaniu w obrocie prawnym kilku prawomocnych postanowień spadkowych po tym samym spadkodawcy, których z racji upływu terminów nie da się uchylić w żadnym przewidzianym prawem trybie. Rzecznik podkreśla w wystąpieniu, że przepisy kodeksu postępowania cywilnego przewidują zaledwie trzymiesięczny termin do ewentualnego wniesienia skargi o wznowienie postępowania. Upływ terminu do wniesienia skargi o wznowienie postępowania pozbawia spadkobierców możliwości ochrony ich słusznych interesów wynikających z dziedziczenia w przypadku istnienia kilku prawomocnych postanowień spadkowych stwierdzających nabycie spadku po tej samej osobie, jednakże w odmienny sposób. W ocenie Rzecznika brak prawnej możliwości rozwiązania takiej sytuacji narusza wyrażoną w art. 31 ust. 3 Konstytucji zasadę proporcjonalności ograniczania konstytucyjnych wolności i praw. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o zajęcie stanowiska w sprawie a w razie podzielenia przedstawionej argumentacji prosi o spowodowanie podjęcia prac nad nowelizacją kodeksu postępowania cywilnego w omawianym zakresie.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (11.12.2012 r.) wyjaśnił, że ograniczenie czasowe dopuszczalności skargi o wznowienie postępowania jest uzasadnione koniecznością ustabilizowania sytuacji prawnej. Ponadto zauważył, że zgodnie z art. 7 k.p.c. prokurator może żądać wszczęcia postępowania w każdej sprawie, jak również wziąć udział w każdym toczącym się postępowaniu, jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. Dla prokuratora chwilą, od której należy liczyć termin do wniesienia skargi o wznowienie postępowania będzie chwila zawiadomienia go o potrzebie wystąpienia ze skargą. Obecnie trwają prace nad zmianą ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, w ramach których planuje się wprowadzenie

obowiązku rejestrowania wszystkich postanowień o nabyciu spadku w Rejestrze Aktów Poświadczenia Dziedziczenia, co ma stanowić zabezpieczenie przed powtórным stwierdzeniem nabycia praw do spadku po tej samej osobie.

W związku z powyższym Podsekretarz Stanu uważa, że zarówno obecnie obowiązujące, jak i przewidywane rozwiązania w pełni gwarantują bezpieczeństwo prawne. Pogłębionej analizy wymaga zagadnienie związane z potrzebą ewentualnego wydłużenia terminów do wnoszenia skargi o wznowienie postępowania w oparciu o podstawy restytucyjne. Zagadnienie to zostanie przedstawione działającej przy Ministrze Sprawiedliwości Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w celu rozważenia zasadności podjęcia prac legislacyjnych zmierzających do zmiany odpowiednich przepisów k.p.c.

32. Ministra Finansów (RPO-669340-V/11) z dnia 8 listopada 2012 r. – w sprawie skrócenia okresu przechowywania paragonów fiskalnych przez podatników-przedsiębiorców.

Z dniem 31 grudnia 2012 r. zakończy się okres, w którym podatnicy mają obowiązek przechowywać przez okres dwóch lat kopie dokumentów kasowych sporządzonych na nośniku papierowym. Od 1 stycznia 2013 r. ponownie będzie miał zastosowanie § 7 ust. 1 pkt 8 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie kryteriów i warunków technicznych, którym muszą odpowiadać kasy rejestrujące oraz warunków ich stosowania, zgodnie z którym podatnicy będą zobowiązani do przechowywania kopii dokumentów kasowych przez okres pięciu lat. Skrócenie okresu obowiązkowego przechowywania kopii dokumentów kasowych sporządzonych przy zastosowaniu kasy na nośniku papierowym było rozwiązaniem przejściowym. Wprowadzono je ze względu na zgłaszane przez podatników trudności techniczne spowodowane dużą ilością rolek dokumentacji paragonowej podlegającej archiwizacji oraz niewielkim udziałem kas umożliwiających archiwizowanie kopii dokumentów na nośnikach informatycznych w ogólnej liczbie kas. Nadal wiele sklepów przechowuje papierowe kopie dokumentów kasowych. Drobni przedsiębiorcy z powodu kosztów nie decydują się na zakup kasy umożliwiającej elektroniczne archiwizowanie kopii dokumentów. Rzecznik ma świadomość znaczenia informacji utrwalonych w paragonach kasowych dla kontroli prawidłowości rejestrowania sprzedaży, jednak wobec braku obowiązku stosowania atestowanych gatunków papieru gwarantujących czytelność paragonów w okresie wieloletnim, powrót do pięcioletniego okresu przechowywania tych dokumentów nie zabezpieczy ich czytelności. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o rozważenie kolejnego przedłużenia okresu przejściowego przyjętego w § 19 ust. 1 ww. rozporządzenia oraz podjęcia inicjatywy ustawodawczej w zakresie wprowadzenia dwuletniego okresu przechowywania kopii dokumentów kasowych sporządzonych na nośnikach papierowych.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Finansów (06.12.2012 r.) poinformował, że z punktu widzenia zapewnienia kontroli prawidłowości ewidencjonowania obrotu i kwot podatku należnego (czy też szerzej – prawidłowości rozliczeń z tytułu podatku od towarów i usług) zasadne jest stosowanie 5-letniego okresu przechowywania kopii dokumentów kasowych, zwłaszcza że istnieją stosowne rozwiązania techniczne, a podatnicy mieli możliwość poczynić stosowne działania dostosowawcze w tym zakresie (m. in. zapewnić prawidłowe warunki przechowywania kopii papierowych dokumentów kasowych lub zakupić

kasy elektroniczne). W świetle powyższego Minister Finansów nie przewiduje podjęcia prac legislacyjnych mających na celu wprowadzenie dwuletniego okresu przechowywania kopii dokumentów kasowych sporządzonych na nośnikach papierowych.

33. Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów (RPO-707696-I/12) z dnia 8 listopada 2012 r. – w sprawie ogłoszeń publikowanych w Biuletynie Zamówień Publicznych, zawierających prywatne adresy osób fizycznych.

Do Rzecznika zwrócił się skarżący w sprawie ogłoszeń publikowanych w Biuletynie Zamówień Publicznych. Zgodnie z art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. - Prawo zamówień publicznych, ogłoszenia, o których mowa w ustawie, zamieszcza się w Biuletynie Zamówień Publicznych udostępnianym na stronach portalu internetowego Urzędu Zamówień Publicznych. Takimi ogłoszeniami są m.in. ogłoszenia o udzieleniu zamówienia. Wzory ogłoszeń zamieszczanych w Biuletynie określa rozporządzenie z dnia 28 stycznia 2010 r. w sprawie wzorów ogłoszeń zamieszczanych w Biuletynie Zamówień Publicznych. Zgodnie z wzorem, ogłoszenie zawiera nazwę i adres pocztowy wykonawcy, któremu zamawiający zamierza udzielić zamówienia. Publikowanie adresu osoby prawnej lub przedsiębiorcy wydaje się być zasadne. Wątpliwości pojawiają się w związku z publikacją w ogłoszeniu prywatnego adresu osoby fizycznej, która nie prowadzi działalności gospodarczej. W ocenie Rzecznika należałoby rozważyć zmianę wzoru w stosunku do osób fizycznych tak, aby w przypadku, gdy nie prowadzą one działalności gospodarczej, ogłoszenie zamieszczane w Biuletynie Zamówień Publicznych zawierało tylko imię i nazwisko danej osoby. Obecnie obowiązująca regulacja może być niezgodna z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych. Publikacja ogłoszeń w Biuletynie Zamówień Publicznych zapewnia transparentność zawieranych umów i przejrzystość wydatkowania państwowych środków. Jednak zamieszczanie prywatnego adresu osób fizycznych jest zbędne dla osiągnięcia tych celów. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o rozważenie podjęcia prac legislacyjnych w celu zmiany obowiązującego wzorca i rozróżnienia treści ogłoszenia publikowanego w Biuletynie Zamówień Publicznych zależnie od podmiotu, któremu zostało udzielone zamówienie.

Wiceprezes Urzędu Zamówień Publicznych (03.12.2012 r.) wyjaśnił, że ustawa – Prawo zamówień publicznych jest aktem szczególnym w stosunku do ustawy o ochronie danych osobowych i wyłącza ścisłą ochronę przewidzianą tą ustawą, poprzez uregulowania zakładające jawność danych osobowych podmiotów ubiegających się o udzielenie zamówienia. Ujawnianie danych o osobie biorącej udział w postępowaniu jako wykonawca (osoba fizyczna nieprowadząca działalności gospodarczej) znajduje swoje uzasadnienie w zasadzie jawności takiego postępowania. Niemniej jednak, mając na uwadze zgłoszone w wystąpieniu Rzecznika wątpliwości, zagadnienie zasadności i dopuszczalności zamieszczania w treści ogłoszeń publikowanych w Biuletynie Zamówień Publicznych danych identyfikujących miejsce zamieszkania wykonawcy zamówienia – osoby fizycznej nie będącej przedsiębiorcą, będzie przedmiotem ponownej analizy w związku z pracami nad nowelizacją przepisów rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 28 stycznia 2010 r. w sprawie wzorów ogłoszeń zamieszczanych w Biuletynie Zamówień Publicznych.

34. Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (RPO-631312-IV/09) z dnia 8 listopada 2012 r. – w sprawie problemów właścicieli mieszkań z realizacją prawomocnego wyroku eksmisyjnego.

Do Biura Rzecznika wpływają skargi właścicieli mieszkań, którzy kilka lat oczekują na realizację prawomocnego wyroku eksmisyjnego, co w praktyce uzależnione jest od dostarczenia przez właściwą gminę lokalu socjalnego dla dłużnika. Gminy nie posiadają wystarczającej liczby lokali socjalnych. Właściciele mogą dochodzić roszczeń odszkodowawczych od gmin, jednak jest to droga długotrwała, wymagająca ponoszenia dodatkowych kosztów, a także cyklicznego wytaczania powództw. Zgodnie z art. 14 ust. 6 ustawy o ochronie praw lokatorów możliwość realizacji wyroku eksmisyjnego w trybie egzekucji sądowej zostaje wstrzymana do momentu złożenia dłużnikowi przez gminę oferty zawarcia umowy najmu lokalu socjalnego. Ustawa nie przewiduje terminu końcowego wstrzymania postępowania egzekucyjnego. Obecny stan rzeczy można uznać za nadmierną ingerencję w prawo własności. Sytuacja, w której w rozsądnym do przewidzenia terminie nie jest możliwa realizacja prawomocnego wyroku sądowego, może być postrzegana także jako naruszenie prawa do sądu. Wiele gmin nie podejmuje uchwał w sprawie zasad gospodarowania mieszkaniowym zasobem. Obowiązujące prawo nie przewiduje żadnych środków przymuszenia gminy do podjęcia takiej uchwały. Ponadto pomoc finansowa państwa na budownictwo socjalne jest niewystarczająca i nie zachęca do podejmowania przez gminy nowych inwestycji. Z jednej strony państwo, przeciwdziałając bezdomności, nałożyło na właścicieli mieszkań obowiązek znoszenia przez nieokreślony czas istotnego ograniczenia prawa własności, z drugiej zaś – nie stworzyło skutecznych mechanizmów mobilizujących gminy do rozwijania budownictwa socjalnego. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o rozważenie potrzeby nowelizacji ustawy o ochronie praw lokatorów w celu usunięcia sygnalizowanego stanu naruszenia Konstytucji RP.

Minister Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (04.12.2012 r.) poinformował, że tworzenie warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej należy do zadań własnych gminy, która na zasadach i w wypadkach przewidzianych w ustawie o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego zapewnia lokale socjalne i lokale zamienne a także zaspokaja potrzeby mieszkaniowe gospodarstw domowych o niskich dochodach. W sytuacji nieprzeznaczenia lub niewydzienienia wystarczającej ilości takich lokali gmina ponosi z tego tytułu konsekwencje odszkodowawcze. Aktywność samorządów gminnych w zakresie prowadzenia polityki mieszkaniowej jest często niewystarczająca i niedostatecznie uwzględnia istniejące potrzeby społeczeństwa. W ostatnich latach widać jednak wiele pozytywnych zmian świadczących o tym, że gminy coraz częściej zdają sobie sprawę z wagi problemów mieszkaniowych i widzą w racjonalnie prowadzonej polityce mieszkaniowej nie tylko instrument polityki społecznej, ale również czynnik świadczący o atrakcyjności danej gminy dla inwestorów zewnętrznych. W Ministerstwie przygotowano projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw. W projekcie przewiduje się m.in. wprowadzenie najmu socjalnego lokali. Propozycja ma na celu rezygnację ze stosowania pojęcia „lokal socjalny”, czyli lokal spełniający wymagania ściśle

określone ustawą. Gmina będzie mogła każdy lokal wynająć w ramach najmu socjalnego, co powinno pozwolić na zmniejszenie skali problemów związanych z niedoborem lokali socjalnych. Projekt w dniu 5 października 2012 r. został skierowany do rozpatrzenia przez stały Komitet Rady Ministrów.

35. Ministra Administracji i Cyfryzacji (RPO-713354-I/12) z dnia 12 listopada 2012 r. – w sprawie niezgodnych z prawem uchwał powierzających prowadzenie wszystkich lub znacznej części szkół na terenie gminy podmiotom prywatnym.

Z informacji przekazanych w piśmie Związku Nauczycielstwa Polskiego wynika, że wojewodowie, działając jako organ nadzoru nad działalnością gmin, nie kwestionują niezgodnych z prawem uchwał powierzających prowadzenie wszystkich (lub znacznej części) szkół na terenie gminy podmiotom prywatnym (stowarzyszeniom, fundacjom, spółkom prawa handlowego). W efekcie w wielu gminach może dochodzić do naruszenia konstytucyjnego prawa do powszechnej i bezpłatnej nauki. Zakładanie przez gminy podmiotów prawa prywatnego, które przejmują prowadzenie szkół, w wielu przypadkach ma cechy próby obejścia prawa regulującego m.in. kwestie zasad wynagradzania nauczycieli (w placówkach prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego nie stosuje się części gwarancji wynikających z Karty Nauczyciela). Niektórzy wojewodowie powołują się na art. 5 ust. 5g ustawy o systemie oświaty, przepis ten ma jednak zastosowanie w ściśle określonych sytuacjach, w pozostałych przypadkach obowiązują przepisy ustawy o systemie oświaty mówiące o obowiązku gminy zapewnienia dzieciom mieszkającym na jej terenie dostępu do powszechnej, bezpłatnej nauki w publicznych placówkach. Minister właściwy do spraw administracji publicznej sprawuje nadzór nad działalnością wojewody. Może zatem podjąć działania zmierzające do ujednolicenia wykładni prawa oświatowego przez wojewodów, w szczególności w sytuacji, w której brak prawidłowej i jednolitej wykładni może prowadzić do naruszenia konstytucyjnej gwarancji powszechnego dostępu do nauki. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z wnioskiem o zastosowanie odpowiednich środków przewidzianych w przepisach prawa w przedstawionej sprawie.

Sekretarz Stanu w Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji (19.12.2012 r.) wyjaśnił, że wobec przewidzianej przepisami prawa sądowej kontroli rozstrzygnięć nadzorczych wojewody nie ma możliwości dokonywania oceny poszczególnych działań nadzorczych wojewody, na podstawie art. 8 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie. Problem poruszony w wystąpieniu stanowił przedmiot dezyderatu nr 2 sejmowej Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży z dnia 26 lipca 2012 r. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji zobligowało wówczas wojewodów, aby w ramach swoich uprawnień zwrócili szczególną uwagę na formalną poprawność aktów prawnych podejmowanych przez organy samorządowe w sprawach związanych z zakładaniem, prowadzeniem oraz likwidowaniem przez nie szkół i placówek oświatowych. Zasadnym wydaje się, aby pogląd na temat zasygnalizowanych kwestii wyraziło Ministerstwo Edukacji Narodowej, w którego gestii pozostają sprawy kształcenia, nauczania oraz wychowania dzieci i młodzieży.

36. Ministra Zdrowia (RPO-678657-V/11) z dnia 13 listopada 2012 r. – w sprawie regulacji art. 88 ust. 2 i 3 ustawy – Prawo farmaceutyczne określającej granicę wieku dla pełnienia funkcji kierownika apteki.

Na tle badanej sprawy pojawił się problem natury generalnej, dotyczący regulacji art. 88 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne, mówiącej że kierownikiem apteki może być farmaceuta, który nie przekroczył 65 roku życia i ma co najmniej 5-letni staż pracy w aptece lub 3-letni staż pracy w aptece w przypadku, gdy posiada specjalizację z zakresu farmacji aptecznej. Za zgodą wojewódzkiego inspektora farmaceutycznego wydaną po zasięgnięciu opinii Okręgowej Izby Aptekarskiej na wniosek zainteresowanego, który ukończył 65 lat i prowadzi aptekę, okres pełnienia funkcji może być przedłużony do 70 roku życia. Wobec zmian wieku emerytalnego, którego granica wynosić będzie co najmniej 67 lat (zgodnie z art. 1 pkt 5 lit. b ustawy z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, której przepisy wejdą w życie z dniem 1 stycznia 2013 r.), rozwiązanie zawarte w art. 88 ust. 2 ustawy – Prawo farmaceutyczne należy uznać za niedostosowane do realiów społeczno-ekonomicznych a także do wymogów systemu prawa. Pogląd Rzecznika Praw Obywatelskich w tej kwestii jest zbieżny ze stanowiskiem Naczelnej Izby Aptekarskiej, która zaproponowała zmianę brzmienia art. 88 ust. 2 i 3 ustawy – Prawo farmaceutyczne w kierunku zmierzającym do dostosowania granicy wieku kierownika apteki do nowego powszechnego wieku emerytalnego oraz uzależnienia dalszego sprawowania funkcji od stanu zdrowia farmaceuty oraz opinii samorządu aptekarskiego. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o przedstawienie stanowiska co do możliwości zmian legislacyjnych w kwestii granicy wieku dla pełnienia funkcji kierownika apteki.

37. Ministra Obrony Narodowej (RPO-712284-III/12) z dnia 14 listopada 2012 r. – w sprawie stanu przestrzegania praw obywatelskich żołnierzy oraz warunków służby i szkolenia w 23 pułku artylerii oraz 5 pułku artylerii.

Podczas wizyty przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich w wymienionych jednostkach wojskowych dowódcy oraz żołnierze poszczególnych korpusów osobowych przedstawili swoje uwagi i wnioski dotyczące przestrzegania praw obywatelskich oraz warunków służby i szkolenia. Dowódcy zgłaszali wątpliwości dotyczące sytuacji, w której podczas kontroli prowadzonej przez MON za ukompletowanie stanów osobowych i sprzętu w jednostce odpowiedzialnością obciążany jest dowódca jednostki, mimo że nie ma na ten stan rzeczy wpływu. Wnioski dowódców przeważnie nie są uwzględniane przez przełożonych. Sprawa ta wciąż czeka na rozwiązanie. Od kilku lat pogłębia się pauperyzacja rodzin żołnierzy, zwłaszcza korpusu oficerskiego. Żołnierze zgłaszali zastrzeżenia do funkcjonowania wojskowej służby zdrowia, wskazywali na problemy mieszkaniowe, a także trudności w opiece nad dziećmi, zwłaszcza gdy oboje rodzice pełnią służbę wojskową. Z innych poruszonych problemów należy wymienić zbyt długą procedurę spraw załatwianych przez Wojskowe Oddziały Gospodarcze, słaby system motywacyjny do służby wojskowej, zwłaszcza w zakresie wysokości dodatku za długoletnią służbę, niedostosowane do sytuacji życiowych przepisy dotyczące dodatków służbowych, bardzo skomplikowaną drogę do awansów w korpusie podoficerów, niewielką przydatność żołnierzy Narodowych Sił

Rezerwowych. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się o zajęcie stanowiska wobec przedstawionych spraw.

38. Ministra Pracy i Polityki Społecznej (RPO-710382-III/12) z dnia 14 listopada 2012 r. – w sprawie ustalania długości stażu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze.

W skargach napływających do Rzecznika pojawił się problem ustalania długości stażu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze jako warunku niezbędnego do nabycia prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze uregulowanego w art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Przed nowelizacją tej ustawy Sąd Najwyższy, badając kwestię uprawnień do wcześniejszej emerytury, wskazywał, że do okresu pracy w warunkach szczególnych wlicza się okresy zasiłku chorobowego, macierzyńskiego, opiekuńczego, urlopu dla poratowania zdrowia w czasie trwania tego stosunku pracy, przypadające po dniu 14 listopada 1991 r. Z dniem 1 lipca 2004 r. ustawą z dnia 30 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz niektórych innych ustaw zmienione zostały zasady ustalania długości stażu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. W świetle art. 32 ust. 1a pkt 1 przy ustalaniu okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenie z ubezpieczenia społecznego w razie choroby lub w związku z macierzyństwem. Nie podlegają zatem zaliczeniu okresy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. zasiłki: chorobowy, macierzyński, opiekuńczy, a także okres urlopu dla poratowania zdrowia czy okres urlopu szkoleniowego. Zdaniem Sądu Najwyższego wykazanie w dniu 1 stycznia 1999 r. określonego w art. 184 ustawy emerytalnej okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach wyłącza ponowne ustalenie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego według zasad wynikających z art. 32 ust. 1a pkt 1, obowiązujących po dniu 1 lipca 2004 r. Z odpowiedzi udzielonej przez ZUS wynika, że przy ustalaniu prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy emerytalnej organ rentowy nie stosuje wykładni przyjętej przez Sąd Najwyższy. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o zajęcie stanowiska w sprawie.

Minister Pracy i Polityki Społecznej (20.12.2012 r.) wyjaśnił, że art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych umożliwiający wcześniejsze przejście na emeryturę niektórym pracownikom wykonującym pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest przepisem przejściowym, wygasającym. Od stycznia 2013 r. wiek emerytalny w Polsce będzie stopniowo podwyższany do jednolitego poziomu 67 lat zarówno dla mężczyzn, jak i kobiet. W tej sytuacji wszelkie działania zmierzające w istocie do złagodzenia warunków przejścia na emeryturę są niezasadne.

Ustalenie długości stażu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze jako warunku niezbędnego do nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS powinno odbywać się przy uwzględnieniu treści art. 32 ust. 1a pkt 1 tej ustawy oraz związanego z nim przepisu § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z

dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Przepis art. 32 ust. 1a pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wyłącza uwzględnianie w szczególnym stażu ubezpieczeniowym okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby lub w przypadku macierzyństwa. Natomiast z treści § 2 ust. 1 ww. rozporządzenia Rady Ministrów wynika, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy.

39. Ministra Administracji i Cyfryzacji (RPO-715123-III/12) z dnia 14 listopada 2012 r. – w sprawie wątpliwości dotyczących przepisu ustawy o pracownikach samorządowych, który nie przewiduje przeprowadzenia naboru przy zatrudnianiu osoby na zastępstwo w związku z usprawiedliwioną nieobecnością pracownika samorządowego.

Zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych „nabór kandydatów na wolne stanowiska urzędnicze, w tym na kierownicze stanowiska urzędnicze, jest otwarty i konkurencyjny”. Przepis art. 12 ust. 2 tej ustawy stanowi jednak, że „nie wymaga przeprowadzenia naboru zatrudnienie osoby na zastępstwo w związku z usprawiedliwioną nieobecnością pracownika samorządowego”. Rozwiązanie to stało się przedmiotem krytyki w liście skierowanym do Rzecznika Praw Obywatelskich. W doktrynie nie ma jednoznacznego stanowiska w zakresie kwalifikacji umowy na zastępstwo do kategorii umów przewidzianych przez kodeks pracy. Brzmienie art. 25 kodeksu pracy skłania ku określeniu tej umowy jako odmiany umowy na czas określony. Przepis art. 16 ust. 1 zdanie drugie ustawy o pracownikach samorządowych wskazuje, że „jeżeli zachodzi konieczność zastępstwa pracownika w czasie jego usprawiedliwionej nieobecności w pracy, pracodawca może w tym celu zatrudnić innego pracownika na podstawie umowy o pracę na czas określony, obejmujący czas tej nieobecności.” Powstaje wątpliwość czy, w przypadku konieczności zatrudnienia osoby na zastępstwo, zastosowanie w art. 12 ust. 2 ustawy o pracownikach samorządowych wyjątku od zasady otwartości i konkurencyjności naboru nie narusza art. 60 Konstytucji RP gwarantującego obywatelom polskim korzystającym z pełni praw publicznych prawo dostępu do służby publicznej na jednakowych zasadach. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji (11.12.2012 r.) nie podzielił obaw zawartych w wystąpieniu Rzecznika. Konstytucyjna zasada równego dostępu do służby publicznej jest według tego stanowiska w pełni respektowana, należy jedynie dokonać rozróżnienia pomiędzy konkursem na wolne stanowisko urzędnicze a wyborem osoby na zastępstwo na stanowisku już zajmowanym. Przepisy ustawy o pracownikach samorządowych mówią, że każdy nabór na wolne stanowisko musi zostać poprzedzony konkursem. Z kolei nie narzucają one takiego obowiązku w przypadku wyboru osoby na zastępstwo w związku z usprawiedliwioną nieobecnością pracownika. Powodem tego jest fakt, że stanowisko to jest już obsadzone, zaś w omawianej sprawie chodzi jedynie o jego

czasowe powierzenie innej osobie w celu zapewnienia ciągłości wykonywanych w jego ramach zadań.

Rozpatrując przedstawione w wystąpieniu wątpliwości w szerszym zakresie, Podsekretarz Stanu zwraca uwagę na specyfikę służby samorządowej. Pracodawca nie tylko zawiera z nowoprzyjętym pracownikiem stosunek pracy, ale też wyznacza ścieżkę jego rozwoju zawodowego. Istnieje także obowiązek odbycia służby przygotowawczej zakończonej egzaminem z wynikiem pozytywnym. Proces ten ma charakter trwały i nie dotyczy osób zatrudnianych na zastępstwo. Ponadto przepisy ustawy o pracownikach samorządowych wyraźnie oddzielają od siebie te dwa rodzaje zatrudnienia. Tym bardziej nie wydaje się uzasadnione, by kryteria ich naboru były takie same, jak w przypadku stałego obsadzania stanowisk. W związku z przedstawionymi argumentami Podsekretarz Stanu stwierdza, że procedury zatrudniania pracownika samorządowego na zastępstwo nie stoją w sprzeczności z art. 60 Konstytucji, służą natomiast uelastycznieniu przepisów dotyczących otwartego i konkurencyjnego naboru.

40. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (RPO-706860-IV/12) z dnia 14 listopada 2012 r. – w sprawie zgodności z Konstytucją RP przepisów dotyczących procedury dokonywania wpisów do gminnej ewidencji zabytków.

Na tle skarg nadesłanych do Rzecznika wyłonił się problem zgodności z Konstytucją RP przepisów dotyczących procedury dokonywania wpisów do gminnej ewidencji zabytków w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Gminna ewidencja zabytków zyskała status nienazwanej (niewymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) prawnej formy ochrony zabytków. Wpis obiektu do gminnej ewidencji zabytków pozwala na objęcie go nadzorem konserwatorskim. Prowadzi to do nakładania ograniczeń na właścicieli obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, a tym samym do ograniczeń w wykonywaniu prawa własności.

Właściciel nieruchomości powinien mieć gwarancję, że postępowanie o objęciu nieruchomości ochroną konserwatorską będzie się toczyło na podstawie kodeksu postępowania administracyjnego. Postępowanie takie powinno być prowadzone z udziałem właściciela nieruchomości jako strony. Nie do zaakceptowania jest sytuacja, w której właściciel dowiaduje się o wpisie jego nieruchomości do gminnej ewidencji zabytków np. na etapie postępowania o ustalenie warunków zabudowy i zagospodarowania terenu albo na etapie ubiegania się o wydanie pozwolenia na rozbiórkę obiektu budowlanego. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o spowodowanie podjęcia prac nad nowelizacją ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w celu zapewnienia właścicielom nieruchomości wpisywanych do gminnej ewidencji zabytków możliwości czynnego udziału w tym postępowaniu oraz skorzystania ze środków zaskarżenia w administracyjnym toku instancji, przewidzianych w kodeksie postępowania administracyjnego.

41. Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (RPO-715377-I/12) z dnia 19 listopada 2012 r. – w sprawie rozważenia wprowadzenia do ustawy – Prawo budowlane zmian uwzględniających zasady uniwersalnego projektowania.

Najlepszą formą zapewnienia dostępności przestrzeni publicznej dla osób niepełnosprawnych jest uniwersalne projektowanie, co zostało podkreślone w Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych. W art. 2 Konwencji pojęcie to zdefiniowano jako stosowanie rozwiązań, które są użyteczne dla wszystkich ludzi w jak największym zakresie, bez potrzeby wprowadzania adaptacji lub specjalistycznych zmian. Przepis art. 5 pkt 4 ustawy – Prawo budowlane formułuje wymóg zapewnienia warunków do korzystania z obiektów użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego przez osoby niepełnosprawne. Jednak w przepisie tym nie ma wymogu budowania nowych obiektów zgodnie z zasadami uniwersalnego projektowania. Budynki projektowane są w taki sposób, że tylko pozornie dostosowane są do potrzeb osób z niepełnosprawnością lub posiadają rozwiązania powodujące u tych osób dyskomfort, np. w budynkach instalowane są platformy przyschodowe, z których osoby poruszające się na wózkach nie mogą korzystać samodzielnie. Rzecznik Praw Obywatelskich popiera propozycję Pełnomocnika ds. Równego Traktowania, aby wprowadzić regulacje zobowiązujące do przystosowania już istniejących obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnością a także obowiązkowy audyt architektoniczny po wykonaniu remontu lub zakończeniu budowy, aby sprawdzić dostępność obiektu dla osób o różnym typie i stopniu niepełnosprawności. Korzystnym rozwiązaniem byłoby też wprowadzenie wymogu konsultowania projektów budowlanych ze środowiskiem osób z niepełnosprawnością. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o rozważenie wprowadzenia do ustawy – Prawo budowlane zmian mających na celu wyraźne uwzględnienie zasad uniwersalnego projektowania.

Minister Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (27.12.2012 r.) wyjaśnił, że przepisy prawa budowlanego zapewniają uwzględnienie kwestii dostępności budynków dla osób niepełnosprawnych zarówno na etapie projektowania budynku, jak i jego realizacji, która poddawana jest kontroli w zakresie określonym w art. 59a ust. 2 ust. 2 ustawy – Prawo budowlane. Przepisy ustawy – Prawo budowlane i rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, regulujące oraz zapewniające osobom niepełnosprawnym możliwość korzystania i dostępu do różnych urządzeń związanych z budynkami oraz otaczającą przestrzeń, są zbieżne z zasadami uniwersalnego projektowania oraz nie wykluczają stosowania tej zasady. Natomiast wprowadzenie zasady uniwersalnego projektowania jako jedynej obowiązującej do stosowania mogłoby w dużym stopniu ograniczyć możliwości realizacji inwestycji. W związku z powyższym, nie przewiduje się wprowadzania dodatkowych regulacji prawnych, w których jedyną formą zapewnienia dostępności przestrzeni publicznej dla osób niepełnosprawnych byłaby zasada uniwersalnego projektowania.

42. Ministra Sprawiedliwości oraz Ministra Obrony Narodowej (RPO-696507-V/12) z dnia 19 listopada 2012 r. – w sprawie problemu z dostępem do dokumentacji medycznej powstałej w zakładach opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności oraz zakładach opieki zdrowotnej utworzonych przez Ministra Obrony Narodowej.

Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymał pismo, w którym zasygnalizowany został problem dostępu do dokumentacji medycznej powstałej w zakładach opieki zdrowotnej dla osób

pozbawionych wolności oraz zakładach opieki zdrowotnej utworzonych przez Ministra Obrony Narodowej. Zgodnie z art. 51 ust. 3 Konstytucji RP każdy ma prawo dostępu do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych, zaś ograniczenie tego prawa może nastąpić, zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, wyłącznie na podstawie ustawy. Wątpliwości Rzecznika wzbudził przepis § 45 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 lutego 2011 r. w sprawie rodzajów i zakresu dokumentacji medycznej prowadzonej w zakładach opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności oraz sposobu jej przetwarzania oraz przepis § 58 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 grudnia 2009 r. w sprawie rodzajów i zakresu dokumentacji medycznej w zakładach opieki zdrowotnej utworzonych przez Ministra Obrony Narodowej oraz sposobu jej przetwarzania. Wspomniane przepisy rozporządzeń przewidują, że dokumentacja medyczna udostępniana jest na podstawie decyzji kierownika zakładu lub osoby przez niego upoważnionej. W ocenie Rzecznika przepisy te pozostają w sprzeczności z przepisami Konstytucji RP i ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. Ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta nie przewiduje bowiem ograniczeń prawa dostępu pacjenta do dokumentacji medycznej ze względu na wymóg uzyskania zgody placówki medycznej. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o zajęcie stanowiska wobec przedstawionego problemu.

Minister Sprawiedliwości (27.12.2012 r.) uznał za zasadne przedstawione w wystąpieniu zastrzeżenia co do zgodności § 45 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 lutego 2011 r. w sprawie rodzajów i zakresu dokumentacji medycznej prowadzonej w zakładach opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności oraz sposobu jej przetwarzania z Konstytucją RP oraz ustawą z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. Ministerstwo Sprawiedliwości podejmie prace zmierzające do zmiany tego przepisu tak, aby do udostępnienia dokumentacji dotyczącej stanu zdrowia osadzonego nie była konieczna zgoda kierownika zakładu opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności.

43. Ministra Finansów (RPO-663459-V/10) z dnia 19 listopada 2012 r. – w sprawie podwójnych sankcji za uczestnictwo w grze hazardowej.

W toku badania spraw indywidualnych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich wyłonił się problem podwójnego karania obywateli – na podstawie art. 89 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych oraz art. 109 kodeksu karnego skarbowego. Przepis art. 109 kodeksu karnego skarbowego stanowi podstawę do nałożenia grzywny na uczestnika gry losowej, zakładu wzajemnego, gry na automacie urządzonych lub prowadzonych wbrew przepisom ustawy lub warunkom koncesji lub zezwolenia. Natomiast zgodnie z art. 89 ust. 1 pkt 3 ustawy o grach hazardowych karze pieniężnej podlega uczestnik gry hazardowej urządzanej bez koncesji lub zezwolenia. Wysokość kary pieniężnej wynosi wówczas 100% uzyskanej wygranej.

W ocenie Rzecznika stan prawny dopuszczający kumulację odpowiedzialności administracyjnej i karnoskarbowej pozostaje w sprzeczności z zasadą państwa prawnego wyrażoną w art. 2 Konstytucji RP. Do Biura Rzecznika wpływają skargi osób karanych z art. 89 ust. 1 pkt 3 ustawy o grach hazardowych dotyczące drobnych wygranych uzyskanych za udział w grach (promocjach) organizowanych okazyjnie w sklepach. Osoby te wskazują, że

wszczynane jest wobec nich postępowanie wyjaśniające, a następnie nakładana kara pieniężna prowadząca się w zasadzie do konfiskaty uzyskanej wygranej. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o zajęcie stanowiska w przedstawionej sprawie, a w szczególności rozważenie potrzeby podjęcia działań legislacyjnych zmierzających do wyeliminowania problemu podwójnej karalności.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Finansów (17.12.2012 r.) wyjaśnił, że regulacje dotyczące kar pieniężnych zostały wprowadzone do ustawy o grach hazardowych w celu wzmocnienia nadzoru nad rynkiem gier hazardowych oraz wyeliminowania niepożądanych zjawisk na tym rynku. Odnosząc się do kwestii dwojakiego rodzaju sankcji za uczestnictwo w grze hazardowej podkreślono w odpowiedzi, że w praktyce powinno mieć miejsce rozgraniczenie stosowania sankcji karnych wynikających z ustawy – Kodeks karny skarbowy i sankcji administracyjnych przewidzianych w ustawie o grach hazardowych. Nie jest bowiem możliwe łączne ich stosowanie, tj. wymierzenie kary pieniężnej za nielegalne urządzenie gry hazardowej bądź uczestnictwo w takiej grze, jeżeli uprzednio pociągnięto daną osobę fizyczną do odpowiedzialności za czyn zabroniony jako przestępstwo albo wykroczenie skarbowe. Przepisy art. 89 ust. 1 pkt 1 i 2, ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy o grach hazardowych w zakresie, w jakim dopuszczają stosowanie wobec tej samej osoby fizycznej, za ten sam czyn, kary pieniężnej i nakładają odpowiedzialność za przestępstwo skarbowe z art. 107 § 1 lub wykroczenie skarbowe z art. 107 § 4 ustawy – Kodeks karny skarbowy, z uwagi na skierowane przez Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gliwicach zapytanie dotyczące zgodności tych przepisów z art. 2, art. 30 i art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, będą przedmiotem oceny Trybunału Konstytucyjnego. W Ministerstwie Finansów nie są prowadzone obecnie prace legislacyjne mające na celu nowelizację przepisów ustawy o grach hazardowych.

44. Ministra Spraw Wewnętrznych (RPO-716816-II/12) z dnia 20 listopada 2012 r. – w sprawie konstytucyjności przepisów regulujących dokonywanie kontroli osobistej oraz przeszukiwania pojazdów przez funkcjonariuszy publicznych.

Przedstawiony problem pojawił się na tle spraw badanych przez Rzecznika. Przepisy ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, ustawy z dnia 9 czerwca 2000 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, ustawy z dnia 16 marca 2001 r. o Biurze Ochrony Rządu oraz ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych nie definiują pojęcia „kontrola osobista”. Na podstawie przepisów ustawowych nie można ustalić katalogu czynności wykonywanych przez funkcjonariuszy w związku z przeprowadzaną kontrolą osobistą. Zdaniem Rzecznika zagadnienie kontroli osobistej, mające ścisły związek ze sferą nietykalności osobistej i wolności osobistej, powinno być uregulowane w ustawie. Przepisy wymienionych ustaw są niezgodne z art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP przez to, że nie określają granic, sposobu oraz trybu wkroczenia przez organy władzy publicznej w sferę nietykalności osobistej i wolności osobistej. Poszczególne ustawy przyznają funkcjonariuszom uprawnienia do przeglądania bagaży lub ładunków znajdujących się w środkach transportu. Przepisy ustawowe są niezgodne z art. 50 Konstytucji RP przez to, że nie określają sposobu przeszukania pojazdów. Ponadto ustawodawca nie przewidział możliwości odwołania się do sądu w sprawach

dotyczących kontroli osobistej oraz przeszukania pojazdu, stąd w omawianym zakresie przepisy ustaw są niezgodne z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się o podjęcie działań w celu dostosowania obowiązującego stanu prawnego do standardów konstytucyjnych.

45. Ministra Finansów (RPO-705003-V/12) z dnia 20 listopada 2012 r. – w sprawie opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych kwot zasądzonych przez sądy w związku ze stwierdzeniem przewlekłości postępowania.

Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez uzasadnionej zwłoki, reguluje zasady i tryb wnoszenia oraz rozpoznawania skargi strony, której prawo do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki lub do przeprowadzenia i zakończenia sprawy egzekucyjnej lub innej sprawy dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego zostało naruszone na skutek działania lub bezczynności sądu, prokuratora albo komornika sądowego.

Uwzględniając skargę strony sąd stwierdza, że w postępowaniu, którego skarga dotyczy, nastąpiła przewlekłość postępowania. Przepis art. 12 ust. 4 ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez uzasadnionej zwłoki przewiduje możliwość przyznania, na żądanie skarżącego, odpowiedniej sumy pieniężnej w wysokości od 2.000,00 zł do 20.000,00 zł. Organy podatkowe stoją na stanowisku, że świadczenie uzyskane z tego tytułu podlega opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Zgodnie z przyjętą wykładnią przyznawana na podstawie tej ustawy „odpowiednia suma pieniężna”, stanowiąca przychód z innych źródeł, o którym mowa w art. 20 ust. 1 w związku z art. 10 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, nie ma charakteru odszkodowania ani zadośćuczynienia. Stanowisko resortu finansów w tej sprawie nie zostało zaakceptowane przez sądy administracyjne, które wskazują, że istotą zwolnienia podatkowego odszkodowań (w tym zadośćuczynienia) jest fakt, że świadczenie to nie wzbogaca beneficjenta, a jedynie rekompensuje poniesioną stratę, w tym także w sferze niematerialnej. W ocenie Rzecznika stanowisko zajmowane przez sądy administracyjne w pełni zasługuje na aprobatę. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się o zajęcie stanowiska w przedstawionej sprawie.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Finansów (21.12.2012 r.) poinformował, że w związku z wątpliwościami organów upoważnionych przez Ministra Finansów do wydawania indywidualnych interpretacji prawa podatkowego dotyczącymi charakteru rekompensaty finansowej za przewlekłość postępowania, Ministerstwo Finansów skierowało w 2011 r. wystąpienie do Ministerstwa Sprawiedliwości w przedmiotowej sprawie. Początkowo Ministerstwo Sprawiedliwości podzieliło opinię Ministerstwa Finansów opartą na stanowisku Sądu Najwyższego, że „odpowiednia suma pieniężna” z art. 12 ust. 4 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez uzasadnionej zwłoki, nie jest ani odszkodowaniem ani zadośćuczynieniem. Z kolejnych pism Ministerstwa Sprawiedliwości wynika jednak, że resort odchodzi od

pierwotnego stanowiska, stwierdzając, że suma pieniężna, o której mowa w art. 12 ust. 4 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez uzasadnionej zwłoki, ma charakter zbliżony do zadośćuczynienia. Z tych względów Minister Finansów podjął decyzję o zmianie przepisów w sposób, który pozwoli na objęcie dyspozycją art. 21 ust. 1 pkt 3b ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych omawianej sumy pieniężnej.

46. p/o Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych (RPO-717174-III/12) z dnia 27 listopada 2012 r. – w sprawie wymogów dotyczących dokumentowania uprawnień przysługujących wdowom lub wdowcom po kombatantach i innych osobach uprawnionych.

Na stronie internetowej Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych zostały zamieszczone m.in. informacje praktyczne w sprawie wymogów dotyczących dokumentowania uprawnień przysługujących wdowom lub wdowcom po kombatantach i innych osobach uprawnionych. Z informacji tych wynika, że decyzję o przyznaniu powyższych uprawnień wydaje Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych na podstawie udokumentowanego wniosku osoby zainteresowanej. Do wniosku należy dołączyć obszerną dokumentację, co może budzić pewne zastrzeżenia z uwagi na to, że przygotowanie wszystkich dokumentów wymaga od zainteresowanych, najczęściej osób w podeszłym wieku, znacznego wysiłku, zarówno fizycznego, jak i finansowego. Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego w sposób bardzo ogólny reguluje kwestie obowiązku przedkładania dokumentów przy ubieganiu się o prawo do świadczeń. Z tego względu oczekiwanie przedłożenia tak obszernej dokumentacji, bez wyraźnej podstawy ustawowej, może nasuwać wątpliwości konstytucyjne. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o zajęcie stanowiska w sprawie możliwości uproszczenia procedury związanej z dokumentowaniem wniosku o przyznanie uprawnień z tej ustawy.

47. Ministra Sprawiedliwości oraz Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (RPO-712996-II/12) z dnia 30 listopada 2012 r. – w sprawie problemów z wezwaniami kierowanymi do właścicieli lub posiadaczy pojazdów w związku z przekroczeniem prędkości.

Do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich kierowane są sprawy przedstawiające problem związany z kierowanymi do właścicieli lub posiadaczy pojazdów wezwaniami Policji, Straży Miejskiej i Gminnej oraz Inspekcji Transportu Drogowego do wskazania kierującego pojazdem w związku z ujawnieniem wykroczenia drogowego polegającego na przekroczeniu prędkości zarejestrowanego przez fotoradar. Wezwania zawierają pouczenie, że niewskazanie kierującego pojazdem, który miał dopuścić się wskazanego wykroczenia, pociągać będzie odpowiedzialność na zasadzie art. 78 ust. 4 i 5 ustawy – Prawo o ruchu drogowym w związku z art. 96 § 3 k.w. Otrzymanie wezwania po kilku miesiącach od daty wykroczenia, bez prawa wglądu w akta sprawy i bez możliwości zapoznania się ze zdjęciem z fotoradaru, nierzadko czyni obowiązek z art. 78 ust. 4 i 5 ustawy – Prawo o ruchu drogowym niemożliwym do

spełnienia. W państwie prawa nakładanie obowiązków na obywateli, zagrożone karami w postępowaniu represyjnym, przy jednoczesnym ukształtowaniu systemu prawa w sposób, który uniemożliwia spełnienie obowiązku, jest niedopuszczalne. Szczególnie wątpliwości budzi sytuacja, w której właściciel lub posiadacz pojazdu, pod rygorem odpowiedzialności za wykroczenie, obowiązany jest wskazać osobę najbliższą, której powierzył pojazd do kierowania. Zastrzeżenia Rzecznika dotyczą również uprawnień Inspekcji Transportu Drogowego do prowadzenia postępowania w sprawie o wykroczenie stypizowane w art. 96 § 3 k.w., polegające na niewskazaniu przez właściciela lub posiadacza pojazdu osoby, której powierzył pojazd do używania lub użytkowania w oznaczonym czasie. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o poinformowanie o zajęтым stanowisku w sprawie.

Minister Sprawiedliwości (24.12.2012 r.) podzielił pogląd, że umożliwienie osobie wezwanej do spełnienia obowiązku wynikającego z art. 78 ust. 4 i 5 ustawy – Prawo o ruchu drogowym zapoznania się z zarejestrowanym obrazem pozwoliłoby na rzetelne wypełnienie tego obowiązku. Wydaje się, że kwestia udostępniania obrazów rejestrowanych za pomocą urządzeń pomiarowych lub kontrolnych może być uregulowana w rozporządzeniu Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, wykonującym upoważnienie z art. 129g ust. 4 ustawy – Prawo o ruchu drogowym. Akt ten nie został do tej pory wydany. Odnosząc się do wątpliwości Rzecznika dotyczących sytuacji, w której na właściciela lub posiadacza pojazdu nakłada się prawny obowiązek obciążania swymi zeznaniami osoby najbliższej, zaś uchylenie się od tego obowiązku powoduje odpowiedzialność właściciela (posiadacza pojazdu) za wykroczenie stypizowane w art. 96 § 3 k.w., Minister stwierdził, że sugerowana przez Rzecznika zmiana w znacznej ilości przypadków prowadziłaby do faktycznego zniesienia odpowiedzialności rzeczywistego sprawcy wykroczenia, a często stanowiłaby zachętę do nadużywania prawa do uchylenia się od odpowiedzi. W przygotowywanym w Ministerstwie Sprawiedliwości projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870) nie przewiduje się zmiany treści przepisu art. 183 k.p.k.

Minister podzielił stanowisko zgodnie z którym uprawnienie Inspekcji Transportu Drogowego do prowadzenia czynności wyjaśniających, kierowania do sądu wniosków o ukaranie i oskarżania przed sądem nie może być rozszerzane poza wykroczenia polegające na przekroczeniu dopuszczalnej prędkości i niezastosowanie się do sygnałów świetlnych.

48. Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (RPO-574622-IV/07) z dnia 4 grudnia 2012 r. – w sprawie mankamentów regulacji prawnych dotyczących wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu.

W przepisach art. 11 ust. 2-2² ustawy z dnia 15 grudnia 2001 r. o spółdzielniach mieszkaniowych wprowadzono zasadę, że w przypadku wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego spółdzielnia, z zastrzeżeniem wyjątków wskazanych w ustawie, ogłasza przetarg na ustanowienie odrębnej własności lokalu. Spółdzielnia wypłaca osobie uprawnionej wartość rynkową lokalu. Jeżeli nieruchomość nie ma uregulowanego stanu prawnego lub spółdzielnia nie przysługuje prawo własności lub użytkowania wieczystego gruntu, spółdzielnia nie może ustanowić odrębnej własności lokalu, w związku z tym nie może wywiązać się z obowiązku ogłoszenia przetargu i wypłacenia

wartości rynkowej tego lokalu. W konsekwencji spółdzielnia nie jest w stanie zadysponować opróżnionym lokalem, a ciężar finansowy jego utrzymania obciąży wszystkich członków spółdzielni.

Do Rzecznika wpływają ponadto skargi osób, które opróżniły lokal po wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu, ale nie mogą uzyskać zwrotu jego wartości rynkowej ze względu na brak chętnych na nabycie prawa własności lokalu. Niektóre spółdzielnie uważają, że nie są uprawnione do obniżenia ceny rynkowej ustalonej przez rzeczoznawcę. W przypadku wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu obciążonego spłatą kredytu zaciągniętego przez spółdzielnię na jego budowę, spółdzielnia może potrącić zadłużenie kredytowe z kwoty uzyskanej w wyniku przetargu. Jeżeli kwota uzyskana od nabywcy lokalu w wyniku przetargu jest niższa niż zadłużenie kredytowe, różnica między uzyskaną kwotą a niespłaconym kredytem stanowi stratę spółdzielni, której skutki poniosą wszyscy jej członkowie. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o rozważenie potrzeby dokonania zmian w obowiązujących regulacjach prawnych.

Minister Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (28.12.2012 r.) podtrzymał stanowisko wyrażone w odpowiedzi z dnia 21 marca 2008 r. na wystąpienie RPO-579448-IV/08 o niekorzystnych dla spółdzielni mieszkaniowych skutkach stosowania w praktyce art. 11 ust. 2 - 2² ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Dotyczy to braku możliwości stosowania regulacji zawartych w ww. przepisach w przypadku, w którym nieruchomość posiada nieuregulowany stan prawny w rozumieniu art. 113 ust. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami albo spółdzielnia nie przysługuje prawo własności lub użytkowania wieczystego gruntu, na którym wybudowała sama budynek lub wybudowali go jej poprzednicy prawni. Na uwagę zasługują te propozycje zmiany obowiązujących przepisów, których celem jest m.in. zniesienie ich negatywnych skutków. Propozycje te są zawarte w poselskim projekcie ustawy o działalności spółdzielni mieszkaniowych (druk sejmowy nr 864). Projekt reguluje spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu i prawo odrębnej własności lokalu. W projekcie tym przewiduje się m.in. wprowadzenie możliwości i ustalenie ustawowych warunków finansowych zawierania z członkiem spółdzielni umowy o ustanowienie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego, do którego wygasło prawo przysługujące innej osobie. Obecnie przedmiotem obrad Parlamentu jest siedem projektów ustaw regulujących działalność spółdzielni mieszkaniowych. Minister Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej wyraził nadzieję, że przepisy regulujące działalność spółdzielni, uchwalone przez parlamentarzystów w istotny sposób przyczynią się do poprawy funkcjonowania spółdzielni mieszkaniowych i zaspokajania potrzeb mieszkaniowych ich członków.

49. Ministra Środowiska (RPO-680611-V/11) z dnia 4 grudnia 2012 r. – w sprawie praw nabytych po stronie przedsiębiorców świadczących usługi w zakresie odpadów komunalnych oraz sytuacji właścicieli nieruchomości posiadających zawarte z nimi umowy cywilnoprawne.

Rzecznik sygnalizuje w wystąpieniu problem zaistniały w związku z nowelizacją ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, dokonaną na mocy ustawy z dnia 1 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw, dotyczący praw nabytych po stronie przedsiębiorców świadczących usługi w zakresie odbioru odpadów komunalnych oraz sytuacji właścicieli nieruchomości posiadających zawarte z nimi umowy cywilnoprawne. W ustawie o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw brak jest przepisów intertemporalnych odnoszących się do przedsiębiorców świadczących usługi w zakresie odbioru odpadów komunalnych na podstawie posiadanych ważnych, wydawanych na dziesięć lat zezwoleń. Brak też regulacji rozstrzygających byt prawny umów zawartych przez właścicieli nieruchomości z tymi przedsiębiorcami po upływie terminu, o którym mowa w art. 11 ustawy o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw. Nie wiadomo zatem czy wprowadzenie obowiązku ponoszenia powszechnej daniny publicznej (opłaty za gospodarowanie odpadami) stanowić ma podstawę do wypowiedzenia tych umów. Sytuacja ta spowoduje dalsze problemy, takie jak masowe wypowiedzenie umów oraz kwestie ewentualnych odszkodowań, z odpowiedzialnością Skarbu Państwa włącznie.

Przyjęte rozwiązania mogą pozostawać w sprzeczności z zasadami swobody działalności gospodarczej, ochrony praw nabytych oraz należytego zabezpieczenia interesów w toku. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o zajęcie stanowiska w zasygnalizowanych kwestiach, w tym o wyjaśnienie przyczyn niezastosowania adekwatnych do sytuacji przepisów intertemporalnych.

50. Ministra Spraw Wewnętrznych (RPO-714827-V/12) z dnia 7 grudnia 2012 r. – w sprawie przepisów dopuszczających stosowanie detencji wobec cudzoziemców oraz warunków pobytowych panujących w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców.

Wizytacje prowadzone w ośrodkach strzeżonych, a także skargi wpływające do Biura RPO potwierdzają, że stosowanie detencji wobec cudzoziemców przebywających w Polsce bez wymaganych prawem zezwoleń, którzy podlegać mogą wydaleni, jest regułą, a nie wyjątkiem. Zarówno ustawa o cudzoziemcach, jak i ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie przewidują możliwości zastosowania alternatywnych wobec detencji środków zabezpieczających przebieg postępowania administracyjnego, umożliwiających sprawowanie nad cudzoziemcem nadzoru bez konieczności pozbawiania go wolności. Przepisy zawarte w projekcie nowej ustawy o cudzoziemcach w niewielkim stopniu wpłyną na poprawę sytuacji cudzoziemców, a częściowo tę sytuację pogorszą. Pozytywnie należy ocenić wprowadzenie alternatywnych wobec detencji środków zabezpieczających postępowanie. Warto rozważyć czy zastosowanie środka alternatywnego, nie związanego z pozbawieniem wolności, nie powinno zostać ujęte w ustawie jako zasada, a umieszczenie w ośrodku strzeżonym jako wyjątek. Wątpliwości Rzecznika budzą natomiast określone w projekcie zasady przedłużania okresu stosowania detencji. Warunki w ośrodkach strzeżonych zbliżone są do więziennych, a panujący w nich rygor jest niewspółmierny do sytuacji, w jakiej znajdują się cudzoziemcy. Zastrzeżenia budzi realizacja obowiązku dbania o czystość pomieszczeń, określonego w art. 119 pkt 5 ustawy o

cudzoziemcach, polegająca na zobligowaniu do regularnego sprzątanía pokoi mieszkalnych i pomieszczeń wspólnego użytku w części mieszkalnej ośrodka. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o zajęcie stanowiska wobec zgłoszonych uwag, a w szczególności o rozważenie podjęcia inicjatywy ustawodawczej w omawianym zakresie.

51. Ministra Spraw Wewnętrznych (RPO-695531-V/12) z dnia 12 grudnia 2012 r. – w sprawie stosowania detencji wobec małoletnich cudzoziemców.

Rzecznik Praw Obywatelskich przekazała w wystąpieniu swoje uwagi dotyczące problemu stosowania detencji wobec cudzoziemców, ze szczególnym uwzględnieniem detencji małoletnich cudzoziemców. W rezultacie wpływających skarg oraz w związku z przeprowadzonym w październiku 2012 r. protestem cudzoziemców pracownicy Biura Rzecznika przeprowadzili wizytacje w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców. Poczynione obserwacje potwierdzają zastrzeżenia sformułowane w skargach do Rzecznika, dotyczące warunków pobytu w tych ośrodkach. Projekt ustawy o cudzoziemcach, który trafił do uzgodnień międzyresortowych i konsultacji społecznych 19 października 2012 r., nadal w szerokim zakresie dopuszcza stosowanie detencji względem małoletnich. Regulację zaproponowaną w art. 372 ust. 2 projektowanej ustawy, która ogranicza stosowanie detencji tylko względem małoletnich poniżej 13 roku życia pozbawionych opieki, należy uznać za niewystarczającą. W regulacjach innych państw Unii Europejskiej można zauważyć trend odchodzenia od zatrzymywania małoletnich bądź ograniczania stosowania tego środka zabezpieczającego. Na ich tle regulacje polskie, które przewidują jednakowe traktowanie cudzoziemców bez względu na wiek, jawią się jako restrykcyjne i odbiegające od najlepszych europejskich standardów a także nie przystają do wyrażonej w art. 37 Konwencji o prawach dziecka zasady, że detencja dziecka jest dopuszczalna tylko w wyjątkowych sytuacjach i tylko na najkrótszy możliwy okres. Rzecznik Praw Obywatelskich ponownie zwraca się z prośbą o rozważenie możliwości zmian legislacyjnych zmierzających do ograniczenia stosowania detencji względem małoletnich cudzoziemców.

52. Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (RPO-559956-I/07) z dnia 13 grudnia 2012 r. – w sprawie organizowania przez pracowników, doktorantów oraz studentów zgromadzeń na terenie uczelni.

W wystąpieniu z dnia 18 czerwca 2007 r. Rzecznik postulował zmianę przepisu art. 230 ustawy z dnia 27 lipca 2007 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym. Z odpowiedzi Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego wynikało, że odpowiednie zmiany zostaną uwzględnione w pracach nad nowelizacją wspomnianej ustawy. Niestety, postulat Rzecznika nie został dotychczas zrealizowany. Ustawa z dnia 5 lipca 1990 r. – Prawo o zgromadzeniach wprowadziła system tzw. notyfikacji. Oznacza to, że organizator ma obowiązek poinformowania w ustawowym terminie o planowanym zgromadzeniu, a organ gminy może w szczególnie uzasadnionych wypadkach i po spełnieniu przesłanek ustawowych wydać decyzję o zakazie zgromadzenia. System notyfikacji w najpełniejszy sposób odpowiada istocie regulacji wolności zgromadzeń jako wolności konstytucyjnej. Wprowadzenie systemu wydawania zezwolenia na zorganizowanie zgromadzenia byłoby nieuzasadnioną reglamentacją wolności zgromadzeń. Z tych względów wątpliwości co do zgodności z

Konstytucją RP budzi konieczność uzyskania zgody rektora w przypadku zgromadzeń akademickich. Rozwiązanie takie zostało wprowadzone w art. 230 ustawy z dnia 27 lipca 2007 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i w ocenie Rzecznika w sposób nieproporcjonalny ogranicza wolność zgromadzeń. Wobec powyższego Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się z prośbą o rozważenie przedstawionych uwag i poinformowanie o zajęтым stanowisku.

53. Ministra Pracy i Polityki Społecznej (RPO-719226-I/12) z dnia 19 grudnia 2012 r.
– w sprawie składu Polskiej Rady Języka Migowego.

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło blisko półtora tysiąca skarg na decyzję Ministra Pracy i Polityki Społecznej o powołaniu członków Polskiej Rady Języka Migowego, w skład której nie wchodzi ani jedna osoba głucha posługująca się Polskim Językiem Migowym. Niewłączenie w skład Rady osób głuchych jest przejawem szerszego problemu nieangażowania osób z niepełnosprawnościami w działania państwa, niezgodnie ze standardami, których spełnienia wymaga Konwencja ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych. Rozwiązaniem optymalnym byłoby oparcie składu Rady o osoby głuche i ewentualne włączenie specjalistów będących osobami słyszącymi. Ponadto ogłoszenie na stronie internetowej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej o powołaniu członków Polskiej Rady Języka Migowego nie zostało zamieszczone w Polskim Języku Migowym ani w Systemie Językowo – Migowym. W związku z powyższym Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o wyjaśnienie przyczyn pominięcia osób głuchych w składzie Rady oraz planowanych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej działaniach mających na celu dostosowanie składu Polskiej Rady Języka Migowego do przepisów Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych.

54. Prokuratora Generalnego (RPO-668198-II/11) z 20 grudnia 2012 r. – w sprawie dopuszczalności stosowania przepisów art. 17 ust. 1 pkt 2 oraz art. 38 ust. 1 pkt 1b ustawy o dokumentach paszportowych określających podstawy odmowy wydania oraz unieważnienia dokumentu paszportowego we wnioskowym trybie administracyjnym w przypadku, gdy w toku postępowania przygotowawczego nie został zastosowany środek zapobiegawczy w postaci zakazu opuszczania kraju.

W związku z prowadzoną w Biurze RPO sprawą Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Prokuratury Generalnej o zajęcie stanowiska w kwestii dopuszczalności stosowania przepisów art. 17 ust. 1 pkt 2 oraz art. 38 ust. 1 pkt 1b ustawy z dnia 13 lipca 2006 r. o dokumentach paszportowych określających podstawy odmowy wydania oraz unieważnienia dokumentu paszportowego we wnioskowym trybie administracyjnym w przypadku, gdy w toku postępowania przygotowawczego nie został zastosowany środek zapobiegawczy w postaci zakazu opuszczania kraju, opisany w art. 277 k.p.k. Stanowisko przekazane Rzecznikowi budzi jednak wątpliwości. W ocenie Rzecznika w praktyce prokuratorskiej stosowana jest sprzeczna z Konstytucją RP wykładnia wymienionych powyżej przepisów ustawy o dokumentach paszportowych. Odmowa wydania albo unieważnienie dokumentu paszportowego na wniosek organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze, który nie zdecydował się zastosować środka zapobiegawczego, stanowi obejście przepisów regulujących podstawy zastosowania środka zapobiegawczego i pozbawia podejrzanego m.in.

uprawnienia do poddania kontroli sądowej decyzji procesowej o jego zastosowaniu. Stanowisko takie znajduje oparcie w orzecznictwie wojewódzkich sądów administracyjnych, gdzie stwierdza się, że wniosek prokuratora podlega wyłącznie badaniu formalnemu, a nie merytorycznemu. Rzecznik Praw Obywatelskich zwraca się o zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie.

55. Ministra Zdrowia (RPO-713982-XVIII/12) z dnia 27 grudnia 2012 r. – w sprawie problemu dotyczącego stwierdzenia zgonu przez lekarza w razie śmierci osoby poza jej miejscem zamieszkania, gdy nie można ustalić lekarza rodzinnego, poza zakładem opieki zdrowotnej, bądź śmierci, która nie nastąpiła w wyniku wypadku lub przestępstwa.

W sprawach rozpatrywanych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich ponownie ujawnił się problem dotyczący stwierdzenia zgonu przez lekarza w razie śmierci osoby poza jej miejscem zamieszkania, gdy nie można ustalić lekarza rodzinnego, poza zakładem opieki zdrowotnej, bądź śmierci, która nie nastąpiła w wyniku wypadku lub przestępstwa. Obowiązujące w tym zakresie przepisy rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 3 sierpnia 1961 r. w sprawie stwierdzenia zgonu i jego przyczyny są anachroniczne. Przepisy ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych nie przewidują rejonizacji. Natomiast rozporządzenie stanowi, że wystawienie karty zgonu jest obowiązkiem lekarza, który ostatni, w okresie 30 dni przed dniem zgonu, udzielał choremu świadczeń lekarskich, zaś gdy nie ma takiego lekarza bądź zamieszkuje on w odległości większej niż 4 km od miejsca, w którym znajdują się zwłoki, obowiązek ten spada na lekarza, który stwierdził zgon będąc wezwanym do nagłego zachorowania. Taki sposób regulacji, gdy zgon nastąpił w przypadku zaistnienia jednego z wymienionych na wstępie stanu faktycznego, stwarza problemy dla rodziny zmarłego związane z możliwością otrzymania karty zgonu wystawionej przez uprawnionego lekarza oraz przechowaniem i transportem zwłok. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o przedstawienie stanowiska w sprawie.

56. Ministra Zdrowia (RPO-563259-V/07) z dnia 30 grudnia 2012 r. – w sprawie dostępu ubezpieczonych do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.

Od chwili wejścia w życie powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego, kolejni Rzecznicy Praw Obywatelskich kierowali wystąpienia w sprawie zwiększenia i uproszczenia dostępu ubezpieczonych do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, postulując zmianę obowiązujących w tej materii rozporządzeń, aby zapewnić ich zgodność z Konstytucją RP oraz ustawą a także przejrzystość i równy dostęp ubezpieczonych do tego rodzaju świadczeń. Obowiązujące rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2009 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz środki pomocnicze nie usuwa sygnalizowanych nieprawidłowości a także nie zapewnia przejrzystości systemu dostępu. Rozporządzenie to nie spełnia też postulatów środowiska osób niepełnosprawnych, dotyczących zwłaszcza asortymentu refundowanych przedmiotów i środków oraz ich jakości, częstotliwości ich przyznawania, limitów cen (wysokości dopłat ubezpieczonych), zapewnienia realnej możliwości naprawy i gwarancji, uproszczenia procedur zaopatrzenia. Przepisy

rozporządzenia, w zakresie, w jakim ustalają lekarzy upoważnionych do wystawiania zleceń na zaopatrywanie w wyroby medyczne, pozostają w kolizji z przepisami ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych. W ocenie Rzecznika konieczne jest pilne wydanie rozporządzenia na podstawie art. 38 ust. 4 ww. ustawy, określającego wykaz refundowanych wyrobów medycznych. Należy także podjąć działania w kierunku stosowania obowiązujących od 1 stycznia 2012 r. przepisów ustawowych w sprawie zlecenia wyrobów medycznych przez osoby uprawnione. Rzecznik Praw Obywatelskich prosi o przedstawienie stanowiska w sprawie i poinformowanie o stanie prac nad wydaniem rozporządzenia.

III. Kasacje oraz skargi kasacyjne do Sądu Najwyższego, przystąpienia do postępowań przed sądami powszechnymi

W okresie objętym Informacją Rzecznik Praw Obywatelskich wniosła następujące kasacje do Sądu Najwyższego:

RPO-685026-II/11 z dnia 4 października 2012 r. – kasacja na rzecz Łukasza F. od prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w Z.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu wyrokowi rażące i mające istotny wpływ na jego treść naruszenie prawa karnego procesowego, tj. art. 343 § 7 k.p.k. w związku z art. 335 § 1 k.p.k., polegające na skazaniu oskarżonego bez przeprowadzenia rozprawy i wymierzeniu uzgodnionej kary, pomimo tego, że wniosek prokuratora, o którym mowa w art. 335 k.p.k., w formie, w jakiej został złożony, nie mógł zostać uwzględniony w zakresie przypisania oskarżonemu działania w warunkach recydywy specjalnej zwykłej w sytuacji gdy prawidłowa analiza uprzedniej karalności oskarżonego wskazuje na to, że brak było podstaw do zastosowania wobec niego art. 64 § 1 k.k. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie wyroku Sądu Rejonowego w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania.

RPO-691395-II/11 z dnia 9 października 2012 r. – kasacja na rzecz Tadeusza W. od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w W. utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w W.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu wyrokowi rażące naruszenie prawa karnego procesowego mające istotny wpływ na jego treść, to jest art. 415 § 5 zdanie 2 k.p.k., polegające na tym, że Sąd II instancji utrzymał w mocy wyrok Sądu I instancji w zakresie, w jakim Sąd meriti nałożył na oskarżonego obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem poprzez zapłatę określonej kwoty wskutek niezasadnego uznania, że spełnione były warunki do orzekania o tym obowiązku, podczas gdy było to zabronione treścią tego przepisu, gdyż o tym roszczeniu majątkowym orzeczono prawomocnie w innym postępowaniu. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w zaskarżonej części oraz utrzymanego nim w mocy orzeczenia Sądu I instancji w zakresie, w jakim nałożono na oskarżonego obowiązek naprawienia szkody na rzecz pokrzywdzonego.

RPO-692513-II/12 z dnia 18 października 2012 r. – kasacja na rzecz Jarosława T. od prawomocnego wyroku nakazowego Sądu Rejonowego w W.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu wyrokowi rażące i mające istotny wpływ na jego treść naruszenie prawa karnego procesowego, a mianowicie art. 500 § 1 i 3 k.p.k., poprzez uznanie, że okoliczności czynu i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości i w konsekwencji wydanie wyroku nakazowego, w następstwie czego doszło do rażącej obrazy przepisu prawa materialnego (Kodeksu karnego), bowiem oskarżony został uznany za winnego popełnienia występku w sytuacji, gdy w czynie mu przypisanym brak było

wszystkich jego ustawowych znamion. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w W. do ponownego rozpoznania.

RPO-707652-II/12 z dnia 19 października 2012 r. – kasacja na rzecz Pawła B. od prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w G.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu wyrokowi rażące i mające istotny wpływ na jego treść naruszenie prawa karnego procesowego, to jest art. 387 § 2 i 3 k.p.k., polegające na uwzględnieniu przez Sąd Rejonowy w G. sprzecznego z wymogami prawa wniosku oskarżonego o skazanie go bez przeprowadzania postępowania dowodowego i wydanie wyroku zgodnego z tym wnioskiem w zakresie proponowanego obowiązku naprawienia szkody w sytuacji, gdy Sąd winien uzależnić jego uwzględnienie od dokonania wskazanej przez siebie zmiany, co w konsekwencji doprowadziło do rażącego naruszenia prawa procesowego – art. 415 § 5 k.p.k., gdyż o roszczeniu wynikającym z popełnionego przez skazanego przestępstwa prawomocnie orzekł już wcześniej Sąd Rejonowy w G. w innym postępowaniu, prawomocnym nakazem zapłaty. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie wyroku Sądu Rejonowego w G. i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

RPO-711478-II/12 z dnia 7 listopada 2012 r. – kasacja na rzecz Bartłomieja W. od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca rażące naruszenie przepisu prawa, a mianowicie art. 45 § 1 k.w. w związku z art. 5 § 1 pkt 4 k.p.s.w., polegające na utrzymaniu w mocy wyroku skazującego obwinionego za wykroczenia pomimo istnienia w dacie orzekania negatywnej przesłanki procesowej w postaci przedawnienia orzekania, co stanowi bezwzględną przyczynę odwoławczą wskazaną w art. 104 § 1 pkt 7 k.p.s.w. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz utrzymanego nim w mocy wyroku sądu pierwszej instancji i umorzenie postępowania na podstawie art. 5 § 1 pkt 4 k.p.s.w. w związku z art. 45 § 1 k.w. z powodu przedawnienia orzekania.

RPO-709380-II/12 z dnia 19 listopada 2012 r. – kasacja na rzecz Tomasza S. od prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca rażące naruszenie prawa karnego procesowego, to jest art. 113 k.p.k. w związku z art. 38 § 1 k.p.w., polegające na niepodpisaniu orzeczenia przez sędziego orzekającego w sprawie, co stanowi bezwzględną podstawę uchylenia określoną w art. 104 § 1 pkt 2 in fine k.p.w. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Rejonowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

RPO-695681-II/12 z dnia 20 listopada 2012 r. – kasacja na rzecz Cezarego K. od prawomocnego wyroku Sądu Najwyższego z lipca 1985 r. utrzymującego w mocy wyrok Sądu Marynarki Wojennej z maja 1985 r.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu wyrokowi rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie prawa karnego materialnego (przepisu Kodeksu karnego z dnia 19 kwietnia 1969 r.) poprzez jego błędne zastosowanie i uznanie Cezarego K. winnym przypisanego mu czynu pomimo braku w jego zachowaniu znamion przestępstwa określonego w tym przepisie. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz utrzymanego nim w mocy wyroku Sądu pierwszej instancji i uniewinnienie Cezarego K. od popełnienia zarzucanego mu czynu.

RPO-677098-II/11 z dnia 21 listopada 2012 r. – kasacja na rzecz Marka S. od prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w P. w zakresie, w jakim zobowiązano oskarżonego – na podstawie art. 46 § 1 k.k. – do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem poprzez zapłatę określonej kwoty na rzecz pokrzywdzonej Spółki z o.o.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu wyrokowi rażące naruszenie prawa karnego procesowego, mające istotny wpływ na jego treść, to jest art. 415 § 5 zdanie 2 k.p.k., polegające na tym, że Sąd zobowiązał oskarżonego do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem wskutek niezasadnego uznania, że spełnione były warunki orzekania o tym obowiązku, podczas gdy było to zabronione treścią tego przepisu, gdyż o roszczeniu majątkowym wynikającym z popełnienia przestępstwa na szkodę Spółki z o.o. prawomocnie orzeczono w postępowaniu nakazowym, które toczyło się przed Sądem Okręgowym w B. w innej sprawie. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie wyroku Sądu Rejonowego w P. w zaskarżonej części.

RPO-700794-II/12 z dnia 23 listopada 2012 r. – kasacja na rzecz Zbigniewa P. od prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego w O.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu orzeczeniu rażące i mogące mieć istotny wpływ na jego treść naruszenie art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego polegające na rozpoznaniu wniosku o uznanie za nieważne orzeczenia w trybie ustawy lutowej bez akt postępowania, gdyż akta „historyczne” zaginęły a nie przeprowadzono postępowania o ich odtworzenie. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonego postanowienia w części dotyczącej oddalenia wniosku o uznanie za nieważne postanowienia Prokuratury Rejonowej w O. i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

RPO-669878-II/11 z dnia 30 listopada 2012 r. – kasacja na rzecz Jana W., Stanisława K. i Aleksandra L. od prawomocnego postanowienia Sądu Apelacyjnego w L., utrzymującego w mocy postanowienie Sądu Okręgowego w L.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu orzeczeniu rażące i mające istotny wpływ na jego treść naruszenie prawa materialnego, tj. art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, poprzez zaakceptowanie i rozwinięcie błędnego poglądu Sądu I instancji, że przypisanie wnioskodawcom, jako członkom oddziału WIN, za co odrębnie tym samym wyrokiem zostali skazani, przestępstwa, którego nie popełnili, w

sytuacji, gdy czyn ten faktycznie miał miejsce a dopuścili się go – w ramach działalności WIN – inni członkowie tego samego oddziału WIN, stoi na przeszkodzie uznaniu, że skazanie wnioskodawców nastąpiło z powodu ich działalności niepodległościowej w WIN. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie postanowienia Sądu Apelacyjnego w L. i utrzymanego nim w mocy postanowienia Sądu Okręgowego w L. oraz przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

RPO-713955-II/12 z dnia 5 grudnia 2012 r. – kasacja na rzecz Pawła K. od prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego w K. utrzymującego w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w O.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu postanowieniu rażące i mogące mieć istotny wpływ na jego treść naruszenie prawa procesowego (art. 616 § 1 pkt 2 k.p.k. w związku z art. 119 k.p.s.w.) w następstwie wyrażenia błędnego poglądu, że nie jest dopuszczalny zwrot kosztów ustanowienia jednego obrońcy z wyboru obwinionemu, który został uniewinniony, jeśli wyłożyła je inna osoba niż sam obwiniony. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i utrzymanego nim w mocy postanowienia Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w O. do ponownego rozpoznania.

RPO-716889-II/12 z dnia 5 grudnia 2012 r. – kasacja na rzecz Pawła K. od prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego w K. utrzymującego w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w O.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu postanowieniu rażące i mogące mieć istotny wpływ na jego treść naruszenie prawa procesowego (art. 616 § 1 pkt 2 k.p.k. w związku z art. 119 k.p.s.w.) w następstwie wyrażenia błędnego poglądu, że nie jest dopuszczalny zwrot kosztów ustanowienia jednego obrońcy z wyboru obwinionemu, który został uniewinniony, jeśli wyłożyła je inna osoba niż sam obwiniony. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i utrzymanego nim w mocy postanowienia Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w O. do ponownego rozpoznania.

RPO-712866-II/12 z dnia 12 grudnia 2012 r. – kasacja na rzecz Jana B. od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w B. uchylającego wyrok Sądu Rejonowego w Ż.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu wyrokowi rażące i mające istotny wpływ na jego treść naruszenie prawa karnego procesowego, to jest art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., polegające na wyrażeniu przez Sąd II instancji błędnego poglądu prawnego, że poprzednie prawomocne umorzenie postępowania, m.in. przeciwko Janowi B., w oparciu o treść art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., wytworzyło stan powagi rzeczy osądzonej, co uzasadniało uchylenie wyroku Sądu I instancji w innej sprawie i umorzenie postępowania karnego przeciwko Janowi B. w oparciu o treść art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. z uwagi na to, że postępowanie to dotyczyło tego samego oskarżonego i tego samego czynu, w sytuacji gdy: ujemna przesłanka procesowa w postaci braku skargi uprawnionego oskarżyciela ma charakter usuwalny a orzeczenie wydane na tej podstawie nie jest rozstrzygnięciem merytorycznym i nie przesądzało o utracie skargi przez oskarżyciela prywatnego w innej sprawie, umorzenie postępowania przygotowawczego w fazie „in rem” nie wyczerpuje stanu powagi rzeczy osądzonej.

RPO-694904-II/12 z dnia 12 grudnia 2012 r. – kasacja na rzecz Marianny S. od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w T. uchylającego wyrok Sądu Rejonowego w T.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu orzeczeniu rażące naruszenie prawa karnego procesowego, to jest art. 454 § 1 k.p.k., mające istotny wpływ na jego treść, poprzez warunkowe umorzenie postępowania karnego przeciwko oskarżonej, która w postępowaniu przed Sądem I instancji została uniewinniona. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w T. i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

RPO-707384-II/12 z dnia 18 grudnia 2012 r. – kasacja na rzecz Dawida W. od prawomocnego postanowienia Sądu Apelacyjnego w L. zmieniającego postanowienie Sądu Okręgowego w Z. w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu postanowieniu rażące naruszenie prawa procesowego, to jest art. 22 § 1 k.k.w. w związku z art. 8 § 1 k.k.w., mające istotny wpływ na jego treść, polegające na rozpoznaniu spraw przez Sąd II instancji pod nieobecność obrońcy skazanego i wydaniu orzeczenia w sytuacji, gdy obrońca nie był powiadomiony o terminie posiedzenia – co w konsekwencji stanowiło naruszenie prawa do obrony skazanego. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w L. do ponownego rozpoznania.

RPO-708773-II/12 z dnia 19 grudnia 2012 r. – kasacja na rzecz oskarżonych od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Ł. utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w Ł.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca temu orzeczeniu rażące naruszenie prawa karnego procesowego, to jest art. 6 k.p.k. i art. 117 § 2 k.p.k., mogące mieć istotny wpływ na jego treść, przez przeprowadzenie rozprawy apelacyjnej bez udziału ustanowionego w sprawie obrońcy, w następstwie oddalenia jego wniosku o odroczenie terminu rozprawy udokumentowanego kserokopią zaświadczenia o leczeniu szpitalnym adwokata, co ograniczyło prawo oskarżonych do obrony. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w Ł. i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Sąd Najwyższy wydał następujące orzeczenia w sprawie kasacji wniesionych przez Rzecznika Praw Obywatelskich:

RPO-663696-II/10 z dnia 22 września 2011 r. - kasacja na rzecz Grzegorza G. i Krzysztofa S. od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w G. utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w M.

Kasacja uwzględniona (wyrok z dnia 8 maja 2012 r., sygn. akt III KK 347/11).

RPO-680001-II/11 z dnia 15 grudnia 2011 r. - kasacja na rzecz Bartłomieja S. od prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego w W. utrzymującego w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w W.

Kasacja uwzględniona (postanowienie z dnia 11 stycznia 2012 r., sygn. akt II KK 328/11).

RPO-680855-II/11 z dnia 7 marca 2012 r. – kasacja na rzecz Krystiana Ł. od prawomocnego wyroku łącznego Sądu Rejonowego w Z.

Kasacja uwzględniona (wyrok z dnia 12 września 2012 r., sygn. akt V KK 85/12).

RPO-663329-II/10 z dnia 29 marca 2012 r. – kasacja na rzecz Rafała O. od prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w R.

Kasacja uwzględniona (wyrok z dnia 17 października 2012 r., sygn. akt IV KK 99/12).

RPO-667874-II/11 z dnia 31 maja 2012 r. – kasacja na rzecz Józefa C. od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w K. utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w S.

Kasacja uwzględniona (wyrok z dnia 26 września 2012 r., sygn. akt V KK 209/12).

RPO-698784-II/12 z dnia 5 czerwca 2012 r. – kasacja na rzecz Macieja P. od prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w K.

Kasacja uwzględniona (wyrok z dnia 4 października 2012 r., sygn. akt IV KK 180/12).

RPO-693278-II/12 z dnia 12 lipca 2012 r. – kasacja na rzecz Krzysztofa Z. od wyroku Sądu Okręgowego w B. utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w C.

Kasacja oddalona (postanowienie z dnia 25 października 2012 r., sygn. akt IV KK 226/12).

RPO-683672-II/11 z dnia 12 lipca 2012 r. – kasacja na rzecz Bogdana G. od prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w K.

Kasacja oddalona (postanowienie z dnia 25 października 2012 r., sygn. akt IV KK 225/12).

RPO-697925-II/12 z dnia 13 lipca 2012 r. – kasacja na rzecz Mieczysława S. od prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w K.

Kasacja uwzględniona (wyrok z dnia 22 listopada 2012 r., sygn. akt V KK 265/12).

RPO-671098-II/11 z dnia 9 sierpnia 2012 r. – kasacja na rzecz Anny K. od prawomocnego postanowienia Sądu Apelacyjnego w W. utrzymującego w mocy postanowienie Sądu Okręgowego w W.

Kasacja uwzględniona (postanowienie z dnia 26 września 2012 r., sygn. akt II KK 220/12).

RPO-704316-II/12 z 27 września 2012 r. – kasacja na rzecz Joanny K. od prawomocnego wyroku nakazowego Sądu Rejonowego w G.

Kasacja uwzględniona (wyrok z dnia 20 listopada 2012 r., sygn. akt II KK 267/12).

RPO-698610-II/12 z 27 września 2012 r. – kasacja na rzecz Łukasza N. od prawomocnego wyroku łącznego we W.

Kasacja uwzględniona (wyrok z dnia 6 grudnia 2012 r., sygn. akt V KK 364/12).

RPO-685026-II/11 z dnia 4 października 2012 r. – kasacja na rzecz Łukasza F. od prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w Z.

Kasacja uwzględniona (wyrok z dnia 20 listopada 2012 r., sygn. akt II KK 275/12).

RPO-692513-II/12 z dnia 18 października 2012 r. – kasacja na rzecz Jarosława T. od prawomocnego wyroku nakazowego Sądu Rejonowego w W.

Kasacja uwzględniona (wyrok z dnia 20 listopada 2012 r., sygn. akt II KK 287/12).

Pozostałe sprawy:

RPO-716560-IV/12 z dnia 16 listopada 2012 r. – pozew Rzecznika Praw Obywatelskich do Sądu Rejonowego w S. o zadośćuczynienie za krzywdę doznaną na skutek bezprawnego pozbawienia wolności.

Zatrzymania dokonano, przyjmując mylnie, że zatrzymany jest osobą poszukiwaną listem gończym. Pracownik schroniska dla bezdomnych przekazał funkcjonariuszom Policji informację, że na terenie placówki przebywa mężczyzna o nieustalonej tożsamości, z którym nie można nawiązać kontaktu werbalnego. Bezdomny mężczyzna został przewieziony do Komendy Miejskiej Policji, gdzie próbowano ustalić jego tożsamość na podstawie linii papilarnych, następnie sprawdzono zatrzymanego w policyjnej bazie Krajowego Systemu Informacyjnego Policji KSIP.

Według ustaleń prokuratury, na skutek pomyłki w ustaleniu tożsamości zatrzymanego, został on osadzony w areszcie śledczym a następnie w zakładzie karnym. Pomyłka co do tożsamości osoby przebywającej w zakładzie karnym wyszła na jaw, gdy poszukiwany zgłosił w placówce konsularnej za granicą wniosek o nowy paszport. Osadzony został zwolniony z zakładu karnego i przetransportowany do schroniska dla bezdomnych.

Konieczność zadośćuczynienia krzywdzie wynikającej z bezprawnego pozbawienia wolności przez organy państwowe wynika zarówno z art. 77 ust. 1, jak i z art. 41 ust. 5 Konstytucji RP. Zgodnie z art. 77 ust. 1 Konstytucji, każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej; z kolei art. 41 ust. 5 Konstytucji stanowi, że każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania.

Nie ulega wątpliwości, że osadzenie w zakładzie karnym – na okres prawie 2 lat – osoby, wobec której nie zapadło żadne orzeczenie sądowe nakazujące pozbawienie jej wolności, jest działaniem niezgodnym z prawem w rozumieniu art. 417 § 1 Kodeksu cywilnego. Bezprawność ta ma charakter kwalifikowany: po pierwsze doszło do bezpośredniego

naruszenia art. 41 ust. 1 Konstytucji RP, który gwarantuje każdemu wolność osobistą. Po drugie bezprawność ta jest rażąca z uwagi na długotrwały okres bezpodstawnego pozbawienia wolności. Po trzecie w przypadku osób chorych, których organ państwowy umieszcza w zakładzie karnym, obowiązuje podwyższony standard staranności. W sytuacji, gdy organ władzy publicznej decyduje się na pozbawienie wolności osoby niepełnosprawnej, która nie nawiązuje kontaktu z otoczeniem, ryzyko pomyłki co do tożsamości tej osoby jest szczególnie wysokie. W takich okolicznościach działania funkcjonariuszy państwowych powinny być wyjątkowo staranne.

RPO-710055-IV/12 z dnia 28 grudnia 2012 r. – skarga do Sądu Najwyższego o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia Sądu Okręgowego w P. zmieniającego wyrok Sądu Rejonowego w P. poprzez oddalenie powództwa właścicieli nieruchomości przeciwko przedsiębiorstwu energetycznemu.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca zaskarżonemu wyrokowi naruszenie prawa materialnego, tj. art. 224 § 2 k.c. w związku z art. 225 k.c. w związku z art. 230 i art. 352 k.c. oraz w związku z art. 233 k.c. i art. 251 k.c., polegające na niezastosowaniu wymienionych przepisów przez uznanie, że użytkownikowi wieczystemu nie służy roszczenie o zapłatę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z gruntu przeciwko posiadaczowi służebności w złej wierze skutkujące oddaleniem powództwa właścicieli nieruchomości przeciwko przedsiębiorstwu energetycznemu. Ponadto Rzecznik zarzuca zaskarżonemu wyrokowi naruszenie konstytucyjnych praw człowieka i obywatela, tj. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP, przewidujących ochronę prawa własności i innych praw majątkowych, do których zaliczyć należy prawo użytkowania wieczystego gruntu.

IV. Pytania prawne do Sądu Najwyższego. Wnioski do Naczelnego Sądu Administracyjnego

W okresie objętym Informacją Rzecznik Praw Obywatelskich skierowała następujące wnioski (pytania prawne) do Sądu Najwyższego:

RPO-705488-IV/12 z dnia 3 października 2012 r. – wniosek do Sądu Najwyższego w sprawie rozbieżności w orzecznictwie dotyczących możliwości uznania za warunek, w rozumieniu art. 89 kodeksu cywilnego, zastrzeżenia uzależniającego skutki czynności prawnej od zdarzenia stanowiącego spełnienie świadczenia (wykonanie zobowiązania).

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o podjęcie uchwały wyjaśniającej ujawniającej się w orzecznictwie Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni art. 89 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny zawierającej odpowiedź na pytanie: Czy zastrzeżenie umowne, które uzależnia skutki czynności prawnej od spełnienia świadczenia, może stanowić warunek w rozumieniu art. 89 kodeksu cywilnego?

Zgodnie z art. 89 k.c., z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych albo wynikających z właściwości czynności prawnej, powstanie lub ustanie skutków czynności prawnej można uzależnić od warunku jako zdarzenia przyszłego i niepewnego.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zarysowały się przeciwstawne kierunki interpretacyjne w kwestii możliwości uznania za warunek, w rozumieniu art. 89 k.c., zastrzeżenia uzależniającego skutki prawne od zdarzenia stanowiącego spełnienie świadczenia (wykonanie zobowiązania). W postanowieniu z dnia 5 marca 1999 r. (sygn. akt I CKN 1069/98) Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że istnieje potrzeba odróżnienia warunku potestatywnego (zdarzenie zależne od woli stron) od samego zastrzeżenia, w świetle którego skutek czynności prawnej zależy od tego, czy strona skorzysta z uprawnienia lub zechce zobowiązanie wykonać (spełnić świadczenie). Takie zastrzeżenie uzależnia powstanie skutków prawnych czynności prawnej wyłącznie od woli stron i jako takie jest elementem składowym treści zawieranej umowy. Nie jest więc zdarzeniem zewnętrznym, przyszłym i niepewnym, przez co nie może być kwalifikowane jako warunek w rozumieniu art. 89 k.c.

Odmienne stanowisko zostało zaprezentowane w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 1995 r. (sygn. akt I CR 7/95). Oceniając umowę przewłaszczenia rzeczy na zabezpieczenie w kontekście zasady swobody umów, Sąd Najwyższy opowiedział się za możliwością potraktowania jako warunek, w rozumieniu art. 89 k.c., zdarzenia polegającego na uiszczeniu długu. Możliwość uznania spełnienia świadczenia za warunek została potwierdzona przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 października 2003 r. (sygn. akt V CK 285/02). W orzeczeniu wskazano, że samo spełnienie świadczenia należy traktować jako odrębne od dokonania czynności prawnej zdarzenie prawne, które niekoniecznie przybiera postać czynności prawnej i na pewno nie zależy wyłącznie od woli dłużnika. Samo uzależnienie skutku czynności prawnej od spełnienia świadczenia może mieć zatem charakter warunku w rozumieniu art. 89 k.c.

Zdaniem Rzecznika istnieją ważne argumenty przemawiające za dopuszczeniem możliwości uznania spełnienia świadczenia za warunek w rozumieniu art. 89 k.c. Instytucja

warunku stanowi szczególny przejaw obowiązywania w ramach stosunków cywilnoprawnych zasady swobody umów stanowiącej pochodną konstytucyjnej zasady wolności gospodarczej. Wolność działalności gospodarczej jest zarówno zasadą ustrojową, jak i prawem podmiotowym, którego ograniczenia muszą czynić zadość kryterium z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Tak więc formułowanie jakichkolwiek cech warunku nie powołanych wyraźnie w ustawie, musi budzić wątpliwości konstytucyjne. Uzależnianie oceny konkretnego zdarzenia w kategoriach warunku od kryteriów pozaustawowych może być kwalifikowane jako nieuprawniona próba ograniczenia gwarantowanego konstytucyjnie prawa podmiotowego.

O możliwości uznania spełnienia świadczenia za warunek w rozumieniu art. 89 k.c. winna decydować ocena tego zdarzenia jedynie w kategoriach dwóch, statuowanych we wskazanym przepisie prawa, wymogów. Wątpliwości nie budzi ocena spełnienia świadczenia jako zdarzenia przyszłego. Istota zagadnienia sprowadza się do prawidłowej oceny spełnienia świadczenia w kategoriach „zdarzenia niepewnego”. Jakkolwiek trudno odmówić racji poglądom wskazującym, że spełnienie świadczenia z reguły obarczone jest cechą niepewności, to jednak o tym czy wykonanie zobowiązania (spełnienie świadczenia) jest zdarzeniem niepewnym, winna rozstrzygać wszechstronna analiza stanu faktycznego konkretnej sprawy.

Wyjaśnienie istotnych wątpliwości interpretacyjnych powstałych na gruncie przywołanego przepisu może znacząco przyczynić się do urzeczywistnienia zasady autonomii (wolności umów), co wzmocniłoby sferę samodzielności i aktywności uczestników obrotu. Uznanie za warunek zdarzenia polegającego na spełnieniu świadczenia może doprowadzić do uzyskania przez strony większej swobody w dostosowywaniu sytuacji prawnej do przewidywanych w chwili dokonywania czynności zdarzeń.

RPO-714575-III/12 z dnia 24 października 2012 r. – wniosek do Sądu Najwyższego w sprawie rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczących dopuszczalności złożenia przez zakładową organizację związkową, po upływie terminu przewidzianego w art. 25¹ ust. 2 ustawy o związkach zawodowych, informacji o łącznej liczbie członków zrzeszonych w tej organizacji.

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o rozstrzygnięcie następującego zagadnienia prawnego: „Jaki skutek wywołuje nieprzekazanie przez organizację związkową w terminie określonym art. 25¹ ust. 2 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych pracodawcy informacji o łącznej liczbie członków tej organizacji ?”

W orzecznictwie Sądu Najwyższego ujawniły się rozbieżności w zakresie dopuszczalności złożenia przez zakładową organizację związkową, po upływie terminu, informacji o łącznej liczbie członków zrzeszonych w tej organizacji. W części orzeczeń SN uznał, że jeżeli pracodawca w określonym terminie nie uzyskał informacji wymaganych art. 25¹ ust. 2 ustawy, to ma prawo przyjąć, że od tej daty zakładowej organizacji związkowej nie przysługują ustawowe uprawnienia. Nie wyłącza to możliwości wykazania przez organizację związkową, że zrzeszała co najmniej 10. członków. Poglądu tego nie podzielił skład orzekający Sądu Najwyższego w wyroku z dnia 6 października 2011 r., III PK 17/11 (niepubl.). Beneficjentami korzystania przez zakładową organizację związkową z uprawnień

wynikających z art. 25¹ ust. 1 ustawy o związkach zawodowych są m.in. jej działacze korzystający z ochrony przewidzianej w art. 32 tej ustawy. Oni zatem powinni być obciążeni ryzykiem nieprzekazania informacji przez organizację. Rzecznik Praw Obywatelskich przychyliła się do powyższego poglądu. Opieszałość organizacji związkowej, powodująca naruszenie przepisu art. 25¹ ust. 2 ustawy o związkach zawodowych, nie może skutkować ujemnymi konsekwencjami wobec pracodawcy, polegającymi na przerzucaniu na niego nieprzewidzianego prawem ryzyka zachowania organizacji związkowej w sposób sprzeczny z ustawą.

RPO-695532-II/12 z dnia 30 października 2012 r. – wniosek do Sądu Najwyższego w sprawie rozbieżności w orzecznictwie sądowym dotyczących charakteru przestępstwa określonego w art. 231 § 1 Kodeksu karnego (przestępstwo nadużycia władzy).

W związku z rozbieżnościami w wykładni prawa w orzecznictwie sądowym, Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o rozstrzygnięcie następującego zagadnienia prawnego: Czy przestępstwo określone w art. 231 § 1 k.k. ma charakter formalny czy też materialny, tj. czy dla przypisania odpowiedzialności za przestępstwo z art. 231 § 1 k.k. konieczne jest ustalenie istnienia skutku w postaci bezpośredniego narażenia na niebezpieczeństwo wystąpienia szkody dla zindywidualizowanego i skonkretyzowanego w danych okolicznościach faktycznych interesu publicznego lub prywatnego wskutek nadużycia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków przez funkcjonariusza publicznego ?

Problem opisany we wniosku pojawił się w ramach badania spraw indywidualnych wpływających do Rzecznika Praw Obywatelskich. Z jednej strony w orzecznictwie sądowym prezentowane jest ujęcie przestępstwa nadużycia władzy jako typu formalnego, należącego do abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo, w świetle którego to poglądu działanie na szkodę interesu publicznego jak również prywatnego nie jest charakterystyką skutku, lecz zachowania sprawcy, zaś samo powstanie bezpośredniego niebezpieczeństwa szkody nie jest znamieniem tego typu czynu zabronionego. Rzecznik Praw Obywatelskich przychyliła się do stanowiska zgodnie z którym przestępstwo określone w art. 231 § 1 k.k. ma charakter materialny. Zgodnie z tym poglądem dla przypisania odpowiedzialności za przestępstwo nadużycia władzy konieczne jest ustalenie istnienia skutku w postaci konkretnego, bezpośredniego narażenia na niebezpieczeństwo wystąpienia konkretnej szkody dla zindywidualizowanego i skonkretyzowanego w danych okolicznościach faktycznych interesu publicznego lub prywatnego wskutek nadużycia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków przez funkcjonariusza publicznego.

Sąd Najwyższy rozpoznał wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich:

RPO-705610-I/12 z dnia 22 czerwca 2012 r. – wniosek do Sądu Najwyższego w sprawie rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego co do charakteru prawnego transkrypcji zagranicznych aktów stanu cywilnego.

Wniosek rozpoznany (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2012 r., sygn. akt III CZP 58/12). Sąd Najwyższy podjął uchwałę: Akt stanu cywilnego sporządzony za granicą stanowi wyłączny dowód zdarzeń w nim stwierdzonych

także wtedy, gdy nie został wpisany do polskich ksiąg stanu cywilnego (art. 73 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, jedn. tekst: Dz. U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264).

Naczelny Sąd Administracyjny rozpoznał wnioski Rzecznika Praw Obywatelskich:

RPO-682783-I/11 z dnia 12 lipca 2012 r. – wniosek do Naczelnego Sądu Administracyjnego w sprawie rozbieżności w orzecznictwie sądów administracyjnych, dotyczących ustanawiania w uchwałach rad gmin ulg w opłatach za pobyt w przedszkolu publicznym drugiego lub kolejnych dzieci z tej samej rodziny.

Wniosek rozpoznany (uchwała z dnia 11 grudnia 2012 r., sygn. akt I OPS 6/12). Naczelny Sąd Administracyjny podjął następującą uchwałę: „Uchwała rady gminy w przedmiocie opłat za korzystanie z przedszkoli publicznych przewidująca ulgi w opłatach za pobyt w przedszkolu publicznym dla drugiego oraz kolejnych dzieci z jednej rodziny nie stanowi naruszenia art. 6 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 14 ust. 5 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

RPO-666380-I/11 z dnia 3 września 2012 r. – wniosek do Naczelnego Sądu Administracyjnego w sprawie rozbieżności w orzecznictwie sądów administracyjnych dotyczących charakteru terminu określonego w przepisie art. 22 ust. 5 ustawy o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego.

Wniosek rozpoznany (uchwała z dnia 29 października 2012 r., sygn. akt II GPS 3/12). Naczelny Sąd Administracyjny podjął następującą uchwałę: „Termin określony w art. 22 ust. 5 ustawy z dnia 26 stycznia 2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego jest ustawowym terminem procesowym, do którego mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity Dz. U. z 2000 r., Nr 98, poz. 1071 ze zm.).”

V. Skargi do Wojewódzkich Sądów Administracyjnych, skargi kasacyjne do Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz przystąpienia do postępowań przed sądami administracyjnymi i organami administracji

W okresie objętym Informacją Rzecznik Praw Obywatelskich wniosła następujące skargi do Wojewódzkich Sądów Administracyjnych:

RPO-709837-V/12 z dnia 10 października 2012 r. – skarga do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego na bezczynność dyrektora szpitala polegającą na nieudostępnieniu dokumentacji medycznej żonie zmarłego pacjenta.

Żona zmarłego pacjenta zwróciła się do dyrektora szpitala z wnioskiem o udostępnienie dokumentacji medycznej jej męża. Zastępca dyrektora szpitala odmówił wydania kserokopii dokumentacji medycznej „z powodu braku upoważnienia przez pacjenta w historii choroby”, mimo że wnioskodawczyni przedłożyła kopię upoważnienia do pozyskania dokumentacji medycznej na wypadek śmierci, udzielonego przez jej męża w Poradni Lekarza Rodzinnego, kilka miesięcy przed hospitalizacją.

Przepis art. 26 ust. 2 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta stanowi, że „po śmierci pacjenta, prawo wglądu w dokumentację medyczną ma osoba upoważniona przez pacjenta za życia”. Przepisy rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 21 grudnia 2010 r. w sprawie rodzajów i zakresu dokumentacji medycznej oraz sposobu jej przetwarzania nakładają na jednostki prowadzące działalność leczniczą obowiązek dołączania do dokumentacji medycznej pacjenta oświadczenia o wyrażeniu zgody (ze wskazaniem upoważnionej osoby) bądź braku zgody na udostępnienie po jego śmierci dokumentacji medycznej. Z owego obowiązku skarżony organ wywodzi błędny – w ocenie Rzecznika – wniosek, że udzielone na podstawie art. 26 ust. 2 ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta upoważnienie do dostępu do dokumentacji medycznej zachowuje moc tylko względem dokumentacji medycznej prowadzonej przez konkretny podmiot świadczący usługi lecznicze. Brak dostępu do dokumentacji medycznej zmarłego może godzić w konstytucyjnie gwarantowane prawo spadkobierców zmarłego do sądu a także w konstytucyjne prawo do ochrony zdrowia osób spokrewnionych ze zmarłym.

RPO-707398-IV/12 z dnia 23 października 2012 r. – skarga do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego na decyzję Wojewody w przedmiocie potwierdzenia prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami państwa polskiego.

Zaskarżonej decyzji Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca naruszenie: a) prawa materialnego, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 3 ust. 2 w związku z art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej, poprzez pominięcie pozostałych spadkobierców Zbigniewa B., tj. syna oraz córki, ujawnionych w postanowieniu Sądu Rejonowego, spełniających przesłanki z art. 3 ust. 2 ustawy, w sytuacji, gdy wniosek o

potwierdzenie prawa do rekompensaty złożyła Maria B. jako spadkobierca, w trybie art. 5 ust. 2 ustawy; art. 64 ust. 1 i 3 Konstytucji RP poprzez pozbawienie prawa majątkowego – prawa do otrzymania przez Stefanię B. rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami RP, gwarantowanej przez prawo ochrony, wskutek pominięcia wskazanych powyżej pozostałych spadkobierców w toczącym się postępowaniu w przedmiocie potwierdzenia prawa do tej rekompensaty; b) przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy: art. 10 § 1 k.p.a., poprzez niezapewnienie ujawnionym w postanowieniu Sądu Rejonowego pozostałym spadkobiercom czynnego udziału we wszczętym postępowaniu o potwierdzenie prawa do rekompensaty w każdym jego stadium oraz uniemożliwienie wypowiedzenia się co do zebranych dowodów i materiałów oraz zgłoszonych żądań w sprawie. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie wskazanej decyzji w całości.

RPO-709586-V/12 z dnia 24 października 2012 r. – skarga do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego na § 3 ust. 6 Regulaminu funkcjonowania strefy płatnego parkowania niestrzeżonego stanowiącego załącznik Nr 2 do uchwały Nr XXXVI/1077/2008 Rady Miasta W. z dnia 26 czerwca 2008 r. w sprawie ustalenia strefy płatnego parkowania, wysokości stawek opłaty za parkowanie pojazdów samochodowych na drogach publicznych w strefie, wysokości opłaty dodatkowej oraz określenia sposobu pobierania tych opłat.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca zaskarżonemu przepisowi naruszenie art. 94 Konstytucji RP w związku z art. 13b ust. 4 pkt 3 i art. 13f ust. 1 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych i wnosi o stwierdzenie jego nieważności. Zgodnie z § 3 ust. 6 Regulaminu niewyłożenie biletu kontrolnego lub abonamentu wewnątrz pojazdu, za przednią szybą, w sposób umożliwiający ich odczytanie z zewnątrz, jest równoznaczne z niewniesieniem opłaty za parkowanie. Zaskarżona regulacja zrównuje nieumieszczenie za przednią szybą pojazdu odpowiedniego dowodu uiszczenia opłaty parkingowej z niewniesieniem opłaty obwarowanym opłatą dodatkową. Powoduje to powstanie po stronie kierowcy obowiązku uiszczenia opłaty dodatkowej także w sytuacji, gdy wniósł opłatę za parkowanie, jednak nie pozostawił biletu kontrolnego lub abonamentu za przednią szybą pojazdu lub umieścił dowód wniesienia opłaty parkingowej za szybą pojazdu, lecz w sposób uniemożliwiający odczytanie z zewnątrz. Zarząd drogi, zgodnie z art. 13f ust. 1 ustawy o drogach publicznych, jest uprawniony do poboru opłaty dodatkowej wyłącznie w przypadku stwierdzenia, że kierowca nie uiszczył opłaty za parkowanie. Zgodnie z art. 13b ust. 4 pkt 3 tej ustawy, ustalając strefę płatnego parkowania rada gminy określa sposób pobierania opłaty za parkowanie pojazdów samochodowych na drogach publicznych w strefie płatnego parkowania. Rozszerzenie w drodze aktu prawa miejscowego ustawowego pojęcia nieuiszczenia opłaty za parkowanie stanowi przekroczenie upoważnienia ustawowego.

RPO-686191-III/11 z dnia 5 listopada 2012 r. – skarga do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego na decyzję Prezesa Rady Ministrów odmawiającą przyznania wnioskodawczyni rodzinnej renty specjalnej po mężu.

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonej decyzji w całości, z uwagi na: 1) naruszenie przepisów postępowania, a w szczególności art. 7, art. 77 § 1 oraz art. 107 §

3 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, mające istotny wpływ na wynik sprawy; 2) naruszenie prawa materialnego, które miało wpływ na wynik sprawy, tj. art. 82 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, poprzez niezastosowanie tego przepisu, gdy tymczasem zachodzą przesłanki do przyznania świadczenia specjalnego przez Prezesa Rady Ministrów skarżącej jako wdowie po osobie o szczególnych zasługach na niwie zawodowej i politycznej oraz z tytułu działalności związkowej i opozycyjnej.

RPO-700416-V/12 z dnia 12 listopada 2012 r. – skarga do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego na niektóre postanowienia Regulaminu strefy płatnego parkowania w K. stanowiącego załącznik Nr 3 do uchwały Nr XX/338/2003 Rady Miejskiej w K. z dnia 27 listopada 2003 r. w sprawie ustalenia strefy płatnego parkowania na drogach publicznych w K.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca zaskarżonym postanowieniom § 7 ust. 1 pkt 2 oraz § 7 ust. 8 pkt 2 Regulaminu strefy płatnego parkowania w K., stanowiącego załącznik Nr 3 do uchwały Nr XX/338/2003 Rady Miejskiej w K. z dnia 27 listopada 2003 r. w sprawie ustalenia strefy płatnego parkowania na drogach publicznych w K., naruszenie art. 32 Konstytucji RP i wnosi o stwierdzenie nieważności tych przepisów.

Zaskarżone przepisy naruszają konstytucyjną zasadę równości wobec prawa. Nieprzyznanie prawa do wnoszenia opłaty zryczałtowanej zmotoryzowanym mieszkańcom strefy płatnego parkowania oraz zmotoryzowanym inwalidom, którzy użytkują pojazdy samochodowe na podstawie umowy cywilno-prawnej zawartej z innym podmiotem niż bank, pracodawca lub przedsiębiorstwo, wprowadza niczym nieuzasadnione zróżnicowanie uprawnień osób zamieszkujących na obszarze strefy płatnego parkowania, a także osób posiadających status niepełnosprawnego. Stanowi to niezgodną z art. 32 Konstytucji RP dyskryminację tych mieszkańców strefy płatnego parkowania oraz tych osób niepełnosprawnych, które nie są właścicielami pojazdów samochodowych bądź nie korzystają z nich w oparciu o umowę, której drugą stroną jest bank, pracodawca lub przedsiębiorstwo.

RPO-709653-V/12 z dnia 22 listopada 2012 r. – skarga do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego na niektóre postanowienia uchwały Rady Miasta K. w sprawie ustalenia stref płatnego parkowania oraz opłat za parkowanie pojazdów samochodowych na drogach publicznych na terenie Gminy Miasto K. oraz sposobu ich pobierania.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca zaskarżonym przepisom naruszenie art. 94 Konstytucji RP w związku z art. 13b ust. 4 pkt 3 i art. 13f ust. 1 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych i wnosi o stwierdzenie nieważności tych przepisów.

Stosownie do § 6 ust. 3 oraz § 9 ust. 8 pkt 2 uchwały, kierowca parkujący pojazd w strefie płatnego parkowania ponosi odpowiedzialność za brak umieszczenia dowodu uiszczenia opłaty parkingowej lub abonamentu w pojeździe w miejscu widocznym dla upoważnionego kontrolera lub inkasenta a umieszczenie dowodu opłaty parkingowej w miejscu niewidocznym lub w sposób uniemożliwiający bezpośredni odczyt z zewnątrz pojazdu rozumie się jako nieuiszczenie opłaty parkingowej. Zgodnie z art. 13b ust. 4 pkt 3 ustawy o drogach publicznych, ustalając strefę płatnego parkowania rada gminy określa sposób

pobierania opłaty za parkowanie pojazdów samochodowych na drogach publicznych w strefie płatnego parkowania. Upoważnienie ustawowe nie uprawnia jednak rady gminy do zdefiniowania pojęcia „nieuiszczenie opłaty za parkowanie” odmiennie od znaczenia tego pojęcia wynikającego z przepisów ustawy o drogach publicznych. Przepis art. 13f ust. 1 tej ustawy stanowi, że zarząd drogi jest uprawniony do poboru opłaty dodatkowej wyłącznie w przypadku stwierdzenia, że kierowca nie uiścił opłaty za parkowanie. Zgodnie z art. 94 Konstytucji RP organy samorządu terytorialnego, na podstawie i w granicach upoważnień zawartych w ustawie, ustanawiają akty prawa miejscowego obowiązujące na obszarze działania tych organów. Regulacje § 6 ust. 3 oraz § 9 ust. 8 pkt 2 zaskarżonej uchwały nie mają umocowania w ustawie o drogach publicznych, a więc zostały wydane bez podstawy prawnej.

RPO-700138-XVIII/12 z dnia 12 grudnia 2012 r. – skarga do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego o stwierdzenie nieważności § 9 ust. 5 Statutu Żłobka Miejskiego w K., stanowiącego załącznik do Uchwały Nr XV/266/11 Rady Miasta K. z dnia 26 października 2011 r., w sprawie uchwalenia Statutu Żłobka Miejskiego, zmienionej uchwałą z dnia 21 grudnia 2011 r.

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o stwierdzenie nieważności § 9 ust. 5 Statutu Żłobka Miejskiego w K. stanowiącego załącznik do Uchwały Nr XV/266/11 Rady Miasta K. z dnia 26 października 2011 r. w sprawie uchwalenia Statutu Żłobka Miejskiego, zmienionej uchwałą z dnia 21 grudnia 2011 r. Rzecznik zarzuca uchwale w zaskarżonym zakresie naruszenie art. 87 ust. 2 oraz 94 Konstytucji RP w związku z art. 11 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 i wnosi o stwierdzenie nieważności zaskarżonego przepisu.

W kwestii określenia szczegółowych warunków przyjmowania dzieci do Żłobka Miejskiego zaskarżony przepis Statutu odsyła wprost do Regulaminu Organizacyjnego Żłobka, który jest przepisem wewnętrznym wydanym przez dyrektora żłobka. Przepis art. 11 ust. 2 ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, wskazany w podstawie prawnej zaskarżonej Uchwały, stanowi że podmiot, który utworzył żłobek, ustala statut żłobka określając w nim warunki przyjmowania dzieci. Oznacza to, że warunki przyjmowania dzieci do żłobka stanowią materię przepisów prawa miejscowego, a nie przepisów wewnętrznych. W ustawie wyraźnie zaznaczono, że w statucie żłobka podmiot, który utworzył żłobek powinien określić zasady przyjmowania dzieci do żłobka, natomiast regulamin organizacyjny, nadawany przez dyrektora żłobka, określa organizację wewnętrzną żłobka oraz godziny pracy żłobka.

Rzecznik Praw Obywatelskich zgłosiła udział w postępowaniach przed Naczelnym Sądem Administracyjnym:

RPO-613228-V/09 z dnia 4 grudnia 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu przed Naczelnym Sądem Administracyjnym w sprawie ze skargi Głównego Inspektora Ochrony Środowiska od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego wydanego ze skargi „I.” Sp.

z o.o. na decyzję Głównego Inspektora Ochrony Środowiska w przedmiocie określenia wysokości zobowiązania z tytułu opłaty za brak sieci recyklingu pojazdów.

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o oddalenie skargi kasacyjnej Głównego Inspektora Ochrony Środowiska.

Spółka zakwestionowała prawidłowość dokonanej przez organ wykładni przepisów ustawy z dnia 20 stycznia 2005 r. o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji, czego konsekwencją było obciążenie Spółki opłatą za brak posiadania stosownej sieci. Zastosowana w omawianym zakresie przez organy administracji publicznej wykładnia przepisów staje się swoistą pułapką zastawioną na podmioty zobowiązane do zapewnienia sieci recyklingu, bowiem, niezależnie od starań tych podmiotów, według organów administracji publicznej powinni zostać ukarani w sposób tożsamy zarówno ci, którzy zaniechali utworzenia sieci jak i ci, którzy w krótkim czasie danym przez ustawodawcę utworzyli, z małymi wyjątkami, taką sieć. Wykładnia regulacji z zakresu naliczania opłaty za brak sieci w 2006 roku dokonana przez Wojewódzki Sąd Administracyjny pozwala na urzeczywistnienie standardów konstytucyjnych na etapie stosowania prawa przez sądy. W opinii Rzecznika, niezwykle istotne jest ukształtowanie jednolitej linii orzeczniczej sądów administracyjnych w zakresie poboru opłaty za brak sieci za 2006 rok w sytuacji, gdy decyzja organu została wydana po dniu wejścia w życie ustawy z dnia 29 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji.

RPO-613228-V/09 z dnia 12 grudnia 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu przed Naczelnym Sądem Administracyjnym w sprawie ze skargi kasacyjnej Głównego Inspektora Ochrony Środowiska od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego wydanego ze skargi „H.” Sp. z o.o. na decyzję Głównego Inspektora Ochrony Środowiska z dnia 27 listopada 2008 r. w przedmiocie określenia wysokości zobowiązania z tytułu opłaty za brak sieci recyklingu pojazdów.

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o oddalenie skargi kasacyjnej Głównego Inspektora Ochrony Środowiska.

RPO-613228-V/09 z dnia 12 grudnia 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu przed Naczelnym Sądem Administracyjnym w sprawie ze skargi kasacyjnej Głównego Inspektora Ochrony Środowiska od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego wydanego ze skargi „R.” Sp. z o.o. na decyzję Głównego Inspektora Ochrony Środowiska z dnia 27 listopada 2008 r. w przedmiocie określenia wysokości zobowiązania z tytułu opłaty za brak sieci recyklingu pojazdów.

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o oddalenie skargi kasacyjnej Głównego Inspektora Ochrony Środowiska.

RPO-613228-V/09 z dnia 12 grudnia 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu przed Naczelnym Sądem Administracyjnym w sprawie ze skargi kasacyjnej Głównego Inspektora Ochrony Środowiska od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego wydanego ze skargi „P.” S.A. na decyzję Głównego Inspektora Ochrony Środowiska z dnia 28 listopada

2008 r. w przedmiocie określenia wysokości zobowiązania z tytułu opłaty za brak sieci recyklingu pojazdów.

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o oddalenie skargi kasacyjnej Głównego Inspektora Ochrony Środowiska.

Wojewódzki Sąd Administracyjny wydał następujące orzeczenie w sprawie ze skargi Rzecznika Praw Obywatelskich:

RPO-698035-XX/12 z 16 lipca 2012 r. – skarga do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego na uchwałę Rady Miejskiej w Ś. w sprawie ustalenia dni i godzin otwarcia i zamykania placówek handlu detalicznego, zakładów gastronomicznych i zakładów usługowych dla ludności na terenie Gminy Ś.

Skarga uwzględniona (wyrok z dnia 8 listopada 2012 r., sygn. akt III SA/Wr 407/12).

W sprawach z udziałem Rzecznika Praw Obywatelskich:

RPO-659942-IV/10 z dnia 12 lipca 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu przed Naczelny Sąd Administracyjny w związku z wątpliwościami dotyczącymi samodzielnego dysponowania przez spółdzielnię mieszkaniową nieruchomością wspólną na cele budowlane w rozumieniu art. 3 pkt 11 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.

Wniosek Prezesa NSA rozpoznany (uchwała z dnia 13 listopada 2012 r., sygn. akt II OPS 2/12). Naczelny Sąd Administracyjny podjął następującą uchwałę: Wykonywany przez spółdzielnię mieszkaniową, na podstawie art. 27 ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116 ze zm.), zarząd nieruchomością wspólną stanowiącą współwłasność spółdzielni uprawnia ją do samodzielnego dysponowania nieruchomością wspólną na cele budowlane w rozumieniu art. 3 pkt 11 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jedn.: Dz.U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623 ze zm.) bez potrzeby uzyskania zgody właścicieli lokali mieszkalnych stanowiących odrębny przedmiot własności, wyłącznie w zakresie eksploatacji i utrzymania zarządzanej nieruchomości wspólnej.

RPO-709292-III/12 z dnia 31 lipca 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu przed Naczelny Sąd Administracyjny w związku z rozbieżnościami w orzecznictwie sądów administracyjnych dotyczącymi pojęcia pracownika wykonującego pracę w szczególnym charakterze.

Wniosek Prezesa NSA rozpoznany (uchwała z dnia 13 listopada 2012 r., sygn. akt I OPS 4/12). Naczelny Sąd Administracyjny podjął następującą uchwałę: W postępowaniu o umieszczenie pracownika w ewidencji pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, o której mowa w art. 41 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz. U. Nr 237, poz. 1656 ze zm.), za pracownika wykonującego prace o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 5 ustawy o emeryturach pomostowych może być uznany pracownik, który wykonując prace o

szczególным charakterze wykonuje także inne dodatkowe czynności wskazane przez pracodawcę w ramach świadczenia pracy.

Postępowania administracyjne z udziałem Rzecznika Praw Obywatelskich:

RPO-670399-I/11 z dnia 12 listopada 2012 r. – odwołanie od decyzji Dyrektora Oddziału Regionalnego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa odmawiającej stwierdzenia nieważności decyzji Kierownika Biura Powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w R.

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie w całości decyzji Dyrektora Oddziału Regionalnego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z dnia 24 października 2012 r. oraz o stwierdzenie nieważności decyzji Kierownika Biura Powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w R. z dnia 12 kwietnia 2011 r.

Zaskarżonej decyzji Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca naruszenie art. 156 § 1 pkt 2 kodeksu postępowania administracyjnego poprzez nieprawidłowe przyjęcie, że w niniejszej sprawie nie zachodzi podstawa do stwierdzenia nieważności decyzji Kierownika Biura Powiatowego Agencji w R. z dnia 12 kwietnia 2011 r., podczas gdy decyzja ta w sposób rażący naruszyła prawo, co powinno było pociągnąć za sobą wydanie przez organ wyższego stopnia decyzji stwierdzającej nieważność decyzji z dnia 12 kwietnia 2011 r. na podstawie art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a.

Kierownik Biura Powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w R. wstrzymał w dniu 12 kwietnia 2011 r. płatność dla gospodarstwa niskotowarowego w roku 4 i 5. Jako podstawę decyzji organ wskazał art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej oraz § 13 ust. 1 w związku z § 9 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 grudnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej z tytułu wspierania gospodarstw niskotowarowych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich. Według ustaleń podjętych przez organ, wnioskodawca nie złożył w terminie oświadczenia o zrealizowaniu przedsięwzięcia zadeklarowanego we wniosku i planie rozwoju gospodarstwa niskotowarowego. Odpowiednia wykładnia przepisów krajowych i unijnych w tej materii pozwala dojść do wniosku, że tylko niezrealizowanie przez producenta rolnego w terminie przedsięwzięcia określonego w biznesplanie może być podstawą do wstrzymania płatności dla gospodarstwa niskotowarowego w 4 i 5 roku.

RPO-649348-V/10 z dnia 19 listopada 2012 r. – zażalenie Rzecznika Praw Obywatelskich do Samorządowego Kolegium Odwoławczego na niezakończony terminie przez Wójta Gminy.

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł zażalenie na niezakończony terminie ustawowym przez Wójta Gminy G. sprawy dotyczącej zmiany stosunków wodnych w miejscowości R. na działce nr ewid. 790 (droga) i niekorzystnego oddziaływania na działkę nr ewid. 39/1.

Ponadto Rzecznik wnioskuje o wyznaczenie Wójtowi Gminy terminu do załatwienia sprawy w przedmiocie stosunków wodnych oraz o wyjaśnienie przyczyn niezakończoności sprawy w terminie.

W dniu 19 kwietnia 2011 r. Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Wójta Gminy G. o wszczęcie postępowania w trybie art. 29 ust. 3 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne w sprawie zmiany stosunków wodnych w miejscowości R. na działce nr ewid. 790 (droga) i niekorzystnego oddziaływania na działkę nr ewid. 39/1.

Mimo upływu 15 miesięcy, Wójt Gminy nie wydał w sprawie decyzji administracyjnej. Tymczasem zgodnie z art. 35 § 1 k.p.a. organy administracji publicznej obowiązane są załatwiać sprawy bez zbędnej zwłoki. Załatwienie sprawy wymagającej postępowania wyjaśniającego powinno nastąpić nie później niż w ciągu miesiąca a sprawy szczególnie skomplikowanej – nie później niż w ciągu dwóch miesięcy od dnia wszczęcia postępowania, zaś w postępowaniu odwoławczym – w ciągu miesiąca od dnia otrzymania odwołania. Stosownie do postanowień art. 36 § 1 k.p.a., o każdym przypadku niezakończoności sprawy w terminie określonym w art. 35 lub w przepisach szczególnych organ administracji publicznej jest obowiązany zawiadomić strony, podając przyczyny zwłoki i wskazując nowy termin załatwienia sprawy. Ten sam obowiązek ciąży na organie administracji publicznej również w przypadku zwłoki w załatwieniu sprawy z przyczyn niezależnych od organu.

RPO-707814-IV/12 z dnia 17 grudnia 2012 r. – odwołanie do Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego od decyzji Wojewódzkiego Inspektora Budowlanego odmawiającej stwierdzenia nieważności decyzji Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego umarzającej w całości postępowanie administracyjne w sprawie samowolnej zmiany sposobu użytkowania części budynku mieszkalnego.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzuca zaskarżonej decyzji naruszenie art. 7 i 77 k.p.a. poprzez bezpodstawne ustalenie, że na poddaszu pomieszczenia garażowo-gospodarczego budynku mieszkalnego prowadzona jest hodowla gołębi w rozmiarach przyjętych w stosunkach lokalnych, podczas gdy ustalenie takie nie wynika z zebranego w sprawie materiału dowodowego, w szczególności z protokołu kontroli przeprowadzonej przez Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego. Ponadto Rzecznik zarzuca zaskarżonej decyzji naruszenie art. 71 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane poprzez bezzasadne przyjęcie, że rozpoczęcie hodowli gołębi na poddaszu pomieszczenia garażowo-gospodarczego budynku mieszkalnego jednorodzinnego nie stanowi zmiany sposobu użytkowania części obiektu budowlanego i nie zmienia warunków higieniczno-sanitarnych oraz bezpieczeństwa pożarowego. Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o uchylenie zaskarżonej decyzji w całości i orzeczenie co do istoty sprawy – stwierdzenie nieważności decyzji Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego.

Decyzje organów administracji w postępowaniach administracyjnych z udziałem Rzecznika Praw Obywatelskich:

RPO-451058-III/03 z dnia 16 maja 2012 r. – wniosek do Samorządowego Kolegium Odwoławczego o stwierdzenie nieważności decyzji Starosty L. z dnia 16 grudnia 2011 r. w przedmiocie zmiany z urzędu decyzji z dnia 6 września 2001 r., zmienionej decyzją z dnia 9 listopada 2001 r., zmienionej decyzją z dnia 7 lutego 2002 r. przez działającego z upoważnienia Starosty L. Dyrektora Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w L. w części dotyczącej odpłatności i ustalenia miesięcznej opłaty za pobyt w Domu Pomocy Społecznej.

Postępowanie administracyjne zostało **unieważnione** (decyzja Samorządowego Kolegium Odwoławczego z dnia 26 października 2012 r., sygn. akt KOA/2017/Op/12).

RPO-632559-IV/09 z dnia 21 sierpnia 2012 r. – sprzeciw do Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego od ostatecznej decyzji Wojewody o utrzymaniu w mocy decyzji Starosty w przedmiocie udzielenia pozwolenia na wykonanie robót budowlanych związanych z oddzieleniem lokalu mieszkalnego od klatki schodowej i części strychu.

Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego (decyzja z dnia 4 grudnia 2012 r.) **odmówił** stwierdzenia nieważności decyzji Wojewody z dnia 22 października 2010 r.

RPO-707814-IV/12 z dnia 14 września 2012 r. – wniosek do Wojewódzkiego Inspektora Nadzoru Budowlanego o stwierdzenie nieważności decyzji Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego z dnia 3 listopada 2008 r.

Wojewódzki Inspektor Nadzoru Budowlanego (decyzja z dnia 29 listopada 2012 r.) **odmówił** stwierdzenia nieważności decyzji Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego z dnia 3 listopada 2008 r.

VI. Wnioski do Trybunału Konstytucyjnego. Zgłoszenia udziału w postępowaniach w sprawie skarg konstytucyjnych

W okresie objętym Informacją Rzecznik Praw Obywatelskich skierowała następujące wnioski do Trybunału Konstytucyjnego:

RPO-686330-I/11 z dnia 4 października 2012 r. – w sprawie stypendiów dla studentów studiujących na więcej niż jednym kierunku studiów.

Zgodnie z art. 173 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym student może ubiegać się o pomoc materialną ze środków przeznaczonych na ten cel w budżecie państwa w formie różnego rodzaju stypendiów a także zapomogi. W myśl art. 184 ust. 4 tej ustawy student studiujący równocześnie na kilku kierunkach studiów może otrzymywać stypendium socjalne, stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych, zapomogę, stypendium rektora dla najlepszych studentów i stypendium ministra za wybitne osiągnięcia tylko na jednym wskazanym przez studenta kierunku studiów. Zgodnie z art. 184 ust. 5 ustawy, studentowi, który po ukończeniu jednego kierunku studiów kontynuuje naukę na drugim kierunku studiów, nie przysługują świadczenia, o których mowa w art. 173, chyba że kontynuuje studia po ukończeniu studiów pierwszego stopnia w celu uzyskania tytułu zawodowego magistra lub równorzędnego, jednak nie dłużej niż przez okres trzech lat. Przyjęte w art. 184 ust. 4 Prawa o szkolnictwie wyższym rozwiązanie budzi wątpliwości z punktu widzenia konstytucyjnej zasady równości wobec prawa w zakresie, w jakim wyłącza prawo do stypendium, o którym mowa w art. 173 ust. 1 pkt 3 i 4 Prawa o szkolnictwie wyższym dla tych studentów, którzy pobierają naukę równocześnie na kilku kierunkach studiów, osiągając na co najmniej jednym z nich dobre wyniki w nauce. Rozwiązanie wprowadzone w art. 184 ust. 5 tej ustawy budzi analogiczne wątpliwości w zakresie, w jakim wyłącza prawo do świadczeń, o których mowa w art. 173 Prawa o szkolnictwie wyższym dla studentów, którzy po ukończeniu jednego kierunku studiów kontynuują naukę na drugim kierunku studiów. Zaskarżone przepisy są także niezgodne z art. 70 ust. 4 Konstytucji RP, który wyraża zasadę równego dostępu do wykształcenia.

RPO-704778-III/12 z dnia 22 października 2012 r. – w sprawie braku możliwości skorzystania z prawa do sprawowania opieki nad dzieckiem do lat 14 przez policjanta – mężczyznę, w sytuacji gdy wychowuje dziecko wspólnie z kobietą niebędącą funkcjonariuszem policji.

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o stwierdzenie niezgodności § 8 ust. 1 i 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 2 września 2002 r. w sprawie szczegółowych praw i obowiązków oraz przebiegu służby policjantów w zakresie, w jakim wyłączają prawo do zwolnienia od zajęć służbowych policjantów (mężczyzn) wychowujących dziecko wspólnie z kobietą niebędącą funkcjonariuszem policji z art. 81 ust. 1 i art. 79 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji w związku z art. 188 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy oraz z art. 33 w związku z art. 32, a także z art. 92 ust. 1 Konstytucji RP.

Zgodnie z treścią przepisów ww. rozporządzenia warunkiem otrzymania zwolnienia z zajęć służbowych przez funkcjonariusza mężczyznę jest posiadanie dziecka z osobą, która również pełni służbę w Policji, względnie funkcjonariusz musi być jedynym opiekunem dziecka w wieku do 14 lat. Jeżeli jednak matka dziecka nie pełni służby w Policji, zwolnienie z zajęć służbowych policjantowi nie przysługuje. Omawiane rozporządzenie zostało wydane na podstawie upoważnienia zawartego w art. 81 ust. 1 ustawy o Policji. W związku z treścią upoważnienia ustawowego powstaje wątpliwość czy w jego granicach mieści się szczegółowe określenie prawa do zwolnienia od zajęć służbowych w sposób odmienny od regulacji ustawowej. Zgodnie bowiem z art. 79 ust. 1 ustawy o Policji w związku z art. 188 kodeksu pracy pracownikowi wychowującemu przynajmniej jedno dziecko w wieku do 14 lat przysługuje w ciągu roku kalendarzowego zwolnienie od pracy na 2 dni, z zachowaniem prawa do wynagrodzenia. Zdaniem Rzecznika § 8 ust. 1 i 3 rozporządzenia w sprawie szczegółowych praw i obowiązków oraz przebiegu służby policjantów w zakwestionowanym zakresie został wydany z przekroczeniem granic upoważnienia ustawowego.

RPO-715862-V/12 z dnia 12 listopada 2012 r. – w sprawie niezgodności z Konstytucją RP przepisu ustawy o transporcie kolejowym w zakresie, w jakim nie określa horyzontu czasowego obowiązku dostosowania stacji, peronów kolejowych i taboru kolejowego do potrzeb osób z niepełnosprawnością oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej.

W sprawach badanych przez Rzecznika ujawnił się problem dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych stacji, peronów kolejowych oraz taboru kolejowego. Zaskarżony przepis art. 3a ustawy z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym bezterminowo wyłącza stosowanie do przewozów osób art. 21 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 1371/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. dotyczącego praw i obowiązków pasażerów w ruchu kolejowym, zgodnie z którym przedsiębiorstwo kolejowe i zarządca stacji zapewniają dla osób o ograniczonej sprawności ruchowej dostępność stacji, peronów, taboru kolejowego i innych pomieszczeń dla osób niepełnosprawnych o ograniczonej sprawności ruchowej. Na zarządcach stacji spoczywa jedynie obowiązek wynikający z art. 22 ust. 1 rozporządzenia nr 1371/2007/WE, zgodnie z którym powinni zapewnić osobom niepełnosprawnym lub osobom o ograniczonej sprawności ruchowej nieodpłatną pomoc przy wsiadaniu, przesiadaniu się lub wysiadaniu z pociągu. Regulacja art. 3a ustawy o transporcie kolejowym, zdaniem Rzecznika, jest niezgodna z art. 2 w związku z art. 69 Konstytucji RP i art. 9 ust. 1 lit. a Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych.

Zapewnienie osobom niepełnosprawnym oraz osobom o ograniczonej sprawności ruchowej „możliwości podróżowania koleją porównywalnej z możliwościami innych obywateli” musi prowadzić do usunięcia faktycznych nierówności wynikających z istniejących barier architektonicznych oraz dotychczasowych rozwiązań konstrukcyjnych w zakresie taboru kolejowego. Tylko w ten sposób demokratyczne państwo prawne może urzeczywistnić zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP). W świetle art. 69 Konstytucji RP udzielana przez władze publiczne pomoc osobom niepełnosprawnym powinna obejmować zabezpieczenie ich egzystencji, przysposobienie do pracy oraz komunikację społeczną, czyli m.in. tworzenie odpowiedniej infrastruktury umożliwiającej osobom niepełnosprawnym przemieszczanie się i nawiązywanie kontaktów. Obowiązki te zostały

potwierdzone przez Państwo Polskie przez ratyfikację Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych. Zgodnie z art. 9 ust. 1 Konwencji, aby umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich sferach życia, Państwa Strony podejmą stosowne środki w celu zapewnienia im, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu m. in. do środków transportu. Środki te, obejmujące rozpoznanie i eliminację przeszkód i barier w zakresie dostępności, stosują się m. in. do budynków, dróg, transportu oraz innych urządzeń wewnętrznych i zewnętrznych (art. 9 ust. 1 lit. a Konwencji).

RPO-716418-V/12 z dnia 20 listopada 2012 r. – w sprawie niezgodności z Konstytucją art. 14o § 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa dotyczącego tzw. „milczącej” interpretacji podatkowej.

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o stwierdzenie niezgodności art. 14o § 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa z zasadą zaufania obywateli do państwa i prawa wynikającą z art. 2 Konstytucji RP.

Przepisy Ordynacji podatkowej przewidują wydawanie przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych interpretacji przepisów prawa podatkowego, zarówno ogólnych, jak i indywidualnych. Zgodnie z art. 14o § 1 Ordynacji podatkowej wprowadzającym tzw. „milczącą” interpretację, w razie niewydania interpretacji indywidualnej w terminie określonym w art. 14d (a więc maksymalnie nie później niż w terminie 3 miesięcy od dnia otrzymania wniosku) uznaje się, że w dniu następującym po dniu, w którym upłynął termin wydania interpretacji, została wydana interpretacja stwierdzająca prawidłowość stanowiska wnioskodawcy w pełnym zakresie. W ocenie Rzecznika zastosowana w zaskarżonym przepisie konstrukcja prawna polegająca na tym, że niewydaniem przez organ podatkowy interpretacji indywidualnej jest niesporządzenie jej na piśmie w przewidzianym przez prawo terminie, narusza zasadę zaufania obywateli do państwa i prawa. Obowiązujące prawo reguluje, w jakim terminie interpretacja indywidualna powinna zostać sporządzona na piśmie przez organ podatkowy, nie reguluje natomiast, w jakim terminie już sporządzona interpretacja powinna zostać doręczona podatnikowi. W efekcie art. 14o § 1 Ordynacji podatkowej nie zapewnia podatnikom bezpieczeństwa prawnego. Zdaniem Rzecznika powyższy przepis jest niezgodny z zasadą zaufania obywateli do państwa i prawa wynikającą z art. 2 Konstytucji RP przez to, że pozbawia wnioskodawcę pełnej wiedzy dotyczącej daty wejścia w życie w stosunku do jego osoby „milczącej” indywidualnej interpretacji podatkowej.

RPO-649645-II/10 z dnia 22 listopada 2012 r. – w sprawie przepisów przewidujących karę pozbawienia wolności za przestępstwo zniesławienia.

Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi o stwierdzenie niezgodności art. 212 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny w zakresie zawierającym zwrot „albo pozbawienia wolności do roku” – z art. 54 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji oraz z art. 10 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

W obecnym stanie prawnym kara pozbawienia wolności za słowo grozi za pomówienia dokonane przez środki masowego komunikowania się, np. przez prasę, radio, telewizję, publikacje książkowe, nagrania elektroniczne i internetową sieć informatyczną. W świetle

orzecznictwa Trybunału w Strasburgu możliwość orzekania kary pozbawienia wolności akceptowalna jest z punktu widzenia standardów określonych w art. 10 Konwencji jedynie w najcięższych sprawach (np. nawoływanie do nienawiści i przemocy), natomiast w stosunku do czynu polegającego na zniesławieniu tego typu sankcja karna, ze względu na swoją intensywność, jawi się jako nieproporcjonalna a przez to niedopuszczalna na gruncie Konwencji. Skoro w polskim porządku prawnym odpowiedzialność za słowa w tych najcięższych sprawach przewidziana jest na podstawie odrębnych przepisów karnych (np. art. 256 i 257 k.k.), to nie istnieją żadne przesłanki uzasadniające pozostawienie kary pozbawienia wolności w systemie kar przewidzianych za zniesławienie i w tym stanie rzeczy art. 212 § 2 k.k. nie może przejść testu proporcjonalności przewidzianego w art. 10 ust. 2 Konwencji. W ocenie Rzecznika możliwość orzeczenia kary pozbawienia wolności za zniesławienie – ze względu na jej intensywność i dolegliwość – jest nieproporcjonalna, a przez to niedopuszczalna zarówno na gruncie Konstytucji, jak i Konwencji. Jednocześnie zaś nie istnieją żadne przesłanki uzasadniające pozostawienie kary pozbawienia wolności w systemie kar przewidzianych za zniesławienie.

RPO-717583-V/12 z dnia 3 grudnia 2012 r. – w sprawie przeprowadzania kontroli osobistej cudzoziemców przebywających w ośrodkach strzeżonych lub aresztach w celu wydalenia.

Cudzoziemiec umieszczony w strzeżonym ośrodku lub areszcie w celu wydalenia może zostać poddany kontroli osobistej. Kontrola ta prowadzona jest na podstawie § 11 Regulaminu organizacyjno-porządkowego pobytu cudzoziemców w strzeżonym ośrodku i areszcie w celu wydalenia będącego załącznikiem do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 sierpnia 2004 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać strzeżone ośrodki i areszty w celu wydalenia oraz regulamin organizacyjno-porządkowy pobytu cudzoziemców w strzeżonym ośrodku i areszcie w celu wydalenia. Powyższe rozporządzenie zostało wydane na podstawie art. 123 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach. Wymieniona ustawa nie reguluje materii kontroli osobistej cudzoziemców w trakcie ich pobytu w strzeżonym ośrodku lub w areszcie w celu wydalenia. Zgodnie z art. 92 ust. 1 Konstytucji RP rozporządzenia są wydawane przez organy wskazane w Konstytucji, na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania. Kwestionowane przepisy § 11 ust. 1 i 2 Regulaminu są niezgodne z art. 123 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach oraz z art. 92 ust. 1 zd. 1 Konstytucji RP, gdyż samoistnie, bez upoważnienia ustawowego, regulują kontrolę osobistą cudzoziemców przebywających w strzeżonym ośrodku lub areszcie. Celem kontroli osobistej określonym w art. 11 ust. 1 pkt 2 ustawy o Straży Granicznej jest wykluczenie możliwości popełnienia przestępstw lub wykroczeń, natomiast na poziomie Regulaminu cel kontroli osobistej cudzoziemców ma przede wszystkim charakter porządkowy. Stąd kwestionowane przepisy są także niezgodne z art. 11 ust. 1 pkt 2 ustawy o Straży Granicznej. Kontrola osobista stanowi ingerencję w nietykalność, wolność osobistą i prawo do prywatności. Zdaniem Rzecznika materia kontroli osobistej powinna w sposób precyzyjny i kompletny zostać uregulowana na poziomie ustawy.

RPO-707447-I/12 z dnia 3 grudnia 2012 r. – w sprawie przepisu Kodeksu wyborczego uniemożliwiającego osobom niepełnosprawnym sprawowanie funkcji w organach władzy lokalnej.

Kwestionowany przepis art. 492 § 1 pkt 6 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy stanowi, że wygaśnięcie mandatu wójta następuje wskutek orzeczenia niezdolności do pracy lub niezdolności do samodzielnej egzystencji w trybie określonym w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych na okres co najmniej do końca kadencji. Zdaniem Rzecznika powyższa regulacja jest sprzeczna z art. 60 Konstytucji RP, który gwarantuje wszystkim obywatelom korzystającym z pełni praw publicznych prawo dostępu do służby publicznej na jednakowych zasadach, w związku z zasadą równości określoną w art. 32 Konstytucji RP. Powyższa regulacja Kodeksu wyborczego jest także niezgodna z art. 29 lit. a Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych, który zobowiązuje Państwa-Strony do zagwarantowania osobom niepełnosprawnym praw politycznych i możliwości korzystania z nich, na zasadzie równości z innymi obywatelami, oraz do zapewnienia, że osoby niepełnosprawne będą mogły efektywnie i w pełni uczestniczyć w życiu publicznym i politycznym, na zasadzie równości z innymi obywatelami, bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli, włączając w to prawo i możliwość korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego. Kwestionowana norma uniemożliwia osobom niepełnosprawnym sprawowanie funkcji w organach władzy lokalnej. W demokratycznym państwie prawa niedopuszczalna jest sytuacja, w której część obywateli posiada pozorne bierne prawo wyborcze, tak jak w przypadku osób z orzeczeniem o niezdolności do pracy kandydujących w wyborach na funkcję wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Trybunał Konstytucyjny wydał następujące orzeczenie w sprawie wniosków Rzecznika Praw Obywatelskich:

RPO-563719-IV/07 z dnia 18 stycznia 2010 r. – w sprawie ograniczonej kognicji sądów administracyjnych w sprawach inwestycji w zakresie dróg publicznych oraz ograniczenia prawa do słusznego odszkodowania za nieruchomością zajęta pod drogę.

Wniosek oddalony (wyrok z dnia 16 października 2012 r., sygn. akt K 4/10).

RPO-625338-I/09 z dnia 20 czerwca 2011 r. – w sprawie wyłączenia prawa członka Polskiego Związku Łowieckiego, ukaranego karą inną niż pociągającą za sobą utratę członkostwa w zrzeszeniu, do wniesienia odwołania do sądu.

Wniosek częściowo uwzględniony (wyrok z dnia 6 listopada 2012 r., sygn. akt K 21/11).

RPO-672825-VII/11 z dnia 28 lutego 2012 r. - w sprawie stosowania systemu kar i nagród w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich.

Wniosek uwzględniony (wyrok z dnia 2 października 2012 r., sygn. akt U 1/12).

Rzecznik Praw Obywatelskich zgłosiła udział w następujących postępowaniach w sprawie skarg konstytucyjnych:

RPO-712955-IV/12 z dnia 15 listopada 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej Marka J. (sygn. akt SK 52/12).

RPO-713977-II/12 z dnia 29 listopada 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej Andrzeja P. (sygn. akt SK 54/12).

Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawia następujące stanowisko: art. 464 § 1 i 2 w związku z art. 96 § 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego – w zakresie w jakim nie gwarantuje stronie lub jej obrońcy albo pełnomocnikowi prawa do wzięcia udziału w posiedzeniu sądu rozpatrującego zażalenie na postanowienie dotyczące stosowania innych niż zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie środków przymusu – jest niezgodny z art. 2, art. 32, art. 42 ust. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

W obecnym stanie prawnym strony oraz obrońcy i pełnomocnicy mają prawo wziąć udział w posiedzeniu sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenie na postanowienie kończące postępowanie oraz na zatrzymanie i zastosowanie aresztu tymczasowego, w pozostałych zaś kwestiach incydentalnych w toku postępowania karnego udział strony lub jej obrońcy albo pełnomocnika zależy wyłącznie od uznania sądu.

Zaskarżony przepis – przez to, że nie gwarantuje osobie, wobec której stosowane są środki przymusu cechujące się wysokim stopniem represyjności i ograniczają jej prawa i wolności konstytucyjne prawa uczestnictwa w posiedzeniu sądu rozpatrującego zażalenie na stosowanie względem jej tego typu środków, ani innej formy wysłuchania przez sąd i zamyka tym samym możliwość przedstawiania przed sądem własnych twierdzeń i dowodów na ich poparcie oraz weryfikacji twierdzeń strony przeciwnej – jest niezgodny z konstytucyjnym prawem do obrony oraz prawem do sądu. Zaskarżona regulacja narusza także zasadę równości, wyrażoną w art. 32 Konstytucji RP, poprzez niezasadne zróżnicowanie podmiotów występujących w identycznej sytuacji prawnej, bowiem możliwość realizowania przez nie praw konstytucyjnych zależy wyłącznie od arbitralnej decyzji sądu odwoławczego. Jest ponadto niezgodna z art. 2 Konstytucji RP wyrażającym zasadę demokratycznego państwa prawnego.

W sprawie skarg konstytucyjnych:

RPO-706283-IV/12 z dnia 1 sierpnia 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej Ryszarda P. (sygn. akt SK 36/12).

Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawia następujące stanowisko: art. 394¹ § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego – w zakresie, w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia w przedmiocie oddalenia wniosku o wyłączenie sędziego złożonego w postępowaniu przed sądem drugiej instancji – jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

W niniejszej sprawie pojawił się problem niezaskarżalności postanowienia sądu drugiej instancji w sprawie niekasacyjnej oddalającego wniosek o wyłączenie sędziego, co nie pozwoliło skarżącemu na pełne skorzystanie z prawa do sprawiedliwego rozstrzygnięcia sprawy przez bezstronny sąd. Skarżący kwestionuje przepis w brzmieniu już nieaktualnym, ale obowiązującym w dacie wydania postanowienia o oddaleniu wniosku o wyłączenie sędziego, tj. ustalonym ustawą z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego. Na skutek m.in. wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 czerwca 2010 r. (sygn. akt SK 38/09) ustawodawca przebudował system środków zaskarżenia, wprowadzając w nowym art. 394² k.p.c. tzw. zażalenie poziome, tj. do innego równorzędnego składu tego samego sądu.

Trybunał Konstytucyjny wydał następujące orzeczenia w sprawach skarg konstytucyjnych z udziałem Rzecznika Praw Obywatelskich:

RPO-655817-IV/10 z dnia 17 listopada 2010 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej Henryka C. dotyczącej przedawnienia roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie.

Skarga konstytucyjna oddalona (wyrok z dnia 11 października 2012 r., sygn. akt SK 18/10).

RPO-628295-II/09 z dnia 30 grudnia 2010 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej Zygmunta G. dotyczącej braku możliwości przywrócenia terminu do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia.

Skarga konstytucyjna oddalona (wyrok z dnia 25 września 2012 r., sygn. akt SK 28/10).

RPO-682888-IV/11 z dnia 8 listopada 2011 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej Rafała F. dotyczącej braku możliwości zaskarżenia postanowienia w przedmiocie przyznania od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie z urzędu w postępowaniu przed sądem drugiej instancji.

Skarga konstytucyjna uwzględniona (wyrok z dnia 30 października 2011 r., sygn. akt SK 20/11).

RPO-609494-II/09 z 12 kwietnia 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej Roberta B. dotyczącej stosowania tymczasowego aresztowania przez okres przekraczający 2 lata, po uchyleniu wyroku wydanego przez sąd pierwszej instancji.

Skarga konstytucyjna uwzględniona (wyrok z dnia 20 listopada 2012 r., sygn. akt SK 3/12).

RPO-697713-I/12 z dnia 16 kwietnia 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej Danuty G., dotyczącej przepisu art. 30c ust. 5 pkt 2 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju przewidującego pozostawienie bez rozpatrzenia skargi niekompletnej.

Skarga konstytucyjna uwzględniona (wyrok z dnia 30 października 2012 r., sygn. akt SK 8/12).

RPO-701708-IV/12 z dnia 11 maja 2012 r. – zgłoszenie udziału w postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej Spółdzielni Mieszkaniowej dotyczącej pokrywania przez spółdzielnię kosztów sądowych oraz kosztów zastępstwa procesowego, niezależnie od wyniku sprawy.

Postępowanie umorzone (postanowienie z dnia 9 października 2012 r., sygn. akt SK 22/12).

VII. Opinie i stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich

Wystąpienie do Wicemarszałka Sejmu RP (RPO-712259-I/12) z dnia 4 października 2012 r. – w sprawie wpływu jakości systemu stanowienia prawa w Polsce na prawa i wolności człowieka i obywatela.

W odpowiedzi na pismo Wicemarszałka Sejmu RP dotyczące wpływu jakości systemu stanowienia prawa w Polsce na prawa i wolności człowieka i obywatela Rzecznik Praw Obywatelskich stwierdza, że w ostatnich latach nie nastąpiła zasadnicza poprawa funkcjonowania istniejących mechanizmów procesu stanowienia prawa. Procedura tworzenia prawa od strony formalnej bliska jest standardom europejskim. Zastrzeżenia dotyczą przede wszystkim etapu realizacji. Preferencję przyznaje się rozwiązaniom doraźnym, kosztem rozwiązań systemowych. Kolejne nowelizacje przepisów załamują stabilność i czytelność systemu prawnego. Nowym zjawiskiem jest wielokrotne nowelizowanie ustaw jeszcze przed ich wejściem w życie. Lekceważy się rolę przepisów przejściowych, nie zamieszczając ich w nowych ustawach, bądź korzystając z nich w ograniczonym zakresie. Upoważnienia ustawowe realizowane są z opóźnieniem. Adresaci norm prawnych są zaskakiwani nowymi regulacjami prawnymi z powodu braku odpowiedniego *vacatio legis*.

Także zaniechanie wydania ustawy może prowadzić do naruszenia praw jednostki. Brak ustawy reprivatyzacyjnej spowodował, że prowadzona jest tzw. „mała reprivatyzacja” oparta na wzruszaniu decyzji administracyjnych. Bywa, że rezultatem tych postępowań jest naruszenie interesów osób trzecich (np. lokatorów zajmujących budynki mieszkalne podlegające zwrotowi). Istnieją także niewykonane delegacje konstytucyjne – brak zapewnienia regulacji ustawowej dla prawa petycji może wpłynąć na jakość dialogu między obywatelem a organami władz publicznych. Na pewność systemu prawnego wpływa też niewykonywanie wyroków Trybunału Konstytucyjnego. Warto rozważyć rewizję rozwiązań dotyczących partycypacji obywateli w procesie legislacyjnym i zastanowić się nad szerszym uwzględnieniem w modelu tych konsultacji nowych środków technicznych, zwłaszcza Internetu.

VIII. Reakcje na wcześniejsze wystąpienia Rzecznika

1. RPO-651112-V/10 z dnia 1 grudnia 2011 r. – w sprawie całkowitego zakazu palenia wyrobów tytoniowych w zakładach psychiatrycznych.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Zdrowia (11.12.2012 r.) wyjaśnił, że zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych palenie wyrobów tytoniowych na terenie przedsiębiorstw podmiotów leczniczych i w pomieszczeniach innych obiektów, w których są udzielane świadczenia zdrowotne, jest zabronione. Minister Zdrowia nie widzi podstaw do zmiany przepisów tej ustawy w zakresie, w jakim wprowadzają całkowity zakaz palenia na terenie szpitali psychiatrycznych.

Przyjmowanie rozwiązań skutkujących wobec pacjentów szpitali psychiatrycznych odmiennym – w stosunku do osób objętych leczeniem w innych szpitalach – poziomem ochrony zdrowia i opieki zdrowotnej, może stanowić podstawy do stwierdzenia naruszenia zasady równego traktowania oraz równego dostępu do opieki zdrowotnej. Ograniczenie to byłoby bowiem nierównomierne w porównaniu do osób objętych leczeniem w innych szpitalach. W większości szpitali psychiatrycznych prowadzone są różnego rodzaju działania ukierunkowane na złagodzenie lub wyeliminowanie skutków przerwania/zaprzestania palenia wyrobów tytoniowych oraz przedstawienia negatywnych następstw palenia tytoniu. Działania te mają charakter psychoterapeutyczny, motywujący (do zaprzestania palenia oraz wytrwania w abstynencji) oraz edukacyjno-informacyjny.

2. RPO-667438-II/11 z dnia 1 lutego 2012 r. – w sprawie przestępstwa znieważenia funkcjonariusza publicznego lub osoby przybranej mu do pomocy.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (03.12.2012 r.) stwierdził, że nie zachodzi konieczność ingerencji legislacyjnej w obecnie obowiązujące brzmienie art. 226 § 1 k.k. w kierunku wskazanym przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Nowelizacja tego przepisu, będąca realizacją wyroku Trybunału Konstytucyjnego, wprowadziła konieczność jednoczesnej aktualizacji znamienia czynnościowego dotyczącego działania podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych. Wprowadzenie dodatkowego znamienia publiczności działania sprawcy w istotny sposób zawęziłoby zakres normowania przepisu, jak się jednak wydaje - niezgodnie z intencją Trybunału.

3. RPO-660929-I/10 z dnia 21 marca 2012 r. – w sprawie stanu prac nad regulacją dotyczącą sytuacji prawnej osób transeksualnych.

Minister Sprawiedliwości (15.10.2012 r.) poinformował, że w maju 2012 r. do Sejmu RP wpłynął poselski projekt ustawy o uzgodnieniu płci. W projekcie tym przewiduje się m.in. rezygnację z trybu postępowania procesowego w sprawach o zmianę płci i wprowadzenie w tych sprawach (nazwanych sprawami o uzgodnienie płci) trybu postępowania nieprocesowego. Przedmiotowy projekt został skierowany do zaopiniowania przez Komisję Ustawodawczą. Pierwsze posiedzenie Komisji w tej sprawie odbyło się w dniu 12 września

2012 r. Z uwagi na to, że poselski projekt ustawy o uzgodnieniu płci zawiera m. in. propozycję nowej regulacji w zakresie trybu prawnej zmiany płci, które to rozwiązanie jest zgodne ze stanowiskiem Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Ministra Sprawiedliwości, nie wydaje się zasadne podejmowanie obecnie odrębnych działań legislacyjnych normujących przedmiotową problematykę. Ministerstwo Sprawiedliwości wyraża gotowość do współpracy w trakcie prac w Sejmie nad wspomnianym poselskim projektem ustawy. Odnosząc się natomiast do kwestii powołania zespołu międzyresortowego do opracowania projektu kompleksowej regulacji prawnej dotyczącej zmiany płci, wydaje się, że w związku z przedłożeniem wyżej wymienionego poselskiego projektu powołanie takiego zespołu byłoby w tym momencie przedwczesne. Wyniki dyskusji w Sejmie nad projektem poselskim z pewnością w istotny sposób wpłyną na ocenę potrzeby, zakresu i trybu ewentualnych dalszych działań zmierzających do opracowania takiej kompleksowej regulacji.

4. RPO-696969-II/12 z dnia 15 maja 2012 r. – w sprawie możliwości gromadzenia na rachunku bankowym, przez osoby pozbawione wolności, środków pieniężnych przeznaczonych na utrzymanie po zwolnieniu z zakładu karnego.

Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości (17.10.2012 r.) otrzymał pismo od Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, z treści którego wynika, że zakłady karne i areszty śledcze realizują przepis art. 126 § 1 k.k.w. zgodnie z interpretacją Dyrektora Generalnego Służby Więziennej zawartą w piśmie z dnia 1 lutego 2012 r., nr BPR-023-8/12. Ponadto w dniu 9 października 2012 r. Departament Prawa Karnego poinformował, że rozważa podjęcie prac legislacyjnych zmierzających do nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego w zakresie dysponowania przez skazanych środkami pieniężnymi przeznaczonymi na przejazd do miejsca zamieszkania i na utrzymanie (art. 126 § 1 k.k.w.) poprzez ich przekazanie na dowolnie wybrany rachunek bankowy (należący do skazanego lub do osoby trzeciej), z ograniczeniem możliwości dostępu do tych środków przed dniem zwolnienia skazanego z zakładu karnego (w szczególności poprzez założenie przez jednostkę penitencjarną dla skazanego lub przez osobę trzecią konta lub subkonta z takim zastrzeżeniem).

5. RPO-687806-I/11 z dnia 18 maja 2012 r. – w sprawie wątpliwości co do interpretacji przepisów prawa oświatowego dotyczących statusu prawnego pełnoletnich uczniów.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej (05.11.2012 r.) wyjaśniła, że obecnie w Ministerstwie Edukacji Narodowej prowadzone są analizy przepisów kształtujących prawa i obowiązki uczniów w szkołach dla młodzieży i rozwiązań istniejących w tym zakresie w innych krajach Unii Europejskiej, w celu określenia zakresu koniecznych zmian i wypracowania propozycji zmian legislacyjnych w przepisach prawa oświatowego, które wyeliminowałyby pojawiające się na tym tle wątpliwości.

6. RPO-680027-II/11 z dnia 21 czerwca 2012 r. – w sprawie braku możliwości zaskarżenia decyzji sądu negatywnie ustosunkowującej się do kwestii wznowienia postępowania z przyczyn określonych w art. 542 § 3 kodeksu postępowania karnego.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (07.11.2012 r.) poinformował, że zagadnienie dotyczące braku możliwości zaskarżenia decyzji sądu o odmowie wznowienia postępowania z przyczyn określonych w art. 542 § 3 k.p.k. zostało przedstawione Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości. W ocenie Komisji w przypadkach wskazywanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich mamy do czynienia z kategorią sytuacji, w których dopuszczalne jest wyłączenie z ogólnych reguł zaskarżania orzeczeń określonych w art. 78 Konstytucji zdanie pierwsze ze względu na funkcje i konsekwencje procesowe uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. Biorąc zatem pod uwagę stanowisko Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego stwierdzić należy, że nie ma konieczności podjęcia prac legislacyjnych mających na celu zmianę obowiązującego stanu prawnego w kierunku wskazanym przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

7. RPO-681029-XVIII/11 z dnia 25 czerwca 2012 r. – w sprawie statusu prawnego osoby, która uzyskała zaświadczenie o ukończeniu aplikacji radcowskiej, a nie przystąpiła jeszcze do egzaminu radcowskiego.

Prezes Krajowej Rady Radców Prawnych (09.11.2012 r.) poinformował, że problem poruszony w wystąpieniu Rzecznika Praw Obywatelskich Krajowa Rada Radców Prawnych sygnalizowała Ministrowi Sprawiedliwości już w latach poprzednich. Samorząd radcowski przedstawiał również konkretne propozycje uregulowania kwestii niedookreślonego statusu osoby, która ukończyła aplikację radcowską, lecz nie przystąpiła jeszcze do egzaminu radcowskiego. Samorząd radców prawnych pozytywnie odniósł się do zamieszczenia w projekcie zmiany ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych przepisu regulującego status osoby, która ukończyła aplikację radcowską, a nie przystąpiła jeszcze do egzaminu. W kwestii wyznaczania dat ślubowań osób, które zdały egzamin radcowski, Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych na najbliższym posiedzeniu rozpatrzy sprawę stosownego wystąpienia do dziekanów okręgowych izb radców prawnych. Przedmiotem wystąpienia miałyby być niezwłoczne wyznaczanie dat indywidualnych ślubowań, o których mowa w art. 27 ustawy o radcach prawnych. Postępowanie takie nie powinno pozostawać w sprzeczności z tradycją organizowania przez okręgowe izby radców prawnych spotkań, podczas których akt ślubowania odbywa się zbiorowo i w sposób szczególnie uroczysty.

8. RPO-703014-II/12 z dnia 3 lipca 2012 r. – w sprawie kompensaty państwowej dla ofiar przestępstw.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (24.10.2012 r.) podziela pogląd Rzecznika, że ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw jest praktycznie wykorzystywana w niewystarczającym stopniu. W związku z tym rozpoczęto prace nad zmianą regulacji, co zostanie zapoczątkowane stworzeniem projektu założeń ustawy zmieniającej ustawę obowiązującą obecnie. Co prawda działania te zostały czasowo wstrzymane ze względu na resortowy harmonogram prac legislacyjnych, ale zostaną podjęte w jak najszybszym czasie. Oprócz zmian legislacyjnych Ministerstwo podejmuje działania informacyjne mające na celu upowszechnienie wiedzy o kompensacie i możliwościach jej uzyskania, zarówno wśród pokrzywdzonych, jak i osób zawodowo zajmujących się ofiarami przestępstw. W styczniu

2012 r. rozpoczęto wprowadzanie założeń projektu „Wzmacnianie i rozbudowa Sieci Pomocy Ofiarom Przestępstw w Polsce” finansowanego z grantu Komisji Europejskiej. Obejmuje on szkolenia dla sędziów, prokuratorów, kuratorów sądowych, funkcjonariuszy Policji oraz pracowników socjalnych dotyczące tematyki państwowej kompensaty dla ofiar przestępstw.

9. RPO-702889-III/12 z dnia 9 lipca 2012 r. – w sprawie regulacji prawnych dotyczących przeniesienia sędziego w stan spoczynku.

Minister Sprawiedliwości (10.10.2012 r.) poinformował, że kwestionowane przepisy ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa nie odbierają możliwości odwołania się od decyzji Rady o przeniesieniu sędziego w stan spoczynku. Art. 44 ust. 1 tejże ustawy przewiduje prawo wniesienia odwołania od uchwały Rady do Sądu Najwyższego. Co prawda możliwość taka jest zasadniczo wyłączona w przypadku wniosków o przeniesienie sędziego w stan spoczynku, niemniej jednak art. 73 § 2 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych zakłada możliwość takiego odwołania w sytuacjach określonych w art. 70 i 71 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych. Biorąc pod uwagę konieczność dostosowania sprzecznego brzmienia przepisów, sugestia Rzecznika Praw Obywatelskich zostanie wzięta pod uwagę podczas kolejnej nowelizacji ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa.

Drugi z problemów zasygnalizowanych w wystąpieniu Rzecznika wiąże się z dwojakim rodzajem zobowiązań zawodowych sędziego będących z jednej strony stosunkiem służby wynikającym z przekazanej władzy sądowniczej, z drugiej zaś stosunkiem pracy, który łączy go z jednostką sądową. W wyroku z dnia 14 lutego 2007 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że konstytucyjne zagwarantowanie prawa sędziego do wynagrodzenia albo uposażenia w stanie spoczynku nakazuje Krajowej Radzie Sądownictwa przeniesienie w stan spoczynku w takim momencie, aby sędzia nie był pozbawiony wynagrodzenia lub uposażenia w żadnym okresie. Wobec powyższego postulowana w wystąpieniu Rzecznika nowelizacja art. 94 ust. 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych wydaje się nieuzasadniona.

10. RPO-683319-IV/11 z dnia 30 lipca 2012 r. – w sprawie problemów związanych z legalizacją samowoli budowlanej.

Minister Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (27.11.2012 r.) poinformował, że inwestor, dokonując samowoli budowlanej, musi liczyć się z nieuchronnością przeprowadzenia postępowania legalizacyjnego, a więc i nałożeniem obowiązku uiszczenia opłaty legalizacyjnej w przypadku możliwości legalizacji inwestycji. W rezultacie inwestor już w trakcie prowadzenia postępowania legalizacyjnego dysponuje czasem na zebranie wystarczających środków finansowych. Działanie organów nadzoru budowlanego w sprawach dotyczących samowoli budowlanych powinno być szybkie i nieuniknione. Wydłużenie terminu uiszczenia opłaty legalizacyjnej do proponowanych 6-12 miesięcy znacząco oddaliłoby moment realizacji głównego celu postępowania, tj. doprowadzenia nielegalnej budowy do stanu zgodnego z prawem. Dlatego też zmiana terminu uiszczenia opłaty legalizacyjnej nie jest uzasadniona. W kwestii dopuszczalności umorzenia bądź rozłożenia na raty opłaty legalizacyjnej orzekają organy podatkowe. W ocenie Ministerstwa cel oraz istota opłaty legalizacyjnej wskazuje na dopuszczalność jedynie w zakresie rozłożenia tej opłaty na raty oraz odroczenia terminu jej płatności. W sprawie

dotyczącej opłaty legalizacyjnej, o której mowa w art. 49 ust. 2 ustawy – Prawo budowlane, możliwe jest zastosowanie przepisów art. 67a § 1 pkt 1 i 3 Ordynacji podatkowej przewidujących w uzasadnionych przypadkach odroczenie terminu płatności lub rozłożenie na raty opłaty legalizacyjnej. Organem właściwym do rozpatrzenia wniosku o rozłożenie na raty lub odroczenie terminu płatności opłaty legalizacyjnej jest wojewoda. Odwołania od decyzji wojewody rozpatruje Minister Finansów.

11. RPO-696648-II/12 z dnia 31 lipca 2012 r. – w sprawie danych zamieszczanych w Krajowym Rejestrze Karnym.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (25.10.2012 r.) poinformował, że zgodnie z implementowaną Decyzją Ramową Rady 2009/315/WSiSW z 26 lutego 2009 r. w sprawie organizacji wymiany informacji pochodzących z rejestru karnego oraz treści tych informacji Krajowy Rejestr Karny obowiązany jest do gromadzenia w celu wymiany międzynarodowej informacji o obywatelach polskich skazanych w pozostałych państwach członkowskich Unii Europejskiej. Wymiana danych biometrycznych jest możliwa, jednak Decyzja stanowi, że przechowywanie tych danych jest nieobowiązkowe. Podczas prac nad implementacją przepisów Decyzji do polskiego porządku prawnego oraz w trakcie tworzenia niezbędnej infrastruktury technicznej założono, że połączenie Krajowego Rejestru Karnego z Automatycznym Systemem Identyfikacji Daktyloskopijnej Komendy Głównej Policji jest obecnie niemożliwe i kontrola otrzymanych danych personalnych osób skazanych została oparta na informacjach zapisanych w systemie PESEL. Do lipca 2012 r. zarejestrowano ponad 94 000 informacji o wyrokach skazujących wydanych przez sądy obce wobec obywateli polskich. W oparciu o te dane udzielono 18 000 odpowiedzi na zapytania w obrocie krajowym. Do Rejestru wpłynęły 3 reklamacje dotyczące błędnie udzielonej informacji. Obecnie prawo nie daje możliwości bezbłędnej weryfikacji danych, zaś w przypadku np. kradzieży tożsamości wydaje się ona wręcz niemożliwa. Jedyną możliwością uniknięcia pomyłek wydaje się usprawnienie międzynarodowej wymiany informacji oraz współpracy organów ścigania. Warto rozważyć też dokonanie zmian w ustawie o Krajowym Rejestrze Karnym dotyczących udzielania w obrocie krajowym informacji o skazaniach wydanych przez sądy państw obcych.

12. RPO-694611-II/12 z dnia 21 sierpnia 2012 r. – w sprawie umieszczania i oznaczania stacjonarnych urządzeń rejestrujących naruszenia przepisów ruchu drogowego przez kierujących pojazdami.

Sekretarz Stanu w Ministerstwie Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (19.10.2012 r.), w odpowiedzi na wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich przekazane pismem Ministra Spraw Wewnętrznych, zauważa, że zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 22 czerwca 2011 r., na które powołuje się Rzecznik w swoim wystąpieniu, urządzenia rejestrujące nie spełniające nowych wymagań mogą być wykorzystywane do dnia 28 czerwca 2014 r. Intencją prawodawcy było pozostawienie w pasie drogowym dróg publicznych obudów już zainstalowanych, przed dniem 28 czerwca 2011 r., w pasie drogowym dróg publicznych.

Główny Inspektorat Transportu Drogowego podjął prace związane z likwidacją niewykorzystanych obudów, których dalsza eksploatacja nie jest planowana w ramach systemu Automatycznego Nadzoru nad Ruchem Drogowym, oraz ich oznakowania drogowego. Główny Inspektorat Transportu Drogowego utrzymuje dotychczas funkcjonujące urządzenia rejestrujące oraz instaluje nowe obudowy tylko w miejscach szczególnie niebezpiecznych, kierując się przy tym obowiązującymi przepisami. Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej wystąpiło do wojewodów o właściwe oznakowanie urządzeń rejestrujących oraz usunięcie tych niezwiązanych z potrzebami ruchu drogowego (tzw. atrap).

13. RPO-549056-IV/07 z dnia 21 sierpnia 2012 r. – w sprawie odszkodowań za grunty warszawskie.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (07.12.2012 r.) wyjaśnił, że Trybunał Konstytucyjny, orzekając o niekonstytucyjności przepisu art. 215 ust. 2 ustawy o gospodarce nieruchomościami, podkreślił, że sprawa odszkodowań za tzw. nieruchomości warszawskie dotyczy materii niezwykle skomplikowanej pod względem faktycznym i prawnym. W ocenie Trybunału spójne uwzględnienie wcześniejszych regulacji prawnych, upływ czasu a także potrzeba proporcjonalnego wyważenia konstytucyjnych wartości respektowania prawa do odszkodowania z koniecznością zachowania równowagi budżetowej i obecnych finansowych możliwości państwa sprawiają, że ustawodawcy potrzebny jest odpowiednio długi okres czasu na dokonanie stosownych zmian prowadzących do wykonania wyroku z dnia 13 czerwca 2011 r. (sygn. akt SK 41/09).

Trybunał Konstytucyjny zaznaczył także, że wobec skomplikowanej sytuacji faktycznej i prawnej dotyczącej tzw. nieruchomości warszawskich dochowanie wymogów konstytucyjnych nie musi polegać na przyjęciu zasady pełnego odszkodowania. Zasadne jest zatem rozważenie uchwalenia ustawy reprzywatyzacyjnej, kompleksowo regulującej materię nieruchomości warszawskich. Przygotowanie założeń ustawy regulującej kwestie zawarte w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego wykracza poza zakres właściwości ministra właściwego do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej. Proces wypłaty poprzednim właścicielom lub ich następcom prawnym odszkodowań za nieruchomości wywłaszczone na podstawie dekretu z dnia 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m. st. Warszawy stanowi przejaw reprzywatyzacji, co wskazuje na właściwość Ministra Skarbu Państwa przy inicjowaniu procesu legislacyjnego dotyczącego omawianej tematyki.

14. RPO-705058-III/12 z dnia 27 sierpnia 2012 r. – w sprawie warunków pełnionej służby funkcjonariuszy Policji.

Minister Spraw Wewnętrznych (10.12.2012 r.) poinformował, że według stanu na dzień 1 sierpnia 2012 r. w Polsce funkcjonowały 343 komendy miejskie/powiatowe/ rejonowe Policji oraz 564 komisariaty Policji. W ostatnim okresie realizowano „Program modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Biura Ochrony Rządu w latach 2007-2011”, na podstawie którego finansowano działania w ramach przedsięwzięć „Budowa

nowych i modernizacja użytkowanych obiektów” oraz „Zakup i modernizacja urządzeń zabezpieczenia techniczno-obronnego”. Umożliwiło to poprawę warunków obsługi interesantów i pracy funkcjonariuszy oraz przyczyniło się do zapewnienia właściwych standardów technicznych i funkcjonalnych w wielu jednostkach Policji, co pośrednio wpłynęło na efektywność działania służb w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Nadal wiele budynków, w których pracują policjanci, nie spełnia podstawowych warunków technicznych i funkcjonalnych. W związku z tym Minister Spraw Wewnętrznych powołał w październiku 2012 r. zespół mający za zadanie przygotowanie i wdrożenie „Programu standaryzacji komend i komisariatów Policji”, którego założeniem była poprawa warunków pracy funkcjonariuszy i zwiększenie jakości obsługi obywateli. W drodze konkursu ma zostać opracowany jednolity standard infrastruktury zewnętrznej obiektów policyjnych oraz przestrzeni wewnątrz budynków, w której wykonywane są czynności z udziałem obywateli. Ponadto mają zostać przygotowane wytyczne dotyczące standardów rozplanowania przestrzennego komend i komisariatów w strefach użytkowanych przez funkcjonariuszy i pracowników Policji. Planuje się, aby w ciągu 3-5 lat wszystkie komendy powiatowe, miejskie, rejonowe oraz komisariaty Policji zostały zmodernizowane bądź też ich siedziby zostały przeniesione do nowo wybudowanych obiektów.

15. RPO-638402-VII/10 z dnia 28 sierpnia 2012 r. – w sprawie wątpliwości dotyczących podstaw prawnych instalowania kamer telewizji przemysłowej (monitoringu) w izbach wytrzeźwień.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Zdrowia (07.12.2012 r.) wyjaśnił, że nakaz wyposażenia pomieszczeń przeznaczonych do izolacji w sprzęt monitorujący wynika bezpośrednio z zaleceń Europejskiego Komitetu ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu. Regulacje dotyczące kwestii monitorowania pomieszczeń przeznaczonych do izolacji, ingerujące w wolność jednostki, wymagają jednoznacznej i precyzyjnej normy ustawowej. Konieczna będzie nowelizacja w tym zakresie przepisów ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, a także ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi wymaga szerszej nowelizacji w kontekście stosowania przymusu bezpośredniego wobec osób przebywających w izbach wytrzeźwień, wykraczającej poza kwestię instalacji systemu telewizji wewnętrznej. Odpowiednie propozycje zmian przepisów zostały przedstawione przez Ministra Zdrowia w ramach prac Komisji Ustawodawczej Senatu RP nad projektem ustawy o zmianie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (druk senacki nr 188). W przypadku nieuwzględnienia tych propozycji zostaną one ponownie przedstawione przy najbliższej nowelizacji tej ustawy przygotowanej z inicjatywy Ministra Zdrowia.

16. RPO-707995-I/12 z dnia 3 września 2012 r. – w sprawie nierówności w systemie otrzymywania stypendiów socjalnych.

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego (04.10.2012 r.) wyjaśniła, że ustalając w art. 179 ust. 5 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym katalog dochodów nieuwzględnianych przy ustalaniu miesięcznego dochodu na osobę w rodzinie studenta ustawodawca przyjął, że co do zasady wyłączeniu z definicji dochodu podlega pomoc materialna otrzymywana ze środków budżetu państwa i budżetu jednostek samorządu terytorialnego z uwagi na konieczność zapewnienia równego dostępu studentów do wsparcia ze środków publicznych oraz stypendia o charakterze motywacyjnym, bez względu na podmiot przyznający świadczenie - z uwagi na cele realizowane poprzez przyznawanie tej formy pomocy. W przypadku studenta, który otrzymał wsparcie socjalne od organizacji pozarządowej, nie jest konieczna interwencja państwa. Natomiast wyłączenie z definicji dochodu do celów stypendialnych wsparcia o charakterze motywacyjnym (m.in. stypendiów za wyniki w nauce przyznawanych przez organizacje pozarządowe i przedsiębiorców zgodnie z art. 173b ww. ustawy) jest uzasadnione odmiennym celem tej formy wsparcia. Z punktu widzenia dbałości o jakość procesu kształcenia zasadne jest wyłączenie stypendiów o charakterze motywacyjnym z definicji dochodu w celu zapewnienia szczególnie uzdolnionym studentom środków na rozwijanie umiejętności i zainteresowań związanych z tokiem studiów.

17. RPO-710680-I/12 z dnia 6 września 2012 r. – w sprawie dochodzenia odpowiedzialności autorów niedozwolonych i obraźliwych treści zamieszczonych w Internecie.

Prokurator Generalny (05.10.2012 r.) wyjaśnił, że tzw. przestępstwa z nienawiści objęte są szczególnym nadzorem prokuratur okręgowych i apelacyjnych a także monitoringiem Prokuratury Generalnej. Każda decyzja o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego zapadła w sprawach o te przestępstwa jest poddawana badaniu przez jednostkę organizacyjną prokuratury sprawującą nadzór służbowy. W prokuraturach okręgowych i apelacyjnych zostali wyznaczeni specjaliści konsultanci i koordynatorzy do spraw prowadzonych o tzw. przestępstwa z nienawiści.

Odrębny problem stanowi ściganie przestępstw prywatnoskargowych, a zwłaszcza zniesławienia i znieważenia, popełnianych poprzez zamieszczanie anonimowych wpisów w Internecie. W obecnym stanie prawnym sprawne ściganie przestępstw prywatnoskargowych popełnionych przy użyciu Internetu nie powinno nastęrczać pokrzywdzonemu większych trudności. W przypadku konieczności wykrycia sprawcy takiego występku kluczowa rola przypada organom Policji. Z tego powodu celowym wydaje się wprowadzenie stosownych wewnętrznych regulacji prawnych w strukturach Policji. Inicjatywa w tym zakresie należy jednak do Komendanta Głównego Policji. Efektywna walka z nadużywaniem wolności słowa w Internecie, a zwłaszcza z agresją i naruszaniem dóbr osobistych poprzez anonimowe wpisy, wymaga podejmowania przez zainteresowanych stosownych kroków prawnych. Dla ich skuteczności konieczna jest znajomość uprawnień i procedur ich egzekwowania. Przeprowadzenie szerokiej kampanii propagującej taką wiedzę przekracza jednak możliwości prokuratury.

18. RPO-706111-I/12 z dnia 10 września 2012 r. – w sprawie problemów z uzyskaniem pomocy w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom”.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi (22.10.2012 r.) poinformowała, że najważniejsze przesłanki przyznawania pomocy zostały określone w przepisach prawa UE. Zgodnie z tymi przepisami podstawowym kryterium przyznawania pomocy w ramach działania „ułatwienie startu młodym rolnikom” jest fakt podejmowania po raz pierwszy samodzielnego prowadzenia gospodarstwa rolnego. Poszczególne państwa członkowskie UE muszą określić w prawie krajowym szczegółowe kryteria dostępu do środków. W ramach prawa krajowego kryteria te zawarto w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 określając, że o pomoc może się ubiegać osoba, która nie prowadziła dotychczas działalności rolniczej, a w szczególności nie była posiadaczem nieruchomości rolnej o powierzchni co najmniej 1 ha użytków rolnych. W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 określono także definicję rozpoczęcia działalności rolniczej. Warunki określone w Programie, uzgodnione z Komisją Europejską, zostały przeniesione do polskiego porządku prawnego.

Wypracowane regulacje zawiera rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 roku. Określono w nim w sposób szczegółowy i wyczerpujący nie tylko moment uważany za rozpoczęcie działalności rolniczej, ale też wyznaczono szereg wyjątków od przyjętych reguł. Ważne jest, że rozporządzenie powstało w wyniku konsultacji społecznych, w których partnerem były organizacje i związki rolnicze. Dołożono zatem wszelkich starań, by normy prawne były adekwatne do sytuacji społecznej. Niemniej jednak wszelkie doświadczenia zdobyte podczas wprowadzania w życie programu na lata 2007-2013 zostaną wzięte pod uwagę podczas przygotowania programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020, jeżeli tylko zostaną w nim uwzględnione podobne instrumenty wsparcia dla młodych rolników.

19. RPO-699910-III/12 z dnia 11 września 2012 r. – w sprawie zasad ustalania dochodu na potrzeby ustawy o pomocy społecznej dla osób pobierających świadczenie honorowe.

Minister Pracy i Polityki Społecznej (05.10.2012 r.) wyjaśnił, że nie planuje podjęcia inicjatywy legislacyjnej zmierzającej do zmiany definicji dochodu przyjętej dla świadczeń z pomocy społecznej. W ocenie Ministra nie jest zasadnym wyłączenie spod dochodu ustalanego na potrzeby pomocy społecznej świadczenia honorowego. Świadczenie to przysługuje osobie po ukończeniu 100 roku życia niezależnie od innych dochodów czy uprawnień, jak również niezależnie od sytuacji osobistej i rodzinnej. Minister Pracy i Polityki Społecznej podkreślił w odpowiedzi, że środki pomocy społecznej muszą być rozdzielane między wszystkich potrzebujących, a ze względu na ich szczupłość nie mogą zaspokajać wszystkich usprawiedliwionych potrzeb osób i rodzin ubiegających się o świadczenia z pomocy społecznej.

20. RPO-676765-II/11 z dnia 11 września 2012 r. – w sprawie zróżnicowania sytuacji oskarżonych w regulacjach prawa karnego procesowego w zakresie ustalenia przez sąd wysokości kosztów procesu.

Minister Sprawiedliwości (11.10.2012 r.) zgodził się z poglądem, że obecnie obowiązujące uregulowania ustawy procesowej umożliwiają kształtowanie początku biegu terminu przedawnienia prawa do ściągnięcia zasądzonych kosztów procesu w uzależnieniu od

decyzji sądu, która może zapaść w każdym czasie po wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie. Jednak niejednokrotnie okoliczności warunkujące ustalenie kosztów procesu mogą zaistnieć dopiero po jego zakończeniu (np. złożenie przez biegłego rachunku za wydanie opinii), tak więc nie można z góry ograniczać prawa sądu do rozstrzygnięcia o tych kosztach jedynie w orzeczeniu kończącym postępowanie. Optymalnym rozwiązaniem zabezpieczającym również interesy skazanego byłoby uzupełnienie art. 641 k.p.k. poprzez ustanowienie ostatecznego terminu, np. dziesięcioletniego, liczonego od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, po upływie którego w każdym razie nastąpi przedawnienie ściągnięcia kosztów. Dziesięcioletni termin wydaje się o tyle uzasadniony, iż nawiązuje do ogólnego terminu przedawnienia roszczeń przewidzianego w art. 118 k.c. Wedle tej koncepcji prawo do ściągnięcia zasądzonych kosztów procesu przedawniałoby się z upływem 3 lat od dnia, kiedy należało je uiścić, lecz w każdym razie nie później niż z upływem 10 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie.

Omawiana w wystąpieniu problematyka nie była wcześniej poruszana w korespondencji napływającej do Ministerstwa Sprawiedliwości, tak więc nie stała się przedmiotem prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego, która przygotowała projekt kompleksowej nowelizacji kodeksu postępowania karnego przyjęty w dniu 9 października 2012 r. przez Radę Ministrów. Ewentualna modyfikacja uregulowań procesowych w tym zakresie musiałaby zatem przybrać postać oddzielnej inicjatywy ustawodawczej.

21. RPO-701275-IV/12 z dnia 11 września 2012 r. – w sprawie realizacji uprawnień funkcjonariuszy Biura Ochrony Rządu do wypłaty ekwiwalentu pieniężnego w zamian za rezygnację z lokalu.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych (11.12.2012 r.) poinformował, że prawo funkcjonariuszy Biura Ochrony Rządu do lokalu mieszkalnego jest realizowane przez przydział lokalu lub wypłatę ekwiwalentu pieniężnego przysługującego w razie rezygnacji z lokalu. Jest ono wypłacane na wniosek funkcjonariusza lub osoby określonej w art. 87 ustawy z dnia 16 marca 2001 r. o Biurze Ochrony Rządu, na podstawie umowy zawartej z Szefem Biura Ochrony Rządu. Nie można jednak stwierdzić naruszenia powyższych uprawnień w sytuacji, gdy obowiązujące przepisy prawa nie określają terminu, w jakim ma zostać zawarta taka umowa. Należy też dodać, że liczba osób, które złożyły wniosek o wypłatę świadczenia nie odpowiada liczbie faktycznie do tego uprawnionych, która jest stale redukowana w trakcie uzyskiwania przez Szefa BOR zgody na wykup lokali mieszkalnych z zasobów gminnych. Z kolei bieżące potrzeby mieszkaniowe funkcjonariuszy są natychmiast zaspokajane za pośrednictwem świadczeń dodatkowych – miesięcznego równoważnika za brak lokalu mieszkalnego z uwzględnieniem członka rodziny w wysokości 31,05 zł brutto dziennie. Do jego otrzymania, na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 kwietnia 2002 r., uprawniony jest funkcjonariusz BOR, który nie posiada lokalu w odległości nie większej niż 100 km od miejsca pełnienia służby.

22. RPO-569428-V/07 z dnia 14 września 2012 r. – w sprawie braku prawnej możliwości rozsypania szczątków pochodzących ze spopielenia zwłok w ogrodach pamięci, urządanych na terenach cmentarzy.

Główny Inspektor Sanitarny (09.10.2012 r.) wyjaśnił, że problematyka nowelizacji przepisów ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych ma bardzo złożony charakter. Poszczególne zmiany wprowadzone dotychczas w przepisach tej ustawy nie uregulowały kwestii legalizacji pochówku spopielenych zwłok ludzkich w ogrodach pamięci na terenie cmentarza, choć potrzeba ta była i nadal jest sygnalizowana również przez podmioty społeczne. Z uwagi na istniejącą wciąż potrzebę dostosowania przepisów regulujących tematykę cmentarzy i pochówku zmarłych do wymagań stojących przed obowiązującymi aktualnie aktami prawnymi w tej dziedzinie oraz wielopłaszczyznowym wymiarem omawianej problematyki w 2011 r. pojawiła się intencja powołania roboczego zespołu do spraw opracowania założeń do projektu ustawy o cmentarzach i pochówku zmarłych, ale Główny Inspektor Sanitarny nie uzyskał oficjalnego pełnomocnictwa w tej sprawie od Ministra Zdrowia. Do Głównego Inspektora Sanitarnego nie dotarły sygnały o ewentualnych działaniach strony rządowej, których celem byłoby powołanie nowego zespołu do spraw opracowania założeń do projektu ustawy o cmentarzach i pochówku zmarłych.

23. RPO-712556-V/12 z dnia 14 września 2012 r. – w sprawie realizacji Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego.

Rzecznik Praw Pacjenta (16.10.2012 r.) poinformowała o podejmowanych działaniach na rzecz realizacji Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego. Pismem z dnia 12 czerwca 2012 r. wystąpiono do Ministra Zdrowia z prośbą o podjęcie działań w kwestii realizacji Programu oraz w szczególności koordynacji zadań określonych w Harmonogramie Realizacji Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego. W wystąpieniu podniesiono przede wszystkim problem braku utworzenia struktury koordynującej realizację NPOZP na szczeblu centralnym. Jednocześnie zasygnalizowano inne kwestie, szczególne istotne dla realizacji Programu, tj.: niewielkie zaangażowanie struktur lokalnych (samorządów) w realizację NPOZP, nierównomierne zaangażowanie innych – poza resortem zdrowia – resortów, problemy finansowe i kadrowe w dziedzinie psychiatrii. Przedmiotem odrębnych wystąpień do Ministra Zdrowia były kwestie dotyczące psychiatrii dzieci i młodzieży. W 2011 r. pracownicy Biura Rzecznika Praw Pacjenta zbadali sprawy na miejscu w 22 podmiotach udzielających świadczeń zdrowotnych w rodzaju opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień. Naruszenie praw pacjenta stwierdzono w 14 szpitalach psychiatrycznych lub oddziałach psychiatrycznych w szpitalach ogólnych. Powyższe związane jest często z dostrzegalnym problemem braków kadrowych w dziedzinie psychiatrii (a w szczególności psychiatrii dzieci i młodzieży) oraz niedofinansowaniem psychiatrycznej opieki zdrowotnej.

Prezes Narodowego Funduszu Zdrowia (30.10.2012 r.) wyjaśnił, że co roku, w sposób proporcjonalny do rosnących środków finansowych pozostających w dyspozycji NFZ, wzrasta ilość środków przeznaczanych na finansowanie świadczeń opieki psychiatrycznej. Prezes NFZ nie zgodził się z twierdzeniem, że nieprawidłowości wskazane w raporcie NIK dotyczącym przestrzegania praw pacjenta w lecznictwie psychiatrycznym wynikają w dużej mierze z braku odpowiednich środków finansowych przekazywanych przez NFZ za udzielone

świadczenia zdrowotne w ramach realizacji umów. To organy założycielskie oraz zarządy poszczególnych podmiotów mają obowiązek dbać o odpowiedni stan sanitarno-techniczny pomieszczeń szpitala i zapewnić adekwatną obsadę kadrową. Realizacja założeń Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego niewątpliwie przyczyni się do poprawy systemu opieki zdrowotnej ochrony zdrowia psychicznego. NFZ nie ma możliwości podpisania umów o udzielanie świadczeń z centrami zdrowia psychicznego, ponieważ w rozporządzeniu Ministra Zdrowia w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień nie określono warunków realizacji świadczeń w przedmiotowych centrach.

24. RPO-710359-V/12 z dnia 17 września 2012 r. – w sprawie braku w obowiązujących przepisach normy prawnej, z której wynikałby obowiązek szpitali zapewnienia pacjentom zakwaterowania i wyżywienia.

Sekretarz Stanu w Ministerstwie Zdrowia (09.10.2012 r.) zauważa, że dotychczasowe brzmienie przepisów zawartych w art. 5 pkt 34 oraz art. 5 pkt 38 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych zakłada w sposób niepodważalny obowiązek zapewnienia wyżywienia i zakwaterowania pacjenta przez szpital. Mieści się on w zakresie wymienionych usług, m.in. ze względu na charakter działalności szpitali, czyli zapewniania świadczeń udzielanych stacjonarnie i całodobowo. Oczywiście zatem jest, że aby sposób ich udzielania został zachowany, należy zapewnić pacjentowi zakwaterowania i wyżywienie. Zobowiązanie to jest również podyktowane przez umowę, jaką zawiera z Narodowym Funduszem Zdrowia każdy podmiot leczniczy. A zatem obawy, że pacjenci mogliby zostać obciążeni dodatkowymi opłatami z tego tytułu, są nieuzasadnione.

Sekretarz Stanu jednocześnie widzi potrzebę doprecyzowania terminologii ustawowej. W związku z tym prowadzone są obecnie prace nad ujednoczeniem brzmienia art. 5 pkt 38 ustawy, tak aby korespondował on z terminologią zawartą w ustawie o działalności leczniczej. Propozycja zmiany dotyczy zastąpienia terminu „zakład opieki zdrowotnej całodobowej lub całodziennej” bardziej precyzyjnym – „podmiot leczniczy udzielający świadczeń w trybie stacjonarnym i całodobowym”. Według Sekretarza Stanu rozwieje to wątpliwości w związku z ewentualną interpretacją przepisów na niekorzyść pacjenta. Dodatkowo w odpowiedzi poinformowano, że dotychczas nie wpłynęły do Ministerstwa Zdrowia żadne informacje o próbach obciążania pacjentów kosztami zakwaterowania czy wyżywienia w szpitalach.

25. RPO-666015-V/11 z dnia 19 września 2012 r. – w sprawie monitorowania poziomu głośności reklam emitowanych w programach radiowych i telewizyjnych.

Przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji (17.10.2012 r.) wyjaśnił, że problem poziomu głośności reklam emitowanych w programach radiowych i telewizyjnych jest znany od lat regulatorom, nadawcom a przede wszystkim konsumentom we wszystkich krajach. Dopiero niedawno pojawiły się rozwiązania dające realną możliwość porównania natężenia dźwięku reklamy w odniesieniu do poprzedzającej ją audycji. Mowa zwłaszcza o dwóch normach (EBU-R-128 i ITU-RBS. 1770), które zostały zaakceptowane przez świat

mediów elektronicznych, w następstwie czego większość regulatorów narodowych rozpoczęła ich wdrażanie w formie rekomendacji / instrukcji technicznych.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji wydała rozporządzenie z dnia 30 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu prowadzenia w programach radiowych i telewizyjnych działalności reklamowej i telesprzedaży. Zawarte w nim kryteria były niezwykle trudne do wdrożenia przez nadawców, co w praktyce uczyniło te przepisy niemożliwymi do egzekwowania. Obecnie, w związku z dostępnością nowych technologii, KRRiT zdecydowała o podjęciu prac nad implementacją normy EBU.

W 2011 r. KRRiT dwukrotnie przeprowadziła kontrolę głośności reklam. Do nadawców programów telewizyjnych, którzy w szczególnie wyraźny sposób naruszyli dozwolony poziom głośności, wystosowano wezwania do złożenia wyjaśnień w sprawie. Zazwyczaj nadawcy deklarują chęć przestrzegania i stosowania prawa. Ponadto pod koniec 2012 r. wejdzie w życie zmienione rozporządzenie, które umożliwi właściwą kontrolę nad głośnością reklam.

26. RPO-665853-I/11 z dnia 21 września 2012 r. – w sprawie rozważenia podjęcia inicjatywy legislacyjnej w kwestii umożliwienia rejestrowania przez strony przebiegu rozprawy w postępowaniu cywilnym.

Minister Sprawiedliwości (02.10.2012 r.) poinformował, że w projekcie założeń projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw proponuje się wprowadzenie do k.p.c. przepisu wzorowanego na treści art. 358 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego. Według projektowanej regulacji strona będzie mogła utrwalać przebieg posiedzenia za zgodą sądu. Sąd odmówi udzielenia tej zgody wtedy, gdy przeciwko utrwalaniu przebiegu posiedzenia przemawia względ na prawidłowość postępowania. Strona będzie mogła posługiwać się wyłącznie urządzeniem rejestrującym dźwięk, a samodzielna rejestracja obrazu będzie niedopuszczalna. Zakłada się, że projektowany przepis znajdzie zastosowania także wtedy, gdy protokół z posiedzenia będzie sporządzany za pomocą urządzeń rejestrujących dźwięk albo obraz i dźwięk. Prace nad projektem założeń znajdują się na etapie uzgodnień międzyresortowych.

27. RPO-712890-V/12 z dnia 25 września 2012 r. – w sprawie ustalania wysokości opłaty manipulacyjnej oraz opłaty za czynności egzekucyjne w postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Finansów (22.10.2012 r.) wyjaśnił, że problemy związane z naliczaniem kosztów egzekucyjnych nie dotyczą tylko górnej granicy opłat za czynności egzekucyjne i opłaty manipulacyjnej. Wysokość tych kosztów powinna być ustalona na takim poziomie, aby stanowiła swoistego rodzaju dolegliwość motywującą do dobrowolnego wykonywania obowiązku, a jednocześnie zapewniała odpowiedni poziom finansowania organów egzekucyjnych wykonujących zadania związane z przymusowym dochodzeniem należności pieniężnych. Zmiana przepisów regulujących przedmiotową materię wymaga stworzenia nowego systemu naliczania i poboru kosztów egzekucyjnych, biorąc pod uwagę ewentualne skutki finansowe dla budżetu państwa oraz budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Obecnie obowiązujące regulacje ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r.

o postępowaniu w administracji nie były zmieniane od 2001 roku. W związku z powyższym podjęto inicjatywę legislacyjną w celu gruntownej zmiany tych przepisów. Obecnie trwają prace nad przygotowaniem projektu założeń projektu ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, w ramach których planowana jest reforma zasad naliczania, wysokości oraz poboru kosztów egzekucyjnych.

28. RPO-700835-I/12 z dnia 25 września 2012 r. – w sprawie przepisów ustawy o ochronie informacji niejawnych regulujących dostęp do akt sprawy administracyjnej oraz doręczanie uzasadnień przez sądy administracyjne.

Minister Spraw Wewnętrznych (26.10.2012 r.) poinformował, że art. 3 ustawy o ochronie informacji niejawnych wyłącza postępowania prowadzone na podstawie jej przepisów spod reżimu przepisów regulujących ogólne postępowanie administracyjne. Jedną z konsekwencji tego wyłączenia jest odstąpienie od zasady czynnego udziału stron w postępowaniu administracyjnym ujętej w art. 10 § 1 k.p.a. Ustawodawca, w zgodzie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, w celu ochrony bezpieczeństwa państwa wprowadził w drodze ustawy ograniczenie konstytucyjnego prawa powszechnego dostępu obywatela do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych (art. 51 ust. 3 Konstytucji RP).

Art. 72 ust. 4 ustawy o ochronie informacji niejawnych stanowi, że akta zakończonych zwykłych postępowań sprawdzających oraz kontrolnych postępowań sprawdzających mogą być udostępniane do wglądu osobie sprawdzanej, z wyłączeniem danych dotyczących osób trzecich. Tym samym trudno zgodzić się z twierdzeniem jakoby żaden z przepisów tej ustawy nie zawierał regulacji dotyczących dostępu do akt sprawy, uniemożliwiając stronie zapoznanie się z aktami sprawy. Kolejna wątpliwość zasygnalizowana przez Rzecznika dotyczyła konstytucjonalności procedury niedoręczania stronie uzasadnienia wyroku sądu administracyjnego w postępowaniu skargowym prowadzonym w związku ze stosowaniem przepisów ustawy o ochronie informacji niejawnych. W wyniku analizy powyższej kwestii zalecono wprowadzenie do ustawy o ochronie informacji niejawnych korekty we wspomnianej procedurze, zmierzającej do ujednoczenia zasad sporządzania i doręczania uzasadnień na etapie postępowania administracyjnego i sądowno-administracyjnego, tak aby umożliwić stronie zapoznanie się z uzasadnieniem rozstrzygnięć podejmowanych przez organy państwa na każdym etapie postępowania prowadzonego w oparciu o przepisy tej ustawy.

29. RPO-699668-II/12 z dnia 25 września 2012 r. – w sprawie braku odpowiedniej reakcji organów ścigania na kradzieże w sklepach towarów o wartości nieprzekraczającej 250 zł.

Komendant Główny Policji (24.10.2012 r.) uważa, że analiza danych statystycznych obrazujących zagrożenie wykroczeniami kradzieży cudzej rzeczy ruchomej o wartości poniżej 250 zł pozwala stwierdzić, że pomimo wzrostu liczby ujawnianych wykroczeń kradzieży cudzej rzeczy o wartości do 250 zł, maleje liczba spraw, w których nie wykryto sprawcy wykroczenia. Tym samym Komendant nie podziela poglądów Rzecznika, że ww. wykroczenia nie spotykają się ze skuteczną reakcją Policji, gdyż wykrywalność w tych sprawach wzrasta: w 2011 r. kształtowała się na poziomie 69%, a w pierwszym półroczu

2012 r. wyniosła 73%. Wskazane przez Rzecznika nieprawidłowości należy uznać za sporadyczne. Prowadzenie czynności administracyjnych i rejestracyjnych w sprawach o wykroczenia nie daje podstawy do generalnej oceny wskazującej na brak lub niewłaściwe zaangażowanie się Policji w realizację zadań związanych z wykrywaniem i ściganiem sprawców wykroczeń. Ujawnione nieprawidłowości wynikały głównie z niezastosowania się policjantów wykonujących czynności związane z przyjęciem zawiadomienia o wykroczeniu i prowadzących postępowania wyjaśniające do zapisów Zarządzenia Nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metodyki wykonywania przez Policję czynności administracyjno-porządkowych w zakresie wykrywania wykroczeń oraz ścigania ich sprawców. Ponadto przyczyną nieprawidłowości i uchybień była niewiedza i/lub niewłaściwa interpretacja przepisów przez policjantów a także ich przełożonych.

30. RPO-702876-III/12 z dnia 26 września 2012 r. – w sprawie konieczności zmiany przepisów rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości regulujących opłaty za czynności adwokackie i radcowskie w sprawach cywilnych z zakresu prawa pracy.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (19.12.2012 r.) nie zgodził się ze stanowiskiem przedstawionym w wystąpieniu Rzecznika, że obowiązujące zasady ustalania wynagrodzeń za czynności adwokatów i radców prawnych skutkują ograniczeniem możliwości korzystania z profesjonalnego pełnomocnika procesowego, a tym samym redukują zakres ochrony prawnej społeczeństwa. Sprawy z zakresu prawa pracy, ubezpieczeń społecznych mają szczególny charakter i są bardzo istotne dla zabezpieczenia bytu pracownika i jego rodziny. Utrzymanie stawek minimalnych na stosunkowo niskim poziomie leży także w interesie społecznym. Zwiększenie kosztów opłat za czynności adwokackie lub radcowskie, w tym należnych pracodawcy, mogłoby zniechęcić pracowników do dochodzenia ochrony swoich roszczeń na drodze sądowej. Nie można też zgodzić się z argumentem, że sprawa o przywrócenie do pracy jest bardziej zawiła i wymaga większego nakładu pracy pełnomocnika. Przy rozpoznawaniu i rozstrzyganiu sprawy o uznanie wypowiedzenia umowy o pracę za bezskuteczne (o przywrócenie do pracy) lub o odszkodowanie, podstawy prawne roszczeń są takie same, przesłanki materialnoprawne są identyczne, ustalenia wymagają te same okoliczności faktyczne a wysokość odszkodowania nie jest istotą takiego procesu i na ogół nie jest przedmiotem sporu. W związku z tym wynagrodzenie pełnomocnika powinno być ustalane według tych samych zasad. Obecnie brak przesłanek uzasadniających uwzględnienie wniosku o nowelizację rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości w kierunku proponowanym w wystąpieniu Rzecznika.

Część 2

Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w IV kwartale 2012 r.

1. Wprowadzenie

Na koniec czwartego kwartału 2012 r. 66 państw było Stroną Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (zwanego dalej: OPCAT lub Protokołem). Spośród nich 46 państw wyznaczyło krajowe mechanizmy prewencji¹.

Zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji (zwanego dalej: KMP lub Mechanizmem) w Polsce wykonuje Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej: RPO), przeprowadzając wizytacje zapobiegawcze w miejscach zatrzymań, celem ochrony osób pozbawionych wolności przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem².

Do realizacji zadań Mechanizmu wyznaczony jest jeden Zespół wizytujący wszelkiego rodzaju miejsca zatrzymań, o których mowa w art. 4 Protokołu. W skład Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” w Biurze RPO wchodzi 13 osób. Wsparcie Zespołu „KMP” stanowią również pracownicy Biur Pełnomocników Terenowych RPO z Gdańska, Wrocławia oraz Katowic. Od lutego 2012 r. wizytacje Krajowego Mechanizmu Prewencji mają charakter interdyscyplinarny. W skład Zespołu włączani są również eksperci zewnętrzni - lekarze psychiatrzy, psychologowie kliniczni.

W okresie od 1 października do 31 grudnia 2012 r. pracownicy KMP przeprowadzili wizytacje 40 różnego rodzaju miejsc zatrzymań, położonych na terenie całej Polski. Poniżej zaprezentowano wyniki wspomnianych wizytacji, ze wskazaniem zasadniczych problemów, jakie dostrzeżono, a także działania podejmowane w ramach współpracy krajowej i międzynarodowej Krajowego Mechanizmu Prewencji.

¹ Albania, Armenia, Argentyna, Austria, Azerbejdżan, Chile, Chorwacja, Cypr, Czarnogóra, Czechy, Dania, Ekwador, Estonia, Francja, Gruzja, Gwatemala, Hiszpania, Holandia, Honduras, Kambodża, Kirgistan, Kostaryka, Lichtenstein, Luksemburg, Malediwy, Mali, Malta, Mauritius, Meksyk, Niemcy, Nigeria, Nikaragua, Nowa Zelandia, Paragwaj, Polska, Republika Macedonii, Republika Mołdowy, Senegal, Serbia, Słowenia, Szwecja, Szwajcaria, Ukraina, Urugwaj, Węgry, Wielka Brytania - www.apr.ch, dane na dzień 17 stycznia 2013 r.

² Art. 3 OPCAT.

2. Spotkania i konferencje w Polsce

W dniach 1 – 3 października 2012 roku odbyła się Narada Nadzorcza Sędziów Penitencjarnych w Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Popowie, która została zorganizowana przez Ministerstwo Sprawiedliwości i Centralny Zarząd Służby Więziennej z udziałem sędziów penitencjarnych, przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich, w tym Krajowego Mechanizmu Prewencji oraz przedstawicieli Służby Więziennej. Panelistami byli m.in. Stanisław Chmielewski, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, gen. Jacek Włodarski, Dyrektor Generalny Służby Więziennej oraz Mirosław Przybylski, Dyrektor Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości. W ramach wystąpień przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji zostały omówione metodologia pracy przedstawicieli KMP, standardy międzynarodowe obowiązujące w jednostkach penitencjarnych, wystąpienia generalne Rzecznika Praw Obywatelskich. Ponadto, przedstawiciel KMP zaprezentował referat pt. *Obraz miejsc detencji w świetle sprawozdań sędziów penitencjarnych na przykładzie 10 sprawozdań z wizytacji jednostek penitencjarnych oraz PdOZ*.

Dyrektor Zespołu KMP, w dniach 10-12 października 2012 r., wzięła udział w konferencji naukowej nt. "Rola Praw Człowieka w Polskim Systemie Penitencjarnym. Edukacja, Resocjalizacja, Humanitaryzm", którą zorganizował Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kulach. Spotkanie było poświęcone prawom człowieka w polskim systemie penitencjarnym. Dyrektor Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” wygłosiła referat poświęcony zagadnieniom przeludnienia w jednostkach penitencjarnych, stosowaniu środków przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy SW i naruszania praw człowieka w tym zakresie oraz prewencyjnej roli KMP.

W dniu 29 listopada 2012 r. zostało zorganizowane szkolenie dla Koła Penitencjarnego Studentów Uniwersytetu Łódzkiego, podczas którego Dyrektor Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” wyjaśniła uczestnikom, na czym polega działalność Krajowego Mechanizmu Prewencji. Szkolenie było okazją dla studentów do zadania pytań i pogłębienia wiedzy z zakresu prawa penitencjarnego.

W dniu 30 listopada 2012 roku przedstawiciel KMP uczestniczył w Seminarium zorganizowanym przez Helsińską Fundację Praw Człowieka pt. *Więzienna służba zdrowia. Obecny stan dyskusji oraz kierunki reform*. W swoim wystąpieniu przedstawiciel KMP podzielił się z uczestnikami wnioskami dotyczącymi więziennej służby zdrowia, płynącymi z

przeprowadzanych przez KMP wizytacji prewencyjnych. Przedstawiciel KMP zaakcentował pozytywne zmiany w zakresie dostępu do świadczeń medycznych. Wskazał także nieprawidłowości w tym zakresie, m.in. dotyczące zachowania personelu medycznego wobec więźniów (opryskliwość, szafowanie wnioskami o ukaranie) czy braku wyodrębnienia w niektórych jednostkach izb chorych lub wykorzystywanie istniejących do zakwaterowywania więźniów zdrowych.

3. Współpraca międzynarodowa Krajowego Mechanizmu Prewencji

W Odessie (Ukraina), w dniach 15 - 16 listopada 2012 r., zorganizowana została czwarta wschodnioeuropejska konferencja krajowych mechanizmów prewencji, w której wzięła udział Dyrektor Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji”.

W związku z tym, że Ukraina stoi przed dokonaniem wyboru modelu KMP, zaproszeni goście zostali poproszeni o przedstawienie modeli, jakie funkcjonują w ich krajach, tzn.: Słowenii, Serbii, Polsce, Kirgistanie, Gruzji. W swoim wystąpieniu Dyrektor Zespołu KMP zaprezentowała model Krajowego Mechanizmu Prewencji, jaki funkcjonuje w Polsce. Ponadto, Przedstawiciel APT omówił strukturę różnych modeli KMP, ich zalety i wady. Zwrócił uwagę na fakt, iż istnieje konieczność dostosowania modelu do państwa, np. w kraju tak dużym jak Ukraina centrale usytuowanie KMP, tzn. w biurze ombudsmana spowoduje problemy z dotarciem do miejsc zatrzymań, gdyż jest ich na Ukrainie około 5 tysięcy, w związku z czym mała grupa pracująca w biurze nie podoła temu zadaniu.

W dniu 26 listopada 2012 r. dyrektor Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” spotkała się z przedstawicielami biura ombudsmana z Uzbekistanu. Spotkanie stało się okazją do przedstawienia polskiego modelu KMP. W ramach spotkania goście wraz z dyrektorem Zespołu KMP odwiedzili Areszt Śledczy Warszawa – Mokotów. Delegacja miała szansę zobaczyć, w jaki sposób funkcjonuje jeden z największych aresztów śledczych w Polsce, odwiedzając oddział dla więźniów tzw. niebezpiecznych, oddziały dla skazanych i tymczasowo aresztowanych, oraz pomieszczenia: celi zabezpieczającej, celi izolacyjnej, szpitala, biblioteki, radiowęzła.

W dniu 11 grudnia 2012 r. dyrektor Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” spotkała się z Ombudsmanem Walii. Dyrektor przedstawiła polski model KMP oraz główne problemy zidentyfikowane w miejscach zatrzymań.

Obmudsman Walii wskazał podczas spotkania na różnice w podejściu do oferowanej pomocy państwa osobom starszym, niepełnosprawnym ruchowo czy intelektualnie. Podczas, gdy w Polsce zazwyczaj kieruje się te osoby do domów pomocy społecznej, w Walii przede wszystkim osoby te pozostają w swoich domach oraz otrzymują odpowiednią pomoc przy prowadzeniu domu i załatwianiu swoich spraw. Jedynie w bardzo ciężkich przypadkach kieruje się te osoby do odpowiednich domów. Podobnie zorganizowana jest opieka nad osobami chorymi psychicznie, które pozostają w domu, a opiekę nad pacjentem sprawuje lekarz psychiatra, który odwiedza pacjenta w domu.

4. Opiniowanie aktów prawnych

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji w IV kwartale 2012 r. otrzymali do zaopiniowania dwa projekty aktów prawnych: *projekt rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich oraz projektu ustawy o zmianie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*.

Pierwszy ze wskazanych projektów aktów prawnych faktycznie nie zmienia praw i obowiązków nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich. Jego zadaniem jest - w zamyśle projektodawcy – uproszczenie struktury nadzoru pedagogicznego Ministra Sprawiedliwości nad zakładami poprawczymi i schroniskami dla nieletnich. Osoby, które do tej pory wykonywały czynności nadzorcze w ramach okręgowych zespołów nadzoru pedagogicznego, będą wykonywać je w dalszym ciągu jako wizytatorzy zatrudnieni w Ministerstwie Sprawiedliwości, a ich przejście do struktury resortu nastąpi na zasadzie art. 23¹ Kodeksu pracy.

Mając na uwadze powyższe, na mocy art. 19 pkt c OPCAT, RPO wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji odstąpił od skorzystania z prawa zgłoszenia propozycji oraz uwag względem tego projektu.

W zakresie drugiego ze wskazanych projektów aktów prawnych należy zauważyć, że podjęta przez Komisję Ustawodawczą Senatu Rzeczypospolitej Polskiej inicjatywa ustawodawcza miała na celu dostosowanie systemu prawa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 kwietnia 2012 r. (sygn. akt K 12/11).

W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny stwierdził niezgodność art. 42 ust. 6 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

(Dz. U. z 2012 r., poz. 1356, z późn. zm.) w zakresie, w jakim upoważnia ministra właściwego do spraw zdrowia w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych do określenia, w drodze rozporządzenia, maksymalnej wysokości opłat związanych z pobytem w izbie wytrzeźwień, innej placówce utworzonej lub wskazanej przez jednostkę samorządu terytorialnego lub w jednostce Policji, oraz § 29 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 4 lutego 2004 r. w *sprawie trybu doprowadzania, przyjmowania i zwalniania osób w stanie nietrzeźwości oraz organizacji izb wytrzeźwień i placówek utworzonych lub wskazanych przez jednostkę samorządu terytorialnego* (Dz. U. Nr 20, poz. 192, z późn. zm.) z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej.

W związku z powyższym w projekcie ustawy ograniczono się do zmiany upoważnienia ustawowego zawartego w art. 42 ust. 6 ustawy, poprzez usunięcie z jego treści delegacji do określenia maksymalnej opłaty za pobyt w izbie wytrzeźwień, innej placówce utworzonej lub wskazanej przez jednostkę samorządu terytorialnego lub w jednostce Policji, określenia, w przepisie materialnym ustawy, maksymalnej wysokości ww. opłaty, organu uprawnionego do jej ustalenia oraz kryteriów, jakie powinna ona spełniać, jak również usunięcia niespójności występujących w art. 42 ust. 5 ustawy. Reprezentant KMP zauważył, iż zaproponowany przez Komisję Ustawodawczą zakres nowelizacji ustawy jest zbyt wąski.

Pracownik Mechanizmu zauważył, iż zgodnie z zasadami techniki prawodawczej, zmiana treści przepisu upoważniającego do wydania aktu wykonawczego, w szczególności polegająca na zmianie zakresu spraw przekazanych do uregulowania aktem wykonawczym, skutkuje utratą mocy obowiązującej aktu wykonawczego wydanego na podstawie dotychczasowego upoważnienia (pod pewnymi warunkami może on zostać czasowo zachowany w mocy). Tym samym w przypadku wejścia w życie projektu ustawy o zmianie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (druk senacki nr 188) utraci moc obowiązujące rozporządzenie i zaistnieje konieczność wydania nowego aktu wykonawczego regulującego powyższe kwestie.

Ze względu na ścisłe rozgraniczenie materii ustawowej od materii regulowanej rozporządzeniami, w akcie wykonawczym wydawanym na podstawie upoważnienia ustawowego w nowym brzmieniu nie będzie możliwości uregulowania wielu kwestii stanowiących materię ustawową, które jednak obecnie, wbrew zasadom techniki prawodawczej, normuje rozporządzenie, w szczególności kwestii: badań lekarskich, którym poddawane są osoby doprowadzone do izby, placówki lub jednostki Policji, stosowania

środków przymusu bezpośredniego (por. postanowienie TK z 30 listopada 2010 r., sygn. akt S 5/10) czy instalowania kamer telewizji przemysłowej (monitoringu) w tego typu placówkach (por. wystąpienie RPO z dnia 28.08.2012 r. do Ministra Zdrowia; RPO-638402-VII-7013/12/JJ).

W związku z powyższym przedstawiciel KMP zauważył, że zasadne wydaje się być szczegółowe przeanalizowanie regulacji zawartych w rozporządzeniu oraz uzupełnienie projektu ustawy o zmianie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (druk senacki nr 188) o przepisy stanowiące materię ustawową, które w chwili obecnej znajdują się w rozporządzeniu.

Ponadto zauważono, że Trybunał Konstytucyjny odroczył utratę mocy obowiązującej zakwestionowanych przepisów o 9 miesięcy, tj. do dnia 16 stycznia 2013 r.³, a nie jak wskazano w uzasadnieniu projektu do dnia 16 marca 2013 r.

5. Jednostki penitencjarne

W 2012 r. pracownicy KMP rozpoczęli przeprowadzanie wizytacji tematycznych w jednostkach penitencjarnych. Polegają one na szczegółowej analizie traktowania oraz przestrzegania praw osób przebywających w oddziałach terapeutycznych dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi oraz w oddziałach dla tymczasowo aresztowanych przy zakładach karnych. Analizie poddana jest również sytuacja osób niepełnosprawnych oraz starszych.

W czwartym kwartale 2012 r. wizytacje przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji objęły trzy areszty śledcze⁴ (dalej: AŚ) oraz sześć zakładów karnych⁵ (dalej: ZK). W raporcie niniejszym przedstawione zostaną również wnioski z wizytacji ZK w Raciborzu, ZK w Rzeszowie i ZK w Stargardzie Szczecińskim, które zostały przeprowadzone w trzecim kwartale 2012 r. Do dnia sporządzenia niniejszego raportu pracownicy Mechanizmu otrzymali odpowiedzi na zalecenia wydane w wyniku wizytacji Zakładu Karnego w Raciborzu, Rzeszowie, Grodkowie oraz Czarnem.

³ Sentencja wyroku TK została ogłoszona dnia 16 kwietnia 2012 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 405).

⁴ Areszt Śledczy w Prudniku (24.10.2012 r.), Areszt Śledczy w Chełmnie (22-23.11.2012 r.), Areszt Śledczy w Dzierżonowie (27-28.11.2012 r.).

⁵ Zakład Karny w Oleśnicy (2-3.10.2012 r.), Zakład Karny w Czarnem (17-19.10.2012 r.), Zakład Karny w Grodkowie (25.10.2012 r.), Zakład Karny w Kwidzynie (21-23.11.2012 r.), Zakład Karny we Wronkach (5-7.12.2012 r.), Zakład Karny w Siedlcach (5-7.12.2012 r.).

5.1. Warunki bytowe

W większości wizytowanych jednostek (ZK: Czarne, Racibórz, Grodków, Stargard Szczeciński, Rzeszów – poza oddziałem VI, AŚ Dzierżoniów) cele wymagały remontu, doraźnie przeprowadzane prace konserwacyjne nie spełniały już swojej roli.

W Zakładach Karnych: Oleśnica, Grodków, Stargard Szczeciński nie stworzono celi dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych. W związku z możliwością odbywania kary pozbawienia wolności w wizytowanym zakładzie przez takie osoby, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecili odpowiednie przystosowanie jednej z cel mieszkalnych (w szczególności dla osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim). Warto w tym miejscu dodać, że Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzeczeniu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (Nr skargi 6253/03) uznał, że *osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności, opuścić celi samodzielnie, jest „poniżającym traktowaniem” w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.*

W ZK Rzeszów jedyna cela przystosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych znajdowała się na oddziale XI, przeznaczonym dla skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu. Stan celi był bardzo dobry, ale zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził fakt, że kącik sanitarny w celi nie był zabudowany, co skutkowało uniemożliwieniem zapewnienia poczucia intymności osadzonym podczas załatwiania potrzeb fizjologicznych.

Odbywanie kary na oddziale dla skazanych „niebezpiecznych” wiąże się z szeregiem obostrzeń, o których mówi art. 88b k.k.w. Tak więc, osoby niepełnosprawne niezakwalifikowane jako stwarzający poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu mogą nie wyrażać zgody na zakwaterowanie ich w celi przystosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych zlokalizowanej na tym oddziale. Wobec tego, przedstawiciele KMP zalecili rozważenie możliwości przystosowania jednej z cel mieszkalnych, na innym oddziale mieszkalnym, do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Praktyką kwestionowaną przez pracowników KMP, a stosowaną w jednostkach penitencjarnych, w celu zwiększenia jej pojemności jest przystosowywanie na cele mieszkalne świetlic (ZK Stargard Szczeciński), umieszczanie skazanych niezakwalifikowanych do odbywania kary w systemie terapeutycznym na oddziale

terapeutycznym (ZK Rzeszów), bądź kwaterowanie osadzonych zdrowych w izbach chorych (ZK: Racibórz, Stargard Szczeciński, Rzeszów, AŚ Dzierżoniów).

W prawie wszystkich wizytowanych jednostkach (w ZK Czarne – pawilony A i P) w celach mieszkalnych dostępna jest jedynie zimna woda. We wszystkich celach ZK Czarne oraz ZK Stargard Szczeciński (oprócz celi izolacyjnej i celi zabezpieczającej) kąciki sanitarne są trwale oddzielone i wyposażone w odrębną wentylację, ale stan dużej części tych pomieszczeń wymaga remontu. W pozostałych jednostkach kąciki sanitarne nie były w sposób trwały odgradzone od cel. **W ocenie przedstawicieli Mechanizmu wskazane cele wymagają pełnej zabudowy kącika sanitarnego.** Zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [dalej ETPC] (zob. sprawa Peers przeciwko Grecji, skarga nr 28524/95) oraz mając na uwadze zalecenia CPT zaznaczyć należy, że *korzystanie z otwartego kącika sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, należy uznać za poniżające traktowanie.* Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji podkreślają, że w przypadku braku możliwości zapewnienia w celi mieszkalnej pomieszczeń sanitarnych, które respektują prywatność, m.in. są w pełni zabudowane, pojemność tej celi powinna zostać zmniejszona, tak aby pełniła funkcję celi jednoosobowej. Ponadto, zgodnie z regułą 19.3 Europejskich Reguł Więziennych, *więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność.*

Kwestią dostrzeżoną podczas oglądu ZK Stargard Szczeciński był brak wentylacji w celach. Szyb wentylacyjny umieszczony został jedynie w kącikach sanitarnych, co wiązało się z koniecznością pozostawiania do nich otwartych drzwi, bądź uchylania okien.

Przedstawiciele KMP podczas oglądu wizytowanych jednostek penitencjarnych odnotowali nieprawidłowości w zakresie sprzętu kwaterunkowego. W wielu wizytowanych jednostkach (ZK: Czarne, Grodków, Oleśnica, Stargard Szczeciński, Rzeszów, AŚ Dzierżoniów) sprzęt kwaterunkowy nosił ślady znacznego zużycia. W ZK Racibórz, ZK Grodków, ZK Stargard Szczeciński, ZK Oleśnica, ZK Rzeszów oraz w ZK Czarne – poza pawilonem K oraz AŚ Dzierżoniów – za wyjątkiem oddziału V –przynajmniej część łóżek piętrowych, na których spali osadzeni, nie posiadała drabinek ani barierok zabezpieczających przez upadkiem. W ocenie reprezentantów KMP, ich brak może przyczynić się do upadków (m.in. osób, które nie ujawniły informacji o takich schorzeniach, jak padaczka) i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanych do tego sprzętów lub próbując na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej

sprawności fizycznej, wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że szczególne zagrożenie, ze względu na swoją konstrukcję, stwarzają 3 - kondygnacyjne łóżka, w które były wyposażone cele mieszkalne w ZK Stargard Szczeciński. Były one nie tylko wyeksploatowane, ale też bardzo niestabilne - prowizorycznie zabezpieczone przez osadzonych skrawkami materiału, czy drewnianymi elementami. Podobnie jak CPT (CPT/Inf (2006)/11), pracownicy Mechanizmu zalecają usunięcie trzeciego piętra z łóżek.

Ponadto, szafki, w które wyposażone są cele mieszkalne w ZK Stargard Szczeciński oraz AŚ Dzierżoniów, w niewystarczającym stopniu zaspokajały potrzeby osadzonych. Przedstawiciele Mechanizmu stoją na stanowisku, iż zasadne jest wyposażenie cel w szuflady podłóżkowe, aby zapewnić właściwe warunki do przetrzymywania odzieży, czy przedmiotów osobistych.

W ZK Stargard Szczeciński, ZK Rzeszów oraz ZK Racibórz pracownicy Mechanizmu wydali również zalecenie wymiany poduszek, koców i materacy, które w czasie wizytacji były w bardzo złym stanie i wymagały bezwzględnej wymiany.

We wszystkich wizytowanych zakładach karnych kąpiel odbywają się raz w tygodniu. Ponadto, część osadzonych podniosła problem zbyt krótkiego czasu przeznaczonego na kąpiel (ZK Oleśnica – 3 min., ZK Rzeszów – 7 min.). Warto zatem podkreślić, że zgodnie z regułą 19.4 Europejskich Reguła Więziennych *każdy więzień powinien mieć prawo wykąpać się lub wziąć prysznic jeśli to możliwe codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny.* Warto także przytoczyć orzeczenie ETPC wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że *prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznica zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała* [orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba (Sekcja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08]. Pracownicy **Krajowego Mechanizmu Prewencji także stoją na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek**

penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpielni w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Dlatego w ocenie wizytujących władze jednostek powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych.

Nadto, w trakcie wizytacji odnotowano: brak uchwytów ułatwiających kąpiel osobom niepełnosprawnym (ZK Rzeszów), umiejscowienie włączników wody w łaźni poza zasięgiem ręki dla osób niskiego wzrostu (ZK Stargard Szczeciński), brak wydzielenia w łaźni odrębnych stanowisk, które oddzielałyby osadzonych zapewniając im intymność (ZK: Grodków, Stargard Szczeciński).

Osadzeni w niektórych z wizytowanych jednostek (ZK Czarne, ZK Rzeszów, ZK Grodków, ZK Racibórz) nie zgłaszali zastrzeżeń, co do warunków, w jakich realizowane są spacerów. W ZK Oleśnica oba pola spacerowe (większe i mniejsze) nie zostały zadane, a jedno z nich nie zostało wyposażone w ławkę.

W Areszcie Śledczym w Dzierżoniowie pracownicy KMP zwrócili uwagę na wymóg noszenia odzieży skarbowej przez osoby tymczasowo aresztowane podczas spacerów oraz osadzonych w trakcie konwojowania poza teren aresztu. Praktyka ta stoi w sprzeczności z przepisami art. 111 § 2 i art. 216a § 1 k.k.w., zgodnie z którymi w czasie przeprowadzania czynności procesowych, transportowania oraz w innych uzasadnionych wypadkach skazany i tymczasowo aresztowany korzysta z własnej odzieży, bielizny i obuwia, chyba że są one nieodpowiednie ze względu na porę roku lub zniszczone albo jeżeli przemawiają przeciwko temu względy bezpieczeństwa. W świetle powołanych przepisów wymóg korzystania przez osadzonych z odzieży skarbowej dopuszczalne jest tylko na zasadzie wyjątku od reguły, którą jest korzystanie z odzieży własnej.

Osadzeni zgłaszali przedstawicielom KMP również skargi w zakresie: braku gazet i krzyżówek wśród asortymentu kantyny (ZK Czarne), braku prasy i witaminowych suplementów diety (ZK Stargard Szczeciński), braku wykazu dostępnych produktów wraz z cenami (ZK Czarne, AŚ Dzierżoniów).

Zastrzeżenia pracowników KMP wzbudziła także wysokość oszczędności w wydatkach na żywność w stosunku do przewidzianych ryczałtów (AŚ Dzierżoniów, ZK Stargard Szczeciński).

W AŚ Dzierżoniów kilkoro tymczasowo aresztowanych niepalących skarżyło się na osadzanie ich wraz z palącymi. Weryfikacja dokonana w oparciu o dokumentację rozmieszczenia skazanych, potwierdziła zasadność zarzutów. Wizytujący zwrócili uwagę na fakt, że konieczność przebywania w zadymionym pomieszczeniu, stanowi poważne naruszenie prawa osób niepalących do zachowania zdrowia w czasie pobytu w jednostce.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: bezwzględnie przestrzegać zakazu umieszczania w jednej celi mieszkalnej osób palących i niepalących (AŚ Dzierżoniów), kontynuację planowanych remontów oraz przeprowadzenie remontów wskazanych w Raportach powizytacyjnych (ZK: Czarne, Grodków, Oleśnica, Racibórz, Stargard Szczeciński, AŚ Dzierżoniów), wydzielenie w łaźni odrębnych stanowisk prysznicowych (ZK Grodków), rozważenie dostosowania celi, a w szczególności kącika sanitarnego do potrzeb osoby z niepełnosprawnością lub trudnościami w poruszaniu się oraz zamontowanie w części łaźni uchwytów dla osób niepełnosprawnych (ZK: Stargard Szczeciński, Grodków, Oleśnica, Rzeszów), rozważenie możliwości dostosowania jednej z cel mieszkalnych na oddziale innym niż XI do potrzeb osób z niepełnosprawnością (ZK Rzeszów), dokonanie trwałej zabudowy kącików sanitarnych lub przekształcenie cel mieszkalnych z niezabudowanymi kącikami sanitarnymi w cele jednoosobowe (ZK: Rzeszów, Racibórz, Sztum, Grodków, AŚ Dzierżoniów), wyposażenie łóżek piętrowych w drabinki i barierki zabezpieczające przed upadkiem (ZK: Czarne, Oleśnica, Rzeszów, Racibórz, Stargard Szczeciński), wyeliminowanie z wyposażenia cel 3 – kondygnacyjnych łóżek (ZK Stargard Szczeciński), wykonywanie bieżących modernizacji w sposób staranny i systematyczne likwidowanie usterek oraz uzupełnianie zużytego wyposażenia (ZK: Czarne, Grodków), rozważenie zwiększenia częstotliwości korzystania z prysznicy (ZK: Czarne, Oleśnica, Rzeszów, Grodków, AŚ Dzierżoniów), umieszczenie przy kantynie wykazu dostępnych w jednostce produktów i ich cen (ZK Czarne, AŚ Dzierżoniów), wyposażenie pól spacerowych w częściowe zadaszenia, a mniejszego z nich również w ławkę (ZK Oleśnica), wstawienie w celach mieszkalnych brakujących krutek wentylacyjnych (ZK Rzeszów), umożliwienie osadzonemu korzystanie z własnej odzieży podczas spacerów (AŚ Dzierżoniów), umożliwienie osadzonemu korzystania z własnej odzieży podczas konwojowania, a przebieranie w odzież skarbową tylko w uzasadnionych konkretnymi okolicznościami przypadkach indywidualnych (AŚ Dzierżoniów, ZK Stargard Szczeciński), ograniczenie do wyjątkowych przypadków wydawania decyzji o dopuszczeniu oszczędności stawek dziennych wyżywienia do wysokości 20% (AŚ Dzierżoniów, ZK Stargard Szczeciński), wydawanie osadzonemu poduszek, koców i materaców nie noszących śladów znacznej eksploatacji (ZK: Stargard

Szczeciński, Racibórz), wyposażenie cel w szuflady podłóżkowe lub szafki (ZK Stargard Szczeciński, AŚ Dzierżoniów), stworzenie możliwości osadzonym zakupu w kantine prasy oraz suplementów witaminowych (ZK Stargard Szczeciński). Wobec organów nadzoru (Dyrektorów Okręgowych) którym podlegają Zakłady zalecono udzielenie dyrektorom wizytowanych placówek, niezbędnego wsparcia finansowego przy realizacji zaleceń.

W odpowiedzi na zalecenia pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji dyrektor Zakładu Karnego w Raciborzu zapewnił, że administracja zwróci się do właściwej jednostki z wnioskiem o zabezpieczenie środków finansowych w przyszłości na zabudowę kącików sanitarnych. Ponadto, nadmienił, że bieżące prace remontowe realizowane są w miarę możliwości finansowych jednostki.

Zgodnie z wyjaśnieniami dyrektora ZK Racibórz jednostka dokonała w 2012 roku zakupu łóżek a pozostałe łóżka będą sukcesywnie uzupełniane w barierki. Nadto, na bieżąco realizowana jest wymiana zniszczonych poduszek i koców.

Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w Katowicach wyjaśnił, że zabudowa kącików sanitarnych w celach mieszkalnych do pełnej wysokości stanowi przedsięwzięcie wymagające bardzo dużych nakładów inwestycyjnych. W obecnej chwili przekraczają one budżet Okręgowego Inspektoratu SW w Katowicach. Dyrektor zapowiedział, że podjęcie starania i przebudowa ta zostanie zgłoszona jako wniosek inwestycyjny na lata przyszłe. Dyrektor nadmienił, że w 2013 roku jest w stanie zabezpieczyć kwotę 20 tys. zł i ta kwota zostanie przekazana do Zakładu Karnego w Raciborzu w celu rozpoczęcia zabudowy kącików sanitarnych.

Dyrektor ZK Czarne wskazał, że na terenie jednostki prowadzone są prace remontowe i konserwacyjne pawilonów mieszkalnych będących w jego trwałym zarządzie. Zakres koniecznych remontów określony przez przedstawicieli KMP nie może być realizowany z bieżących środków przekazywanych jednostce na bieżące utrzymanie. Dyrektor poinformował, że Zakład Karny w Czarnem nie dysponuje wystarczającymi środkami finansowymi, dlatego też wystąpiono do Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Koszalinie o dodatkowe środki finansowe z przeznaczeniem na wykonanie robót remontowych.

Odnosząc się do kwestii łóżek koszarowych, dyrektor ZK Czarne stwierdził, że te, w które wyposażone zostały cele mieszkalne są zgodne z wymogami zawartymi

w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 Nr. 186, poz. 1820). Łóżka te nie posiadają w wyposażeniu drabinek i barierki zabezpieczającej przed upadkiem. Dyrektor ZK Czarne zapewnił, że realizując nowe zakupy łóżek, będą one wyposażane w drabinki i barierki ochronne. Ponadto, wskazał że w I kwartale 2013 roku służba kwaterunkowo – mundurowa dokona przeglądu sprzętu kwaterunkowego i zostanie on wymieniony.

Dalej dyrektor ZK Czarne stwierdził, że jednostka zapewnia kąpiel dla osadzonych w łaźni pawilonów mieszkalnych raz w tygodniu. Ponadto, jak wskazał, osadzeni korzystający z zajęć sportowych mają po tych zajęciach możliwość kąpieli. Kąpiel w łaźniach zakładowych mogą wziąć także osadzeni pracujący w warsztatach gospodarczych oraz w zakładach pracy zlokalizowanych przy Zakładzie Karnym. Zdaniem dyrektora ZK Czarne, zwiększenie częstotliwości kąpieli wiąże się z dodatkowymi środkami finansowymi na ten cel, w związku z czym bez polecenia wydanego przez Centralny Zarząd Służby Więziennej w Warszawie, Zakład Karny w Czarnem nie może zwiększać częstotliwości kąpieli, gdyż nie posiada dodatkowych środków finansowych.

Dyrektor ZK Czarne wskazał, że zlecono rozszerzenie asortymentu w kantynie o prasę i krzyżówki oraz umieszczono tam wykaz produktów wraz z ich cenami.

Z kolei dyrektor ZK w Grodkowie na wydane zalecenia poinformował, że zaplanowano przeznaczenie środków na zabudowanie kąpoków sanitarnych oraz odnowienie powłok malarskich w celach mieszkalnych, które tego wymagają, a zniszczony sprzęt kwaterunkowy wymieniany jest sukcesywnie na nowy w ramach posiadanych środków finansowych. Ponadto, dyrektor wskazał, że prace w zakresie zapewnienia korzystającym z łaźni warunków intymności będą realizowane w miarę posiadanych środków.

Dyrektor ZK w Grodkowie zauważył, że jednostka nie jest przeznaczona dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim, których kieruje się do wyznaczonych jednostek penitencjarnych posiadających cele dla osób dla tej kategorii osadzonych. Dalej, dyrektor ZK w Grodkowie wyjaśnił, że w porozumieniu z Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Opolu podejmowane są działania zmierzające do zwiększenia liczby kąpieli dla osób pozbawionych wolności.

Dyrektor Okręgowej Służby Więziennej w Opolu wskazała z kolei, iż z budżetu Inspektoratu wydzielone zostaną dodatkowe fundusze na zabudowę kąpoków sanitarnych oraz remont cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych.

Dyrektor ZK w Rzeszowie poinformował, że dostrzega potrzebę stałego prowadzenia remontów cel. Skala i zakres prac remontowych w celach mieszkalnych jest uzależniony od poziomu zaludnienia jednostki, gdyż wiąże się z koniecznością wyłączenia pomieszczenia z bieżącego użytkowania przez okres ok. 10 dni oraz ilości środków finansowych przeznaczonych na ten cel.

Ponadto dyrektor ZK w Rzeszowie zapewnił, że w jednostce stale wyposaża się łóżka osadzonych w drabinki i barierki zabezpieczające. Podkreślił on, że od wielu lat bardzo starannie wyznacza się dolne łóżka tym skazanym, którzy cierpią na różnego rodzaju zaburzenia neurologiczne. Zgodnie z jego wyjaśnieniami wymiana kratki wentylacyjnych w jednostce odbywa się na bieżąco. Każdorazowe kontrole cel dokonywane przez funkcjonariuszy Służby Więziennej obejmują sprawdzenie stanu kratki wentylacyjnych.

Dyrektor ZK w Rzeszowie poinformował, że w łaźnię dostosowano to potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo, natomiast w 2013 r. planuje się przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych jednej celi na oddziale terapeutycznym oraz dwóch w oddziałach ogólnych.

Dyrektor ZK w Rzeszowie wymienił ograniczenia infrastrukturalne jako główną przyczynę, która uniemożliwia zapewnienie osadzonym korzystania z kąpieli częściej niż jeden raz w tygodniu.

5.2. Prawo do ochrony zdrowia

Najczęściej osadzeni w rozmowach z przedstawicielami KMP wskazywali na: opryskliwe zwracanie się przez personel medyczny do osadzonych (ZK: Rzeszów, Stargard Szczeciński), bagatelizowanie zgłaszanych dolegliwości (ZK: Oleśnica, Rzeszów), brak badania ciśnienia krwi tętniczej osób w starszym wieku (ZK Stargard Szczeciński), długie czas oczekiwania na wydanie lekarstw po wyczerpaniu się ich zapasów (ZK Stargard Szczeciński), zbywające traktowanie przez lekarzy oraz długie oczekiwanie na wizytę u specjalisty (ZK: Racibórz, Rzeszów). Ten ostatni zarzut dotyczący ZK Racibórz został potwierdzony przez pracowników KMP po przeprowadzeniu analizy dokumentacji

medycznej wybranych osadzonych.

W AŚ w Dzierżoniowie od kilku lat nie wyodrębnia się izb chorych. Pomieszczenia, które niegdyś pełniły funkcje izb chorych, są obecnie zaadaptowane na cele mieszkalne. W ocenie wizytujących zasiedlanie izb chorych odbiera osadzonym gwarancję właściwej opieki zdrowotnej, wynikającego z art. 102 pkt 1 k.k.w. Osadzony, który znajduje się w stanie kwalifikującym go do umieszczenia w izbie chorych, powinien być zakwaterowany w miejscu umożliwiającym szybki kontakt z lekarzem i w sposób oddzielający go od osób zdrowych.

W ZK w Grodkowie przedstawiciele KMP zostali poinformowani przez dyrektora Zakładu, że w więziennej służbie zdrowia występują braki kadrowe głównie w zakresie średniego personelu medycznego oraz lekarza okulisty i psychiatry. W zakresie braków kadrowych swoje uwagi zgłosił także Kierownik Ambulatorium w AŚ Dzierżoniów, który stwierdził, że w związku z narastającą ilością obowiązków biurowych związanych z leczeniem pomocne byłoby zatrudnienie sekretarki medycznej. Nadto, w ocenie pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji, duża liczba osadzonych w ZK Racibórz w stosunku do 1 psychiatry znacznie utrudnia prawidłowe sprawowanie opieki psychiatrycznej w jednostce.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że w opinii personelu medycznego ZK Czarne wskazane byłoby wyposażyć placówkę w zestawy reanimacyjne AED. W związku z powyższym przedstawiciele Mechanizmu zalecili rozważenie zakupu wskazanych zestawów.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji ustalili, iż badanie osadzonych w ZK Grodków oraz ZK Rzeszów odbywa się w obecności funkcjonariusza Służby Więziennej, który razem z lekarzem i pacjentem przebywa w gabinecie. Co więcej, jak wynika z ustaleń poczynionych przez przedstawicieli KMP w ZK Rzeszów, funkcjonariusze SW niewykonujący zawodu medycznego komentują zgłaszane lekarzom dolegliwości.

Wizytujący stoją na stanowisku, iż obecność funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego w trakcie udzielania świadczeń zdrowotnych osadzonemu powinna mieć charakter wyjątkowy i znajdować zastosowanie wyłącznie wtedy, gdy wymaga tego bezpieczeństwo osoby wykonującej świadczenie zdrowotne, na wyraźne polecenie personelu medycznego. Należy wskazać, że Europejski Komitet Zapobiegania Torturom również

wyraził swoje wątpliwości w tej kwestii. Uznał on, że *niektóre sytuacje podczas badania lekarskiego wymagają zapewnienia bezpieczeństwa personelowi medycznemu. Jednakże nie ma usprawiedliwienia dla obecności funkcjonariuszy więziennych podczas badania. Ich obecność jest szkodliwa dla stworzenia właściwej relacji lekarz – pacjent i zazwyczaj niepotrzebna dla zapewnienia bezpieczeństwa. Powinny być zatem wymyślone alternatywne rozwiązania, które pogodziłyby konieczność zapewnienia bezpieczeństwa oraz poufności badań medycznych. Jedną z możliwości jest zainstalowanie systemu przyzywowego, z którego lekarz mógłby skorzystać przywołując służbę więzienną, za każdym razem, gdy znajdzie się w sytuacji zagrożenia. Należy podjąć kroki dla dostosowania praktyki odnośnie badań lekarskich więźniów do powyższych rozważań. W razie potrzeby należy stosownie zmienić prawo [(Zalecenie zawarte w raporcie CPT/(2011) 20 paragraf 123)].*

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecili zatem, aby przeprowadzanie badań lekarskich osób przebywających w więzieniu odbywało się poza zasięgiem słuchu i wzroku funkcjonariuszy służby więziennej, z wyjątkiem sytuacji, gdy lekarz sobie tego życzy.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: zaprzestanie praktyki wykorzystywania cel izb chorych na potrzeby związane z zakwaterowaniem osób pozbawionych wolności, niewymagających leczenia (ZK: Stargard Szczeciński, Rzeszów, AŚ Dzierżoniów), przeprowadzanie profilaktycznych pomiarów ciśnienia tętniczego osadzonych w podeszłym wieku (ZK Stargard Szczeciński), przeprowadzanie badań lekarskich pod nieobecność funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego (ZK: Rzeszów, Grodków), zakupienie sprzętu reanimacyjnego AED (ZK Czarne), zwiększenie etatu lub zatrudnienie drugiego psychiatry w celu skrócenia czasu oczekiwania przez osadzonych na badanie (ZK Racibórz).

Dyrektor ZK Racibórz poinformował, że w chwili obecnej brak jest możliwości zatrudnienia dodatkowego lekarza psychiatry, ani nie ma też możliwości zwiększenia etatu dotychczas zatrudnionemu. Natomiast dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w Katowicach oświadczył, iż nie dysponuje wolnymi etatami oraz środkami finansowymi, które mogłyby zostać przeznaczone na zwiększenie obsady etatowej psychiatrów w Zakładzie Karnym w Raciborzu. Zapowiedział jednocześnie, że służba kadrowa inspektoratu poczyni starania w celu uzyskania odpowiednich środków na ten cel od Centralnego Zarządu Służby Więziennej w Warszawie. Jeżeli uda się pozyskać środki finansowe, zostaną one

niezwłocznie przekazane do dyspozycji dyrektora Zakładu Karnego w Raciborzu.

Z kolei dyrektor ZK Czarne poinformował, że zostało złożone zamówienie na rok 2013 do CZSW w Warszawie na zakup defibrylatora – zestawu reanimacyjnego AED.

Dyrektor ZK w Grodkowie zapewnił, że udzielanie świadczeń medycznych skazanym odbywać się będzie poza zasięgiem słuchu i wzroku funkcjonariuszy doprowadzających, chyba że osoba wykonująca świadczenie medyczne zażąda obecności funkcjonariusza w trakcie realizacji wspomnianych świadczeń.

Dyrektor ZK w Rzeszowie poinformował, że w związku z koniecznością zapewnienia osadzonym określonej kodeksowo normy 3m² powierzchni mieszkalnej oraz ogólnego wysokiego poziomu zaludnienia jednostki sięgającego 100%, istnieje okresowo konieczność przebywania osadzonych w izbie chorych bez konkretnych wskazań medycznych. Dyrektor jednostki wyjaśnił, że zgodnie z treścią przepisu art. 115 § 7 k.k.w. funkcjonariusze są obecni podczas badania lekarskiego, natomiast na wniosek pracownika podmiotu leczniczego świadczenia medyczne może być udzielane skazanemu bez obecności funkcjonariusza niewykonywającego zawodu medycznego.

5.3. Traktowanie osadzonych

W wielu jednostkach funkcjonariusze Służby Więziennej zwracają się do osadzonych „po nazwisku”/”per ty” (ZK: Czarne, Grodków, Stargard Szczeciński, Rzeszów).

Na oddziale IV ZK Rzeszów dominującą formą zwracania się do tymczasowo aresztowanych przez oddziałowych jest używanie nazwiska lub przezwiska, które nadają sami funkcjonariusze. Jednego z tymczasowo aresztowanych oddziałowy przywoływał gwizdząc i klepiąc się po nodze w sposób sugerujący, że przywołuje psa. Rozmówcy zwracali uwagę wizytujących na szereg innych nieprawidłowości w traktowaniu przez oddziałowych m.in: zwracanie się w sposób wulgarny, zachowania prowokacyjne, straszenie umieszczeniem w celi zabezpieczającej w sytuacji, gdy w opinii tymczasowo aresztowanych ich zachowanie nie stwarzało podstaw do zastosowania środka przymusu bezpośredniego, stosowanie przemocy. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji pragną w tym miejscu podkreślić, że opisywane przez więźniów zachowanie funkcjonariuszy nie powinno mieć miejsca, ze

względu na obowiązujący nakaz respektowania godności osób pozbawionych wolności. Podstawową zasadą traktowania skazanego jest bowiem zasada humanitaryzmu, zawarta w art. 4 § 1 k.k.w., zgodnie z którą kary, środki karne, zabezpieczające i zapobiegawcze wykonuje się w sposób humanitarny, w szczególności z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego. Godność człowieka jest bowiem nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona należy do obowiązków władz publicznych.

Podczas wizytacji pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji w ZK Grodków zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził fakt, że zdaniem osadzonych istnieje konflikt między starszymi wiekiem a młodszymi osadzonymi, który przejawia się m.in. wyzywaniem tych starszych, utrudnianiem im dostępu do telefonu. Starsi informowali, że dzieje się to za cichym przyzwoleniem funkcjonariuszy SW, którym zgłaszają przypadki niewłaściwego traktowania przez współosadzonych, jednakże Służba Więzienna nie podejmuje działań polegających na rozładowywaniu konfliktów. Wizytujący w tym miejscu przypominają, że zgodnie z przepisem art. 108 k.k.w. na administracji zakładu karnego ciąży obowiązek zapewnienia osadzonym bezpieczeństwa osobistego w czasie odbywania kary.

Z informacji uzyskanych od funkcjonariuszy SW, pracujących w ZK Grodków, atmosfera panująca między nimi jest napięta, co przekłada się również na relacje z osadzonymi.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziło postępowanie administracji Zakładu Karnego w Raciborzu w stosunku do jednego z osadzonych, przebywającego w oddziale terapeutycznym. Osadzony nie porusza się samodzielnie, wymaga opieki i pomocy przy załatwianiu potrzeb fizjologicznych, nie nawiązuje kontaktu z funkcjonariuszami, nie odpowiada na pytania oraz nie reaguje w żaden sposób na ich wypowiedzi. Opiekę nad nim sprawuje współwięzień, który wyraził na to zgodę, osoba również mająca problemy ze zdrowiem (zagrożenie utraty wzroku). Z analizy dokumentacji wynika, że ten osadzony już w czasie pobytu na wolności miał okresy tego typu funkcjonowania. Wielokrotna konsultacja psychiatryczna i neurologiczna doprowadziła do zdiagnozowania schorzenia i zaburzenia, które mogą być podłożem takiego zachowania. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zanegowali przekazanie ciężaru opieki nad osadzonym współwięźniowi, podobnie jak, wynikający z rozmów z personelem Zakładu, fakt odgórnego przyjęcia, iż zachowanie osadzonego nosi cechy symulacji. Zdaniem pracowników KMP, nie wykorzystano wszystkich możliwości ustalenia przyczyny takiego zachowania osadzonego i wykluczenia ewentualnego

wystąpienia poważnych zmian neurologicznych, wyłączających możliwość podjęcia kontaktu z otoczeniem.

Osadzeni z pawilonu A w ZK Stargard Szczeciński zgłaszali przedstawicielom KMP niewłaściwe traktowanie ich przez jednego z oddziałowych, pojawiło się także doniesienie o pobiciu. W związku z dużą liczbą informacji przekazanych przez osadzonych, wizytujący nakreślili problem zastępcy dyrektora zakładu. Uzyskali zapewnienie o skierowaniu wspomnianego oddziałowego na badanie psychologiczne.

Podczas wizytacji ZK Czarne więźniowie z pawilonu C zgłaszali, że podczas przeszukań cel niszczona jest ich własność. Trzeba zauważyć, iż sytuacja taka nie może mieć miejsca. W związku z tym pracownicy Mechanizmu zalecili dyrektorowi zakładu wyjaśnienie powyższej kwestii.

Ponadto w trakcie wizytacji ZK Czarne przedstawiciele KMP odebrali niepokojące sygnały związane z osadzonymi należącymi do podkultury więziennej, tzw. „grypsujących”. W jednej rozmowie osadzony poskarżył się, że został usunięty z zatrudnienia z uwagi na grypsujących pracujących w tym samym miejscu. Dyrektor zakładu wyjaśnił, że sam fakt pozostawania poza grupą grypsujących nigdy nie stanowi podstawy usunięcia z zatrudnienia bądź szkoły. Wszelkie przesunięcia związane są z potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa osadzonym w przypadku wystąpienia konfliktu.

Mając na uwadze, iż osadzeni w wizytowanych jednostkach składali administracji skargi na traktowanie ich przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, warto przypomnieć, iż pracownicy Mechanizmu zalecają przeprowadzenie zajęć z funkcjonariuszami i pracownikami mającymi codzienny, bezpośredni kontakt z osadzonymi, w celu wyposażenia ich w umiejętności radzenia sobie m.in. ze stresem i przyjmowaniem krytyki bez szkody dla trudnych w kontakcie osób. Przedstawiciele KMP stoją na stanowisku, że **właściwe przeszkolenie funkcjonariuszy bezpośrednio pracujących z osobami pozbawionymi wolności zmniejsza prawdopodobieństwo wystąpienia złego traktowania.**

Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego) wskazują, że *nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej*. CPT kładzie szczególny nacisk na konieczność rozwijania umiejętności w

zakresie komunikacji interpersonalnej.

Przeprowadzona po wizytacji ZK Racibórz analiza „Wykazu samouszkodzeń – prób samobójczych – 1 stycznia 2011 – 9 sierpnia 2012 r.” wykazała, że spośród 44 aktów samoagresji, 25 zostało dokonanych przez skazanych odbywających karę w systemie terapeutycznym, a 3, w tym dwie próby samobójcze zakończone śmiercią, przez osobę o statusie tymczasowo aresztowanego. W opinii pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji, liczba osób decydujących się na ten sposób zachowania może świadczyć o **potrzebie profilaktyki oraz zintensyfikowania pracy terapeutycznej**.

Część osadzonych w ZK Stargard Szczeciński (zarówno z oddziałów zamkniętych, jak i półotwartych), wskazała wizytującym konieczność poddawania się kontroli osobistej przy każdym powrocie do celi. Analiza książki przebiegu służby potwierdziła, że kontroli osobistej poddawani są m. in. wszyscy osadzeni powracający z sali widzeń. Kontrola osobista, zdaniem przedstawicieli KMP, stanowi bardzo daleko idącą ingerencję w sferę prywatności osoby pozbawionej wolności, ponieważ zgodnie z brzmieniem przepisu art. 116 § 3 k.k.w., polega na oględzinach ciała oraz sprawdzeniu odzieży, bielizny i obuwia, co często uznawane jest przez osadzonych za poniżające. Podanie uzasadnienia kontroli osobistej wynika z art. 116 § 2 k.k.w., który stanowi, iż w wypadkach uzasadnionych względami porządku lub bezpieczeństwa skazany podlega kontroli osobistej. Ze wskazaną definicją kłóci się praktyka każdorazowego poddawania osadzonych kontroli osobistej, bowiem nie spełnia warunku uzasadnionego przypadku. Pracownicy KMP zalecili poddanie analizie zasadności przypadków poddawania osadzonych kontroli osobistej.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: wyeliminowanie nieprawidłowości w traktowaniu osadzonych przez poszczególne osoby z personelu jednostki, w tym personelu medycznego (zwracanie się do osadzonych z poszanowaniem godności) (ZK: Stargard Szczeciński, Rzeszów), zapewnienie, aby funkcjonariusze Służby Więziennej przestrzegali stosowania grzecznościowej formy „pan” (ZK: Czarne, Grodków), rozwiązanie konfliktu między starszymi a młodszymi osadzonymi (ZK Grodków), przeprowadzenie wnikliwego postępowania dotyczącego niszczenia rzeczy prywatnych osadzonych podczas kontroli cel (ZK Czarne), dokonanie dogłębnej analizy przypadku jednego z osadzonych w celu zapewnienia prawidłowej opieki lekarskiej, bez konieczności sprawowania opieki nad nim przez współosadzonego (ZK Racibórz).

Dyrektor ZK Racibórz wskazał, że osadzony, który miał otrzymać pomoc medyczną, został objęty kompleksową opieką wyznaczonego lekarza Ambulatorium Zakładu Karnego. Ponadto, dyrektor ZK Racibórz podał, iż pobyt w celi współosadzonego z w/w osadzonym jest konieczny, gdyż w ten sposób możliwe jest zaoferowanie pomocy osadzonemu w realizacji bieżących potrzeb.

Dyrektor ZK w Czarnem zapewnił iż obowiązek funkcjonariuszy stosowania w kontaktach interpersonalnych z osadzonymi formy grzecznościowej „pan” został omówiony na odprawach poprzedzających rozpoczęcie codziennej służby. Ponadto dyrektor ZK Czarne wskazał, iż żaden z osadzonych nie zgłaszał do tej pory, ażeby podczas kontroli cel było niszczone ich mienie.

Dyrektor ZK w Grodkowie poinformował, że przeprowadzono w jednostce szkolenie personelu w zakresie praworządnego wykonywania kary pozbawienia wolności wobec osadzonych w świetle obowiązujących przepisów krajowych i międzynarodowych. Z wyjaśnień złożonych przez dyrektora jednostki wynika ponadto, że podłożem nieporozumień pomiędzy skazanymi, w szczególności był dostęp do samoinkasujących aparatów telefonicznych. Zobowiązano wobec tego cały personel oddziału penitencjarnego do szczególnego nadzoru nad sposobem korzystania przez osadzonych z aparatów telefonicznych oraz podjęto działania zmierzające do zwiększenia ich liczby w oddziale penitencjarnym.

Dyrektor ZK w Rzeszowie zapewnił, że kierownictwo jednostki sprawuje bieżący nadzór nad pracą podległych funkcjonariuszy w zakresie praworządnego wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztu. Każdorazowo poleca się podległej kadrze realizować obowiązki służbowe zgodnie z zasadami określonymi przepisami prawa oraz etyki zawodowej, a także zasadami humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej. Podjęto szereg działań (np. szkolenia, wprowadzenie systemu monitoringu skarg skazanych) w celu wyeliminowania ewentualnych przypadków niewłaściwego traktowania osadzonych.

5.4. Środki przymusu bezpośredniego

Analiza monitoringu z zastosowania środka przymusu bezpośredniego w ZK Stargard Szczeciński, ZK Rzeszów, ZK Racibórz wzbudziły zastrzeżenia pracowników KMP.

W ZK Stargard Szczeciński podczas umieszczenia osadzonego w celi zabezpieczającej, nie zrealizowano wymogu wynikającego z przepisu § 9 ust. 3

rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 lipca 2010 roku w sprawie stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz użycia broni palnej lub psa służbowego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej (Dz. U. z 2010 r. Nr 147, poz. 983) [dalej: rozporządzenie w sprawie środków przymusu bezpośredniego], który określa, iż *na czas pobytu w celi zabezpieczającej wydaje się osobie pozbawionej wolności odzież, bieliznę i pantofle*. Nagrania z monitoringu wykazały, iż osadzony był w klapkach i nie posiadał skarpet, co skutkowało uciążliwością pobytu we wskazanej celi ze względu na odczucie zimna. W związku z powyższym, przedstawiciele Mechanizmu zalecili respektowanie wspomnianego wyżej przepisu.

Wątpliwość pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji w trakcie wizytacji przeprowadzanej w ZK Stargard Szczeciński wzbudził także długi pobyt jednego z osadzonych w celi zabezpieczającej (łącznie 69 godzin). Należy zaznaczyć, że zachowanie osadzonego nie było agresywne, ani nie wzbudzało podejrzenia o naruszenie bezpieczeństwa zakładu.

Jak wskazuje art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523 ze zm.), *środki przymusu bezpośredniego [...] mogą być stosowane, jeżeli jest to konieczne oraz wyłącznie w celu przeciwdziałania: usiłowaniu zamachu na życie lub zdrowie własne lub innej osoby, nawoływaniu do buntu, groźnemu nieposłuszeństwu lub zakłóceniu porządku mogących mieć wpływ na bezpieczeństwo, niszczeniu mienia lub ucieczce osoby pozbawionej wolności, a także w celu odparcia bezpośredniego zamachu na konwój ochraniający osobę pozbawioną wolności lub materiały niejawne w rozumieniu przepisów o ochronie informacji niejawnych*.

Przedstawiciele KMP stwierdzili nieadekwatność długości pobytu w celi zabezpieczającej do zachowania osadzonych w ZK Racibórz. Skazani przebywali w celi przez 24 godziny, chociaż ich zachowanie nie uzasadniało potrzeby tak długiego stosowania wymienionego środka. W Europejskich Regułach Więziennych (Rekomendacja rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy) podkreślono, iż *przymus zastosowany powinien ograniczać się do minimum i być nakładany na jak najkrótszy czas* (Reguła 64.2).

Jak wynika z zapisu z monitoringu udostępnionego w ZK Stargard Szczeciński oraz ZK Rzeszów, powodem do dalszego pobytu w celi zabezpieczającej była w pierwszym przypadku odmowa wejścia osadzonego do wyznaczonej celi, natomiast w drugim okazywanie oznak cierpienia osadzonego. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji uważają takie powody za nieadekwatne do dalszego stosowania środka przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej. Przedstawiciele Krajowego

Mechanizmu Prewencji podkreślają także, iż w przypadku odmowy wejścia do wyznaczonej celi, konieczne jest przeprowadzenie przez wychowawcę rozmowy w celu poznania przyczyny oraz oddziaływań ze strony psychologa w razie zgłaszanych przez osadzonego trudności. Z analizy monitoringu nie wynika natomiast, aby osadzony był objęty ich działaniami.

Przedstawiciele KMP podczas wizytacji ZK Stargard Szczeciński stwierdzili, iż sposób stosowania środka przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej nie w pełni respektuje przepisy § 8 ust. 3 rozporządzenia w sprawie środków przymusu bezpośredniego, który mówi m.in. o tym, iż *w celu zapewnienia bezpieczeństwa osobę pozbawioną wolności umieszcza się w pomieszczeniu dźwiękochłonnym objętym monitorowaniem przez wewnętrzny system urządzeń rejestrujących (...)*. Podczas wizytacji ustalono, że celi zabezpieczająca wyposażona jest w monitoring wizyjny, jednakże nie jest on w pełni sprawny. Stosowanie środka przymusu bezpośredniego nagrywane było kamerą ręczną do momentu osadzenia w celi zabezpieczającej. Nie zachował się natomiast pełny zapis z pobytu osadzonego w tej celi (oprócz zapisów z kamery przenośnej, używanej podczas czynności realizowanych w przedsionku celi). Wizytujący uznali, że system telewizji wewnętrznej znajdujący się w tej celi zabezpieczającej nie spełniał swojej prewencyjnej funkcji, ponieważ był przestarzały i wyeksploatowany. Z tego względu, przedstawiciele KMP zalecili wyposażenie cel zabezpieczających w sprawny sprzęt telewizji przemysłowej.

Po zakończeniu wizytacji w ZK Racibórz niektórzy spośród osadzonych, z którymi przeprowadzono rozmowy w trakcie oglądu jednostki zgłaszali, iż zdarzały się w jednostce przypadki pobic osadzonych, co do których zastosowano środki przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej. Według słów rozmówców, pobicia następowały przed umieszczeniem osadzonych w celi. Udostępniony przez administrację zakładu zapis obrazu nie pozwolił na weryfikację uzyskanych od osadzonych informacji. Pracownicy Mechanizmu zalecili podjęcie działań mających na celu sprawdzenie, czy na terenie Zakładu nie dochodzi do przypadków niehumanitarnego traktowania w postaci pobic osadzonych w trakcie czynności związanych z umieszczaniem osadzonych w celi zabezpieczającej.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: stosowanie środków przymusu bezpośredniego adekwatnie do zaistniałej potrzeby oraz na czas konieczny do ich zastosowania (ZK: Racibórz, Stargard Szczeciński), podjęcie działań mających na celu sprawdzenie, czy na terenie zakładu nie dochodzi do pobic osadzonych w trakcie czynności związanych z umieszczaniem osadzonych w celi zabezpieczającej (ZK Racibórz), wyposażenie cel zabezpieczających w sprawny sprzęt telewizji przemysłowej (ZK Stargard

Szczeciński), wydawanie osadzonym umieszczonym w celi zabezpieczającej bielizny i obuwia (ZK Stargard Szczeciński).

Dyrektor ZK Racibórz w odpowiedzi na zalecenia przedstawicieli KMP stwierdził, że środki przymusu bezpośredniego są stosowane adekwatnie do potrzeb. Ponadto w opinii dyrektora ZK Racibórz nie stwierdzono przypadków nieludzkiego traktowania osadzonych (pobicia) podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej. Dyrektor wyjaśnił, że ich stosowanie jest właściwie dokumentowane.

5.5. Odpowiedzialność dyscyplinarna

Niektórzy skazani podczas rozmów z przedstawicielami KMP informowali o nieadekwatności wpisywanych i zapowiadanych wniosków dyscyplinarnych (ZK Stargard Szczeciński, ZK Racibórz).

Bardzo pozytywnie ocenić należy działania podejmowane w ZK w Oleśnicy, ZK w Rzeszowie oraz AŚ w Dzierżoniowie, gdzie funkcjonuje praktyka nagradzania i karania osadzonych. Należy zauważyć, iż perspektywa otrzymania nagrody stanowić może dla skazanych dodatkową zachętę do pracy nad zmianą swojej postawy na społecznie aprobowaną.

5.6. Personel

W niektórych wizytowanych jednostkach dostrzeżono potrzebę wzmocnienia kadrowego, tak co do liczby psychologów (AŚ Dzierżoniów, ZK: Grodków, Stargard Szczeciński), jak i co do liczby wychowawców (ZK Grodków). W ZK Grodków pod opieką wychowawcy znajduje się średnio 47 osadzonych. Należy wobec tego zaznaczyć, że zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych na jednego wychowawcę powinna przypadać grupa 40 skazanych lub 60 tymczasowo aresztowanych.

W niektórych wizytowanych jednostkach (ZK: Grodków, Stargard Szczeciński, Oleśnica) przedstawiciele KMP dostrzegli potrzebę poszerzenia zakresu oferowanych pracownikom szkoleń. W opinii wizytujących pracowników służby więziennej należy objąć szkoleniem dotyczącym udzielania pomocy postpenitencjarnej, sposobów radzenia sobie w sytuacjach trudnych w kontakcie z osadzonymi, zasad naboru do nauczania, zapobieganiu zdarzeniom nadzwyczajnym, prowadzenia oddziaływań wobec osadzonych wymagających

intensywnego i pogłębionego oddziaływania, stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz sporządzania opinii i wniosków o warunkowe przedterminowe zwolnienie.

Należy w tym miejscu przytoczyć rekomendację zawartą w § 60 Drugiego Raportu Generalnego CPT [CPT/Inf (92)3]: „(...) zdolność do komunikacji interpersonalnej powinna stanowić najważniejszy czynnik w procesie rekrutacji personelu służb egzekwujących przestrzeganie prawa oraz podczas szkolenia powinien zostać położony znaczny nacisk na rozwijanie umiejętności komunikacji interpersonalnej opartych na szacunku dla godności ludzkiej. Posiadanie takich umiejętności często umożliwia funkcjonariuszowi policji lub służb więziennych rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby stać się przyczynkiem do wybuchu przemocy, zaś bardziej ogólnie prowadzi do obniżenia napięcia oraz podniesienia jakości życia w policji oraz zakładach więziennictwa, co przynosi korzyść wszystkim osobom zainteresowanym”. CPT kładzie szczególny nacisk na konieczność rozwijania umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej.

W trakcie wizytacji ZK Oleśnica przedstawiciele KMP zauważyli, że ze względu na specyfikę zaburzeń skazanych odbywających karę w oddziale terapeutycznym i wynikające z tych zaburzeń potrzeby i problemy skazanych, należałoby objąć funkcjonariuszy działu ochrony bezpośrednio pracujących z osadzonymi w oddziale terapeutycznym dodatkowym szkoleniem w zakresie charakterystyki zaburzeń niepsychotycznych i sposobów postępowania z osobami je przejawiającymi.

Pracownicy KMP podczas wizytacji w ZK Grodków zastali bardzo niepokojącą sytuację związaną z nadmiernym obciążeniem wychowawców obowiązkami. Utrudnia to w znacznej mierze prowadzenie oddziaływań wychowawczych, co negatywnie wpływa na nastroje wśród osadzonych.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji uważają, że nakładanie na pracowników dodatkowych obowiązków musi odbywać się w sposób na tyle zrównoważony, aby nie kolidowały one z wypełnianiem podstawowych zadań i nie wpływały negatywnie na kontakty z osadzonymi.

Reprezentanci KMP dostrzegli również potrzebę (tam, gdzie nie jest to zapewnione – AŚ Dzierżoniów, ZK: Rzeszów, Oleśnica, Racibórz) zorganizowania i przeprowadzenia psychologom i terapeutom superwizji indywidualnej. Szerzej na ten temat pkt. 5.11 niniejszego Raportu.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: nakładanie na pracowników dodatkowych obowiązków w sposób zrównoważony, aby nie kolidowały one z wypełnianiem podstawowych zadań i nie wpływały negatywnie na kontakty z osadzonymi (ZK Grodków), przeprowadzenie szkoleń funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej mających codzienny, bezpośredni kontakt z osadzonymi, w zakresie wskazanym w niniejszym raporcie (ZK: Grodków, Stargard Szczeciński, Oleśnica, Czarne), zapewnienie odpowiedniej liczby wychowawców do pracy z osadzonymi (ZK Grodków), zwiększyć obsadę etatową psychologów (ZK: Grodków, Stargard Szczeciński, AŚ Dzierżoniów), zwiększyć liczbę etatów średniego personelu (ZK Grodków). Wobec organów nadzoru (Dyrektorów Okręgowych) którym podlegają Zakłady zalecono udzielenie dyrektorom wizytowanych placówek, niezbędnego wsparcia finansowego przy realizacji zaleceń.

Jak wynika z wyjaśnień złożonych przez dyrektora ZK Czarne w 2013 roku zaplanowano szkolenie skierowane do całej załogi jednostki, którego tematem będzie szeroko rozumiana ochrona praw człowieka, z uwzględnieniem praw osób pozbawionych wolności.

Dyrektor ZK w Grodkowie poinformował, że dokonano przeglądu i analizy zakresów obowiązków wszystkich funkcjonariuszy pełniących służbę w jednostce pod kątem ewentualnych nieprawidłowości w obciążaniu dodatkowymi zadaniami poszczególnych funkcjonariuszy. Ponadto, zobowiązano kierowników poszczególnych pionów służby do prowadzenia polityki równomiernego i sprawiedliwego podziału dodatkowych zadań służbowych wobec podległego personelu oddziału penitencjarnego. Jednocześnie dyrektor tej jednostki zapewnił, że administracja podjęła starania zmierzające do zwiększenia liczby etatów średniego personelu medycznego.

Zgodnie z informacją przekazaną przez Dyrektora Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Opolu oraz dyrektora ZK w Grodkowie, podjęto starania zmierzające do zwiększenia etatu psychologa w ZK w Grodkowie.

Ponadto, polecono uzupełnić plan szkoleń dla funkcjonariuszy i pracowników jednostki o szkolenia związane z m.in. takimi tematami: sposoby radzenia sobie w sytuacjach trudnych w kontaktach z osadzonymi, zapobiegania zdarzeniom nadzwyczajnym, stosowania środków przymusu bezpośredniego, prowadzenia oddziaływań wobec osadzonych wymagających intensywnego i pogłębionego oddziaływania oraz międzynarodowych standardów wykonywania kar, w tym Europejskich Reguł Więziennych.

5.7. Zatrudnienie i nauczanie

We wszystkich wizytowanych jednostkach osadzeni zatrudniani są głównie przy pracach na rzecz jednostki lub w przywiędziennych zakładach pracy bądź u kontrahenta zewnętrznego (ZK: Racibórz, Grodków, Racibórz, Czarne, Stargard Szczeciński, Oleśnica, AŚ Dzierżoniów). Z uwagi na ustawowy wymóg zapewnienia skazanym wynagrodzenia co najmniej na poziomie płacy minimalnej, z zatrudniania skazanych zrezygnowały współpracujące dotąd z jednostką podmioty zewnętrzne (AŚ Dzierżoniów).

W 2012 roku w Zakładzie Karnym w Grodkowie nie zorganizowano kursów przyuczających do zawodu. Zdaniem przedstawicieli KMP uzyskanie kwalifikacji zawodowych przez osadzonych daje szansę na ich pomyślny powrót do społeczeństwa po odbyciu kary, w związku z czym pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają organizowanie kursów przyuczających do zawodu.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: organizowanie dla osadzonych kursów przyuczających do zawodu (ZK Grodków). Wobec Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Opolu, któremu podlega Zakład Karny w Grodkowie, zalecono udzielenie dyrektorowi wizytowanej placówki, niezbędnego wsparcia finansowego przy realizacji zaleceń.

Dyrektor Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Opolu wyjaśniła, że wydano polecenie realizacji kursów finansowanych z Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej w ZK w Grodkowie.

5.8. Prawo do informacji

We wszystkich wizytowanych jednostkach penitencjarnych zarządzenia regulujące porządek wewnętrzny jednostek sformułowane były w sposób jasny i zrozumiały, a układ aktu prawnego przejrzysty.

Podczas wizytacji prowadzonej w ZK Rzeszów zastrzeżenia wizytujących wzbudził sposób zredagowania §38 zarządzenia, zgodnie z którym nagroda w postaci widzenia w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozoru może być zrealizowana wyłącznie z osobą najbliższą w rozumieniu art. 115 § 11 kodeksu karnego. Takie sformułowanie należy uznać za nietrafne, gdyż zakłada ono znajomość odpowiedniego przepisu kodeksu karnego przez wszystkich osadzonych, co niewątpliwie w rzeczywistości nie ma miejsca. W związku z powyższym pracownicy KMP zalecili takie formułowanie przepisów porządku

wewnętrznego, aby były one zrozumiałe dla wszystkich adresatów, m. in. poprzez wyeliminowanie dyspozycji odsyłających.

W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji w odniesieniu do dokumentów regulujących prawa i obowiązki osadzonych w Zakładzie Karnym w Grodkowie wskazane byłoby stworzenie jednolitego tekstu porządku zawierającego zmiany, o których mowa w aneksach.

Wizytujący odebrali uwagi od niektórych nowoprzybyłych do Zakładu osadzonych, dotyczące braku wprowadzenia ich w zasady funkcjonowania w realiach placówki penitencjarnej (ZK: Rzeszów, Stargard Szczeciński).

Osoby tymczasowo aresztowane osadzone w ZK Rzeszów oraz osoby osadzone w ZK Stargard Szczeciński wskazywały, że podczas rozmów wstępnych z wychowawcami nie otrzymali kompleksowych informacji o przysługujących im prawach i ciążących na nich obowiązkach. W wyniku braku należytej znajomości zasad funkcjonowania w jednostce, zdarzały się sytuacje, w których tymczasowo aresztowani naruszali obowiązujące nakazy lub zakazy, tym samym narażali się na otrzymanie kary dyscyplinarnej. Biorąc pod uwagę powyższe, należy przyjąć, że obowiązek poinformowania tymczasowo aresztowanego o przysługujących mu prawach oraz ciążących na nim obowiązkach (art. 210 k.k.w., § 9 ust. 2 i 3 rozporządzenia w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania) nie może być traktowany wąsko, jedynie jako zapoznanie z przepisami, a ma szerszy zakres i obejmuje udzielenie stosownych wskazówek i wyjaśnień, z uwzględnieniem poziomu intelektualnego osadzonego, jego poziomu wiedzy, wykształcenia itp. (S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 427; Z Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2005, s. 399).

Warto wskazać w tym miejscu na Europejskie Reguły Więzienne: *W momencie przyjęcia i zawsze później, gdy istnieje taka potrzeba, wszyscy więźniowie informowani są pisemnie i ustnie o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym.* (Reguła 30.1). Przedstawiciele KMP zalecili wobec powyższego rzetelne informowanie osadzonych w trakcie rozmowy wstępnej/informacyjnej o zasadach obowiązujących w jednostce.

Generalnie w wizytowanych jednostkach penitencjarnych, na ścianach korytarzy poszczególnych oddziałów wywieszane są różne przydatne informacje dla osadzonych, m.in.

adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka. Niemniej jednak takich informacji brakowało w ZK Stargard Szczeciński oraz na korytarzu oddziału II ZK Rzeszów.

W ZK Stargard Szczeciński nie udostępniono osadzonym aktualnych kodeksów karnych, kodeksów postępowania karnego i kodeksu postępowania wykonawczego oraz komentarza do k.k.w. W związku z powyższym, przedstawiciele Mechanizmu zalecili ich zakupienie.

W rozmowach indywidualnych osadzeni w ZK Grodków podkreślali, że nie mogli oni wypożyczać aktów prawnych do celi, a jedynie mogli z nich korzystać na miejscu w bibliotece. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zarekomendowali umożliwienie osadzonym wypożyczenia aktów prawnych do cel mieszkalnych, tak aby mogli oni wyszukać potrzebne im informacje w warunkach wolnych od pośpiechu.

W związku z tym, że w wielu wizytowanych jednostkach (ZK: Stargard Szczeciński, Czarne, Grodków) nie była upowszechniona wiedza na temat rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i ich skutków dla osób pozbawionych wolności, reprezentanci KMP zalecili rozpowszechnianie wśród osadzonych wiedzy o wyrokach Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, np. poprzez radiowęzeł.

W ZK Czarne oraz ZK Grodków informacja co do sposobu rozpatrzenia próśb umieszczana była na korytarzu. Biorąc pod uwagę **konieczność zapewnienia osadzonym ochrony ich danych osobowych, zdaniem pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji, należy wyeliminować przyjętą praktykę i informować skazanych o sposobie rozpatrzenia wniosków/próśb indywidualnie, w sposób zgodny z przyjętymi regulacjami prawnymi.**

W ZK Stargard Szczeciński oraz ZK Czarne przedstawiciele KMP stwierdzili uchybienia wobec cudzoziemców w zakresie realizacji prawa do informacji. Podczas wizytacji Zakładu Karnego w Stargardzie Szczecińskim przeprowadzono rozmowę indywidualną z osadzonym pochodzenia litewskiego. Wskazał on na brak udostępnienia mu dokumentów w ojczystym języku. Przebywający w ZK Czarne obywatele Wietnamu i Litwy skarżyli się na brak materiałów w zrozumiałych dla nich językach. Wobec powyższego wizytujący zalecili zaopatrzenie Zakładów, w materiały informacyjne, np. przygotowane

przez Centralny Zarząd Służby Więziennej, kompendium wiedzy o podstawowych prawach i obowiązkach skazanych i tymczasowo aresztowanych, adresowane do cudzoziemców (informerów).

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: przeformułowanie § 38 Zarządzenia Wewnętrznego (ZK Rzeszów), ujednoczenie tekstu porządku wewnętrznego obowiązującego w jednostce (ZK Grodków), wywieszenie na korytarzach oddziałów mieszkalnych adresów instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka (ZK: Rzeszów, Stargard Szczeciński), informowanie osadzonych o przysługujących im prawach oraz wydawanie informatorów dla cudzoziemców (ZK Stargard Szczeciński), udzielenie tymczasowo aresztowanym w trakcie rozmów wstępnych kompleksowych informacji dotyczących funkcjonowania w jednostce (ZK Rzeszów), uzupełnienie biblioteki o aktualne kodeksy wraz z komentarzami (ZK Stargard Szczeciński), rozpowszechnianie wiedzy o wyrokach TK i ETPC np. poprzez radiowęzeł (ZK: Stargard Szczeciński, Czarne, Grodków), zmianę sposobu informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia próśb i wniosków (ZK: Czarne, Grodków).

Zgodnie z wyjaśnieniami dyrektora ZK Czarne skazani obcokrajowcy, którzy aktualnie przebywają w jednostce posługują się w mowie i piśmie językiem polskim.

Ponadto, dyrektor ZK Czarne zapewnił, że skazani będą mieli dostęp do orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego oraz Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących osób pozbawionych wolności poprzez informacje przekazywane w radiowęźle zakładowym. Dyrektor jednostki dodał, że stosowane orzeczenia są już dostępne w bibliotece zakładowej.

Dyrektor ZK Czarne, w odpowiedzi na zalecenie dot. zmiany sposobu informowania o rozpoznaniu próśb i wniosków, ograniczył się głównie do przytoczenia przepisów § 9 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w *sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (Dz. U. z 2003 r., Nr. 151, poz. 1467 ze zm.). Udzielona odpowiedź nie jest satysfakcjonująca i to zagadnienie będzie w dalszej mierze wyjaśniane.

Dyrektorzy ZK w Grodkowie oraz Rzeszowie poinformowali o zrealizowaniu zaleceń.

5.9. Działalność kulturalno-oświatowa i sportowa

Personel wizytowanych jednostek w ramach działalności kulturalno-oświatowej organizuje konkursy tematyczne, festiwale i turnieje (ZK Grodków, ZK Stargard Szczeciński, ZK Oleśnica, ZK Racibórz) oraz prowadzi koła zainteresowań np. fotograficzne, plastyczne, tenisa stołowego (AŚ Dzierżoniów). Na świetlicy prowadzone są zajęcia manualne, czytelnictwo, programy resocjalizacyjne, turnieje szachowe (ZK Stargard Szczeciński, ZK Oleśnica). Organizowane są wystawy, spektakle teatralne, projekcje filmów dokumentalnych.

W ramach zajęć sportowych i kulturalno-oświatowych osadzeni mogą korzystać z siłowni (ZK: Grodków, Stargard Szczeciński, Racibórz), boisk do piłki nożnej (ZK Stargard Szczeciński), oraz siatkowej (ZK: Grodków, Rzeszów) usytuowanych często na polach spacerowych.

W niektórych wizytowanych jednostkach (AŚ Dzierżoniów, ZK Oleśnica) oferta kulturalno-oświatowa kierowana do osadzonych była bardzo uboga. Brak interesujących zajęć doskwierał szczególnie osobom tymczasowo aresztowanym w ZK Racibórz oraz ZK Stargard Szczeciński.

Należy podkreślić, iż w ZK Oleśnica znajduje się sala gimnastyczna, na której osadzeni mogą grać, m. in. w siatkówkę lub koszykówkę. Zajęcia na sali gimnastycznej odbywają się raz w tygodniu w grupach około 20 osobowych. Obok sali znajduje się magazynek ze sprzętem do ćwiczeń oraz kącik sanitarny. Po zajęciach sportowych skazani nie mają możliwości skorzystania z kąpieli i myją się w celach mieszkalnych. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecili umożliwienie kąpieli osadzonym bezpośrednio po ćwiczeniach na sali gimnastycznej.

Pomimo szerokiej oferty zajęć kierowanych dla osób pozbawionych wolności umieszczonych w ZK Stargard Szczeciński, osadzeni, z którymi rozmawiali przedstawiciele Mechanizmu, wskazywali, iż nie posiadają wiedzy na temat kryteriów udziału w wyjściach poza teren Zakładu np. na boisko „Orlik”. Wizytujący zalecili rozpowszechnienie wiedzy na temat zajęć kulturalno - oświatowych.

Ponadto, podczas wizytacji ZK Stargard Szczeciński ujawniono, że zdarzają się sytuacje, gdy grafik spacerów koliduje z zajęciami na siłowni, co wiąże się z koniecznością rezygnacji z jednej z form rekreacji. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecili

zmianę grafiku tak, aby więźniowie mogli uczestniczyć zarówno w spacerach, jak i ćwiczeniach fizycznych.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: doposażenie świetlic np. w tablice do gry w darta, piłkarzyki (ZK Oleśnica), zwiększenie nakładów finansowych na prowadzenie zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych (AŚ Dzierżoniów), wyeliminowanie konieczności dokonywania wyboru przez osadzonych między zajęciami kulturalno-oświatowymi i rekreacyjnymi (ZK Stargard Szczeciński), poszerzenie oferty zajęć kulturalno-oświatowej, szczególnie o zajęcia adresowane bezpośrednio do osób tymczasowo aresztowanych oraz osób pozbawionych wolności, stwarzających poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki (ZK: Stargard Szczeciński, Grodków). Wobec organów nadzoru (Dyrektorów Okręgowych) którym podlegają Zakłady zalecono udzielenie dyrektorom wizytowanych placówek, niezbędnego wsparcia finansowego przy realizacji zaleceń.

Dyrektor Zakładu Karnego w Raciborzu poinformował, że zalecenie zostało zrealizowane od stycznia 2013 r.

5.10. Prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym oraz utrzymywania więzi z rodziną

Oceniając prawa osób pozbawionych wolności do kontaktu ze światem zewnętrznym oraz do utrzymania więzi z rodziną, należy wskazać, iż jak można sądzić, znalazła odzwierciedlenie dobra praktyka polegająca na organizowaniu w jednostkach kącika zabaw dla dzieci uczestniczących w widzeniach⁶. Wśród wizytowanych jednostek, takiego kącika nie posiadał jedynie ZK Oleśnica. Natomiast w ZK Stargard Szczeciński kącik dla dzieci był bardzo ubogi i miał charakter prowizoryczny. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili wyposażenie sali widzeń w kredki, kolorowanki i książeczki itp., z których dzieci mogłyby korzystać przy stolikach przeznaczonych do widzeń, a także pomalowanie lub przyozdobienie sali widzeń w taki sposób, aby stwarzała ona atmosferę przyjazną dzieciom.

Podczas wizytacji pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji stwierdzili, że w ZK Grodków i ZK Stargard Szczeciński nie wyodrębniono pomieszczenia do realizacji nagrody przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w., tj. widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej. Natomiast w ZK Grodków oraz AŚ Dzierżoniów stwierdzono, że w

⁶ Por. Raport roczny KMP za 2011 r. (s. 149)

sali widzeń bez osoby dozorującej, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 2 k.k.w. zainstalowano monitoring.

Należy w tym miejscu podkreślić, że zagadnienie to stało się przedmiotem wystąpienia Rzecznika⁷. W ocenie RPO instalowanie kamer w tych pomieszczeniach stoi w sprzeczności z intencją, jaka przyświecała ustawodawcy wprowadzającemu tę formę nagrody. W odpowiedzi udzielonej Rzecznikowi, Sekretarz Stanu wskazał, że z uwagi na nagrodowy charakter, widzenia na podstawie art. 138 § 1 pkt 2 i 3 k.k.w., powinny odbywać się bez stosowania monitoringu w takim pomieszczeniu, a w przypadku istnienia wątpliwości dyrektora co do bezpieczeństwa w czasie takiego widzenia, tego rodzaju nagroda nie powinna być przyznawana.

Analiza porządków wewnętrznych w ZK w Stargardzie Szczecińskim, ZK w Grodkowie i ZK w Rzeszowie ujawniła, że w tych jednostkach nie udziela się widzeń w czasie kilku najważniejszych dla obrządku rzymskokatolickiego dni świątecznych, które zazwyczaj są także świętami państwowymi. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji **zwracają uwagę, że bliskość w rodzinach utrzymywana jest między innymi dzięki podtrzymywaniu zwyczaju spotkań w określone dni w roku. Nadto osoby pracujące mają w te dni, ze względu na zwolnienie z obowiązku świadczenia pracy, niejednokrotnie rzadką szansę na dotarcie do niemieszkających w pobliżu członków rodzin.** Podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym zostało uznane za jeden z najważniejszych elementów oddziaływania na skazanych (art. 67 § 3 k.k.w.). Inspirowanie kontaktów skazanych z osobami najbliższym jest jednym z podstawowych elementów oddziaływań penitencjarnych [§ 7 ust. 2 pkt 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. Nr 151, poz. 1469)]. W tej mierze warto również przywołać Europejskie Reguły Więzienne: *władze więzienne winny pomagać więźniom w utrzymaniu odpowiedniego kontaktu ze światem zewnętrznym oraz zapewniać im w tym celu odpowiednie wsparcie materialne* (Reguła 24.1). Wskazana kwestia wymaga podjęcia działań o charakterze generalnym.

We wszystkich wizytowanych jednostkach w stosunku do tymczasowo aresztowanych, w dalszej mierze stosowany jest całkowity zakaz rozmów telefonicznych z

⁷ Wystąpienie generalne z dnia 06.09.2012 r. (RPO-680042-II-704.3/11/PM). Szeroko na temat tego wystąpienia i odpowiedzi Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2012 r., zob. Raport KMP za III kw. 2012 r. (s. 32-33).

obrońcami lub pełnomocnikami. Skargi w tym zakresie podnosili tymczasowo aresztowani osadzeni w ZK Czarne oraz w AŚ Dzierżoniów.

Warto w tym miejscu zauważyć, że zgodnie z art. 215 § 1 k.k.w. tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób albo korespondencyjnie. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 k.k.w., przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystywaniu innych dostępnych technicznych środków przekazywania informacji. Wyjaśnić należy, że korespondencją, w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna (zob. Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2005 r., s. 680-681). Zakaz korzystania z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej, wynikający z treści art. 217 c k.k.w. nie ma zatem zastosowania do kontaktów aresztowanego z osobami, o których mowa w treści art. 215 § 1 k.k.w. Również CPT podczas czwartej okresowej wizyty w Polsce w 2009 r. zakwestionował stan prawny w zakresie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane.

Ponadto, całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności z regułami: 95.3, 98.2 i 99, zawartymi w Rekomendacji Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych.

W wizytowanych jednostkach (ZK Racibórz, ZK Stargard Szczeciński, ZK Rzeszów, AŚ Dzierżoniów) stwierdzono nie respektowanie bądź ograniczanie prawa tymczasowo aresztowanych do bezzwłocznego poinformowania osoby najbliższej albo innych podmiotów wskazanych w art. 211 § 2 k.k.w. o miejscu swojego pobytu. *Kodeks nie określa formy w jakiej tymczasowo aresztowany może zrealizować to prawo, ale skoro ma ono być zrealizowane bezzwłocznie, osadzony może wybrać najszybszy sposób komunikacji, a administracja aresztu śledczego ma obowiązek mu to umożliwić, nawet na własny koszt. W grę wchodzi przede wszystkim powiadomienie telefoniczne lub depeszą*” (S. Leleńtal, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010 r., s. 850). W ZK Racibórz oraz w AŚ Dzierżoniów tymczasowo aresztowanymi mogli jedynie listownie poinformować najbliższych o miejscu swojego pobytu.

W trakcie wizytacji przeprowadzanej w ZK Racibórz zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził fakt, iż prawo nowo przybyłych osadzonych, umieszczonych w celi przejściowej, do kontaktu z osobami najbliższymi, zostało dodatkowo ograniczone poprzez nie udostępnienie przez funkcjonariuszy przyborów niezbędnych do napisania listu (osadzony otrzymał wyłącznie kartkę papieru, nie otrzymał żadnego przyrządu do pisania – oddziałowy, według słów rozmówcy, kazał mu pożyczyć długopis od współosadzonych).

W ZK w Oleśnicy pracownicy KMP odnotowali skargę dotyczącą praktyki liczenia czasu przeznaczonego na rozmowę, który płynie od chwili otworzenia kraty.

Wizytujący ZK Racibórz oraz ZK Stargard Szczeciński zwrócili uwagę na uzyskaną od niektórych rozmówców informację, iż funkcjonariusze Służby Więziennej zapoznają się z treścią korespondencji urzędowej.

W trakcie wizytacji ZK Stargard Szczeciński osadzeni z pawilonu F zgłaszali przedstawicielom KMP, iż ze względu na brak współpracy z wychowawcą, uzyskanie przepustki jest dla nich niemożliwe, mimo dobrego zachowania i braku przeciwwskazań.

Ponadto, w ZK Stargard Szczeciński w pomieszczeniu przylegającym do sali widzeń wydzielono toaletę dla odwiedzających oraz poczekalnię dla osadzonych z toaletą. Uwagę wizytujących wzbudził brak krzeseł i ławek, co wiąże się z koniecznością oczekiwania na spotkanie z rodziną w pozycji stojącej. Zdaniem pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji, warte rozważenia jest wyposażenie poczekalni w meble, umożliwiające oczekiwanie na odwiedziny w komfortowych warunkach. Szczególnie ważna do zmiany jest armatura w toalecie przylegającej do wspomnianego pomieszczenia oraz dbanie o jej czystość.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: zorganizowanie sali widzeń w taki sposób, aby stwarzała ona atmosferę przyjazną dzieciom (ZK: Oleśnica, Stargard Szczeciński), stworzenie pomieszczenia do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w. (ZK Grodków), usunięcie kamery monitorującej z sali przeznaczonej do widzeń bez osoby dozorującej (ZK Grodków, AŚ Dzierżoniów), respektowanie prawa osób tymczasowo aresztowanych do bezzwłocznego poinformowania osoby najbliższej albo innej osoby o miejscu pobytu (ZK: Racibórz, Stargard Szczeciński, AŚ Dzierżoniów), respektowanie prawa osób tymczasowo aresztowanych do porozumiewania się, również telefonicznie, z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym (ZK: Racibórz,

Stargard Szczeciński, Rzeszów, AŚ Dzierżoniów), przestrzeganie prawa osadzonych do prowadzenia korespondencji z adwokatami oraz korespondencji urzędowej w sposób nie podlegający cenzurze (ZK: Racibórz, Stargard Szczeciński), rozważenie wyposażenia poczekalni dla osadzonych przy sali widzeń w ławki bądź krzesła oraz wymianę muszli ustępowej (ZK Stargard Szczeciński).

W odpowiedzi na zalecenie Dyrektor ZK Racibórz wskazał, iż uprawnienie osadzonych do informowania rodziny o pobycie w areszcie jest przestrzegane i stosowane. Ponadto, dyrektor ZK Racibórz zaznaczył, że prawo osadzonych do prowadzenia korespondencji z adwokatem oraz Rzecznikiem Praw Obywatelskich jest w pełni przestrzegane oraz, że korespondencja ta nie podlega cenzurze.

Dyrektorzy Zakładów Karnych w Raciborzu oraz w Rzeszowie w odpowiedzi na zalecenia odnoszące się do umożliwienia rozmów telefonicznych tymczasowo aresztowanych z obrońcami lub pełnomocnikami poinformowali, że brak jest możliwości udostępniania tymczasowo aresztowanym połączenia telefonicznego z pełnomocnikiem bądź adwokatem, bez uprzedniej zmiany obowiązujących przepisów prawa.

Dyrektor ZK w Grodkowie poinformował o podjęciu działań w celu realizacji zaleceń w ciągu 2013 r.

5.11. Oddziaływania terapeutyczne

Zespół KMP korzystał z pomocy ekspertów (psychologów) podczas wizytacji przeprowadzonych w ZK Racibórz, ZK Rzeszów oraz ZK Oleśnica.

W wizytowanych jednostkach (ZK: Racibórz, Oleśnica, Rzeszów), gdzie oferowane są osadzonym oddziaływania terapeutyczne, zatrudnieni tam psychologowie nie mają zapewnionej superwizji. Jest to szczególnie istotne, gdyż w znacznym stopniu przyczyniłaby się ona do zwiększenia efektywności pracy, pomagając jednocześnie w uporaniu się z obciążeniami wynikającymi ze specyfiki pracy w jednostce penitencjarnej.

Ponadto, kolejna kwestia, która została podniesiona przez przedstawicieli KMP podczas prowadzonych wizytacji, to brak certyfikowanych psychoterapeutów w wizytowanych jednostkach (ZK: Racibórz, Oleśnica, Rzeszów). W pewnym stopniu zubaża to ofertę oddziaływań terapeutycznych. Wydaje się celowym zaoferowanie niektórym ze

skazanych pogłębionej psychoterapii prowadzonej przez certyfikowanego psychoterapeutę, zwłaszcza w przypadku zdiagnozowania poważniejszych i utrwalonych zaburzeń. Bez takiej możliwości wielu skazanych opuszcza jednostki penitencjarne z zaburzeniami i urazami psychicznymi, z jakimi do nich trafili i które niejednokrotnie były przyczyną popełnienia przestępstw.

W wizytowanych jednostkach penitencjarnych pracownicy KMP zwrócili uwagę na fakt, że wymiar pracy lekarza psychiatry (ZK Rzeszów) nie jest w stanie zabezpieczyć potrzeb oddziałów terapeutycznych. W ZK Rzeszów oraz ZK Oleśnica brakował terapeuty zajęciowego.

W ZK Racibórz grupa skazanych, którzy biorą udział w terapii zajęciowej, jest stała i liczy maksimum 10 osób. Jeżeli ktoś z grupy odchodzi, na jego miejsce przychodzi nowy chętny do udziału w zajęciach. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu, negatywnie należy ocenić fakt dostępności do opisanego terapii niewielkiej liczby osadzonych.

Kwestią, która wzbudziła wątpliwości pracowników KMP podczas wizytacji ZK Stargard Szczeciński jest fakt, że w razie doniesienia przez osadzonego o pobiciu przez funkcjonariusza Służby Więziennej, psycholog poleca wyjaśnienie zarzutów z rzekomym sprawcą lub udowodnienie posiadania obrażeń. Wizytujący uważają, że sama obecność funkcjonariusza Służby Więziennej podczas rozmowy z psychologiem jest naruszeniem prawa do prywatności. Rolą psychologa, jako osoby godnej zaufania jest wspieranie pacjentów, nie zaś narażanie ich na dodatkowe dolegliwości. Wyjaśnianiem zaistniałego zdarzenia winny się zająć inne osoby.

Analiza wybranych losowo akt osobowych części B w ZK Stargard Szczeciński, ze szczególnym uwzględnieniem opinii psychologicznych i programów oddziaływań, pozwoliła stwierdzić, iż nie są one konstruowane indywidualnie, w zależności od predyspozycji i trudności osadzonych.

W trakcie przeprowadzanych rozmów w ZK Oleśnica jeden z osadzonych zgłosił, iż zalecono mu przyjmowanie silnych leków psychotropowych o godz. 15.00. Skazany wyjaśnił, iż po zażyciu leków śpi przez resztę dnia, natomiast noce spędza bezsennie. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecili ponowne skierowanie osadzonego na konsultację do lekarza psychiatry.

W trakcie wizytacji w ZK Czarne zwrócono uwagę na występujący problem zakwaterowania osadzonych w oddziałach terapeutycznych w celach wieloosobowych. W ZK Czarne spośród 13 cel oddziału terapeutycznego wyodrębniono 2 cele ośmioosobowe. Rozmieszczenie osadzonych w tak dużych celach stanowi poważny mankament zważywszy na specyfikę oddziału. Wieloosobowe cele potęgują bowiem powstawanie napięć pomiędzy osadzonymi i niweczą efekty pracy terapeutycznej. W opinii przedstawicieli Mechanizmu **jedynie małe, najwyżej trzyosobowe cele, zagwarantować mogą prawidłowy przebieg procesów terapeutycznych.** Rzecznik Praw Obywatelskich rozważy wystąpienie w kwestii wprowadzenia w przepisach powszechnie obowiązujących norm określających maksymalną liczbę osób umieszczonych w jednej celi mieszkalnej, jeżeli osoby te odbywają karę w systemie terapeutycznym.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: rozważenie możliwości zagwarantowania skazanym dostępu do psychoterapii indywidualnej (ZK: Rzeszów, Oleśnica, Racibórz), rozważenie możliwości zapewnienia psychologom superwizji (ZK: Rzeszów, Oleśnica, Racibórz), podjęcie starań w celu zwiększenia wymiaru pracy psychiatry w oddziale terapeutycznym (ZK Rzeszów), podjęcie starań w celu zatrudnienia terapeuty zajęciowego (ZK: Rzeszów, Oleśnica), umożliwienie większej liczbie skazanych korzystania z zajęć terapii zajęciowej (ZK Racibórz), zapewnienie odpowiedniej obsady etatowej psychologa (ZK: Stargard Szczeciński, Grodków, AŚ Dzierżoniów), rozważenie możliwości zmniejszenia pojemności cel w oddziale terapeutycznym (ZK Czarne). Wobec organów nadzoru (Dyrektorów Okręgowych) którym podlegają Zakłady zalecono udzielenie dyrektorom wizytowanych placówek, niezbędnego wsparcia finansowego przy realizacji zaleceń.

W odpowiedzi dyrektor Zakładu Karnego w Raciborzu wyjaśnił, że w oddziale terapeutycznym ZK Racibórz oddziaływania terapeutyczne prowadzone są zarówno w formie grupowej, jak i indywidualnej. Przepisy regulujące funkcjonowanie oddziałów oraz ustalające zakres czynności członków zespołu terapeutycznego, nie przewidują konieczności dostępu osadzonych do psychoterapii indywidualnej prowadzonej przez certyfikowanego terapeutę.

Dyrektor ZK w Raciborzu poinformował, że liczebność grupy osadzonych korzystających z zajęć w ramach terapii zajęciowej zależy przede wszystkim od stopnia zainteresowania taką formą zajęć. Do tej pory nie zdarzyła się sytuacja, w której skazani skarżyliby się na brak możliwości korzystania z tej formy zajęć – z uwagi na brak miejsc.

Ponadto, dyrektor ZK Racibórz zaznaczył, że wielkość grupy osadzonych nie jest sztywno ustalona.

W odniesieniu do zalecenia wydanego przez przedstawicieli Mechanizmu dotyczącego zapewnienia superwizji psychologom Działu Terapeutycznego, dyrektor ZK Racibórz podał, iż nie zależy to bezpośrednio od jego decyzji, ponieważ przedsięwzięcie to wiąże się z koniecznością przeznaczenia na ten cel dodatkowych środków finansowych, których brak.

W odniesieniu do zalecenia pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji dotyczącego rozważenia możliwości zmniejszenia pojemności cel ośmioosobowych w oddziale terapeutycznym, dyrektor ZK Czarne poinformował, że zmniejszenie pojemności cel nie ma bezpośredniego wpływu na poprawę atmosfery w oddziale. Zdaniem dyrektora ZK Czarne obecnie w oddziale terapeutycznym odnotowuje się sukcesywny spadek zdarzeń nadzwyczajnych, a wpływ na tę sytuację ma wyętzona praca terapeutyczna w oddziale. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez dyrektora ZK Czarne można przewidywać ułatwienie osadzania skazanych w mniejszych celach mieszkalnych, ale nie stanowi to – w jego ocenie – niezbędnego i bezpośredniego czynnika wpływającego na poprawę atmosfery w oddziale.

Dyrektor ZK w Rzeszowie poinformował, że kierownictwo jednostki obecnie bada możliwości w zakresie zapewnienia superwizji funkcjonariuszom tworzącym zespół terapeutyczny. Jednocześnie podkreślił, że osoby pozbawione wolności mają zapewniony dostęp do psychoterapii indywidualnej, gdyż czworo funkcjonariuszy ukończyło szkolenie z zakresu psychoterapii, a dwóch kontynuuje kształcenie zmierzające do uzyskania certyfikatu psychoterapeuty.

Dyrektor ZK w Rzeszowie zaznaczył, że kierownictwo jednostki na bieżąco monitoruje sytuację w zakresie zapewnienia opieki psychiatrycznej sprawowanej wobec skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, zapewniając w możliwie największej skali zaspokojenie potrzeb osadzonych. Ponadto, podejmowane będą działania na rzecz pozyskania etatu celem zatrudnienia terapeuty zajęciowego.

5.12. Prawo do wykonywania praktyk religijnych

W zakresie realizacji prawa osadzonych do wykonywania praktyk religijnych w ZK Oleśnica, ZK Stargard Szczeciński i ZK Grodków, AŚ Dzierżoniów pracownicy Mechanizmu nie stwierdzili nieprawidłowości.

Podczas rozmów przedstawicieli KMP przeprowadzonych z osadzonymi sygnalizowane były następujące uwagi: kapelan postrzegany jest bardziej jako funkcjonariusza, a nie jako osobę służącą wsparciem duchowym (ZK Rzeszów), utrudniony kontakt z księdzem (ZK Racibórz), na doprowadzenie do kaplicy trzeba czekać od 2 do 3 tygodni (ZK Czarne).

W tym miejscu należy zaznaczyć, że zdaniem wizytujących przyczyną utrudnionego dostępu do posług kapłańskich w ZK Racibórz jest niewielki wymiar etatu kapelana w stosunku do liczby osadzonych, dlatego też pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji postulują jego zwiększenie w celu zapewnienia prawidłowego dostępu do posług religijnych.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: zapewnienie więźniom możliwości wykonywania praktyk religijnych (ZK Czarne), zwiększenie etatu kapelana w celu zapewnienia lepszego dostępu osadzonych do posług religijnych (ZK Racibórz). Wobec organów nadzoru (Dyrektorów Okręgowych), którym podlegają zakłady zalecono udzielenie dyrektorom wizytowanych placówek, niezbędnego wsparcia finansowego przy realizacji zaleceń.

W odpowiedzi na zalecenia dyrektor ZK Racibórz wyjaśnił, że w ostatnim okresie ilość osadzonych korzystających z posług religijnych księdza Kościoła Katolickiego wynosiła ok. 50 osób. W ramach 0,5 etatu zatrudnionego kapelana odbywają się spotkania biblijne oraz msze święte 5 razy w tygodniu. Biorąc pod uwagę obecną ilość spotkań oraz ilość osadzonych korzystających z posług religijnych - zdaniem dyrektora ZK Racibórz - zakres ten jest dostateczny. Osadzeni nie sygnalizują trudności w dostępie do posług religijnych, świadczonych przez kapelana więziennego.

W odpowiedzi na wydane zalecenia Dyrektor Okręgowej Służby Więziennej w Katowicach podał, iż zgodnie z zapewnieniami dyrektora ZK Racibórz, obecnie nie ma potrzeby zwiększenia obsady etatowej kapelanów pełniących posługę w ZK Racibórz.

W odniesieniu do zarzutów, jakie przedstawiciele KMP mieli w zakresie pełnienia posług duszpasterskich na terenie Zakładu Karnego w Czarnem, dyrektor tej jednostki podał, że każdy osadzony w jednostce ma dostęp do realizacji posług religijnych. Jednocześnie ich

realizacja musi uwzględniać przepisy ochronne oraz inne akty prawne, jak choćby ustawa o ochronie danych osobowych lub kodeks pracy. Dyrektor ZK Czarne zaznaczył, wobec powyższego, że wykazy na poszczególne spotkania o charakterze religijnym (Msza Św., katecheza, Godzina Miłosierdzia itp.) sporządzane są raz w tygodniu przez ks. kapelana, który jest zatrudniony w jednostce. Zdaniem dyrektora zakładu każdy osadzony ma prawo zapisać się na spotkania religijne wrzucając swoje zgłoszenie do skrzynek korespondencyjnych do ks. kapelana, które umieszczone zostały w każdym pawilonie. Dyrektor ZK Czarne ustalił, że jeśli zdarzyła się sytuacja, w której skazany nie został przez 2 tygodnie zapisany na jakąś posługę duszpasterską, to wynikało to jedynie z faktu urlopu ks. kapelana. Dyrektor w swojej odpowiedzi wyjaśnił, że ksiądz pełniący obowiązki ks. kapelana nie ma dostępu do danych osobowych osób osadzonych i tym samym nie może zmieniać wykazu.

Ponadto, dyrektor ZK Czarne wyjaśnił, że sytuacja, w której skazany kilkakrotnie bezskutecznie próbował się zapisać na posługę duszpasterską mogła mieć miejsce. Wynika ona z przepisów ochronnych oraz porządku wewnętrznego zakładu. W myśl ustaleń dyrektora ZK Czarne, jeśli osadzony był zapisany na jakąś posługę religijną, a jego intencją była chęć nawiązania nielegalnego kontaktu z innym osadzonym, czym zakłócałby w ten sposób przebieg spotkania lub godził w bezpieczeństwo jednostki, to wtedy ów osadzony odsuwany jest na jakiś czas od realizacji posług religijnych.

6. Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze

W czwartym kwartale 2012 r. przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji przeprowadzili wizytacje dwóch młodzieżowych ośrodków wychowawczych⁸ (dalej MOW). W niniejszym raporcie zostaną również przedstawione wnioski z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Trzcńcu oraz Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Podborsku, które zostały przeprowadzone w poprzednim kwartale.

Do dnia sporządzenia niniejszego raportu pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji otrzymali odpowiedzi na zalecenia wydane w wyniku wizytacji MOW w Trzcńcu, Podborsku oraz Sobótce.

⁸Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Bystrzycy Górnej (8.11.2012 r.), Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Sobótce (29.11.2012 r.).

6.1. Warunki bytowe

Podczas wizytacji w MOW w Podborsku przedstawiciele KMP wyrazili zastrzeżenia w związku z warunkami bytowymi panującymi w Grupie Warunkowego Pobytu. Sypialnie wyposażone były jedynie w łóżka, brak było szaf i biurka. Łazienka, 1 na całą grupę, z powodu braku drzwi była wyłączona z użytku. Zgodnie z wyjaśnieniami dyrektora pomieszczenia te od czerwca 2012 r. nie są wykorzystywane. Jednakże w opinii wizytujących, z uwagi na możliwość umieszczenia w tej grupie wychowanka chociażby, zgodnie z regulaminem MOW, nowo przybyłego oraz w celu obniżenia poziomu jego agresji, warunki w niej panujące powinny zostać poprawione.

Podczas wizytacji MOW w Sobótce wizytujący zwrócili uwagę, że stan trzech sypialni znacznie odbiegał standardem od pozostałych pomieszczeń.

Ponadto, przedstawiciele Mechanizmu podczas oglądu zanotowali następujące uchybienia w zakresie warunków bytowych: meble w sypialniach wymagały wymiany bądź naprawy (MOW w Sobótce, MOW w Podborsku), stwierdzono liczne ślady zabrudzeń na ścianach (MOW w Podborsku, MOW w Bystrzycy Górnej), uszkodzone włączniki światła (MOW w Podborsku) oraz potrzebę wymiany wykładziny w pokojach (MOW Bystrzyca Górna).

Podczas wizytacji MOW w Sobótce do pracowników KMP dotarły informacje, że w przypadku posiadania środków finansowych, wychowanki same pokrywają koszty zakupu podstawowych środków higienicznych. W ocenie wizytujących sytuacja finansowa dziecka nie powinna mieć wpływu na zagwarantowanie mu właściwych warunków bytowych, szczególnie tych, które umożliwiają codzienne utrzymanie higieny osobistej. Zgodnie z § 30 Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Poniżającemu traktowaniu albo Karaniu [CPT/Inf (99) 12] *Komitet pragnie dodać, że w niektórych ośrodkach zauważył tendencję zaniedbywania osobistych potrzeb higienicznych kobiet, włącznie z nastoletnimi dziewczętami. Dla tej grupy osób pozbawionych wolności stały dostęp do zaplecza sanitarnego, jak również dostarczanie środków higienicznych, takich jak podpaski, jest szczególnie istotny. Niespełnianie tak podstawowych potrzeb może stanowić samo w sobie poniżające traktowanie.*

MOW w Bystrzycy Górnej, MOW w Sobótce oraz MOW w Podborsku nie są dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością pomimo, iż ich statuty nie wyłączają spośród grona ich potencjalnych wychowanków takich osób. W związku z powyższym,

przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji stoją na stanowisku, że władze ośrodków powinny dążyć do dostosowania placówki do potrzeb nieletnich z niepełnosprawnością w trakcie najbliższej modernizacji.

W trakcie przeprowadzania rewizytacji Salezjańskiego Ośrodka Wychowawczego w Trzcińcu odnotowano, że zalecenia pracowników KMP dotyczące dostosowania ubioru nieletnich do aktualnej pory roku oraz wyposażenie kabin prysznicowych w grupie readaptacyjnej w maty antypoślizgowe zostały zrealizowane. Dyrektor placówki poinformował wizytujących, że brak lampek nocnych w sypialniach wychowanków jest podyktowany względami bezpieczeństwa.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: dostosowanie placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością przy jej najbliższej modernizacji (MOW: Bystrzyca Górna, Sobótka), przeprowadzenie remontu wymagających tego pomieszczeń (MOW: Sobótka, Bystrzyca Górna, Podborsk), udostępnienie podopiecznym środków higienicznych (MOW Sobótka), zadbanie o estetykę sypialni grupy readaptacyjnej i wyposażenie jej w meble do przechowywania rzeczy osobistych wychowanków (MOW Trzciniec). Wobec organów prowadzących zalecono udzielenie dyrektorom wizytowanych placówek, niezbędnego wsparcia finansowego przy realizacji zaleceń.

Dyrektor placówki w Trzcińcu zapewnił, że zalecenie jest obecnie w trakcie realizacji. Aktualnie zlecono warsztatom szkolnym projekt i wykonanie odpowiednich mebli, spełniających wymogi estetyki i bezpieczeństwa.

Dyrektor MOW w Sobótce poinformował, że sypialnie zostały pomalowane, a w miarę posiadanych środków finansowych rozważone zostanie wyposażenie placówki w udogodnienia dla osób niepełnosprawnych.

Dyrektor MOW w Podborsku poinformował, że we wniosku do planu budżetowego ujęto środki finansowe na bieżące remonty i doposażenie pokoi wychowanków. Dyrektor zapowiedział, że zwróci się do jednostki nadrzędnej z propozycją możliwości przystosowania MOW do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Starosta Białogardzki zapewnił, że Powiat Białogardzki – organ prowadzący MOW w Podborsku w miarę możliwości finansowych zrealizuje zalecenia skierowane do powiatu w zakresie zapewnienia środków finansowych na remont wymagających tego pomieszczeń.

6.2. Traktowanie

W ocenie wizytujących atmosfera, panująca w wizytowanych Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych (MOW Podborsk, MOW Sobótka), wydawała się być pozytywna. Zdaniem wychowanków MOW w Sobótce oraz MOW w Podborsku wychowawcy i nauczyciele są do nich przyjaźnie nastawieni.

Mimo że, wychowankowie Ośrodka w Trzcíncu nie wnosili uwag do traktowania ich przez kadre wychowawczą, a zalecenie przedstawicieli KMP dotyczące wyeliminowania przejawów złego traktowania można uznać za wdrożone, to zastrzeżenia wizytujących wzbudziły zasady i restrykcje obowiązujące wychowanków grupy readaptacyjnej. Pracownicy KMP nie znajdują podstaw prawnych do stworzenia grupy readaptacyjnej w odrębnym, zamkniętym budynku oraz izolowania jej wychowanków od innych osób poza personelem placówki. Nadto, fakt izolacji grupy ma charakter niepedagogiczny i nieuzasadniony resocjalizacyjnie i nie powinien mieć miejsca w ramach systemu MOW. Wątpliwości wizytujących wzbudził również fakt mieszanego składu grupy (chłopcy nowoprzybyli i uznani za „trudnych”). Ponadto, wychowankowie zakwalifikowani do grupy readaptacyjnej zostali zobowiązani nosić pomarańczowe spodnie. Obowiązek ten stanowi czynnik stygmatyzujący, antyresocjalizacyjny, podczas gdy proces readaptacyjny w swej istocie uruchomić procesy destygmatyzacji indywidualnej i społecznej wychowanków.

W związku w powyższym, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji wezwali do przeformułowania zasad funkcjonowania grupy readaptacyjnej, tak aby spełniała ona wymogi legalizmu prawnego i oddziaływania pedagogicznego.

W MOW w Sobótce podniesiono problem wchodzenia wychowawców (mężczyzn) do sypialni dziewcząt bez wcześniejszego pukania, kiedy wychowanki ubierają się. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zwrócili uwagę, iż poszanowanie prawa do intymności oznacza szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które w tym przypadku może być naruszane.

W wizytowanych placówkach (MOW: Bystrzyca Górna, Sobótka, Podborsk) w analizowanym okresie nie stosowano środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich. Niemniej jednak, przedstawiciele KMP zauważyli nieprawidłowości związane z procedurami użycia środków przymusu bezpośredniego.

W placówkach wizytujący odnotowali brak procedury regulującej stosowanie środków przymusu bezpośredniego (MOW: Bystrzyca Górna, Sobótka). Mając na uwadze brzmienie art. 95a § 1 ustawy z dnia z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.) dającego możliwość skorzystania przez władze ośrodka z nadzwyczajnych środków oddziaływania (do których należy przymus bezpośredni) wobec wychowanków zagrażających swoim zachowaniem bezpieczeństwu własnemu lub osób trzecich, przedstawiciele Mechanizmu podkreślili, że konieczne jest opracowanie przez władze ośrodka procedury użycia środków przymusu bezpośredniego jak również zorganizowanie przeszkolenia personelu w tym zakresie.

W MOW w Podborsku zmiany wymagała procedura użycia środków przymusu bezpośredniego. Zgodnie z art. 95a § 5 u.p.n. umieszczenie w izbie izolacyjnej i założenie pasa obezwładniającego lub kaftana bezpieczeństwa stosuje się wyłącznie wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich. Mając to na uwadze pracownicy Mechanizmu zalecili dostosować procedurę stosowania środków przymusu bezpośredniego do obowiązujących przepisów.

Podczas wizytacji MOW w Sobótce wątpliwość przedstawicieli KMP wzbudziło postanowienie regulaminu pobytu wychowanki, w którym pośród zakazanych zachowań wymieniono: nie wchodzenie w związki partnerskie między wychowankami (§29). Orientacja seksualna i zawieranie sympatii nie powinny być postrzegane jako zachowania zakazane, a tym samym za takie, za które nieletnie są karane. Ponadto, ocena co do tego, jaką tożsamość seksualną prezentuje wychowanka winna należeć tylko i wyłącznie do niej samej i powinna być uszanowana przez kadrę pedagogiczną.

W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom wizytowanych Ośrodków warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje reguła 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) (dalej: Reguły ONZ) stanowiąca, iż personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także **międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.**

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: poszerzenie oferty szkoleniowej personelu o kwestie związane z ochroną praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym (MOW: Sobótka, Podborsk, Bystrzyca Górna, Trzcinec), stworzenie lub zmianę procedury stosowania środków przymusu bezpośredniego (MOW: Sobótka, Bystrzyca Górna, Podborsk), przypomnienie wychowawcom o poszanowaniu prawa do intymności wychowanek (MOW Sobótka), zniesienie obowiązku noszenia pomarańczowych spodni przez wychowanków grupy readaptacyjnej (MOW Trzcinec), przeorganizowanie zasad funkcjonowania grupy readaptacyjnej (MOW Trzcinec).

Dyrektor MOW w Trzcińcu wskazał, że jego zdaniem „istnieją wystarczające powody prawne do funkcjonowania” grupy readaptacyjnej. W dniu 24 stycznia 2013 r. przyjęty został kalendarz działań ewaluacyjnych, jakie podjęte zostaną w celu refleksji nad oddziaływaniami pedagogicznymi grupy. W ramach wyznaczonych działań zostanie dokładnie przeanalizowane funkcjonowanie tej grupy. Dyrektor poinformował, że dla grupy readaptacyjnej zostaną zakupione stroje w różnych kolorach, by nie sprawiały wrażenia stygmatyzacji.

Dyrektor MOW w Sobótce poinformował, że na Posiedzeniu Rady Pedagogicznej w dniu 15 lutego 2013 r. przypomniano i zobowiązano wychowawców do poszanowania prawa do intymności wychowanek.

Dyrektor MOW w Podborsku wskazał, że w planie doskonalenia zawodowego na rok szkolny 2013/2014 poszerzona zostanie tematyka szkoleń o kwestie związane z ochroną praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym. Starosta Białogardzki zapewnił, że w budżecie jednostki oświatowej znajdują się środki przeznaczone na doskonalenie i doszkąlanie nauczycieli.

6.3. Dyscyplinowanie

W Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych w Sobótce oraz w Bystrzycy Górnej katalog kar i nagród zawartych w statucie oraz regulaminie różnił się między sobą. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji w obu placówkach zalecili ujednoczenie katalogu kar i nagród.

W wizytowanych placówkach (MOW: Bystrzyca Górna, Sobótka, Podborsk) wątpliwości wizytujących wzbudził fakt, iż w katalogu kar zawarto środek polegający na złożeniu wniosku o przeniesienie nieletniego do innego ośrodka. W § 7 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 w *sprawie szczegółowych zasad*

*kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym*⁹ wskazano, że *przeniesienie nieletniego do innego ośrodka może nastąpić w szczególnie uzasadnionych przypadkach mających znaczenie dla skuteczności procesu resocjalizacyjnego lub terapeutycznego, na podstawie oceny zasadności dalszego pobytu nieletniego w ośrodku dokonywanej przez zespół, którego zadaniem jest planowanie i koordynowanie udzielania w ośrodku pomocy psychologiczno-pedagogicznej*. Przedstawiciele KMP stoją na stanowisku, iż **stosowanie instytucji przeniesienia jako środka dyscyplinarnego jest niewłaściwe**. Zgodnie z Regułą 97 Komitetu *młodociani nie mogą być przenoszeni w ramach środka dyscyplinarnego*. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji uważają zatem, że przeniesienie do innego ośrodka nie powinno być wskazane w katalogu środków dyscyplinarnych.

W katalogu kar wizytowanych placówek (MOW: Sobótka, Podborsk) wpisana została kara w postaci odpowiedzialności zbiorowej. Przedstawiciele Mechanizmu stoją na stanowisku, że nie należy karać nieletnich za czyny, których nie popełnili, gdyż budzi to poczucie niesprawiedliwości, a często i wrogości wobec wychowawcy. Co więcej, odpowiedzialność zbiorowa stoi w sprzeczności z Regułami ONZ, które mówią: *Sankcje zbiorowe mają być zakazane* (Reguła 67).

W katalogu kar MOW w Podborsku oraz MOW w Bystrzycy Górnej przewidziano karę w postaci pracy (na rzecz placówki, bądź dodatkowej nauki). W świetle przepisu art. 6 pkt 2 u.p.n., to *sąd rodzinny może zobowiązać nieletniego do wykonywania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej*. Ponadto, w opinii przedstawicieli KMP taka kara jest niedopuszczalna, gdyż może prowadzić w praktyce do pejoratywnego postrzegania przez wychowanka pracy, a to zaś - skutecznie zniechęcić do poszukiwania w przyszłości zatrudnienia.

W MOW w Sobótce w katalogu kar wpisana została kara w postaci zakazu rozmów telefonicznych, jak również wstrzymanie na określony czas ich korespondencji. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji negują wymienioną karę, ponieważ kontakty ze światem zewnętrznym stanowią prawo nieletnich, które można ograniczyć jedynie w przypadkach określonych w art. 66 § 4 u.p.n. Jedyne powody w zakresie ograniczania lub zakazania kontaktów nieletniego z osobami **spoza placówki**, określone w art. 66 § 4 u.p.n., dotyczą wyłącznie przypadków, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego

⁹ Dz. U. z 2011 r. Nr 296, poz. 1755.

się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. W tym wypadku dyrektor placówki niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora.

Zgodnie z wyjaśnieniami dyrekcji MOW w Sobótce, za używanie wulgaryzmów wychowanek otrzymuje „kropkę”, której może uniknąć poprzez zrobienie przysiadów. W praktyce przysiady nie wykluczały otrzymania kropki. Wobec tego, należy uznać, że wychowankom wyznaczana jest kara w postaci ćwiczeń fizycznych, co stanowi niewłaściwe oddziaływanie. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu, tego typu kary mogą zaowocować u nieletnich wypaczeniem właściwego obrazu ćwiczeń służących wzmacnianiu kondycji fizycznej.

W MOW w Sobótce w systemie wyróżnień, nagród i kar zawarto między innymi środek dyscyplinarny w postaci zakazu udziału w dodatkowych, atrakcyjnych zajęciach i imprezach organizowanych przez ośrodek, bez wskazania czasu jego trwania. Wizytujący zalecili doprecyzowanie czasu trwania opisanego środka dyscyplinarnego.

Za niedopuszczalne przedstawiciele KMP uważają zamieszczenie w katalogu kar środka w postaci zawieszenia w niektórych prawach wychowanek, co miało miejsce w MOW w Bystrzycy Górnej. Pracownicy Mechanizmu stoją na stanowisku, iż ograniczeniom mogą podlegać tylko przywileje wychowanek, nie prawa. Nadto, reprezentanci Krajowego Mechanizmu Prewencji wyrazili swą wątpliwość również w odniesieniu do brzmienia jednego z postanowień końcowych regulaminu MOW w Bystrzycy Górnej, z którego wynika możliwość odizolowania wychowanek w sytuacjach kryzysowych. Przy analizie tej sankcji należy zwrócić przede wszystkim uwagę na jej nazewnictwo tożsame z jednym ze środków przymusu bezpośredniego. Rozumiejąc intencję władz ośrodka przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym poprzez zastosowanie czasowego odseparowania wychowanek od reszty nieletnich, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji wyjaśnili, że skorzystanie z takiej możliwości musi się wiązać z zupełnie wyjątkową koniecznością oraz przebiegać według ściśle określonych zasad. Warto wskazać w tym miejscu na Zalecenia Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi - *Jeżeli w bardzo wyjątkowych przypadkach, dany młodociany musi zostać odseparowany od innych z powodów bezpieczeństwa, decyzja w tej sprawie jest podejmowana przez właściwą władzę na podstawie jasnych procedur ustanowionych przez prawo krajowe, określających naturę odizolowania, jego maksymalny czas trwania oraz podstawy, na których zostało nałożone* (Reguła 93.1;

CM/Rec (2008)11). W ocenie pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji, kwestionowany przepis regulaminu, obroni rację swego bytu, tylko w przypadku zmiany nazewnictwa określonego w nim środka oddziaływania z „izolowania” na „odseparowanie” oraz opracowania stosowanej w takich wypadkach procedury, do której ponadto będzie odsyłał w swojej treści.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: zaprzestanie stosowania kary w postaci „zmiany placówki” (MOW: Sobótka, Bystrzyca Górna, Podborsk), zaprzestanie stosowania kary w postaci pracy (MOW: Podborsk, MOW Bystrzyca Górna), ujednoczenie katalogu kar (MOW: Sobótka, Bystrzyca Górna), zaprzestanie stosowania kary w postaci odpowiedzialności zbiorowej (MOW: Podborsk, Sobótka), zaprzestanie stosowania kar pozaregulaminowych (MOW Sobótka).

Dyrektor MOW w Sobótce oraz Podborsku poinformowali, że zrealizowane zostaną zalecenia pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji.

6.4. Prawo do informacji

W wizytowanych placówkach (MOW: Podborsk, Sobótka, Bystrzyca Górna) funkcjonuje procedura przyjęcia wychowanka polegająca na tym, że jest w nim przeprowadzana rozmowa wstępna. W tym miejscu należy zaznaczyć, że w części analizowanej dokumentacji wychowanków MOW Bystrzyca Górnej brakowało dokumentu poświadczającego zapoznanie się wychowanków z regulaminem. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili, aby wszystkie przyjmowane osoby były bezzwłocznie zapoznawani z prawami i obowiązkami oraz by składały podpisy potwierdzające owo zapoznanie.

W MOW Sobótka wizytujący zwrócili uwagę na brak udostępnionych w widocznym miejscu adresów instytucji stojących na straży praw nieletnich m.in. Rzecznika Praw Dziecka, sędziego rodzinnego czy Rzecznika Praw Obywatelskich. Pracownicy Mechanizmu zalecili wywieszenie w miejscu dostępnym dla wszystkich wychowanek adresów instytucji, które zajmują się ochroną praw człowieka oraz do których nieletni mogą się zwrócić w razie potrzeby.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: wywieszenie w miejscu dostępnym dla wszystkich wychowanek adresów instytucji, które zajmują się ochroną praw człowieka oraz do których nieletni mogą się zwrócić w razie potrzeby (MOW w Sobótce).

Dyrektor MOW w Sobótce poinformował o realizacji zalecenia.

6.5. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym - ochrona więzi rodzinnych

W ośrodkach (MOW: Sobótka, Bystrzyca Górna, Podborsk) nieletni mogą kontaktować się telefonicznie z rodzicami każdego dnia. Wizyty rodziców w placówce nie są ograniczane.

W MOW w Bystrzycy Górnej wizytujący zostali poinformowani o praktyce odmowy sądu udzielania zgody na wyjazd nieletniego do domu. Konsekwencje takiego stanu rzeczy bywają brzemiennie w skutkach dla całego procesu resocjalizacji prowadzonego przez MOW. Dyrektor ośrodka dodała, że odmowy sądu podejmowane w tej kwestii zdarzają się także w sytuacjach, w których w ocenie kadry pedagogicznej ośrodka, wychowanek zasługuje w pełni na wyjazd do domu. Co więcej, sam zainteresowany wyjazdem chłopiec ma świadomość spełniania wszelkich kryteriów otrzymania zgody na wizytę w domu, a mimo tego spotyka się z odmową realizacji takiej formy kontaktu. Sytuacje takie powodują frustrację wychowanków, która nierzadko kumuluje się postaci ucieczek z ośrodka. Chłopcy, którzy decydują się na tak desperacki krok, obniżają swoje szanse na otrzymanie zgody na przepustkę w przyszłości. W opinii przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, rozpoznanie funkcjonowania wychowanka w ośrodku leży niewątpliwie po stronie personelu placówki, który pozostaje w stałym, wielopłaszczyznowym kontakcie z chłopcem. W związku z tym, nierespektowanie przez sądy rodzinne pozytywnych opinii wydawanych przez MOW w kwestii możliwości skorzystania przez wychowanka z przepustki, niesie za sobą realne niebezpieczeństwo zniweczenia procesu resocjalizacji prowadzonego przez placówkę. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji uważają, że **w procesie resocjalizacyjno-wychowawczym chłopców, niezbędna jest stała współpraca obu podmiotów oparta na zaufaniu sądu wobec oceny nieletniego czynionej przez personel ośrodka.**

W trakcie wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Sobótce przedstawiciele KMP wyrazili zastrzeżenia, które budzi praktyka gromadzenia niedoręczanych dziewczynom listów przez zastępcę dyrektora. Zgodnie z wyjaśnieniami dyrekcji, wychowankom nie doręcza się wyłącznie listów nadawanych z jednostek penitencjarnych, w sytuacji gdy nie są to listy otrzymywane od rodziców. O każdej takiej sytuacji dziewczyny są informowane. Tymczasem zgodnie z art. 66§ 3 u.p.n. w przypadku nie doręczenia korespondencji o fakcie tym powiadamia się również sąd rodzinny wykonujący

orzeczenie, zaś zatrzymaną korespondencję załącza się do akt osobowych nieletniego. W związku z powyższym pracownicy KMP wezwali do stosowania obowiązujących w tym zakresie przepisów u.p.n.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: stosowanie obowiązujących przepisów prawa w przypadku niedoręczania wychowankom korespondencji (MOW w Sobótce).

Dyrektor MOW w Sobótce wyjaśnił, że zapoznano wychowanki z procedurami obejmującymi niedoręczanie im listów od znajomych przebywających w jednostkach penitencjarnych i zastosowano obowiązujące w tym zakresie przepisy u.p.n.

6.6. Prawo do ochrony zdrowia

W ośrodkach w Podborsku oraz w Bystrzycy Górnej zostały zatrudnione pielęgniarki, które zajmują się m.in. badaniem wstępnym po przybyciu do MOW, organizowaniem wydawania wychowankom lekarstw, rejestrowaniem na wizyty specjalistyczne, towarzyszeniem podczas realizowanych konsultacji.

Opiekę medyczną nad wychowankami w ośrodkach sprawują lekarze z placówek służby zdrowia. W sytuacjach nagłych wzywane jest pogotowie ratunkowe. W wizytowanych Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych opieka specjalistyczna (stomatologiczna, psychiatryczna i ginekologiczna) organizowana jest w razie potrzeby.

Nieletni umieszczeni w wizytowanych placówkach nie są poddawani badaniom profilaktycznym, a w MOW w Sobótce także badaniom wstępnym. Na potrzebę zapewnienia wychowankom badań profilaktycznych wskazują m.in. Reguły Komitetu: Reguła 71.: *Młodociani powinni otrzymywać profilaktyczną opiekę medyczną i edukację w zakresie zdrowia* oraz Reguła 75.: *Opieka zdrowotna w instytucjach dla nieletnich nie powinna ograniczać się do leczenia chorych pacjentów, ale powinna być rozszerzona na medycynę społeczną i profilaktykę oraz nadzorowanie żywienia*. Ponadto, wg Reguł Komitetu: *Młodociani powinni otrzymywać profilaktyczną opiekę medyczną i edukację w zakresie zdrowia* oraz Reguła 75.: *Opieka zdrowotna w instytucjach dla nieletnich nie powinna ograniczać się do leczenia chorych pacjentów, ale powinna być rozszerzona na medycynę społeczną i profilaktykę oraz nadzorowanie żywienia* (Reguła 71). Przedstawiciele KMP stoją na stanowisku, że **zapewnienie prawidłowej opieki medycznej należy do obowiązków placówki.**

W związku z brakiem lekarza i pielęgniarki w MOW w Sobótce, wskazane byłoby zdaniem pracowników KMP, założenie zeszytu wizyt lekarskich, do którego lekarz, niezależnie od swojej dokumentacji, wpisywałby krótkie rozpoznanie i zlecone leczenie. Przyjęcie takiego rozwiązania ułatwiłoby również pracę wychowawcom. W trakcie wizytacji MOW w Sobótce stwierdzono również, że lekarstwa w gabinecie lekarskim były przeterminowane.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: objęcie wychowanków profilaktycznymi badaniami lekarskimi oraz badaniem wstępnym nowoprzyjętych wychowanków (MOW: Podborsk, Sobótka), założenie zeszytu wizyt lekarskich (MOW Sobótka), przeprowadzanie kontroli daty ważności leków (MOW Sobótka).

Dyrektor MOW w Sobótce poinformował o zrealizowaniu zaleceń.

Dyrektor MOW w Podborsku oświadczył, że każdy nowo przyjęty wychowanek jest poddawany wstępnej diagnozie przez pielęgniarkę. Diagnozie podlega stan zdrowia oraz higieny osobistej wychowanka. Ponadto, prowadzi się wywiad dotyczący przebytych chorób, szczepień, przyjmowania leków, oględzin zmian skórnych, tatuaży oraz blizn, a także wnikliwą analizę dokumentacji medycznej wychowanka.

6.7. Prawo do edukacji

W ocenie przedstawicieli Mechanizmu prawo do nauki w wizytowanych placówkach było realizowane prawidłowo.

Pozytywnie należy ocenić fakt, iż pełnoletnim wychowankom umożliwiany jest dalszy pobyt w MOW w Sobótce oraz w Bystrzycy Górnej, z uwagi na chęć kontynuowania nauki¹⁰. Zgodnie z Regułami Narodów Zjednoczonych dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), *nieletniemu w wieku wykraczającym poza granice obowiązku szkolnego należy, jeżeli sobie tego życzy, pozwalać na kontynuowanie nauki, a innych w tym wieku - zachęcać, aby to czynili(...), (Reguła 39).*

6.8. Prawo do wykonywania praktyk religijnych

¹⁰ Szerzej na temat wystąpienia RPO w tej mierze, zob. Raport KMP za III kw. 2012 r. (s. 54).

W ocenie przedstawicieli Mechanizmu prawo do wykonywania praktyk religijnych w wizytowanych placówkach było realizowane prawidłowo. Podczas rozmów indywidualnych prowadzonych z wychowankami MOW w Sobótce pojawiły się pojedyncze głosy, że wyjścia do kościoła uzależnione są od liczby chętnych dziewcząt. Podczas podsumowania Dyrektor zobowiązał się wyjaśnić tę kwestię.

6.9. Prawo do rekreacji i wypoczynku

W MOW w Sobótce oraz Trzcińcu pracownicy KMP zwrócili uwagę na konieczność poszerzenia katalogu praw wychowanków w statucie ośrodka oraz Programie Wychowawczym MOW o wskazane w § 17 pkt 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w *sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach* (Dz. U. Nr 109, poz. 631) prawo do zajęć sportowych, turystycznych, rekreacyjnych, w tym w zajęć organizowanych na świeżym powietrzu w wymiarze co najmniej dwóch godzin dziennie, o ile pozwalają na to warunki atmosferyczne. Reprezentanci KMP zaznaczyli, iż w świetle Reguły 81 Komitetu *wszyscy nieletni pozbawieni wolności powinni mieć możliwość regularnego ćwiczenia przez co najmniej dwie godziny dziennie, z czego godzinę na powietrzu, jeżeli pozwala na to pogoda*. Podobnie Reguła 47 ONZ stanowi, że *każdy nieletni powinien mieć prawo do odpowiedniej ilości czasu na codzienne, swobodne ćwiczenia na wolnym powietrzu, jeśli pozwala na to pogoda, w porze zwykle przeznaczanej na gry sportowe i wychowanie fizyczne. Na zajęcia powinno się przeznaczyć odpowiednią przestrzeń, boiska i wyposażenia*.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: poszerzenie katalogu praw wychowanków o zajęcia sportowe, turystyczne, rekreacyjne, w tym zajęcia organizowane na świeżym powietrzu w wymiarze co najmniej dwóch godzin dziennie (MOW: Sobótka, Trzciniec).

Dyrektorzy MOW w Sobótce oraz Trzcińcu poinformowali, że zalecenie zostanie zrealizowane.

7. Izby wytrzeźwień

W czwartym kwartale 2012 r. wizytacje pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji objęły dwie izb wytrzeźwień (dalej IW lub Izba)¹¹. W niniejszym raporcie zostaną również przedstawione wnioski z wizytacji w Izbie Wytrzeźwień – Ambulatorium dla Nietrzeźwych w Olsztynie oraz w Izbie Wytrzeźwień Ośrodka Pomocy Osobom Uzależnionym i Ich Rodzinom w Chorzowie, które zostały przeprowadzone w poprzednim kwartale.

Do dnia sporządzenia niniejszego raportu wizytujący otrzymali odpowiedzi na zalecenia wydane w wyniku wizytacji Izb Wytrzeźwień w Pile, Olsztynie oraz Chorzowie.

7.1. Personel

Pracownicy wizytowanych placówek corocznie uczestniczą w szkoleniach z zakresu udzielenia pierwszej pomocy, stosowania środków przymusu bezpośredniego. Ponadto, przeprowadza się szkolenia adresowane do personelu z zakresu profilaktyki rozwiązywania problemów alkoholowych (IW: Chorzów, Piła, Konin).

W Izbie w Koninie nie zatrudnia się psychologa. Współpracujący na podstawie nieformalnej umowy psycholog i terapeuta z oddziału leczenia uzależnień Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Koninie dyżuruje w Izbie od 7:00 do 08:30. Niemożliwe jest wobec tego, aby każda zwalniana osoba miała z nimi kontakt. Pracownicy Mechanizmu zalecili nawiązanie współpracy z psychologiem/terapeutą, który realizowałby cele określone w § 18 pkt 5 rozporządzenia.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: nawiązanie współpracy z psychologiem/terapeutą, który realizowałby cele określone w § 18 pkt 5 rozporządzenia (IW Konin).

7.2. Prawo do informacji

W IW w Chorzowie, IW w Koninie oraz IW w Pile dokumenty informujące o prawach pacjenta zostały wywieszane w widocznym miejscu Izby. Zdaniem wizytujących wskazane byłoby, aby ich treść udostępniania była w każdym pomieszczeniu Izby. Zagwarantuje to przyswojenie ich postanowień w warunkach wolnych od pośpiechu.

¹¹ Dział Opieki nad Osobami Nietrzeźwymi Ośrodka Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Pile (08.10.2012 r.), Izba Wytrzeźwień w Koninie (13.11.2012 r.).

W IW w Olsztynie osoby, które są w Izbie po raz pierwszy, podczas zwalniania otrzymują kartę z informacją o możliwościach złożenia skargi na zasadność i legalność doprowadzenia i decyzji o umieszczeniu w Izbie, jak i wniosków i skarg dotyczących bezpośrednio funkcjonowania placówki. Przedstawiciele KMP zaniepokoił fakt, że często brakowało podpisu osoby umieszczonej w placówce na protokole pod informacją o przysługujących jej prawach.

Wg przedstawicieli Mechanizmu pacjenci powinni mieć dostęp do wspomnianej informacji wcześniej, niż w momencie opuszczenia Izby. Wskazać bowiem należy, iż z Zasady 13 Zbioru zasad ochrony wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia wynika, iż *każdy w chwili swojego aresztowania oraz w momencie rozpoczęcia pozbawienia go wolności lub uwięzienia lub niezwłocznie po tym momencie, otrzyma od organu władzy odpowiedzialnego za jego aresztowanie, pozbawienie go wolności lub uwięzienie odpowiednio, informację na temat jego praw wraz z ich objaśnieniem oraz na temat sposobu, w jaki może z nich skorzystać.*

Z informacji przekazanych wizytującym wynika, że osoby przyjmowane do IW w Chorzowie, jeśli ich stan na to pozwala, przy przyjęciu są informowane o obowiązujących w placówce zasadach i mogą zapoznać się z regulaminem Izby. W IW w Olsztynie nie stosowano wyżej opisanej procedury. Wobec tego pracownicy KMP zalecili wdrożenie procedury informowania pacjentów o ich prawach, gdy tylko można z nimi nawiązać kontakt.

Przedstawiciele KMP podczas wizytacji IW w Koninie zwrócili uwagę na sformułowanie jednego z obowiązków pacjenta. Za nieuzasadnione należy uznać słowa *opór zmusza do użycia siły*. W związku z powyższym wizytujący zalecili zmianę treści obowiązku poddania się poleceniom personelu Izby.

Jedynie w Izbie w Chorzowie wywieszono w wizytowanych pomieszczeniach informację o instytucjach, do których pacjenci mogą się zwracać w sytuacji naruszenia ich praw, tj. do: Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Pacjenta, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. W pozostałych placówkach wizytujący zalecili umieścić adresy instytucji stojących na straży praw i wolności człowieka.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: wywieszenie w widocznym dla zatrzymanego miejscu informacji o prawach i obowiązkach oraz organach i instytucjach, do których może złożyć skargę bądź zażalenie na sposób zatrzymania (IW: Olsztyn, Piła, Konin),

wprowadzenie procedury ustanego informowania przyjmowanych do placówki osób, których stan na to pozwala oraz osób, które już zostały przyjęte do izby, a z którymi nie było wcześniej kontaktu ze względu na stan nietrzeźwości, o obowiązujących w izbie zasadach (IW: Olsztyn, Konin), zmianę zapisu w katalogu obowiązków pacjentów, umieszczonego na tablicy w holu budynku (IW Konin).

Prezydent Olsztyna oraz Dyrektor IW w Pile poinformowali, że zalecenia pracowników KMP zostały wdrożone.

7.3. Traktowanie

W trzech wizytowanych placówkach (IW: Olsztyn, Chorzów, Konin) przedstawiciele KMP zetknęli się z przykładami niewłaściwego traktowania osób umieszczonych w Izbach przez ich personel.

IW w Olsztynie jest jedyną wizytowaną placówką, w której osoby nietrzeźwe nie są przymusowo przebierane i mogą pozostać we własnym ubraniu. W pozostałych placówkach zetknięto się z praktyką rozbierania pacjentów z ich własnych ubrań. Należy w tym miejscu zauważyć, iż § 10 rozporządzenia mówi jedynie o tym, że *osobom przyjętym do izby lub placówki można wydać na czas pobytu odzież zastępczą*. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji procedura przyjęta w wizytowanych izbach wytrzeźwień, polegająca na każdorazowym zobowiązaniu osób przyjmowanych do placówki do rozbierania z własnej odzieży, jeśli nie zachodzi taka potrzeba, jest nieprawidłowa. Wszelkie środki bezpieczeństwa (w tym przypadku rozbieranie się), wkraczające tak dalece w wolność i prywatność człowieka, powinny być ograniczone do koniecznego minimum i mieć zastosowanie w sytuacjach wyjątkowych.

W IW Olsztyn oraz w IW Konin pacjenci nie otrzymywali odzieży i obuwia zastępczego. Wobec powyższego pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecili wyposażenie Izby w odzież i obuwie zastępcze dla nietrzeźwych oraz wydawanie ich pacjentom.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: zaprzestanie praktyki przymusowego rozbierania pacjentów (IW: Piła, Chorzów, Konin), wyeliminowanie niewłaściwego traktowania pacjentów przez personel Izby (IW: Konin, Olsztyn, Chorzów), zapewnienie pacjentom, chętnym do zmiany ubrania, odzieży i obuwia zastępczego (IW: Konin, Olsztyn).

Prezydent Olsztyna zapewnił, że z pracownikami, którzy dopuścili się niewłaściwego traktowania pacjentki przyjętej do Izby, została przeprowadzona rozmowa dyscyplinująca. Ponadto, postanowiono o prowadzeniu częstszych kontroli zapisu monitoringu w celu wyeliminowania ewentualnych nieprawidłowości.

Dyrektorzy Izby w Chorzowie oraz w Pile wyjaśnili, że w palcówkach nie stosuje się procedury przymusowej zmiany odzieży, a pacjenci są rozbierani w celu przeprowadzenia bardzo dokładnego badania połączonego z oglądem ciała.

7.4. Stosowanie przymusu bezpośredniego

Przedstawiciele KMP nie stwierdzili uchybień w stosowaniu przymusu bezpośredniego w Izbie Wytrzeźwień w Pile oraz w Chorzowie.

Dyrektor IW w Koninie przedstawił wizytującemu projekt zarządzenia w *sprawie stosowania i dokumentowania zastosowania przymusu bezpośredniego wobec osób nietrzeźwych oraz dokonywania oceny zasadności jego zastosowania* (dalej: projekt zarządzenia). Zapisano w nim, iż przez przymus rozumie się *przytrzymanie, unieruchomienie, m.in. z użyciem innych urządzeń technicznych oraz izolację*, tymczasem stoi to w sprzeczności z przepisami art. 42 ust. 1, 2 i 3 ustawy, które wskazują na możliwość stosowania w Izbie jedynie przytrzymania i unieruchomienia. Jednakże, w przypadku unieruchomienia wymieniono tylko pasy, uchwyty, prześcieradło i kaftan. Określenia: *inne urządzenia techniczne* oraz *izolacja* ujęte w projekcie zarządzenia są więc sprzeczne z obowiązującym w Polsce porządkiem prawnym. Ponadto, w art. 42 ust. 1 ustawy nie zostały zawarte przesłanki do zastosowania środków przymusu, które umieszczono w projekcie: *zamach przeciwko bezpieczeństwu publicznemu, zakłócanie lub uniemożliwianie funkcjonowania Izby*. W związku z powyższym, przedstawiciele Mechanizmu zalecili dostosowanie projektu zarządzenia do brzmienia obowiązującej ustawy.

Wątpliwości pracowników KMP wzbudził fakt, iż w IW w Chorzowie stosowano środki przymusu bezpośredniego w postaci pasów obezwładniających 523 razy. W 512 przypadkach ich powodem były „względy zdrowotne”, a w 11 „agresja”. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu wyjaśnienia wymaga, jakie względy zdrowotne, niezwiązane z agresją, mogą uzasadniać stosowanie pasów obezwładniających wobec osób nietrzeźwych, które przebywały w wizytowanej placówce.

Jeden z rozmówców poinformował przedstawicieli KMP, że wtarto mu w oczy gaz łzawiący podczas zastosowania wobec niego środka przymusu bezpośredniego (IW Chorzów). W Izbie nie ma dostępnych zapisów monitoringu, więc nie można sprawdzić prawdziwości przedstawionych zarzutów. Mając na względzie opisany przypadek, pracownicy Mechanizmu wydali zalecenie rozważenia rejestracji audio-video wydarzeń mających miejsce w pomieszczeniach placówki.

Wizytujący stwierdzili, że w IW Olsztyn, IW Konin nie ma jednolitego systemu odnotowywania zastosowania przez personel placówki środka przymusu bezpośredniego, a część wpisów była nieczytelna. Ponadto, wiele wpisów prowadzonych było w sposób lakoniczny i stereotypowy. W dokumentacji w IW Konin często nie podawano powodu unieruchomienia. Ponadto, jedynie w 4 spośród 57 analizowanych kart był zapis świadczący o kontroli stanu pacjenta co 15 minut. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji podkreślają, iż obowiązkiem pracowników Izby jest dbanie o bezpieczeństwo umieszczanych w niej osób. Pracownicy KMP odnotowali w IW Konin niewłaściwą konstrukcję łóżka stosowanego do unieruchamiania pacjentów.

Podczas analizy nagrań z monitoringu w IW Konin, dostrzeżono także inne nieprawidłowości. Wątpliwości wywołały zapisy z tzw. izolatki. Na nagraniu wizytujący dostrzegli, iż pacjentka przed położeniem na łóżko, została podniesiona z podłogi. Sugeruje to, iż nie była prowadzona przez personel Izby, a przesunięta po podłodze. Należy w tym miejscu wskazać, że przedstawiciele KMP dostrzegli przerwy w nagraniach, uniemożliwiające uzyskanie pełnego obrazu zdarzeń. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji uważają, że system rejestrujący nie spełnił swojej prewencyjnej funkcji, ze względu na brak stałego odbioru z kamer. Z tego względu, reprezentanci KMP zalecili wyposażenie Izby w sprawny sprzęt rejestrujący obraz.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: dokonywanie bezpośredniej kontroli stanu fizycznego osoby unieruchomionej co 15 minut (IW w Koninie), przykładanie szczególnej uwagi do przestrzegania przepisów dotyczących czasu unieruchamiania pacjentów oraz w dokładny sposób dokumentowanie tych czynności zarówno przez lekarza jak i pozostałych pracowników (IW: Konin, Olsztyn), rozważenie wprowadzenia rejestracji audio-video pomieszczeń placówki poza łazienką, przebieralnią i gabinetem lekarskim (IW w Chorzowie), wymianę kamer rejestrujących obraz, szczególnie w tzw. izolacie (IW w Koninie), dostosowanie projektu zarządzenia dyrektora w sprawie stosowania i dokumentowania zastosowania środków przymusu bezpośredniego do obowiązującej ustawy (IW Konin).

Dyrektor IW w Chorzowie poinformował, że pas obezwładniający został użyty w 11 przypadkach z powodów zdrowotnych, natomiast w 512 w związku z agresywnym zachowaniem pacjentów. Zdaniem dyrektora placówki określenie „zdrowotne” dotyczy pacjentów o dużym wycieńczeniu fizycznym organizmu, spowodowanym długotrwałym i nadmiernym spożywaniem alkoholu. W opinii dyrektora Izby prowadzi to do braku kontroli nad ośrodkiem ruchu i stwarza zagrożenie upadku z łóżka na podłogę. W takich wypadkach pacjent do momentu przetrzeźwienia pozostaje unieruchomiony. Wobec ww. stanowiska, w dalszym ciągu prowadzona jest korespondencja z Dyrektorem Izby Wytrzeźwień.

7.5. Prawo do ochrony zdrowia

W Izbie Wytrzeźwień w Pile pacjenci przyjmowani są do Izby po wykonaniu badania atestowanym alkometrem, którego wynik zostaje dołączony do akt. W przypadku, gdy nie ma zgody na to badanie, przyjęcie odbywa się na podstawie obrazu klinicznego. W Izbie Wytrzeźwień w Pile stosowana jest praktyka polegająca na tym, że do szpitala odwożeni są nieletni, u których stwierdzono poziom alkoholu w wydychanym powietrzu powyżej 2 promili oraz osoby w ciężkim stanie ogólnym.

Analiza dokumentacji prowadzonej w IW w Pile wykazała, że do kart pobytu pacjentów dołączone były wyniki badania alkometrem przy przyjęciu i opuszczeniu Izby. Wyniki badania potwierdzane są pieczętą i podpisem lekarza. Zmiany na skórze, ich lokalizacja, ślady obrażeń, zasinienia, rany etc. przedstawiane były w formie opisowej. Zdaniem przedstawicieli KMP znacznym ułatwieniem jest oznaczenie tych zmian na odpowiednim formularzu schematu ciała.

W IW w Olsztynie każda osoba badana jest od razu po przyjęciu do placówki. Lekarz przyjmujący nie dokonuje oglądu ciała, nie bada czy przypadkiem osoba przyjmowana nie ma widocznych śladów zasinień czy innych uszkodzeń ciała.

W IW Olsztyn oraz IW Piła badanie przeprowadza się w poczekalni, a nie w gabinecie lekarskim. Wizytujący zwrócili uwagę, że sytuacja ta może sprawić, że w czasie badania mogą być przy nim obecne osoby do tego nieuprawnione, jak choćby funkcjonariusze Policji. W IW Konin badania odbywają się również w obecności osób postronnych. Przedstawiciele KMP zalecili, aby obecność osób postronnych podczas badania zatrzymanego była ograniczona do niezbędnych, uzasadnionych okolicznościami sytuacji, w których zachodzi uzasadniona obawa o bezpieczeństwo personelu medycznego.

W trakcie wizytacji Izby Wytrzeźwień w Olsztynie pracownicy Mechanizmu stwierdzili, że w gabinecie lekarskim przetrzymywane są przeterminowane leki, które należy usunąć i zobowiązać lekarza do systematycznego kontrolowania ich ważności.

Analiza kart pacjentów prowadzona w IW w Olsztynie wykazała, że brak jest jednolitej praktyki wypełniania tego dokumentu w części dotyczącej stanu zdrowia osoby umieszczonej w placówce w trakcie pobytu w Izbie, jak i przy zwolnieniu.

Lekarz dyżurujący w IW w Chorzowie nie przeprowadza badania początkowego w gabinecie, ale w przebieralni. Ze względu na niewielkie rozmiary gabinetu lekarskiego, reprezentanci Mechanizmu nie wyrazili wątpliwości w tym zakresie, jednakże badania w innym miejscu zawsze muszą uwzględniać potrzebę zachowania prawa do intymności pacjenta.

Dokumentacja lekarska Izby Wytrzeźwień w Chorzowie prowadzona jest prawidłowo. Lekarz dyżurujący w dniu wizytacji zasygnalizował przedstawicielom KMP, że w placówce przydałoby się więcej leków służących udzielaniu pierwszej pomocy.

Dostęp do opieki medycznej w IW w Koninie jest całodobowy. Lustracja szafki aptecznej wykazała iż na wyposażeniu Izby znajduje się bardzo mało leków. Stwierdzono brak defibrylatora, butli z tlenem i ssaka. Pracownicy KMP zwrócili uwagę, iż do kart pobytu pacjenta dołączany jest jedynie początkowy wynik badania alkometrem. Brakuje jednak wyniku badania kontrolnego.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: poddawanie każdej osoby doprowadzonej do Izby badaniu w gabinecie lekarskim (IW Olsztyn), usunięcie przeterminowanych medykamentów (IW Olsztyn), ujednoczenie sposobu wypełniania kart pacjentów przez wszystkich pracowników oraz lekarzy z Izby (IW Olsztyn), zaopatrzenie Izby, w porozumieniu z lekarzami w niej pracującymi, w dogodną ilość leków służących udzielaniu pierwszej pomocy lub defibrylator, butlę z tlenem i ssak (IW: Chorzów, Konin), przeprowadzanie badań pacjentów bez udziału osób spoza personelu medycznego (IW Konin), dołączanie do karty pobytu pacjenta wydruku kontrolnego badania alkometrem (IW Konin).

Prezydent Olsztyna wyjaśnił, że osoby doprowadzone do wytrzeźwienia bywają agresywne i dlatego badanie lekarskie podczas przyjęcia przeprowadzane jest w obecności opiekuna, gdzie znajduje się kamera. Inne zabiegi medyczne odbywają się w gabinecie lekarskim. Ponadto, zapewnił, że usunięto przeterminowane medykamenty.

Dyrektor Izby w Chorzowie podał, iż ambulatorium jest w pełni wyposażone w leki, ale zalecenie przedstawicieli KMP wpłynie na zwiększenie kontroli tych środków.

7.6. Warunki bytowe

Podczas oglądu Izby w Chorzowie reprezentanci KMP dostrzegli, że powierzchnia części pomieszczeń przypadająca na osobę jest jednak nieodpowiednia (mniejsza niż 3 m² w przypadku zwykłych sal i mniejsza niż 6 m² w pomieszczeniach dla osób, których zachowanie stwarza poważne zagrożenie dla ich zdrowia lub życia lub życia innych osób). Sytuacja w opisanym obszarze jest niezgodna z § 20 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia. Ponadto, w Izbie nie ma systemu przywoławczego, umożliwiającego w razie potrzeby wezwanie pracownika placówki (§ 20 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia).

Przedstawiciele KMP stwierdzili, że IW w Chorzowie nie spełnia przewidzianych prawem warunków minimalnych w zakresie wyposażenia toalet w umywalki. Ponadto, skorzystanie z WC przez osoby z niepełnosprawnością ruchową jest prawie niemożliwe, albowiem wózek nie mieści się w drzwiach wiodących do toalet, a sedes jest zbyt niski, by łatwo zeń wstać.

W pokojach w Izbie Wyrzeźwień w Koninie panował nieprzyjemny zapach, który był związany z wbudowanymi w pokojach miskami ustępowymi budzącymi zastrzeżenia pracowników KMP. Po pierwsze, przedstawiciele Mechanizmu nie widzą zasadności ich umiejscowienia w salach pobytu pacjentów. Ponadto, nie są one osłonięte żadną kotarą, czy przegrodą i są umieszczone tuż pod kamerą. Korzystanie z nich zdaniem wizytujących narusza prawo do intymności przebywających w tych pomieszczeniach osób.

W IW w Koninie osoby zaniedbane otrzymują jedynie koc. Przedstawiciele KMP uważają, że nie można dyskryminować żadnej z grup osób, więc powinny być one traktowane na tych samych zasadach.

W IW w Pile oraz w IW w Chorzowie monitorowana pozostaje tzw. przebieralnia, która w pierwszej z jednostek usytuowana jest na korytarzu. Ponadto, w IW w Chorzowie monitoringiem objęta jest poza przebieralnią również łazienka.

W ocenie wizytujących zainstalowanie w tym miejscu kamery, bez funkcji zakrywania intymnych części ciała pacjentów oraz obejmującej swoim zasięgiem całe pomieszczenie, może powodować naruszenie intymności i prywatności osób przebierających się. W celu

uniknięcia tego problemu pracownicy KMP zaproponowali rozważenie możliwości wyodrębnienia miejsca, niedostępnego dla kamery oraz osób trzecich, osłoniętego np. parawanem, gdzie pacjenci będą mogli się przebierać.

RPO dostrzegając generalny problem instalowania kamer w pomieszczeniach Izb Wyrzeźwień, wystąpił do Ministra Zdrowia pismem z dnia 28.08.2012 r. podnosząc wątpliwość co do możliwości stosowania monitoringu w Izbach Wyrzeźwień na gruncie obecnych przepisów¹².

Ponadto, podczas oglądu w wizytowanych placówkach odnotowano, że pomieszczenia nie są w pełni przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych (IW: Chorzów, Olsztyn, Konin). W IW w Koninie nie wyznaczono pomieszczenia przeznaczonego do przechowywania czystej i brudnej bielizny. Natomiast w IW w Olsztynie nie udostępniano pacjentom bielizny pościelowej (IW Olsztyn).

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: zamontowanie systemu przywoławczego (IW Chorzów), zapewnienie wszystkim pacjentom pościeli (IW: Konin, Olsztyn), wyodrębnienie miejsca, niedostępnego dla osób trzecich i nieobjętego monitoringiem, osłoniętego, w którym pacjenci będą mogli przebierać się, bez naruszania ich prawa do intymności i prywatności (IW: Konin, Piła, Chorzów), spełnienie warunków zawartych w § 20 ust. 1 pkt 3 i 4 rozporządzenia (IW Konin), usunięcie misek ustępowych z sal pobytu pacjentów (IW Konin), uzupełnienie magazynu w odzież, bieliznę i obuwie zastępcze (IW Olsztyn), dostosowanie pomieszczeń oraz toalet do wymogów rozporządzenia (IW Chorzów), dostosowanie Izby do potrzeb osób z niepełnosprawnością i osób o obniżonej sprawności ruchowej (IW: Chorzów, Olsztyn, Konin).

Prezydent Olsztyna zapewnił, że Izba spełnia wymogi rozporządzenia w zakresie warunków bytowych. Jak podkreślił Prezydent Olsztyna, na czas pobytu pacjentom wydawane są jednorazowe koce termiczne, które ze względów higieniczno-sanitarnych zostają zutylizowane po ich zastosowaniu. Natomiast uzupełniany jest zapas bielizny pościelowej, która będzie wydawana osobom przebywającym w Izbie. Prezydent Olsztyna podkreślił, że w Izbie udostępniona jest odzież zastępcza i wyposażono placówkę w jednorazowe obuwie zastępcze.

¹² Szerzej na ten temat, zob. Raport KMP za III kw. 2012 r. (s. 72-73).

Dyrektor Izby w Chorzowie poinformował, że zaprzestano rejestracji wideo, a w najbliższym czasie zamontowany zostanie dźwiękowy system przywoławczy. Ponadto, utworzono „sferę intymną pacjenta”, *wykadrowując* jednocześnie system monitorujący w celu zapewnienia prywatności w czasie przebierania i kąpieli. Dyrektor Izby w Chorzowie stoi na stanowisku, że placówka jest dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością i osób z obniżoną sprawnością ruchową. Dyrektor odnosząc się do zalecenia dostosowania toalet do wymogów rozporządzenia stwierdził, że wyprowadzenie do toalety pacjenta odbywa się pojedynczo, a kąpiele przeprowadza się indywidualnie z zachowaniem praw i godności pacjenta.

Dyrektor IW w Pile poinformowała, że nie zostanie wyodrębnione miejsce niedostępne dla kamer, gdyż monitorowanie całego pobytu pacjentów podyktowane jest dobrem i bezpieczeństwem pacjentów i pracowników.

8. Pomieszczenia dla osób zatrzymanych jednostek organizacyjnych Policji

W czwartym kwartale 2012 r. dokonano wizytacji czternastu pomieszczeń dla osób zatrzymanych przy jednostkach organizacyjnych Policji¹³ (dalej PdOZ lub Izba), w tym jedną rewizytację¹⁴. W raporcie niniejszym przedstawione zostaną również wnioski z wizytacji Pomieszczeń dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Wałbrzychu, Pomieszczeń dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Iławie, Pomieszczeń dla Osób Zatrzymanych Komendy Rejonowej Policji Brzozowie oraz

¹³Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Elblągu (1.10.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Trzebnicy (1.10.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Biskupcu (1.10.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Olsztynie (3.10.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Oleśnicy (4.10.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Tczewie (19.11.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Kartuzach (20.11.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Kościerzynie (20.11.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Dzierżoniowie (26.11.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Żarach (11.12.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Żaganie (11.12.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Piasecznie (10.12.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komisariacie Policji w Piastowie (jednostka podlega Komendzie Powiatowej Policji w Pruszkowie) (12.12.2012 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Elku (17.12.2012 r.).

¹⁴ Rewizytację przeprowadzono w PdOZ w Elblągu.

Pomieszczeń dla Osób Zatrzymanych Komendy Miejskiej Policji w Rzeszowie, które zostały przeprowadzone w trzecim kwartale 2012 r. Wyniki wizytacji pracowników KMP w PdOZ w Kartuzach, Kościerzynie, Żarach, Żaganiu oraz Ełku nie zostały ujęte w niniejszym raporcie. Do dnia sporządzenia niniejszej informacji przedstawiciele Mechanizmu otrzymali odpowiedzi na zalecenia wydane w wyniku wizytacji PdOZ: Iława, Olsztyn, Trzebnica, Biskupiec, Brzozów, Rzeszów.

8.1. Traktowanie przez personel

W trakcie przeprowadzania czynności w PdOZ w Biskupcu przedstawiciel KMP zauważył zapis o mężczyźnie, który w wyniku aktu autoagresji nosił na twarzy ślady krwi. Zdaniem pracowników Mechanizmu, w sytuacji dokonania samouszkodzenia przez osobę przebywającą w Izbie, konieczne jest wezwanie pogotowia oraz postępowanie według procedury w wypadku samoagresji. Wizytujący zwrócili się do Komendanta Miejskiego Policji w Biskupcu z prośbą o wyjaśnienie sprawy.

W PdOZ w Tczewie w 2011 roku miał miejsce zgon kobiety doprowadzonej w celu wytrzeźwienia. Postępowanie wszczęte w tej sprawie przez prokuraturę, w czasie przeprowadzania wizytacji pozostawało w toku. Sprawa była również badana w jednym z zespołów merytorycznych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich.

W PdOZ w Piasecznie wszystkie wydarzenia nadzwyczajne były przedmiotem szczegółowej analizy wewnętrznej wraz z oceną postępowania funkcjonariuszy Policji pełniących dyżur w ich czasie. Z opisu przebiegu wydarzeń zawartych w przedstawionych pracownikom Mechanizmu materiałach nie wynikało, aby postępowanie funkcjonariuszy Policji doprowadziło do targnięcia się którejkolwiek z osób na własne życie i zdrowie lub aby doszło do zaniedbań lub przekroczenia uprawnień w czasie reagowania na zachowanie zatrzymanych, ze szkodą dla nich.

W PdOZ w Iławie oraz w PdOZ w Brzozowie zatrzymanych mężczyzn poddaje się kontroli osobistej na korytarzu nieobjętym monitoringiem. Powstaje wobec tego uzasadniona obawa, że podczas kontroli mężczyzn mogą pojawić się osoby trzecie. W PdOZ w Tczewie oraz w PdOZ w Trzebnicy przeszukiwanie osób tam umieszczonych przeprowadzane jest w monitorowanych pomieszczeniach. Co więcej, analiza jednego z nagrań dokumentującego umieszczenie kobiety w PdOZ w Tczewie ujawniła, że czynności związane z jej umieszczeniem wykonywane były przez funkcjonariuszy Policji odmiennej płci.

Przedstawiciele Mechanizmu **podkreślają, iż podczas kontroli zatrzymanych należy zagwarantować im takie warunki, które pozwalają respektować ich prawo do prywatności i intymności.** Pracownicy KMP podzielają w tej kwestii stanowisko Komitetu Zapobiegania Torturom (CPT) zgodnie z którym *osoby pozbawione wolności – niezależnie od wieku – powinny być przeszukiwane jedynie przez personel tej samej płci, a ponadto każde przeszukiwanie, które wymaga rozebrania się osoby przeszukiwanej, powinno być wykonywane poza zasięgiem wzroku personelu dozoru płci przeciwnej. Zróżnicowanie personelu pod względem płci to kolejne zabezpieczenie przed złym traktowaniem w miejscach pozbawienia wolności. Obecność personelu zarówno płci męskiej, jak i żeńskiej może mieć korzystny wpływ tak w sensie etosu opiekuńczego, jak i w sprzyjaniu poczuciu normalności w miejscu pozbawienia wolności. Zróżnicowanie personelu pod względem płci pozwala także na właściwe rozlokowanie personelu przy wykonywaniu zadań drażliwych, takich jak przeszukiwanie.*

Szczególnie wątpliwości pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji wzbudziła analiza materiałów (w postaci dokumentacji oraz zapisów z monitoringu) dotyczących zastosowania kaftana bezpieczeństwa wobec zatrzymanego osadzonego w PdOZ w Piastowie. Zdaniem przedstawicieli KMP na nagraniu zarejestrowano sytuację, która stanowi nieludzkie traktowanie osoby zatrzymanej. W związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa na szkodę osoby zatrzymanej, wypełniając obowiązek wynikający z art. 304 § 2 k.p.k, Rzecznik Praw Obywatelskich złożył zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa do Prokuratora Rejonowego w Pruszkowie.

Przedstawiciele KMP wizytując PdOZ w Piasecznie podczas analizy dokumentacji oraz nagrań z monitoringu dostrzegli uchybienia w zakresie przeprowadzania przez funkcjonariuszy Policji osobistej kontroli cel. Analiza zapisu monitoringu z kontroli pokoi ujawniła, że policjant pełniący wówczas służbę w PdOZ, pomimo dokonanego w książce przebiegu służby zapisu o przeprowadzonych kontrolach, faktycznie ich nie przeprowadził. Do dnia sporządzania niniejszego raportu do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło pismo zastępcy Naczelnika Wydziału Prewencji Komendy Powiatowej Policji w Piasecznie, z którego wynika, że postępowanie policjanta stanowi naruszenie dyscypliny służbowej i Komendant Powiatowy Policji w Piasecznie polecił przeprowadzenie w tej sprawie czynności wyjaśniających. Pracownicy KMP oczekują na informację o efekcie tych czynności, w tym stanowisko, czy w przedmiotowym przypadku nie doszło do popełnienia czynu zabronionego polegającego na poświadczeniu nieprawdy w dokumencie przez funkcjonariusza publicznego.

W PdOZ w Trzebnicy osoby zatrzymane skarżyły się na traktowanie ich przez funkcjonariuszy Policji dokonujących zatrzymania. Do przedstawicieli KMP dotarła skarga jednego z osadzonych w PdOZ w Olsztynie, że funkcjonariusze Policji proszeni o cokolwiek, okazują niezadowolenie, w efekcie czego odstępuje on od zgłaszania się z prośbą. Ponadto, zatrzymani wskazywali na ponagląjący i rozkazujący ton funkcjonariuszy Policji pracujących w tej jednostce. Pracownicy Mechanizmu odebrali informacje o długim czasie oczekiwania na reakcję funkcjonariuszy Policji na wezwanie, co potwierdziła analiza monitoringu, która wykazała 20-minutowy okres oczekiwania na wyjście do toalety. Funkcjonariusze pełniący służbę w PdOZ w Olsztynie wyjaśnili, że część opisanych sytuacji wynika z konieczności przeprowadzania innych czynności i niewystarczającej obsady zmianowej.

Kwestia zbyt małej ilości pracowników, niewystraszających do obsługi PdOZ stanowiła przedmiot zalecenia wizytujących także w PdOZ w Tczewie oraz w PdOZ w Piasecznie. Przedstawiciele KMP stoją na stanowisku, że ze względu na bezpieczeństwo osób umieszczonych w PdOZ oraz możliwość korzystania przez nich ze wszystkich praw przysługujących im w trakcie pobytu w Izbie, powinno się rozważyć zwiększenie obsady etatowej w pionie prewencji.

W trakcie wizytacji pracownicy KMP zauważyli, że w jednostkach poza kursami obowiązkowymi, funkcjonariusze nie uczestniczą w dodatkowych szkoleniach, które mogłyby stanowić praktyczną podstawę do radzenia sobie w trudnych sytuacjach, do których dochodzi w PdOZ. Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego) wskazują, że *nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej*. CPT kładzie szczególny nacisk na konieczność rozwijania umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: wyjaśnienie sytuacji, w której nie została wezwana karetka, mimo dokonania przez zatrzymanego samouszkodzenia oraz stworzenie procedury postępowania w przypadku samouszkodzeń osób przebywających w Izbie (PdOZ Biskupiec), przeprowadzanie kontroli wewnętrznej, mającej na celu sprawdzenie, czy adnotacje w książkach przebiegu służby w PdOZ są zgodne z rzeczywistością (PdOZ Piaseczno), zwiększenie obsady etatowej funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w PdOZ (PdOZ: Piaseczno, Olsztyn, Dzierżoniów), zorganizowanie szkoleń dla funkcjonariuszy Policji z zakresu udzielania pierwszej pomocy, radzenia sobie ze stresem, umiejętności interpersonalnych itp. (PdOZ: Piaseczno, Trzebnica, Olsztyn, Iława, Dzierżoniów, Rzeszów,

Piastów), bezwzględne przestrzeganie prawa zatrzymanych do ochrony przed niehumanitarnym, okrutnym lub poniżającym traktowaniem, w tym zwracania uwagi na wykonywanie czynności służbowych bez wyrządzania krzywdy zatrzymanym i wyeliminowanie nieprawidłowości w sposobie postępowania i odnoszenia się funkcjonariuszy Policji dokonujących zatrzymania (PdOZ: Trzebnica, Piastów, Olsztyn), zmianę miejsca dokonywania kontroli osobistej zatrzymanych oraz wykonywanie tej czynności przez funkcjonariuszy tej samej płci co zatrzymany, mając na uwadze przestrzeganie prawa do poszanowania intymności i godności osobistej zatrzymanych (PdOZ: Trzebnica, Tczew, Ława).

Komendant Wojewódzki Policji we Wrocławiu wraz z Komendantem Powiatowym Policji w Trzebnicy zapewnili, że służba w PdOZ w Trzebnicy pełniona jest zgodnie z obowiązującymi przepisami, przy bezwzględnym przestrzeganiu praw zatrzymanych do ochrony przed niehumanitarnym, okrutnym lub poniżającym traktowaniem. Ponadto, kontrola osobista osób zatrzymanych dokonywana jest zgodnie z zaleceniem, w miejscu gwarantującym poszanowanie intymności.

Zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym przez Komendanta Miejskiego Policji w Olsztynie nieprawidłowe odnoszenie się policjantów pełniących służbę w PdOZ jest subiektywną oceną zatrzymanego. Ponadto, Komendant wskazuje, że przyczyną ponaglającego polecenia wydanego przez funkcjonariusza Policji mogło być zapewnienie sprawnego i szybkiego przyjęcia do Izby, co więcej Policjanci pełniący służbę w PdOZ reagują bez zbędnej zwłoki na wezwania osób zatrzymanych, dłuższe oczekiwanie może wynikać z wykonywania przez nich alternatywnych zadań. Zdaniem Komendanta obsada Izby jest wystarczająca i adekwatna do potrzeb jednostki.

Komendant Miejski Policji w Olsztynie poinformował, że polecił wyjaśnić sytuację z udziałem osoby zatrzymanej, która dokonała samookaleczenia się w PdOZ w Biskupcu. Z informacji przekazanych przez Komendanta wynika, że krwawienie z rany spowodowane było zdrapaniem strupa widocznego jeszcze przed osadzeniem. Poinformowano tę osobę, że zostanie wezwana pomoc medyczna, jednakże mężczyzna odmówił badania. Pełniący służbę funkcjonariusz Policji opisał zachowanie tej osoby w książce pełnienia służby i zwiększył częstotliwość jego kontroli. I Zastępca Komendanta Wojewódzkiego Policji w Olsztynie poinformował, że w 2013 r. w KMP Olsztyn odbędzie się dodatkowe szkolenie z psychologami dla Policjantów pełniących służbę w PdOZ.

Komendant Powiatowy Policji w Ławie wyjaśnił, że funkcjonariusze Policji pełniący służbę w Izbie objęci są systematycznymi comiesięcznymi szkoleniami. Podnoszą one ich

umiejętności w zakresie pracy z osobami zatrzymanymi oraz stosowaniem środków przymusu bezpośredniego. Ponadto, Komendant wskazał, że w świetle obowiązujących przepisów prawa nie ma obowiązku tworzenia rejestru środków przymusu bezpośredniego, a ich każdorazowe użycie zostaje odnotowane w „książce przebiegu służby”. Komendant Powiatowy Policji w Iławie wydał decyzję nr 45/2012, w której zobowiązał wszystkich Policjantów KPP w Iławie do poszanowania intymności i godności osobistej w trakcie kontroli osobistej lub czynności przeszukania osoby poprzez przeprowadzenie jej w oddzielnym pomieszczeniu, zabezpieczonym przed dostępem osób trzecich, jak również zostały określone zasady postępowania przy zatrzymaniu.

8.2. Warunki bytowe

Zdaniem przedstawicieli KMP pomieszczenia PdOZ w Trzebnicy wymagają wyremontowania. Co do pomieszczeń PdOZ w Wałbrzychu stwierdzono, iż panował tam silny odór uryny. Przesiąknięte moczem ściany i podłoga pokoi stanowią również poważne zagrożenie sanitarne. Przetrzymanie osób w takich warunkach przez dłuższy czas uznać należy za nieludzkie traktowanie w rozumieniu art. 16 ust. 1 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz. U. z 1989 r., Nr 63, poz. 378). Pracownicy KMP zwrócili więc uwagę, że umieszczanie w takich warunkach osób zatrzymanych i doprowadzonych do wytrzeźwienia jest z punktu widzenia obowiązujących przepisów wykluczone. Warto nadmienić, że na panujący w pokojach silny fetor zwrócono uwagę podczas poprzedniej wizytacji przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich w listopadzie 2010 r. Sformułowano wówczas zalecenie jego usunięcia.

W zaistniałej sytuacji, zważywszy na sygnalizowany wcześniej nieludzki charakter warunków panujących obecnie w pokojach tego PdOZ, wizytujący wystąpili do Powiatowego Inspektora Sanitarnego we Wałbrzychu z wnioskiem o przeprowadzenie w Izbie kontroli mającej na celu ustalenie, czy nie zachodzi konieczność zamknięcia Izby do czasu przeprowadzenia remontów, które usuną z pokoi fetor uryny i przywrócą właściwe warunki sanitarne.

Obserwacje poczynione w trakcie przeprowadzonych przez przedstawicieli KMP wizytacji wskazują, że niektóre Izby nie spełniały warunków, jakie powinny spełniać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Policji dla osób zatrzymanych lub

doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, zgodnie z postanowieniami rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb (Dz. U. z 2012 r., poz. 638) [dalej: rozporządzenie w sprawie PdOZ]. Pracownicy Mechanizmu stwierdzili brak wyodrębnionych części magazynu do przechowywania rzeczy przekazanych do depozytu i bielizny pościelowej przeznaczonych: na rzeczy chorych zakaźnie osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (PdOZ: Piastów, Dzierżoniów, Biskupiec), a także do przechowywania brudnej bielizny pościelowej (PdOZ: Piastów, Biskupiec), co stanowiło naruszenie postanowienia § 10 rozporządzenia w sprawie PdOZ. Ponadto, w PdOZ: Iława, Wałbrzych, Biskupiec, Dzierżoniów, Trzebnica przedstawiciele KMP odnotowali, że niektóre pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia nie zostały wyposażone stosownie do wymagań zawartych w przepisie § 8 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia w sprawie PdOZ. Podobna sytuacja miała miejsce w PdOZ Trzebnica oraz PdOZ Tczew, gdzie pokoje przejściowe nie spełniały warunków, jakie powinny spełniać pokoje przejściowe w jednostkach organizacyjnych Policji, określonych w rozporządzeniu w sprawie PdOZ. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili dostosowanie warunków pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz pokoi przejściowych do obowiązujących przepisów prawa.

W dniu wizytacji niektóre jednostki nie dysponowały odzieżą oraz obuwiem zastępczym (PdOZ: Brzozowie, Dzierżoniów, Tczew, Trzebnica) lub rzeczy te były w bardzo złym stanie (PdOZ Olsztyn). Mając to na uwadze wizytujący zalecili dokonanie przeglądu rzeczy oraz uzupełnienie wyposażenia Izby o odzież i obuwie zastępcze. Nadto, odnotowano: niedostarczenie zatrzymanym powłoczek na koce i poduszki (PdOZ: Olsztyn, Trzebnica), zniszczenie lub zabrudzenie pokrowców na materace, koców, powłoczek (PdOZ: Olsztyn, Trzebnica, Oleśnica, Dzierżoniów). Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji w tym miejscu przypominają, że rzeczy wydawane zatrzymanym powinny być odpowiedniej jakości i należy zwrócić uwagę na ich wygląd przed wydaniem zatrzymanym.

W PdOZ w Biskupcu w jednym z pokoi dla osób zatrzymanych sygnalizacja przyzywowa była niesprawna. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili jej naprawienie.

Pracownicy KMP podczas wizytacji PdOZ w Olsztynie, w Trzebnicy oraz w Oleśnicy zauważyli, że funkcjonujące tam oświetlenie nie było dostosowywane do pory nocnej. Ponadto, wizytujący odnotowali, że w Izbach: w Biskupcu, w Piastowie oraz w Dzierżoniowie oświetlenie było niewystarczające do pisania i czytania. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili dostosowanie oświetlenia do pory dnia i nocy oraz wymogów obowiązujących przepisów prawa.

W PdOZ: w Olsztynie, w Dzierżoniowie, w Biskupcu oraz w Dzierżoniowie zatrzymanym i doprowadzonym w celu wytrzeźwienia nie udostępniano prasy. Reprezentanci Mechanizmu zalecili, aby osobom zatrzymanym udostępniać prasę.

W Izbach: w Olsztynie, w Piasecznie, w Wałbrzychu, w Biskupcu oraz w Piastowie nie wydzielono pomieszczenia do używania wyrobów tytoniowych przez osoby zatrzymane. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecili wydzielenie pomieszczenia pełniącego rolę palarni dla osób zatrzymanych i doprowadzonych w celu wytrzeźwienia.

Pomieszczenia w części wizytowanych placówek (PdOZ: Brzozowo, Rzeszów, Dzierżoniów, Olsztyn, Piaseczno, Biskupiec) nie są przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością i o obniżonej sprawności fizycznej (np. starszych). Ponieważ istnieje możliwość umieszczenia takich osób w ww. Izbach, przedstawiciele KMP wydali rekomendacje dostosowania sanitariatów Izby oraz przynajmniej jednego pokoju do potrzeb osób, które nie będą w stanie samodzielnie się poruszać bez odpowiednich udogodnień.

Należy zaznaczyć, że wnioski z rewizytacji PdOZ w Elblągu wskazują, że w zakresie poprawy warunków bytowych Izba zrealizowała zalecenia wydane przez wizytujących.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: przeprowadzenie remontu pokoi dla zatrzymanych mającego na celu trwałe usunięcie fetoru uryny, z uwzględnieniem rozwiązań umożliwiających w przyszłości należyte utrzymanie czystości, np. poprzez zainstalowanie kratki ściekowej w podłodze (PdOZ Wałbrzych), przeprowadzenie remontu pomieszczeń dla osób zatrzymanych i doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (PdOZ Trzebnica), rozważenie wyposażenia Izby w udogodnienia dla osób niepełnosprawnych (PdOZ: Dzierżoniów, Rzeszów, Piaseczno, Brzozów), wyodrębnienie miejsca do przechowywania rzeczy osobistych osób chorych zakaźnie (PdOZ: Piastów, Dzierżoniów, Biskupiec), wyodrębnienie miejsca do przechowywania brudnej bielizny pościelowej (PdOZ: Piastów, Biskupiec), wydawanie osobom przebywającym w Izbie materaców, koców i pościeli, które zostały odpowiednio uprane i zdezynfekowane (PdOZ: Dzierżoniów, Olsztyn, Piastów, Trzebnica, Iława), wyposażenie pomieszczeń dla osób zatrzymanych i doprowadzonych w

celu wytrzeźwienia w stoliki i taborety, adekwatnie do ich pojemności (PdOZ: Biskupiec, Dzierżoniów, Wałbrzych, Iława), naprawę uszkodzonej sygnalizacji przyzywowej (PdOZ Biskupiec), zapewnienie we wszystkich pomieszczeniach dla osób zatrzymanych i doprowadzonych w celu wytrzeźwienia światła, umożliwiającego czytanie i pisanie oraz dostosowanie oświetlenia do pory nocnej (PdOZ: Biskupiec, Piastów, Olsztyn, Iława), zaopatrzenie Izby w prasę (PdOZ: Biskupiec, Rzeszów), uzupełnienie wyposażenia Izby w odzież i obuwie zastępcze (PdOZ: Brzozów, Trzebnica), wyodrębnienie miejsca pełniącego rolę palarni dla osób zatrzymanych i doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (PdOZ: Piastów, Wałbrzych, Olsztyn, Piaseczno, Biskupiec).

Komendant Powiatowy Policji w Trzebnicy poinformował, że zwrócił się do Komendy Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu w celu pozyskania środków na remont. Komendant Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu podał informacje, że plan remontów na lata 2013-2015 czeka na zatwierdzenie przez Komendę Główną Policji, dopiero wtedy możliwe jest uzyskanie środków.

Komendant Powiatowy Policji w Trzebnicy poinformował, że osoby zatrzymane mają możliwość skorzystać z obuwia lub odzieży zastępczej. Natomiast brudna pościel, materace i podgłówki są przenoszone bezpośrednio z pokoiów do magazynu brudnej pościeli.

Zastępca Komendanta Wojewódzkiego Policji w Olsztynie poinformował, że PdOZ w Iławie zostanie doposażony w brakujące taborety lub ławy najpóźniej do dnia 31 grudnia 2013 r.

Komendant Miejski Policji w Olsztynie poinformował, że nie ma na terenie Komendy Miejskiej Policji w Olsztynie oraz PdOZ w Biskupcu możliwości zorganizowania palarni.

W zakresie zaopatrzenia Izby w prasę Komendant Miejski Policji w Olsztynie poinformował, że nie ma środków finansowych wydzielonych na ten cel. W zakresie stanu czystości koców, poduszek i kapci wydawanych zatrzymanym zgodnie z informacjami przekazanymi przez Komendanta Miejskiego Policji w Olsztynie przedmiotowa sprawa jest stale monitorowana.

Komendant Powiatowy Policji w Iławie oraz Komendant Miejski Policji w Olsztynie poinformowali, że zniszczone lub uszkodzone pokrowce do materacy zostały wymienione na nowe lub niezniszczone. Komendant Miejski Policji w Olsztynie wskazał, że gdy osoba

zatrzymana odmawia pobrania pościeli, policjant pełniący służbę w PdOZ na bieżąco zamieszcza odpowiednią uwagę w książce przebiegu służby PdOZ.

Komendant Powiatowy Policji w Iławie wyjaśnił, że doposażenie pokoi w ławy lub taborety na stałe przymocowane do podłogi znacznie utrudniłyby poruszanie się po nich. Ponadto, Komendant tej Izby poinformował, że oświetlenie pomieszczeń jest zgodne z wymogami rozporządzenia. Zarówno Komendant Powiatowy Policji w Iławie, jak i Komendant Miejski Policji w Olsztynie wskazali, że w nocy moc oświetlenia jest optymalna do prawidłowego dozoru osób osadzonych w porze nocnej.

Zastępca Komendanta Miejskiego Policji w Rzeszowie poinformował, że zatrzymani otrzymują prasę.

I Zastępca Komendanta Powiatowego Policji w Brzozowie wskazał, że zostały podjęte działania, aby w ramach najbliższego, planowanego remontu dostosować do potrzeb osób niepełnosprawnych sanitariat oraz jeden z pokoi. Ponadto, uzupełniono wyposażenie izby o dodatkowe obuwie zastępcze.

W PdOZ nie ma możliwości wyodrębnienia pomieszczenia na usytuowanie w nim części depozytowej dla osób chorych zakaźnie. W przypadku spotkania się z takim zagrożeniem Komendant Miejski Policji w Olsztynie polecił wykorzystanie do tego celu jednego z pokoi dla osób zatrzymanych, gdzie będzie gromadzony depozyt oraz ubrania osoby chorej zakaźnie. W toalecie PdOZ w Biskupcu wyodrębniono kosze wraz workami służące do magazynowania pościeli brudnej.

8.3. Prawo do ochrony zdrowia

W PdOZ: w Tczewie, w Biskupcu, w Dzierżoniowie, w Olsztynie i w Oleśnicy badaniu wstępnemu poddawane są osoby nietrzeźwe, z widocznymi obrażeniami na ciele oraz te, które żądają wykonania takich badań. Na tym tle należy wyróżnić PdOZ w Brzozowie, gdzie badaniu lekarskiemu w izbie przyjęć poddawane są wszystkie osoby zatrzymane. Należy zaznaczyć, że w PdOZ Wałbrzych wizytujący spotkali się z sytuacją, w której nie przeprowadzono badania lekarskiego, gdy było to obligatoryjne. W związku z powyższym, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zwrócili uwagę na konieczność bezwzględnego przeprowadzania badań lekarskich w sytuacjach, gdy zgodnie z obowiązującymi przepisami jest ono obligatoryjne.

W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji badaniom przed umieszczeniem w Izbie powinny być poddawane wszystkie osoby. Pomimo braku takiego obowiązku w przepisach krajowych, stanowią o nim standardy międzynarodowe, zawarte m.in. w Zbiorze zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r.) *Osobie aresztowanej lub uwięzionej, tak szybko po przyjęciu do miejsca aresztowania lub uwięzienia, jak będzie to możliwe, zostanie zaproponowane odpowiednie badanie lekarskie, a później, kiedy będzie to potrzebne, zapewniona opieka medyczna i leczenie. Opieka medyczna i leczenie zostaną zapewnione bezpłatnie.* (Zasada 24).

W PdOZ w Oleśnicy wizytacja ujawniła jeden przypadek pobytu w Izbie osoby, co do której lekarz stwierdził istnienie przeciwwskazań do pobytu w Izbie. Wizytujący kategorycznie zalecili bezwzględne respektowanie opinii lekarskich, w których stwierdzono występowanie przeciwwskazań do pobytu w Izbie.

W wielu wizytowanych jednostkach (PdOZ: Oleśnica, Trzebnica, Piaseczno, Olsztyn, Biskupiec) badanie zatrzymanego przez lekarza odbywa się w obecności funkcjonariusza Policji. Pracownicy KMP przypominają, że **udzielanie świadczeń medycznych powinno odbywać się poza zasięgiem słuchu i wzroku funkcjonariuszy Policji, o ile nie poprosi o to personel medyczny.** W przeciwnym razie naruszane jest prawo do intymności i poszanowania godności zatrzymanych oraz prawo do tajemnicy medycznej. Przedstawiciele Mechanizm zaznaczają przy tym, że **obecność funkcjonariuszy Policji przeciwnej płci jest całkowicie niedopuszczalna i narusza prawo zatrzymanych do intymności.**

Niejednokrotnie wizytujący stwierdzali naruszenia zasady rzetelności prowadzenia dokumentacji medycznej (PdOZ: Olsztyn, Trzebnica, Oleśnica, Biskupiec, Brzozowo). Reprezentanci KMP podkreślają, że w celu umożliwienia dokonania oceny, czy osobom zatrzymanym i doprowadzonym do wytrzeźwienia została zapewniona właściwa opieka lekarska, niezbędne jest prawidłowe wypełniania dokumentacji, z uwzględnieniem wszystkich informacji związanych ze stanem zdrowia zatrzymanego i przesłanek do skierowania go na badania lekarskie.

W Izbie w Biskupcu, Piastowie, Piasecznie oraz Dzierżoniowie analiza dokumentacji medycznej wykazała, iż stosowane tam zaświadczenia lekarskie były niezgodne z zaświadczeniami przewidzianymi w obowiązujących przepisach prawa. W korespondencji przekazanej wizytującym, Komendant Powiatowy Policji w Dzierżoniowie poinformował o dokonanej uzgodnieniu z zarządem Szpitala Powiatowego w Dzierżoniowie, w sprawie stosowania właściwych druków.

Tu należy odnotować, że w PdOZ w Olsztynie i Trzebnicy funkcjonariusze Policji pełniący służbę w PdOZ nie sporządzali notatek służbowych ze szczegółowym opisem obrażeń osób przyjmowanych do Izby. Ponadto, w PdOZ w Piasecznie w książce przebiegu służby nie zawsze odnotowywano zaordynowanie leków.

Zgodnie z zasadą 26 w/w Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 9 grudnia 1988 r., *fakt poddania osoby aresztowanej lub uwięzionej badaniu lekarskiemu, nazwisko lekarza i rezultaty badania powinny być w odpowiedni sposób utrwalone.*

Lustracja szafek aptecznych wykazała, że w PdOZ w Tczewie trzymane były przeterminowane opatrunki oraz brakowało jednorazowych rękawiczek, koca przeciwwstrząsowego oraz chusty trójkątnej, natomiast w PdOZ w Dzierżoniowie oraz Iławie w apteczce znajdowały się przeterminowane leki. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili uzupełnienie apteczki o niezbędne środki i zdatne do użycia lekarstwa.

Wątpliwości wizytujących wzbudził fakt doprowadzenia do PdOZ w Dzierżoniowie w celu wytrzeźwienia osoby, która usiłowała popełnić samobójstwo. Wizytujący stoją na stanowisku, iż osoba, która dokonała zamachu na własne życie, powinna być umieszczona w szpitalu psychiatrycznym na obserwacji, nie zaś w PdOZ. Pomieszczenie dla osób zatrzymanych i doprowadzonych w celu wytrzeźwienia zdecydowanie nie jest miejscem, w którym może zostać zapewniona odpowiednia opieka osobie w stanie nagłego zagrożenia życia. Jak podkreśla Światowa Organizacja Zdrowia w Poradniku dla pracowników podstawowej opieki zdrowotnej (WHO, Zapobieganie samobójstwom. Poradnik dla pracowników podstawowej opieki zdrowotnej, Genewa, 2000) w postępowaniu wobec osoby z ryzykiem samobójczym należy natychmiast skontaktować się z profesjonalistą zajmującym się zdrowiem psychicznym lub z lekarzem, wezwać pogotowie i załatwić przyjęcie do szpitala. Na uwagę w tej kwestii zasługuje orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 16 grudnia 2008 roku w sprawie Rupa przeciwko Rumunii, wskazujący, iż *władze były zobowiązane do poddania skarżącego obserwacji psychiatrycznej tak szybko, jak to możliwe w celu ustalenia, czy jego stan psychiczny pozwalał na zastosowanie kary pozbawienia wolności.*

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: prowadzenie w sposób rzetelny, czytelny i szczegółowy dokumentacji, w tym medycznej (PdOZ: Olsztyn, Wałbrzych, Brzozów, Piaseczno, Biskupiec, Oleśnica, Trzebnica, Iława), ograniczenie obecności funkcjonariusza Policji (wyłącznie tej samej płci co osoba zatrzymana) w trakcie udzielania świadczeń

medycznych osobie zatrzymanej do sytuacji, w których zachodzi uzasadniona obawa o bezpieczeństwo personelu medycznego lub ze względu na miejsce udzielania świadczeń zachodzi, uzasadniona brakiem odpowiednich zabezpieczeń technicznych, obawa ucieczki osoby zatrzymanej (Izba: Olsztyn, Piaseczno, Biskupiec, Oleśnica, Dzierżoniów, Trzebnica), usunięcie z apteczki przeterminowanych leków i środków opatrunkowych (PdOZ: Dzierżoniów, Iława, Tczew), korzystanie z aktualnego wzoru zaświadczenia lekarskiego dla osób doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (Izba: Olsztyn, Piastów, Piaseczno), bezwzględne przeprowadzanie badań lekarskich w przypadkach określonych w obowiązujących przepisach prawa jako obligatoryjne (PdOZ Wałbrzych), bezwzględne respektowanie opinii lekarskich, w których stwierdzono występowanie przeciwwskazań do pobytu w Izbie (PdOZ Oleśnica).

Komendant Miejski Policji w Olsztynie, Komendant Powiatowy Policji w Trzebnicy poinformowali, że policjanci zawsze pytają się przybyły personel medyczny, czy mają być obecni podczas badania, a personel medyczny na ogół chce, aby policjant towarzyszył im podczas badania.

Komendant Wojewódzki Policji we Wrocławiu, I Zastępca Komendanta Powiatowego Policji w Brzozowie oraz Komendant Powiatowy Policji w Iławie, Komendant Miejski Policji w Olsztynie, Komendant Powiatowy Policji w Trzebnicy zapewnili, że funkcjonariusze Policji pełniący służbę w Izbie oraz doprowadzający osadzonych z PdOZ do Szpitalnej Izby Przyjęć zostali zobowiązani do proszenia lekarzy o rzetelne i czytelne wypełnianie „książki wizyt lekarskich”, w tym wpisywanie godziny badania lekarskiego oraz kontrolowania tej prośby. Komendant Miejski Policji w Olsztynie wskazał, że nie zawsze jednak funkcjonariusze Policji mają wpływ na działania lekarzy.

Komendant Miejski Policji w Olsztynie poinformował, że obecnie w PdOZ w Olsztynie stosuje się aktualne wzory zaświadczeń.

Komendant Powiatowy Policji w Iławie wskazał, że po remoncie Komenda nie będzie posiadała gabinetu lekarskiego, ale podjęte będą działania, aby osoby zatrzymane były badane z zachowaniem zasad poszanowania godności i zapewnienia intymności. Ponadto, zutylizowano przeterminowane leki.

8.4. Prawo do informacji o przysługujących prawach

W wizytowanych Izbach konieczna wydaje się zmiana sposobu zapoznawania się osób zatrzymanych z treścią regulaminu pobytu w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (stanowiącego załącznik nr 1 do rozporządzenia w

sprawie PdOZ [dalej: regulamin]) na taki, który będzie dawał im gwarancję przyswojenia jego postanowień w warunkach wolnych od pośpiechu i konieczności wykonywania innych czynności. Nie jest bowiem czytelne, czy zatrzymani otrzymują informację o możliwości późniejszego wystąpienia o udostępnienie im treści regulaminu i jak w praktyce realizowane jest ich prawo do zapoznania się z nim w celi. Nadto, PdOZ: w Piasecznie, Piastowie, Dzierżoniowie oraz Tczewie nie dysponowały aktualnymi tłumaczeniami regulaminu. Należy wskazać, że w jednostkach nie umieszczono wykazu instytucji stojących na straży praw człowieka.

W Izbie w Oleśnicy stwierdzono, nie respektowanie § 1 ust. 1 pkt regulaminu zgodnie z którym osoba przyjmowana do pomieszczenia potwierdza zapoznanie się z regulaminem, poprzez złożenie podpisu w karcie zapoznania z regulaminem.

W wielu wizytowanych jednostkach (PdOZ: Olsztyn, Trzebnica, Biskupiec, Dzierżoniów) stwierdzono przypadki, w których funkcjonariusze Policji nie pouczyli osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia o przysługujących im prawach i obowiązkach, po tym jak ustała przyczyna dla której odstąpiono od pouczenia. Nadto, w PdOZ w Wałbrzychu podczas przyjęcia do Izby obcokrajowca nie zapewniono mu skorzystania z pomocy tłumacza. Pracownicy KMP przypominają, iż obowiązek poinformowania osób zatrzymanych o przysługujących im uprawnieniach wraz z pouczeniem co do sposobu skorzystania z tychże, stanowi jedną z zasad dotyczących postępowania z osobami zatrzymanymi, zawartych w Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. przyjętą pod nazwą *Zbiór zasad ochrony wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia*. Zasada 13 przywołanego dokumentu stanowi, iż *każdy, w chwili swojego aresztowania oraz w momencie rozpoczęcia pozbawienia go wolności lub uwięzienia lub niezwłocznie po tym momencie, otrzyma od organu władzy odpowiedzialnego za jego aresztowanie, pozbawienie go wolności lub uwięzienie odpowiednio, informacje na temat jego praw wraz z ich objaśnieniem oraz na temat sposobu, w jaki może z nich skorzystać*. Obowiązek ten wynika także z przepisów prawa polskiego: *jeżeli kontakt z osobą przyjmowaną do pomieszczenia jest utrudniony z uwagi na zakłócenie jej świadomości, czynności, o których mowa w ust. 1, należy wykonać po ustaniu przyczyny odstąpienia od realizacji tego obowiązku (§ 1 ust. 3 regulaminu)*.

Należy zaznaczyć, że wnioski z rewizytacji PdOZ w Elblągu wskazują, że w zakresie prawa do informacji Izba zrealizowała zalecenia wydane przez pracowników KMP.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: zmianę sposobu udostępniania zainteresowanym regulaminu pobytu osób umieszczonych w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (PdOZ: Piaseczno, Wałbrzych, Rzeszów, Trzebnica, Oleśnica, Biskupiec, Dzierżoniów, Tczew, Piastów, Brzozów), prowadzenie karty zapoznania się z regulaminem (Izba: Oleśnica, Trzebnica, Dzierżoniów, Biskupiec), umieszczenie wykazu instytucji stojących na straży praw i wolności na wewnętrznej stronie drzwi pokoi dla osób zatrzymanych (PdOZ: Iława, Tczew, Trzebnica, Dzierżoniów, Biskupiec, Rzeszów, Brzozów), wymianę zdezaktualizowanych tłumaczeń regulaminu na języki obce na tłumaczenia obecnie obowiązujące (Izba: Tczew, Dzierżoniów, Piaseczno), każdorazowe pouczenie osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy Policji o przysługujących im prawach oraz zapoznawanie zatrzymanych, niezwłocznie po umieszczeniu w Izbie z regulaminem pobytu w PdOZ (Izba: Trzebnica, Dzierżoniów, Olsztyn), zapewnienie obecności tłumacza przy przyjmowaniu do Izby osób niewładających językiem polskim (PdOZ Wałbrzych).

Do rekomendacji przedstawicieli KMP odnieśli się Zastępca Komendanta Miejskiego Policji w Rzeszowie, I Zastępca Komendanta Powiatowego Policji w Brzozowie, Komendant Powiatowy Policji w Iławie, którzy wskazali, że w pokojach Izby umieszczono kopie regulaminu oraz brakujące adresy instytucji stojących na straży praw człowieka.

Komendant Miejski Policji w Olsztynie poinformował, że osoby zatrzymane są informowane podczas przyjmowania o przysługujących im prawach i ciążących na nich obowiązkach. Nie ma możliwości przeczytania im regulaminu, ponieważ wydłużyłoby to proces osadzania. Trzeba zauważyć, iż pracownicy KMP nie sformułowali zalecenia nakazującego czytanie regulaminu zatrzymanym.

Komendant Miejski Policji w Olsztynie zapewnił, że przypomniano wszystkim funkcjonariuszom Policji pełniącym służbę w PdOZ o rzetelnym i czytelnym wypełnianiu rubryk „książki zapoznania się z regulaminem” osób doprowadzonych.

Komendant Wojewódzki Policji we Wrocławiu oraz Komendant Powiatowy Policji w Trzebnicy poinformowali, że w Izbie w Trzebnicy zrealizowano zalecenia.

8.5. Prawo osoby zatrzymanej do żądania powiadomienia osób bliskich o sytuacji prawnej, w której się znajduje

We wszystkich wizytowanych jednostkach zawiadomienia o zatrzymaniu osób trzecich, wskazanych przez zatrzymanych, w pierwszej kolejności dokonują funkcjonariusze Policji. Zgodnie z przywołaną wyżej Rezolucją ONZ „*Niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana*” (Zasada 16.1).

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: rozważenie możliwości samodzielnej realizacji przysługującego zatrzymanym prawa do powiadomienia osoby trzeciej, a tylko w sytuacjach szczególnych realizowanie tego prawa za pośrednictwem funkcjonariuszy Policji, udzielając przy tym zatrzymanym informacji zwrotnej o powiadomieniu osoby bliskiej o zatrzymaniu.

Wszyscy Komendanci udzielający odpowiedzi na rekomendacje przedstawicieli KMP wskazali, iż samodzielna realizacja przysługującego zatrzymanym prawa do powiadomienia osoby trzeciej nie jest możliwa, a wskazane prawo jest realizowane w oparciu o przepisy prawa polskiego (art. 245 § 2 i art. 261 § 1 k.p.k.).

8.6. Prawo do prywatności

W PdOZ w Brzozowie i Tczewie stwierdzono, że osoby korzystające z kąpieli nie miały zagwarantowanego poczucia intymności. W opinii przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji **obecność osoby trzeciej podczas kąpieli zatrzymanego, bez umożliwienia zasłonięcia kabiny prysznicowej narusza ludzką godność poprzez niezapewnienie intymności kąpielnicemu.**

W PdOZ Dzierżoniów wyodrębniono łazienkę, w której kabina ustępowa oraz prysznic nie zostały w żaden sposób zabudowane. Profos wyjaśnił, iż zatrzymany lub doprowadzony w celu wytrzeźwienia wchodzi do łazienki sam, a kontrola jego bezpieczeństwa jest dokonana przez wizjer. Pracownicy KMP uważają, iż rozwiązanie to narusza prawo do intymności. W związku z powyższym, zalecają zainstalowanie przesłony gwarantującej ochronę przed wzrokiem osób trzecich.

W PdOZ Wałbrzych w 2 pokojach dla osób zatrzymanych i doprowadzonych do wytrzeźwienia funkcjonują odrębne, przylegające do tych pokoi kąćki sanitarne, wyposażone

w miski ustępowe. W jednym z nich nie było drzwi odgradzających kącik sanitarny. Funkcjonariusz wyjaśnił, że zostały one wyrwane przez osobę umieszczoną w tym pokoju.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: wyposażenie kabin prysznicowych w przesłony zapewniające intymność osobie kąpiącej się (PdOZ Brzozów, PdOZ Tczew), wyposażenie pokoju nr 8 w drzwi wahadłowe oddzielające kącik sanitarny (PdOZ Wałbrzych), zapewnienie intymności osobom korzystającym z toalety poprzez zabudowanie kabiny ustępowej i zamontowanie zasłonki pod prysznicem (PdOZ Dzierżoniów).

I Zastępca Komendanta Powiatowego Policji w Brzozowie powiadomił wizytujących, że zostały podjęte działania zmierzające do wyposażenia prysznicza w przesłony zapewniające intymność. Zostaną one zakupione i zamontowane po przyznaniu środków finansowych przez KWP Rzeszów.

9. Szpitale psychiatryczne

W IV kwartale 2012 r. pracownicy KMP przeprowadzili wizytację 3 placówek psychiatrycznych¹⁵. W raporcie niniejszym przedstawione zostaną również wnioski z wizytacji Oddziałów Psychiatrycznych Samodzielnego Publicznego Szpitala Wojewódzkiego w Gorzowie Wielkopolskim¹⁶ (dalej: SP w Gorzowie Wlkp.). Spostrzeżenia przedstawicieli KMP poczynione podczas wizytacji Wojewódzkiego Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Lubiążu nie zostały ujęte w niniejszym raporcie. W każdej z wizytacji uczestniczył ekspert KMP w dziedzinie psychiatrii. Do dnia sporządzenia niniejszego raportu, przedstawiciele Mechanizmu otrzymali odpowiedzi na zalecenia wydane w wyniku wizytacji.

9.1. Legalność pobytu

Problemem zaobserwowanym przez pracowników KMP, zarówno w SP Suchowola jak i innych tego typu placówkach, jest kwestia długotrwałych pobytów pacjentów, co wiąże się z potrzebą opieki nad nimi i jednocześnie brakiem procedur umożliwiających umieszczanie pacjentów internowanych w domach pomocy społecznej. Zagadnienie to poruszane było również przez Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom, który dostrzegł, że *w niektórych krajach pacjenci, którzy nie wymagają już przymusowego pobytu w ośrodku psychiatrycznym, nadal w nim pozostają z powodu braku odpowiedniej opieki bądź*

¹⁵ Wojewódzki Zespół Lecznictwa Psychiatrycznego w Olsztynie (02.10.2012 r.), Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Suchowoli (08-09.10.2012 r.), Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Lubiążu (06-07.11.2012 r.).

¹⁶ Wizytacja w dniach 28-30.08.2012 r.

zakwaterowania w środowisku zewnętrznym (§ 57 Ósmego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (98)]). Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji podczas wizytacji w szpitalach psychiatrycznych również spotkali się z przypadkami pacjentów, którzy nie wymagali już przymusowego pobytu w ośrodku psychiatrycznym, ale w dalszym ciągu potrzebowali leczenia i/lub opieki w środowisku zewnętrznym. W tym kontekście CPT stwierdził, że *kontynuowanie pozbawienia wolności osoby z racji braku właściwych uwarunkowań w środowisku zewnętrznym stanowi praktykę wysoce dyskusyjną.*

W ocenie reprezentantów Krajowego Mechanizmu Prewencji **oddział/szpital psychiatryczny nie powinien równocześnie pełnić roli diagnostyczno-terapeutycznej dla osób ze wskazaniami do leczenia szpitalnego i roli miejsca do życia dla osób niewymagających leczenia szpitalnego, lecz potrzebujących stałej opieki instytucjonalnej.**

9.2. Personel

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji podczas wizytacji przeprowadzonej w SP w Gorzowie Wlkp. zalecili zwiększenie zatrudnienia personelu w oddziałach dysponujących warunkami wzmocnionego zabezpieczenia. Łączna liczba personelu wynosząca 107 osób nie spełnia warunku zawartego w rozporządzeniu z dnia 10 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających (Dz. U. Nr 179, poz. 1854, z późn. zm.) stanowiącego, że liczba personelu przypadająca na jednego pacjenta w oddziale szpitalnym dysponującym wzmocnionym systemem zabezpieczeń, winna wynosić co najmniej 2-krotnie więcej, aniżeli pojemność oddziału¹⁷. Ponadto pracownicy KMP zwrócili uwagę, że w SP w Gorzowie Wlkp. dyżurowa obsada lekarska jest zapewniona przez 1 lekarza psychiatrę na wszystkie (ponad 200) łóżek psychiatrycznych. Lekarz ten obsługuje również izbę przyjęć oraz przeprowadza konsultacje w oddziałach niepsychiatrycznych. W razie konieczności, jego działania wspierane są przez lekarza dyżurującego pod telefonem. W ocenie przedstawicieli KMP obsada lekarska nie jest

¹⁷ W tej mierze dokonano zmiany zmniejszając znacznie wymagania co do liczby personelu w stosunku do liczby internowanych, zob. § 4 ust. 1 pkt 4 zmieniony przez § 1 pkt 1 rozporządzenia z dnia 4 stycznia 2013 r. (Dz.U.2013.64) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 31 stycznia 2013 r.

wystarczająca. Konieczne jest, by przy takiej liczbie oddziałów i zadań, które ciążyą na lekarzu w izbie przyjęć, było dwóch psychiatrów - jeden dla oddziałów o wzmocnionym stopniu zabezpieczenia, a drugi dla pozostałych.

W SP w Suchowoli zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt, iż w placówce brakowało pracownika socjalnego. Z informacji przekazanych przez dyrektora szpitala wynikało, że kwestiami socjalnymi zajmuje się pielęgniarka oddziałowa przy pomocy zastępcy dyrektora placówki. W ocenie pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji, powyższe działania nie stanowią wystarczającego zabezpieczenia potrzeb pacjentów. Co więcej, nakładanie na pielęgniarki dodatkowych obowiązków, niewynikających z ich kwalifikacji, może negatywnie wpłynąć na opiekę nad pacjentami. Wobec powyższego zalecono zatrudnienie pracownika socjalnego.

Zarówno w SP w Gorzowie Wlkp., jak i w SP w Olsztynie zostały zorganizowane dla pracowników tych placówek liczne szkolenia specjalistyczne, obejmujące szeroki zakres zagadnień. Na tym tle oferta szkoleń dla pracowników SP w Suchowoli była znacznie uboższa. Wizytujący zauważyli potrzebę organizowania systematycznych szkoleń dla kadry placówki m.in. z zakresu praw pacjenta, stosowania środków przymusu bezpośredniego, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu, komunikacji interpersonalnej, oddziaływań terapeutycznych i resocjalizacyjnych. Dodatkowo, jak podkreśla Europejski Komitet Zapobiegania Torturom, *biorąc pod uwagę bardzo trudny charakter pracy w ośrodku psychiatrycznym, niezwykle istotne jest, aby personel pomocniczy był starannie dobierany, a także odpowiednio przeszkolony przed podjęciem obowiązków i przechodził szkolenia w trakcie pracy. Poza tym personel pomocniczy, w czasie wykonywania swoich zadań, powinien być ściśle nadzorowany – i podlegać poleceniom – wykwalifikowanego personelu medycznego* (§ 28 Ósmego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (98)]). Wizytujący zalecili poszerzenie oferty szkoleniowej dla pracowników szpitala, szczególnie zaś personelu oddziału II, o ww. zagadnienia.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: zatrudnienie dodatkowego lekarza psychiatry na dyżurze (SP Gorzów Wlkp.), kontynuację zwiększenia zatrudnienia personelu w oddziałach dysponujących warunkami wzmocnionego zabezpieczenia, w celu osiągnięcia wskaźnika wymaganego przepisami prawa (SP Gorzów Wlkp.), zatrudnienie pracownika socjalnego (SP Suchowola), przeszkolenie personelu oddziału w zakresie oddziaływań niezbędnych w pracy z osobami zaburzonymi psychicznie, w tym stosowania przymusu bezpośredniego i praw pacjenta (SP Suchowola). Organowi prowadzącemu SP w Suchowoli pracownicy KMP zalecili przeznaczenie środków finansowych na

zatrudnienie pracownika socjalnego. Organowi prowadzącemu SP w Gorzowie Wlkp. reprezentanci Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecili wsparcie finansowe realizacji przez Szpital zaleceń wymagających nakładów pieniężnych.

Dyrektor SP w Gorzowie Wlkp. zaznaczył, że zatrudnienie dodatkowego lekarza psychiatry na dyżurze stało się przedmiotem rozważań i analizy dyrekcji szpitala. Natomiast zatrudnienie w Oddziale Psychiatrii sądowej będzie systematycznie wzrastało, tak aby w przyszłości osiągnęło wskaźnik zgodny ze wskazanym w rozporządzeniu.

Marszałek Województwa Lubelskiego wskazał, że na mocy regulacji art. 52 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2011, Nr 112, poz. 654, z późn. zm) samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej pokrywa z posiadanych środków i uzyskiwanych przychodów koszty działalności i reguluje zobowiązania. Zdaniem Marszałka podmiot tworzący SPZOZ-y nie może za niego finansować (ze swoich środków) kosztów działalności i bieżących zobowiązań.

9.3. Traktowanie

Problemem, który dotyczył pacjentów SP w Olsztynie były kradzieże prywatnych rzeczy, do których czasem dochodziło we wszystkich oddziałach. Szczególnie uderzający był brak jakiegokolwiek reakcji personelu na zgłoszenia poszkodowanych tym procederem. W szpitalu nie ma przymusu oddawania pieniędzy i cennych rzeczy do depozytu, co niewątpliwie stanowi przykład dobrej praktyki. Niemniej jednak, w ocenie pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji, informacje o zgłoszeniach tego typu przypadków oraz skargi pacjentów powinny być odnotowywane i wyjaśniane. Sytuacja poprawiłaby się, gdyby można było zamontować zamki w szafkach przyłóżkowych.

Atmosfera panująca na oddziałach SP w Suchowoli była pełna apatii i zobojętnienia. Z rozmów indywidualnych wynikało, że nie dosyć, że brakuje osób z personelu, którym pacjenci by ufali i z którymi mogli by porozmawiać o swoich problemach, to jeszcze postawa personelu nie zawsze jest właściwa. Niektórzy internowani zgłaszali, że pracownicy zwracają się do nich „na ty” lub „po nazwisku”, a czasem nawet na nich krzyczą. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili zwracanie się do pacjentów z zachowaniem form grzecznościowych „Pan/Pani” oraz podjęcie starań w celu poprawy atmosfery w oddziale.

Pacjenci SP w Suchowoli skarżyli się na traktowanie ich przez personel, pacjenci twierdzili, że personel jest agresywny wobec nich. Wizytujący nie mieli możliwości zweryfikowania podanych informacji. Odebrane podczas rozmów z pacjentami sygnały

nieprawidłowego traktowania przez personel, zostały przekazane dyrektorowi placówki. Pracownicy KMP przypominają, że stosowanie przemocy wobec pacjentów jest niedopuszczalne, stanowi naruszenie art. 40 Konstytucji RP oraz art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności: „*Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu*”.

Niepokojącą kwestią, zaobserwowaną w SP w Suchowoli, było ulokowanie dwóch pacjentów na korytarzu oddziału II, a nie w salach chorych. Według wyjaśnień dyrektora szpitala nie mogli oni zostać umieszczeni w salach ze względu na agresywne i niedostosowane zachowanie. Zdaniem wizytujących, pozbawiając pacjenta miejsca w pokoju i przenosząc go na ogólnodostępny korytarz, narusza się jego prawo do godności. Przedstawiciele KMP zalecili zatem, bezzwłoczne wyznaczenie wskazanym pacjentom miejsc w salach chorych.

Kolejne wątpliwości wizytujących wzbudził fakt, iż większość pacjentów oddziału II w SP w Suchowoli w ciągu dnia ubrana była w piżamy. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez dyrektora, internowani mogą posiadać własne ubranie, jednakże w rozmowach indywidualnych pacjenci wskazywali na obowiązek noszenia piżam. Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom podkreśla, że *praktyka polegająca na stałym ubieraniu pacjentów w piżamy/koszule nocne nie sprzyja wzmocnieniu tożsamości osobistej i poczucia wartości u pacjentów, a indywidualizacja w zakresie garderoby powinna być częścią procesu terapeutycznego* (Fragment Ósmego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (98)]). Dodatkowym argumentem za noszeniem ubrań przez pacjentów są względy higieniczne. Jak wynika z rozmów z internowanymi, piżamy w szpitalu wymieniane są raz w tygodniu. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają motywowanie internowanych do noszenia odzieży adekwatnej do pory dnia. Jak ustalono w regulaminie oddziału, w części „Obowiązki pacjenta”, pkt 2 i 3 wskazuje się, że: *Pacjent przyjęty na oddział jest zobowiązany do posiadania: środków higieny osobistej, bielizny osobistej (piżama, koszula, szlafrok) i stosowne obuwie. Po zakwalifikowaniu do przyjęcia, pacjent powinien oddać do magazynu szpitalnego, za pokwitowaniem, ubranie, bieliznę i obuwie (...)*. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili przeredagowanie powyższego zapisu, wskazując na potrzebę posiadania na oddziale, oprócz bielizny również odzieży na dzień oraz wprowadzając zasadę zakładania piżam wyłącznie na czas odpoczynku nocnego.

Należy zwrócić uwagę, że we wszystkich wizytowanych placówkach przedstawiciele KMP wydali zalecenia dotyczące prawidłowego prowadzenia dokumentacji dotyczącej stosowania środków przymusu bezpośredniego.

W SP w Olsztynie nie prowadzi się rejestrów zastosowania środków przymusu bezpośredniego. Natomiast na podstawie kwestionariusza monitorowania ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375, z późn. zm.) [dalej: ustawa o ochronie zdrowia psychicznego] można zauważyć spadkową tendencję stosowania przymusu bezpośredniego w wizytowanej placówce. Pracownicy Mechanizmu zapoznali się z wybraną losowo dokumentacją pacjentów internowanych w SP w Olsztynie i stwierdzili, że zdarzają się nieprawidłowości w prowadzonej dokumentacji zastosowania środków przymusu bezpośredniego, np. brak wskazania godziny rozpoczęcia stosowania środka lub różnice w szczegółowości opisu powodu podjęcia decyzji w tym zakresie. Dokumentacja indywidualna zawierała też informacje pozwalające na stwierdzenie, że praktyka stosowania środków nie zawsze jest prawidłowa np. brak przedłużenia stosowania środka przez lekarza w wymaganych odstępach czasu. Przedstawiciele KMP zalecili zwrócenie uwagi na konieczność szczegółowego i starannego odnotowywania informacji o powodach zastosowania środków przymusu bezpośredniego oraz przebiegu jego stosowania, który nadto musi być zgodny z wymogami zawartymi w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 28 czerwca 2012 r. w sprawie sposobu stosowania i dokumentowania zastosowania przymusu bezpośredniego oraz dokonywania oceny zasadności jego zastosowania (Dz. U. z 2012 r., poz. 740). Do rozważenia jest też celowość wprowadzenia zestawień stosowania przymusu bezpośredniego w poszczególnych oddziałach. Nie jest to wymóg ustawowy, ale wiele oddziałów prowadzi takie zestawienia celem monitorowania stosowania przymusu bezpośredniego.

Analiza dokumentacji ze stosowania środków przymusu bezpośredniego w Gorzowie Wlkp. wykazała, że karty kontroli stanu pacjenta unieruchomionego wypełnione zostały niezgodnie z rzeczywistością, którą pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji mieli okazję zaobserwować oglądając materiał video. Pomimo wypełnienia karty kontroli, sprawdzeniu stanu pacjenta unieruchomionego nie miało ono w rzeczywistości miejsca, a godziny kontroli przeprowadzanych faktycznie nie pokrywały się z godzinami odnotowanymi w kartach. W związku z tym wizytujący zalecili w tym miejscu bezwzględne przestrzeganie przepisów ww. rozporządzenia.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że analiza zeszytów zdarzeń niepożądanych wskazywała na dysproporcję pomiędzy liczbą takich zdarzeń, a liczbą zastosowanych środków przymusu bezpośredniego (szczególnie w oddziałach IX B i IX C). W ocenie przedstawiciele Mechanizmu przewaga liczby środków przymusu bezpośredniego nad liczbą

zdarzeń niepożądanych mogła świadczyć o niewidencjonowaniu wszystkich takich zdarzeń. W związku z tym wizytujący zalecili weryfikację tej opinii, a w przypadku jej potwierdzenia – zmianę praktyki prowadzenia zeszytów poprzez ewidencjonowanie wszelkich zdarzeń niepożądanych.

Szpital w Suchowoli nie dysponował nowymi kartami przymusu bezpośredniego, których wzór stanowi załącznik nr 5 do ww. rozporządzenia. Wizytujący zalecili korzystanie z kart zgodnych z przepisami.

Reprezentanci KMP podczas wizytacji przeprowadzanej w SP w Gorzowie Wlkp. oraz SP w Suchowoli zwrócili uwagę dyrekcji obu placówek na fakt, iż podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego naruszane jest prawo pacjenta do intymności i prywatności. W obu placówkach podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci unieruchomienia nie stosuje się jakiegokolwiek osłonięcia, np. za pomocą parawanu, od reszty współpacjentów przebywających w tym czasie w salach.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: bezwzględne przestrzeganie warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci unieruchomienia, które określono w przepisach (SP Gorzów Wlkp., SP Suchowola, SP Olsztyn), prowadzenie obowiązujących kart przymusu bezpośredniego (SP Suchowola), szczegółowe odnotowywanie informacji o powodach zastosowania środków przymusu bezpośredniego i przebiegu jego stosowania oraz rozważenie wprowadzenia zestawień stosowania przymusu bezpośredniego w poszczególnych oddziałach (SP Olsztyn), wyeliminowanie nieprawidłowości w sposobie postępowania i odnoszenia się pracowników do pacjentów oraz wyjaśnianie wszelkich sygnałów wskazujących na naruszenie prawa pacjentów do ochrony przed niehumanitarnym, poniżającym traktowaniem (SP Suchowola), zwracanie się do pacjentów przez personel szpitala z zachowaniem form grzecznościowych „Pan/Pani” oraz podjęcie starań w celu poprawy atmosfery w oddziale (SP Suchowola), stworzenie pacjentom odpowiednich warunków do leczenia i rehabilitacji, m.in. poprzez zapewnienie każdemu miejsca w sali chorych (SP Suchowola), motywowanie internowanych do noszenia odzieży adekwatnej do pory dnia (SP Suchowola), przeredagowanie zapisu w regulaminie oddziału, wskazując na potrzebę posiadania w oddziale, oprócz bielizny również odzieży na dzień oraz wprowadzając zasadę zakładania piżam wyłącznie na czas odpoczynku nocnego (SP Suchowola), uwzględnienie w przyjętej procedurze postępowania w przypadku zdarzenia niepożądanego takich występów jak m.in. kradzieże (SP Olsztyn), odnotowywanie i wyjaśnianie wszystkich

ustnych skarg pacjentów (SP Olsztyn), zrewidowanie praktyki prowadzenia zeszytów zdarzeń niepożądanych w Oddziale IX (SP Gorzów Wlkp.).

Dyrektor SP w Suchowoli poinformowała, że zalecono personelowi oddziałów oddzielenie parawanem łóżka pacjenta zabezpieczonego pasami bezpieczeństwa.

Zdaniem dyrektora SP w Suchowoli każdy pacjent traktowany jest z pełnym szacunkiem i poszanowaniem jego godności, grzecznie i taktownie. W opinii dyrektora SP w Suchowoli forma grzecznościowa Pan/Pani nie gwarantuje dobrej atmosfery w oddziale, a część pacjentów wręcz żąda, aby zwracać się do nich po imieniu.

Dyrektor SP w Suchowoli wytłumaczyła, że zmiany odzieży z daytimej na nocną i odwrotnie, a także dbanie o jej czystość stanowi duży problem w każdym szpitalu psychiatrycznym, ponieważ chorzy nie przywiązują wagi do tego typu problemów. Chcą chodzić we własnej odzieży, ale nie zmieniają jej, nie reperują, nie oddają do prania. Dyrektor placówki wskazała, że pacjenci, którzy dbają o swoją odzież korzystają z niej, natomiast część pacjentów nie chce chodzić w swoich ubraniach.

Dyrektor SP w Gorzowie Wlkp. oraz dyrektor SP w Suchowoli wydali personelowi szpitala polecenie, aby bezzwzględnie przestrzegać warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci unieruchomienia. Ponadto, dyrektor SP w Suchowoli poinformowała, że prowadzone są obowiązujące karty przymusu bezpośredniego.

Dyrektor SP w Olsztynie zapewnił, że podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego w pomieszczeniu ma przebywać tylko osoba, wobec której jest stosowany przymus, a parawan ma być stosowany tylko w okolicznościach wyjątkowych. Ponadto, lekarz zamieszcza odpowiednie informacje o zastosowaniu tych środków w historii choroby. Nie tworzy się rejestru zastosowania środków przymusu bezpośredniego, gdyż zwiększyłyby to obciążenia administracyjne.

Dyrektor SP w Olsztynie poinformował, że w sytuacjach zgłoszenia przez pacjenta zaginięcia rzeczy wartościowych, po uprawdopodobnieniu zdarzenia przez personel, proponuje się pacjentowi, za jego zgodą, powiadomienie organów ścigania. Takie sytuacje odnotowuje się w indywidualnej dokumentacji medycznej pacjentów.

Dyrektor SP w Olsztynie wyjaśnił, że ustane skargi pacjentów odnotowuje się w indywidualnej dokumentacji medycznej pacjentów, a jeżeli sytuacja dotyczy szerszego kontekstu, także dodatkowo w książce raportów pielęgniarstwa.

9.4. Dyscyplinowanie i nagradzanie

Zgodnie z postanowieniami regulaminu SP w Olsztynie pacjent nowoprzyjęty trafia do części obserwacyjnej oddziału, skąd jest przenoszony do części ogólnej, jeżeli stan jego zdrowia na to pozwala. Regulamin nie wskazuje na możliwość ponownego umieszczenia w tej części oddziału. Podczas wizytacji w SP w Olsztynie do przedstawicieli KMP dotarły niepokojące informacje o stosowanej w placówce praktyce ponownego umieszczenia pacjentów w odcinku obserwacyjnym. Tym samym pacjenci doznają ograniczenia w kontakcie z innymi osobami. Jak wynika z rozmów indywidualnych, pacjenci tę praktykę odbierają jako formę kary, a powrót do odcinka obserwacyjnego niekoniecznie wiąże się z pobudzeniem wymagającym tego typu izolacji.

Okazuje się, że kryteria pobytu niektórych pacjentów w salach obserwacyjnych są niejasne, a odcinki obserwacyjne pełnią rolę wieloosobowej izolatki (w oddziałach I, II i III nie ma pojedynczych izolatek). Odcinki izolacyjne są wydzieloną, zamkniętą częścią oddziału. Pacjenci przebywają na małej powierzchni, w dużym zagęszczeniu, zdani na dwóch pracowników, którzy cały czas z nimi przebywają (sanitariusza i pielęgniarkę). Bez dostępu do jakiegokolwiek aktywności i bez swobodnego dostępu do lekarza z własnej inicjatywy. Czas pobytu pacjentów w tej części oddziału jest różny (kilka dni, tygodni, a nawet miesiąc). Przedstawiciele KMP zaobserwowali, że przebywający w tej części oddziałów I, II i III w dniu wizytacji pacjenci byli napięci, rozdrażnieni i wyraźnie potrzebujący kontaktu z kimś z zewnątrz.

Opisaną praktykę izolacji niektórych wcześniej przyjętych do szpitala pacjentów w odcinkach obserwacyjnych oddziałów należy uznać za nieprawidłową. Zgodnie z treścią przepisu art. 3 pkt 6 lit. d ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, izolacja polega na umieszczeniu osoby, pojedynczo, w zamkniętym i odpowiednio przystosowanym pomieszczeniu. Czas i procedura oraz miejsce stosowania izolacji są ściśle określone w rozporządzeniu w sprawie sposobu stosowania i dokumentowania zastosowania przymusu bezpośredniego oraz dokonywania oceny zasadności jego zastosowania.

Wymogi opisane w przytoczonych aktach prawnych nie są stosowane w wizytowanych oddziałach. Co więcej, wobec opisanej wyżej sytuacji pacjentów, trudno również uznać, że w odcinkach obserwacyjnych realizowany jest prawidłowo proces leczniczo – rehabilitacyjny osób skierowanych ponownie do pobytu w tej części oddziału. Długotrwałe przebywanie na małej przestrzeni, zwiększona izolacja oraz ograniczenie pozytywnych bodźców nie sprzyjają zdrowieniu i uprzedzają pacjentów do leczenia psychiatrycznego w warunkach szpitalnych.

W ocenie przedstawicieli Mechanizmu, należy w praktyce pracy oddziałów I, II i III, stosować jasne kryteria kierowania osób do pobytu w odcinkach obserwacyjnych, zgodne z przyjętym regulaminem. W pozostałych placówkach pracownicy KMP nie wyrazili zastrzeżeń w zakresie dyscyplinowania i nagradzania.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: stosowanie w praktyce pracy oddziałów I, II i III jasnych kryteriów kierowania pacjentów do pobytu w odcinkach obserwacyjnych i zaprzestanie stosowania tej możliwości jako kary np. za wniesienie alkoholu na teren szpitala (SP Olsztyn).

Dyrektor SP w Olsztynie wyjaśnił, że zgodnie z pkt. 8a regulaminów oddziałów I-III każdy nowoprzyjęty pacjent trafia do odcinka obserwacyjnego, a przeniesienie go do części ogólnej uzależnione jest od aktualnego stanu zdrowia pacjenta, co należy rozumieć w ten sposób, że gdy pacjent przebywa w odcinku ogólnym a jego stan zdrowia się pogorszy, zostaje on przeniesiony do odcinka obserwacyjnego i jest to jedyne kryterium decydujące o pobycie pacjenta w odcinku obserwacyjnym.

9.5. Prawo do informacji

W żadnej z wizytowanych placówek nie był zatrudniony Rzecznik Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego, o którym mowa w art. 10a-10d ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. Pracownicy KMP zaznaczają, że we wszystkich placówkach stacjonarnej opieki psychiatrycznej powinien być zatrudniony Rzecznik Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego, który wspierałby i zajmowałby się sprawami osób chorych psychicznie, co przyczyniłoby się do poprawy przestrzegania ich praw.

Z informacji przekazanych przedstawicielom KMP przez ordynatora Oddziału IX w SP w Gorzowie Wlkp. wynika, że z dniem 2 listopada 2012 r. Szpital pozyskał Rzecznika Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego.

Lustracja oddziałów SP w Gorzowie Wlkp., w których przebywali pacjenci internowani wskazuje, że prawo przebywających w nich osób do szeroko rozumianej informacji jest przestrzegane.

Zgodnie z treścią regulaminu SP w Olsztynie pacjent przyjmowany do placówki jest zapoznawany przez pielęgniarkę w Izbie Przyjęć z prawami pacjenta. Jeżeli stan świadomości uniemożliwia mu zrozumienie informacji, to zapoznaje się go z nimi w późniejszym czasie, już w oddziale, gdzie poznaje także szczegółowo jego regulamin organizacyjny.

Wizytujących powiadomiono również, że informacji o obowiązujących w placówce zasadach wraz z planami postępowania leczniczego udzielają także lekarze prowadzący.

W miejscach ogólnodostępnych dla pacjentów są zamieszczone teksty regulaminu (z porządkiem dnia), informacje o godzinach odwiedzin oraz o opiece duszpasterskiej. W szpitalu opracowano kartę praw pacjenta (ABC Praw Pacjenta WZLP w Olsztynie), w której zawarte są wszystkie najważniejsze informacje, zaprezentowane w formie przystępnej i zrozumiałej dla pacjentów oraz kontakt telefoniczny do Rzecznika Praw Pacjenta. Dokument ten również wywieszono w oddziałach w widocznych dla pacjentów miejscach.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili zamieszczenie w miejscach ogólnodostępnych również innych istotnych informacji (np. o zebraniach społeczności) oraz adresów pozostałych instytucji, do których mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia tych praw, np. do: Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem na ogólnopolską bezpłatną infolinię – 800 676 676), sędziego penitencjarnego, sędziego rodzinnego i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

W SP w Suchowoli na tablicach ogłoszeń na korytarzach wizytowanych oddziałów wywieszona była karta praw i obowiązków pacjenta oraz rozkład dnia. Na jednym oddziale wizytujący zauważyli również wywieszony numer telefonu do Rzecznika Praw Pacjenta. Brakowało natomiast informacji o zasadach korzystania z przysługujących pacjentom praw. Wizytujący zalecili zatem uzupełnienie powyższych danych m.in. o informacje o opiece duszpasterskiej – kto jest kapłanem, kiedy odprawiana jest msza św., o sposobie dokonywania zakupów, o tym, gdzie można uzyskać do wglądu regulamin Szpitala i ustawę o ochronie zdrowia psychicznego, o wizytach rodzin i bliskich, o zasadach udostępniania telefonu, ofercie zajęć terapeutycznych i możliwościach skorzystania ze spaceru.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że zgodnie z zaleceniami Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom, *każdemu pacjentowi w czasie przyjmowania do ośrodka - oraz jego rodzinie - powinno się udostępnić broszurę opisującą zasady obowiązujące na jego terenie, a także prawa pacjenta. Pacjenci, którzy nie są w stanie zrozumieć broszury samodzielnie, powinni uzyskać stosowną pomoc* (§ 53 Ósmego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (98)]).

W trakcie prowadzonej w SP w Gorzowie Wlkp. wizytacji pacjenci, z którymi rozmawiali pracownicy KMP nie korzystali z prawa do skargi.

W SP w Suchowoli skargi pacjentów lub ich rodzin, przedstawiciele ustawowych, opiekunów prawnych lub faktycznych, przyjmowane są przez dyrektora placówki.

Z informacji uzyskanych od dyrektora wynika, że w latach 2011 i 2012 (do dnia wizytacji) wpłynęła jedna skarga związana naruszeniem praw pacjentki. Skarżąca poruszyła w niej m.in. kwestie zakazu palenia w sali chorych, kradzieży rzeczy pacjentów, agresji między pacjentami – skarga została wyjaśniona następnego dnia po wpłynięciu. Dyrektor poinformowała nadto, że w szpitalu nie rejestruje się skarg zgłaszanych ustnie. W ocenie wizytujących skargi ustne również należy odnotowywać np. w książce skarg i wniosków.

Istotną kwestią, na którą przedstawiciele Mechanizmu zwrócili uwagę podczas wizytacji w SP w Suchowoli, był brak możliwości uczestniczenia internowanych w posiedzeniach sądu dotyczących ich sytuacji. Jak poinformowała dyrektor szpitala, rozprawy odbywają się poza terenem placówki. W większości przypadków internowani nie są na nich obecni. Byłoby wskazane stworzenie pacjentom możliwości uczestniczenia w rozprawach sądowych np. poprzez organizowanie ich na terenie szpitala bądź dowożenie internowanych do sądu. Pracownicy KMP zalecili omówienie tej kwestii przez dyrektora placówki i sędziego wizytatora.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: rejestrowanie skarg przekazywanych ustnie (SP Suchowola), poprawienie dopływu informacji do pacjentów i od pacjentów np. poprzez wywieszanie ważnych informacji na tablicy ogłoszeń (m.in. o cotygodniowych zebraniach społeczności z możliwością zgłoszenia bieżących problemów) (SP Olsztyn), wywieszenie w ogólnodostępnym miejscu adresów i telefonów instytucji stojących na straży praw człowieka, m.in. sędziego rodzinnego, Rzecznika Praw Obywatelskich, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka (SP: Suchowola, Olsztyn).

Dyrektor SP w Olsztynie poinformował, że na tablicy ogłoszeń w oddziałach I –III zamieszczono różne informacje dotyczące m.in. harmonogramu zajęć, spotkań społeczności itp. Dyrektor wskazał, że zamieszczane informacje są dość często zrywane przez pacjentów i wymagają uzupełnienia na bieżąco.

Dyrektor SP w Suchowoli poinformowała, że wykaz adresów instytucji stojących na straży praw człowieka został już wywieszony.

Zalecanie skierowane do Rzecznika Praw Pacjenta: podjęcie działań na rzecz zapewnienia w Wojewódzkim Zespole Lecznictwa Psychiatrycznego w Olsztynie Rzecznika Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego.

Rzecznik Praw Pacjenta poinformował, że w dniu 5 stycznia 2013 r. Dyrektor Generalny Biura Rzecznika Praw Pacjenta ogłosił kolejny nabór na stanowisko specjalisty pełniącego funkcję Rzecznika Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego w placówce.

9.6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Pacjenci placówek mają zapewniony kontakt ze światem zewnętrznym¹⁸ poprzez prowadzenie korespondencji, rozmowy telefoniczne oraz odwiedziny. Wymienione wyżej formy utrzymywania kontaktu z bliskimi osobami w wizytowanych placówkach co do zasady nie podlegają ograniczeniom. Jedynie w SP w Gorzowie Wlkp. korespondencja osób tymczasowo aresztowanych podlegała cenzurze organu dysponującego. Aresztowani mają zapewnione prawo do spotkań z obrońcą, pełnomocnikiem będącym adwokatem oraz do korespondencji z nim.

We wszystkich wizytowanych jednostkach do dyspozycji pacjentów są znajdujące się na oddziałach telefony samoinkasujące. W SP w Gorzowie Wlkp. osoby tymczasowo aresztowane muszą mieć zgodę sądu na korzystanie z telefonu.

W SP w Olsztynie pacjenci, z wyjątkiem osób umieszczonych w odcinkach obserwacyjnych, mogą w sposób nieograniczony korzystać z własnych telefonów komórkowych oraz laptopów z dostępem do mobilnego internetu. W SP w Gorzowie Wlkp. pacjenci nie mają własnych komórek. Wątpliwości wizytujących wzbudził natomiast fakt, że w SP w Suchowoli istnieje ograniczenie dotyczące korzystania przez internowanych z własnych telefonów komórkowych. Telefony te są zdeponowane u oddziałowej i wydawane pacjentom wyłącznie w godzinach 15.00-17.00. Dyrektor tłumaczyła przedstawicielom KMP, że ustalono powyższą zasadę, aby zapobiec nadużywaniu telefonów podczas ciszy nocnej. Powyższy argument nie stanowi jednak wystarczającego uzasadnienia dla wprowadzonego ograniczenia, dlatego wizytujący zalecili umożliwienie pacjentom swobodne korzystanie z własnych telefonów komórkowych w ciągu dnia i tylko w sytuacjach wyjątkowych wprowadzać limity w tej kwestii.

W SP w Olsztynie odwiedziny pacjentów przez osoby spoza szpitala odbywają się codziennie w salach pobytu dziennego. W SP w Gorzowie Wlkp. odwiedziny osób z zewnątrz – członków rodziny, znajomych odbywają się każdego dnia bez ograniczeń w godz. 8:00 – 18:00, w pomieszczeniu przeznaczonym specjalnie do tego celu. W przypadku osób tymczasowo aresztowanych widzenie odbywa się pod kontrolą personelu, za zgodą organu dysponującego. W SP w Suchowoli odwiedziny pacjentów przez osoby z poza szpitala mogą

¹⁸ W dalszej mierze w obszarze zainteresowania KMP pozostaje kwestia braku uprawnienia osób internowanych do korzystania z przepustek na okresowe przebywanie poza szpitalem (patrz: Raport RPO z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w II kwartale 2012 r., s. 46).

być realizowane każdego dnia. Najczęściej spotkania odbywają się w salach pacjentów lub w świetlicach oddziałowych.

W SP w Gorzowie Wlkp. wątpliwości pracowników KMP budzi fakt, że spotkania z małoletnimi do lat 14 nie odbywają się z powodu braku odrębnego pomieszczenia gwarantującego ochronę odwiedzających przed możliwymi negatywnymi następstwami wynikającymi z odbywania takich widzeń w oddziałach psychiatrycznych. Warto w tym miejscu podkreślić, że w SP w Suchowoli problem ten rozwiązano następująco. W przypadku wizyt małoletnich poniżej 14 roku życia, z uwagi na zapewnienie im bezpieczeństwa, odwiedziny mają miejsce w pomieszczeniu usytuowanym poza oddziałem, m.in. w holu głównym lub parku. Wobec powyższego zalecono stworzenie przystosowanego do widzeń z dziećmi pomieszczenia, umiejscowionego poza oddziałami psychiatrycznymi.

Podczas wizytacji w SP w Olsztynie wątpliwości przedstawicieli KMP wzbudził brak pisemnych informacji (w formie aktów normatywnych) o możliwości ograniczenia praw pacjentów do kontaktu ze światem zewnętrznym, w tym najbliższą rodziną, w okresie pobytu w salach odcinków obserwacyjnych oddziałów oraz stosowanie tego ograniczenia jako formy kary np. za przemykanie alkoholu do oddziału. Zgodnie z dyspozycją art. 12 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego *przy wyborze rodzaju i metod postępowania leczniczego bierze się pod uwagę nie tylko cele zdrowotne, ale także interesy oraz inne dobra osobiste osoby z zaburzeniami psychicznymi i dąży do osiągnięcia poprawy stanu zdrowia w sposób najmniej dla tej osoby uciążliwy. Zaznaczyć należy, że życie rodzinne jest jednym z dóbr osobistych o fundamentalnym znaczeniu dla pacjenta i procesu leczenia. Natomiast zgodnie z art. 13 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego osoba z zaburzeniami psychicznymi przebywająca w szpitalu psychiatrycznym [...] ma prawo do porozumiewania się bez ograniczeń z rodziną i innymi osobami. Należy oczywiście zrozumieć, że ze względów zdrowotnych w wyjątkowych sytuacjach konieczne jest czasowe ograniczenie kontaktów pacjentów szpitala z osobami spoza placówki. W żadnym razie jednak ograniczenie to nie może być stosowane jako kara oraz ustalane w sposób dowolny i nieformalny.*

Podobną „niepisaną” zasadą, co do której wizytujący wyrazili swoje zastrzeżenia jest brak pozwolenia wyjścia poza oddziały I, II i III pacjentów internowanych w SP w Olsztynie. W ten sposób osoby internowane są odcięte od możliwości korzystania z różnych form terapii prowadzonych w klubie pacjenta znajdującym się na terenie szpitala, ale poza wymienionymi oddziałami. Nie mogą również uczestniczyć w mszy św. odbywającej się w szpitalnej kaplicy

czy dokonywać zakupów w szpitalnym kiosku. Nie wychodzą też w ogóle na dwór, w efekcie czego internowani nawet przez kilka lat nie zażywają ruchu na świeżym powietrzu. Trudno znaleźć uzasadnienie prawne i zdrowotne dla tej praktyki, wobec czego wizytujący zalecili odstępianie od niej.

Ponadto, kwestią wymagającą modyfikacji jest brak uprawnienia osób internowanych do korzystania z przepustek na okresowe przebywanie poza szpitalem. Możliwość otrzymywania ww. przepustek i tym samym utrzymywania stałej więzi ze środowiskiem może przyspieszyć proces zdrowienia. W ocenie pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji należy dążyć do zmiany obowiązujących przepisów w celu stworzenia możliwości czasowego opuszczania szpitala przez pacjentów, wobec których orzeczono środek zabezpieczający na podstawie art. 94 § 1 k.k.w. Warto podkreślić, że sprawdzenie, jak pacjent radzi sobie w pozaszpitalnym środowisku społecznym, byłoby źródłem cennych informacji na temat efektów leczenia i procesu resocjalizacji.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: zorganizowanie odpowiedniego pomieszczenia przeznaczonego do widzeń pacjentów z dziećmi (SP Gorzów Wlkp.), ustalenie czytelnych kryteriów czasowych ograniczeń kontaktów pacjentów z osobami spoza placówki, motywowanych wyłącznie względami zdrowotnymi i ewentualnymi decyzjami sądowymi (SP Olsztyn), umożliwienie wszystkim pacjentom udziału w zajęciach w klubie pacjenta, w spotkaniach o religijnym charakterze i nabożeństwach organizowanych na terenie szpitala, poza oddziałami oraz rozważenie organizacji zajęć/spacerów dla internowanych pacjentów na świeżym powietrzu (SP Olsztyn), umożliwienie pacjentom swobodne korzystanie z własnych telefonów komórkowych w ciągu dnia (SP Suchowola).

Dyrektor SP w Gorzowie Wlkp. poinformował, że zostało wyznaczone miejsce do spotkań pacjentów chorych psychicznie z dziećmi w towarzystwie osoby dorosłej z rodziny w Oddziale Psychiatrii Sądowej o Wzmocnionym Poziomie Zabezpieczenia. Odwiedziny ze względów bezpieczeństwa będą musiały odbywać się także w obecności osoby z personelu.

Dyrektor SP w Olsztynie poinformował, że pacjentów mogą odwiedzać członkowie rodzin i znajomi (za zgodą pacjenta) w godz. 10:30 – 19:00. Pacjenci z odcinka obserwacyjnego mogą być odwiedzani, za zgodą lekarza, w zależności od stanu zdrowia w części ogólnej szpitala. Odwiedziny wstrzymuje się lub ogranicza, gdy wystąpi zagrożenie epidemiologiczne szpitala lub ze względu na bezpieczeństwo zdrowotne pacjentów.

Dyrektor SP w Olsztynie stwierdził, że niemożliwe jest zapewnienie wszystkim pacjentom udziału w zajęciach w klubie ze względu na prowadzenie alternatywnych zajęć w tym czasie oraz ograniczoną powierzchnię klubu oraz ze względów organizacyjnych związanych z liczbą dyżurującego personelu i możliwości zapewnienia opieki w czasie trwania zajęć lub nabożeństw.

9.7. Prawo do ochrony zdrowia

W kwestii opieki medycznej przedstawiciele KMP we wszystkich wizytowanych jednostkach przedstawili wnioski, które zostały sformułowane w oparciu o ekspertyzy lekarzy psychiatrów.

Leczenie psychiatryczne w SP w Olsztynie pracownicy KMP uznali za przeprowadzane według standardów i niebudzące poważniejszych zastrzeżeń, poza zbyt małym w stosunku do potrzeb oddziaływaniem pozafarmakologicznym. Oprócz leczenia psychiatrycznego pacjenci otrzymują niezbędną pomoc w zakresie stanu somatycznego. W trakcie indywidualnych rozmów z pacjentami wizytujący nie odebrali skarg na złą opiekę zdrowotną. Pacjenci na życzenie mają dostęp do informacji dotyczącej swojego stanu zdrowia oraz do dokumentacji lekarskiej.

W zakresie prowadzonej dokumentacji medycznej pacjentów internowanych w SP w Olsztynie należy wskazać, że w przeglądanych historiach chorób brakowało niejednokrotnie indywidualnego planu terapii (specjalne wkładki do historii choroby, wypełniane były ogólnikowo). Kolejne wpisy lekarskie do historii choroby były dokonywane na dużym poziomie ogólności (np. badania laboratoryjne, leczenie farmakologiczne). W części dokumentów przedstawiciele KMP stwierdzili brak na bieżąco wpisywanych zlecanych leków, co powoduje, że trudno prześledzić zlecaną farmakoterapię i zmiany.

W SP w Gorzowie Wlkp. pacjenci mają dostęp do wszystkich leków psychiatrycznych (także nowej generacji), a także do leków internistycznych oraz innych specjalistycznych. Nie ma żadnych trudności w dostępie do lekarzy specjalistów ze względu na funkcjonowanie oddziałów psychiatrycznych w kompleksie Szpitala Wojewódzkiego. Zdaniem pacjentów SP w Gorzowie Wlkp. – rozmówców pracowników KMP – dostępność do świadczeń medycznych zarówno podstawowego jak i specjalistycznego stopnia należy ocenić dobrze. Zdecydowana większość pacjentów wiedziała, jakie leki przyjmuje. Dodawali, że lekarze zlecając leki brali pod uwagę wypowiedzi pacjentów, co do samopoczucia związanego z przyjmowaniem konkretnego medykamentu.

Internowani mają zapewniony kontakt z psychiatrą: każdego dnia w oddziale odbywa się obchód lekarski. W rozmowach z wizytującymi nie skarżyli się na brak dostępu do lekarza tej specjalności. Lekarz kontroluje stan zdrowia pacjentów nie rzadziej niż raz na tydzień oraz w każdym przypadku zmiany zachowania, stanu psychicznego lub stanu somatycznego - w przejranych historiach chorób znajdowały się wpisy dokumentujące ww. działania. Ponadto, oddział zaopatrzone jest w nowoczesne leki: neuroleptyki, antydepresanty, stabilizatory nastroju, leki internistyczne. Leczenie farmakologiczne jest stosowane prawidłowo, jednakże zastrzeżenie pracowników KMP budzi forma podawania leków – są one rozpuszczane na kilka godzin przed podaniem, co jest nieprawidłowe z punktu widzenia ich działania. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili zmianę sposobu podawania leków oraz podkreślili, że podawanie ich ww. formie dopuszczalne jest wyłącznie w wyjątkowych sytuacjach.

Dyrektor SP w Suchowoli wskazała, że pacjenci mają dostęp do niezbędnych konsultacji lekarskich innych specjalistów niż psychiatra. W wizytowanej placówce dostępni są: internista, radiolog i dermatolog. W celu skonsultowania się z lekarzami innych specjalizacji pacjenci dowożeni są do najbliższych poradni czy szpitala. W stanach nagłych zachorowań, konsultacje odbywają się w trybie pilnym. W rozmowach indywidualnych niektórzy pacjenci zgłaszali problem w dostępie do: stomatologa – podali, że długo oczekiwali na wizyty i ponosili koszty niektórych usług oraz kardiologa – jeden rozmówca podał, że lekarz prowadzący odmówił wydania skierowania do wskazanego specjalisty, mimo, że pacjent 2 lata wcześniej miał dwa zawały serca. Wizytujący zalecili zapewnienie większej dostępności do lekarzy specjalistów.

Ponadto, w rozmowach pacjenci potwierdzali, że posiadają wiedzę o tym, iż są hospitalizowani na mocy postanowień sądowych, znali swoje rozpoznania, chociaż niektórzy kwestionowali je i nie mieli poczucia choroby. Część rozmówców podała natomiast, że nie wie jakie leki przyjmują. W związku z powyższym zalecono organizowanie spotkań z pacjentami na temat przyjmowanych leków, ich działania, skutków ubocznych, chorób psychicznych, leczenia itp.

Zastrzeżenie pracowników KMP w SP w Suchowoli wzbudziła forma podawania leków – rozpuszczanie ich na kilka godzin przed podaniem, co jest nieprawidłowe z punktu widzenia ich działania. Wizytujący zalecili zmianę sposobu podawania leków oraz podkreśla, że podawanie ich ww. formie dopuszczalne jest wyłącznie w wyjątkowych sytuacjach.

Podczas wizytacji w SP w Suchowoli wątpliwości wizytujących wzbudziła kwestia opinii sądowo-psychiatrycznych. Analiza dokumentacji wykazała, że opinie na temat danego pacjenta powielane są od wielu lat. Nie podważając słuszności wniosków zawartych w tychże opiniach oraz w pełnym zrozumieniu co do tego, że wobec niektórych pacjentów szanse na poprawę stanu psychicznego są niewielkie np. z powodu organicznych uszkodzeń CUN, przedstawiciele KMP zastanawiają się na ile brak poprawy u niektórych pacjentów nie wynika z „zamknięcia się” internowanego na prowadzone oddziaływania i personel placówki. Czy we wskazanej sytuacji celowym nie byłoby przeniesienia pacjenta do innego szpitala (o tym samym poziomie zabezpieczenia) oraz czy zmiana otoczenia mogłaby w niektórych przypadkach wpłynąć pozytywnie na proces zdrowienia pacjenta? Powyższe zagadnienie pozostawia do rozważenia przez środowisko psychiatrów.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji pragną w tym miejscu zwrócić uwagę, że bilans finansów oddziałów psychiatrycznych nie jest zrównoważony, co wiąże się z powszechnym niedoszacowaniem w kontraktach z NFZ świadczeń szpitalnych psychiatrycznych. Lekarze z wizytowanych oddziałów SP w Gorzowie Wlkp. zwrócili uwagę wizytującym, iż pacjenci geriatryczni, chorzy somatycznie i detoksykowani w oddziałach ogólnie psychiatrycznych są opłacani przez NFZ według takich samych stawek jak inni pacjenci, podczas gdy w oddziałach detoksykacyjnych, lub psychogeriatrycznych ci sami pacjenci są opłacani według wyższych stawek. Schorzenia somatyczne leczone w oddziałach psychiatrycznych nie są dodatkowo refundowane, podczas gdy w oddziałach internistycznych i innych specjalistycznych są kalkulowane i refundowane według kosztów wykonanych procedur. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu sytuacja ta prowadzi do zadłużania jednostek udzielających całodobowych świadczeń z zakresu psychiatrii. Co więcej, stanowi ona przejaw dyskryminacji chorych psychicznie w systemie opieki zdrowotnej w Polsce. Wizytujący poprzestają w tym miejscu jedynie na zasygnalizowaniu zidentyfikowanego problemu systemowego.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: zapewnienie większego dostępu pacjentów do lekarzy specjalistów (SP Suchowola), zmianę sposobu podawania leków (SP Suchowola), zorganizowanie spotkań z pacjentami na temat przyjmowanych leków, ich działania, skutków ubocznych, chorób psychicznych, leczenia itp. (SP Suchowola), zwrócenie uwagi na konieczność starannego i rzetelnego prowadzenia dokumentacji medycznej (SP Olsztyn).

Dyrektor SP w Suchowoli poinformowała, że każdy pacjent jest informowany o zleconym leczeniu, działaniu leków oraz objawach ubocznych, czy skutkach zaniechania

leczenia, a informacje te są często przekazywane wielokrotnie. Dyrektor wskazała, że zmieniono sposób podawania leków w placówce. Ponadto, dyrektor Szpitala wyjaśniła, że konsultacje lekarzy specjalistów są realizowane zgodnie z potrzebami zdrowotnymi pacjenta, a za każdą konsultację płaci szpital. Z powodu braku środków finansowych nie możliwe jest realizowanie wszystkich żądań pacjenta.

Dyrektor SP w Olsztynie poinformował, że zwrócono uwagę personelowi medycznemu na konieczność przestrzegania zasad starannego i rzetelnego prowadzenia dokumentacji medycznej.

9.8. Oddziaływania terapeutyczne i kulturalno-oświatowe

Poziom oddziaływań terapeutycznych i kulturalno-oświatowych oferowanych w wizytowanych placówkach bardzo się od siebie różnił. Na szczególne wyróżnienie zasługuje program terapeutyczny realizowany na oddziale o wzmocnionym zabezpieczeniu w SP w Gorzowie Wielkopolskim.

W SP w Gorzowie Wlkp. w oddziałach o podstawowym i o wzmocnionym zabezpieczeniu funkcjonuje społeczność terapeutyczna. W oddziałach o podstawowym zabezpieczeniu jest stworzony ramowy program terapii poza farmakologicznej obejmującej psychoedukację, treningi umiejętności, terapię zajęciową, zajęcia rekreacyjne. Oddziały te współpracują z pracownikami socjalnymi pomocy społecznej w Gorzowie Wlkp. Pacjentów z zachowaniami zagrażającymi bezpieczeństwu innych nie wypuszcza się na zajęcia terapeutyczne odbywające się poza oddziałem, pozostali pacjenci są doprowadzeni przez personel.

W oddziale o wzmocnionym zabezpieczeniu realizowany jest 3 etapowy program terapeutyczny. Na podstawie oceny stanu psychicznego, diagnozy psychologicznej, oceny funkcjonowania i deficytów każdy z pacjentów zostaje zakwalifikowany przez zespół terapeutyczny do grupy etapu I, etapu II i etapu III. Zespół zbiera się co 3 miesiące, analizuje u każdego pacjenta indywidualnie postępy terapii, funkcjonowanie oraz zachodzące zmiany i kwalifikuje do kolejnego etapu. Możliwe jest też powtarzanie etapu, lub cofnięcie na poprzedni etap. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji bardzo wysoko ocenili opisany program, doceniając przede wszystkim jego funkcję informacyjną. Pacjenci, z którymi rozmawiali przedstawiciele Mechanizmu byli zorientowani co do zajęć, w których

biorą udział. Każdy z pacjentów posiada realną możliwość śledzenia własnych postępów warunkujących zaliczenie kolejnych etapów, a w konsekwencji zmianę warunków odbywania środka zabezpieczającego ze wzmocnionych na podstawowe.

W SP w Olsztynie na wszystkich wizytowanych oddziałach funkcjonują harmonogramy zajęć terapeutycznych, a terapeuci dyżurują od godz. 7.30 do godz. 15.00. W ramach zajęć terapeutycznych przewidziano m.in. gimnastykę, zajęcia manualne, muzykoterapię, biblioterapię, treningi umiejętności społecznych (np. kulinarny i budżetowy). Teoretycznie, z terapii odbywającej się w oddziałach mogą korzystać wszyscy pacjenci, w tym niektóre osoby umieszczone w odcinkach obserwacyjnych. Jednak zgodnie z przedstawionym, tygodniowym rozkładem zajęć, odbywają się one w znacznej mierze w klubie pacjenta, do którego pacjenci internowani nie są prowadzeni. Zaproponowane zajęcia terapeutyczne na terenie oddziałów I, II i III, w ocenie wizytujących są niewystarczające zwłaszcza, że wizytujący zaobserwowali wielu pacjentów biernych, wycofanych i mało aktywnych. W tym kontekście, uwagę pracowników Mechanizmu zwróciły również niepokojące informacje personelu placówki, że planowana jest dalsza likwidacja sal terapeutycznych (obecnie nie ma jej w oddziale II) w celu utworzenia w ich miejsce pokoi łóżkowych. Kwestia ta wymaga wyjaśnienia.

Oferta zajęć kulturalno-oświatowych jest uboga. Internowani pacjenci cały czas spędzają w budynku szpitala, w oddziałach. Poza zajęciami w ramach terapii, główną rozrywką jest dla nich oglądanie telewizji. Z odebranych przez przedstawicieli KMP sygnałów od internowanych wynika, że chętnie poćwiczyliby fizycznie w sali gimnastycznej i pospacerowaliby na świeżym powietrzu.

Nie we wszystkich wizytowanych oddziałach odbywają się spotkania społeczności (nie ma ich w oddziale II). Z rozmów z pacjentami wynika, że nie wszyscy wiedzą o zebraniach tego typu również w oddziałach, w których personel powiadomił pracowników KMP, że spotkania mają miejsce raz w tygodniu (I i III). Spotkania społeczności są ważne z terapeutycznego punktu widzenia, szczególnie jeśli pacjenci wykazują aktywność w ich moderowaniu.

Wobec powyższego przedstawiciele Mechanizmu wydali rekomendacje, zgodnie z którymi należy zintensyfikować oddziaływania terapeutyczne, w tym poszerzyć ofertę zajęć rehabilitacyjnych dla internowanych, a także rozważyć organizację spotkań społeczności w oddziale II i upublicznienie informacji o spotkaniach na tablicach informacyjnych oraz

uwzględnienia potrzeb internowanych związanych z ćwiczeniami i spacerami na świeżym powietrzu.

Zdaniem wizytujących, Wojewódzki Szpital dla Psychicznie i Nerwowo Chorych w Suchowoli nie realizował obowiązku wynikającego z art. 202 Kodeksu karnego wykonawczego. Zgodnie z ww. przepisem: *Sprawcę, wobec którego wykonywany jest środek zabezpieczający, obejmuje się odpowiednim postępowaniem leczniczym, terapeutycznym i rehabilitacyjnym, a także resocjalizacyjnym, którego celem jest poprawa stanu jego zdrowia i zachowania, w stopniu umożliwiającym powrót do życia w społeczeństwie i dalsze leczenie w warunkach poza zakładem.* W wizytowanej placówce natomiast prowadzono wyłącznie farmakoterapię. Pacjentów nie poddawano oddziaływaniom rehabilitacyjnym i resocjalizacyjnym, nie organizowano dla nich zajęć kulturalno-oświatowych. Część internowanych korzystała wprawdzie z terapii zajęciowej, jednakże zdaniem przedstawicieli KMP zaproponowane zajęcia były niewystarczające i w zasadzie nie miały charakteru rehabilitacyjnego i terapeutycznego. Analiza dokumentacji wykazała, że w czasie terapii zajęciowej pacjenci mogą zrobić zakupy, oglądać TV, czytać prasę, grać w gry planszowych, układać puzzle, bądź uczestniczyć w zajęciach plastycznych.

W ramach terapii zajęciowej na świeżym powietrzu organizowane są spaceracje dla pacjentów, jednakże – jak poinformował personel – w porze zimowej są one zawieszane. Powyższe wynika z faktu, iż większość pacjentów w ciągu dnia nosi piżamy, a ich ubrania, w tym kurtki, zdeponowane są w magazynie odzieży.

Ponadto, w oddziale prowadzone są spotkania społeczności, które jednak w opinii psychologa, nie spełniają one swojej funkcji. Internowani nie chcą angażować się w życie oddziału, charakteryzuje ich apatia i zrezygnowanie. W kwestii oddziaływań psychologicznych natomiast, rola psychologa sprowadza się głównie do wywiadów diagnostycznych i doraźnej pomocy. Brakuje indywidualnych i grupowych form psychoterapii, psychoedukacji, treningów umiejętności życiowych i społecznych. Jak wynika z relacji psychologa, pacjentom nie sporządza się indywidualnych, wieloprofilowych programów terapii, co stoi w sprzeczności z § 3 i § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 20 października 1995 r. w sprawie *organizowania zajęć rehabilitacyjnych w szpitalach psychiatrycznych i nagradzania uczestników tych zajęć* (Dz.

U., Nr 127, poz. 614)¹⁹. *Zajęcia rehabilitacyjne odbywają się zgodnie z indywidualnym programem przygotowanym przez terapeutów zajęciowych we współdziałaniu z pacjentem. (...) Zajęcia rehabilitacyjne obejmują: ćwiczenia samoobsługi i rozwijanie umiejętności społecznych, działania edukacyjne, różnorodne formy terapii poprzez pracę oraz inne formy terapii dostosowane do indywidualnych potrzeb pacjenta.*

W ocenie wizytujących skuteczne leczenie pacjentów nie może polegać tylko na farmakoterapii, ale stosowaniu szerokiego wachlarza zajęć przygotowujących do funkcjonowania w rolach społecznych. Wobec powyższego, pracownicy KMP zalecili tworzenie indywidualnych planów terapii dla pacjentów i zintensyfikowanie oddziaływań terapeutycznych, w tym poszerzenie oferty zajęć rehabilitacyjnych, resocjalizacyjnych i kulturalno-oświatowych. Zalecono ponadto, stworzenie możliwości korzystania ze spacerów w porze zimowej, m.in. poprzez zwiększenie dostępu internowanych do ich własnych ubrań.

Przedstawiciele KMP dostrzegli również potrzebę dofinansowania warsztatów terapii w celu zakupu sprzętu, książek i potrzebnych materiałów do prowadzenia zajęć (np. piłki, materiały plastyczne, biurowe, artykuły do majsterkowania, produkty do treningów kulinarnych itp.). Z informacji uzyskanych od pracowników placówki wynikało bowiem, że terapeuci organizują materiały do prowadzenia zajęć we własnym zakresie, przynoszą prywatną prasę. Nie posiadają również środków na zakup nowych pozycji do biblioteki, a organizowanie grilli i wieczorków jest możliwe dzięki składkom pacjentów na ten cel.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: tworzenie indywidualnych planów terapii dla pacjentów i zintensyfikowanie oddziaływań terapeutycznych, w tym poszerzenie oferty zajęć rehabilitacyjnych, resocjalizacyjnych i kulturalno-oświatowych (SP Suchowola), stworzenie możliwości korzystania ze spacerów w porze zimowej, m.in. poprzez zwiększenie dostępu internowanych do ich własnych ubrań (SP Suchowola), doposażenie warsztatów terapii w sprzęt do rekreacji i terapii zajęciowej na dworze i w pomieszczeniach (piłka, inne gry, artykuły do terapii zajęciowej, materiały plastyczne, biurowe, itp.) (SP Suchowola), wzbogacenie oddziaływań pozafarmakologicznych m.in. o formy grupowe, takie jak zebrania społeczności we wszystkich oddziałach (SP Olsztyn).

Dyrektor SP w Suchowoli poinformowała, że tworzone są indywidualne plany terapii dla pacjentów oraz zintensyfikowano oddziaływanie terapeutyczne.

¹⁹ Rozporządzenie przesłało obowiązywać z dniem 12.02.2013 r. wskutek wejścia w życie nowego art. 15 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, który stanowi podstawę wydania rozporządzenia wykonawczego.

Dyrektor SP w Olsztynie poinformował, że w oddziałach I-III prowadzone są różnorodne zajęcia grupowe na podstawie harmonogramu zajęć wywieszzonego na tablicy ogłoszeń, i/lub w sali terapii zajęciowej. Dyrektor zaznaczył, że udział w rehabilitacji nie jest obowiązkiem pacjenta, a jego prawem w związku z czym nie wszyscy pacjenci mogą i/lub chcą w nich uczestniczyć. Niezależnie od tego, personel medyczny zachęca pacjentów do podejmowania różnych form aktywności.

9.9. Prawo do praktyk religijnych

Opiekę duszpasterską nad pacjentami w wizytowanych placówkach sprawuje ksiądz katolicki. Ponadto, w SP w Olsztynie opiekę duszpasterską nad pacjentami sprawuje także duchowny grekokatolicki.

We mszach odprawianych w SP w Gorzowie Wlkp. mogą brać udział tylko internowani w oddziałach o podstawowym poziomie zabezpieczenia. W oddziałach o wzmocnionym poziomie zabezpieczenia, msza św. dostępna jest za pośrednictwem telewizji.

We mszach odprawianych w SP w Olsztynie mogą uczestniczyć tylko pacjenci, którzy mają zgodę na opuszczanie oddziału. Natomiast dla pacjentów internowanych msza nie jest odprawiana, choć z rozmów z nimi wynika, że ksiądz przychodzi do oddziału.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: umożliwienie wszystkim pacjentom udziału w spotkaniach o charakterze religijnym i nabożeństwach organizowanych na terenie szpitala (SP Olsztyn).

Dyrektor SP w Olsztynie stwierdził, że niemożliwe jest zapewnienie wszystkim pacjentom udziału w spotkaniach o religijnym charakterze i nabożeństwach organizowanych na terenie placówki, ze względu na prowadzenie alternatywnych zajęć w tym czasie oraz ograniczoną powierzchnię kaplicy oraz ze względów organizacyjnych związanych z liczbą dyżurującego personelu i możliwości zapewnienia opieki w czasie trwania zajęć lub nabożeństw.

Dyrektor SP w Olsztynie wskazał, że do oddziałów przychodzą księża, szpital zatrudnia dwóch duchownych wyznania katolickiego i grekokatolickiego, którzy biorą udział

w życiu społeczności pacjentów, uczestniczą w uroczystościach związanych z obchodzeniem świąt religijnych, są dostępni w szpitalu także w godzinach popołudniowych.

9.10. Warunki bytowe

Pacjenci SP w Gorzowie Wlkp. mają zapewnione dobre warunki bytowe. Jedynie warunki panujące w Oddziale X SP w Gorzowie Wlkp. wzbudziły zastrzeżenia wizytujących. W opinii przedstawicieli Mechanizmu oddział ten wymaga remontu polegającego na odświeżeniu wszystkich pomieszczeń wraz z poszerzeniem futryn w drzwiach do sal pacjentów, na szerokość umożliwiającą wjazd pacjenta na wózku. Ze względu na małą powierzchnię, na której funkcjonują obecnie sale terapii zajęciowej w Oddziale X, wskazanym byłoby pozyskanie środków finansowych na przeprowadzenie remontu nieużywanej części strychu budynku, w którym mieści się Oddział i zaadaptowaniu powstałych w ten sposób pomieszczeń na potrzeby sal terapeutycznych.

W SP w Gorzowie Wlkp. nie ma wyodrębnionej izby przyjęć w kompleksie oddziałów o wzmocnionym zabezpieczeniu. W ocenie wizytujących, zasadnym, byłoby wyodrębnienie takiej izby przyjęć w kompleksie Oddziału IX, ze względu na pojemność tego oddziału.

W rozmowach z personelem SP w Gorzowie Wlkp. sygnalizowany był także problem zbyt małej liczby miejsc w oddziałach o podstawowym poziomie zabezpieczenia. Pacjenci kończący terapię w oddziale o zabezpieczeniu wzmocnionym często mają wskazania, aby przed wypisem do domu znaleźli się w oddziale o zabezpieczeniu podstawowym. Tymczasem brak miejsc powoduje przedłużanie ich pobytu o czas oczekiwania w kolejce do oddziału podstawowego zabezpieczenia. Z informacji uzyskanych przez wizytujących od ordynatora Oddziału IX wynika jednakże, że planowane jest utworzenie dodatkowego oddziału dysponującego warunkami podstawowego zabezpieczenia, przeznaczonego dla 30 pacjentów.

Przedstawiciele KMP podczas wizytacji przeprowadzanych w SP w Suchowoli oraz w SP w Olsztynie zetknęli się z podobnymi warunkami bytowymi, które wzbudziły ich zastrzeżenia. Szpitale borykają się z problemem znacznego zagęszczenia sal chorych. Pokoje były wieloosobowe, z niewielką przestrzenią między łózkami – odstępy między nimi nie umożliwiały swobodnego dostępu do pacjenta z trzech stron, jak nakazują przepisy § 18 i 19 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 czerwca 2012 r. w *sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego*

działalność leczniczą (Dz. U. z 2012 r., poz. 739), a w SP w Olsztynie zdarzało się, że łóżka zestawiano razem, tak jakby pacjenci leżeli w jednym wspólnym łóżku. W ocenie wizytujących ww. warunki stworzone w pokojach dla pacjentów naruszają ich prawo do intymności. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecili zmniejszenie pojemności sal oraz zapewnienie odpowiednich odstępów między łózkami internowanych.

Kolejną kwestią, na którą zwrócili uwagę wizytujący były warunki panujące w salach dla pacjentów w odcinkach obserwacyjnych w SP w Olsztynie oraz w pokojach łózkowych w SP w Suchowoli. Pacjenci w SP w Olsztynie nie mają szafek przyłóżkowych (rzeczy prywatne trzymane są we wspólnej, zamykanej przez personel szafie, ustawionej w korytarzu wiodącym do pokoi łózkowych). W efekcie pacjenci nie mają bezpośredniego dostępu do przedmiotów, które mogłyby im umilić czas pobytu w oddziale, a naczynia z napojami stawiają na podłodze obok łóżek. Pacjenci SP w Suchowoli mieli zapewnione wyłącznie niewielkie szafki przyłóżkowe - niezamykane na klucz. Jeśli pacjent posiadał przy sobie więcej rzeczy, przechowywał je w worku bądź torbie pod łóżkiem. Najczęściej jednak odzież i buty pacjentów zdeponowane były w magazynie. Wizytujący w obu przypadkach wskazali na potrzebę wyposażenia oddziałów w meble, aby pacjenci mogli mieć stały dostęp do swoich rzeczy osobistych.

Ponadto, w SP w Suchowoli oraz w SP w Olsztynie wizytujący zwrócili uwagę na fakt, że sanitariaty nie były wyposażone w środki higieniczne, wobec czego zalecono wyposażenie sanitariatów w środki higieniczne. W SP w Olsztynie liczba urządzeń w sanitariatach była zbyt mała w stosunku do liczby pacjentów np. w oddziale II o pojemności 60 łóżek były tylko 2 prysznice dla kobiet. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili dostosowanie liczby urządzeń w sanitariatach do liczby pacjentów. Nadto, w SP w Suchowoli reprezentanci KMP zwrócili uwagę na brak windy w budynku. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecili, by jak najszybciej podjąć działania w celu dostosowania budynku do potrzeb osób poruszających się na wózku inwalidzkim.

W opinii przedstawicieli Mechanizmu istotne jest aby, w sytuacji, gdy pacjent nie posiada własnego ubrania ani środków finansowych na jego zakup, szpital zapewnił internowanemu odzież odpowiednią do pory roku. Wizytujący zaproponowali kierownictwu SP w Suchowoli pozyskanie odzieży z organizacji charytatywnych np. Caritas Polska. Ponadto, wizytujący zauważyli, że pacjenci prali sami „w rękę” prywatne rzeczy i mieli oni

do dyspozycji jedną przenośną suszarkę na bieliznę. Zdaniem pracowników Mechanizmu warte rozważenia jest wyposażenie oddziału w pralkę i zakup dodatkowych suszarek.

W SP w Suchowoli dodatkowe posiłki (między głównymi daniami) mogą otrzymać tylko pacjenci, którzy wymagają tego ze względów zdrowotnych np. chorujący na cukrzycę. Zdaniem przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji wskazane byłoby, aby każdy pacjent mógł otrzymać dodatkowo herbatę, chleb, masło i produkty do kanapek.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: stworzenie pacjentom odpowiednich warunków do przechowywania ich osobistych, podręcznych rzeczy (SP: Suchowola, Olsztyn), dostosowanie dostępu do łóżek pacjentów zgodnie z wymogami zawartymi w obowiązujących przepisach prawa (SP: Suchowola, Olsztyn), dostosowanie budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo (SP Suchowola), zapewnienie pacjentom dodatkowych posiłków między daniami głównymi (SP Suchowola), wyposażenie sanitariatów w środki higieniczne (SP: Suchowola, Olsztyn), dostosowanie liczby urządzeń w sanitariatach do liczby pacjentów (SP Olsztyn), zakup suszarek na pranie oraz rozważenie wyposażenia oddziału w pralkę (SP w Suchowoli), stworzenie izby przyjęć w Oddziale IX (SP w Gorzowie Wlkp.), doprowadzenie do finalizacji projektu zakładającego stworzenie dodatkowego oddziału psychiatrycznego dysponującego warunkami podstawowego zabezpieczenia (SP w Gorzowie Wlkp.). Organowi prowadzącemu SP w Suchowoli przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecili przeznaczenie środków finansowych na zatrudnienie pracownika socjalnego oraz na realizację programu dostosowania szpitala do obowiązujących przepisów, w tym do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Dyrektor SP w Olsztynie wyjaśnił, że w placówce jest wystarczająca liczba urządzeń sanitarnych do liczby miejsc rejestrowych, co potwierdzają kontrole Powiatowego Inspektora Sanitarnego. Jednakże, dyrektor zapowiedział, że remontując kolejne oddziały zostaną uwzględnione wszelkie normy wynikające z przepisów prawa.

Zgodnie z przekazanymi przez dyrektora Szpitala w Olsztynie informacjami dostosowanie dostępu do łóżek pacjentów z 3 stron oraz ich ustawienie nie tamujące przejścia jest uwarunkowane liczbą hospitalizowanych pacjentów. Dyrektor zapewnił, że będzie dokładać starań, aby poprawić komfort pacjentów oraz warunki pracy dla personelu. Według dyrektora placówki nie jest możliwe zamontowanie drzwi do sal łóżkowych w odcinkach obserwacyjnych ze względu na zapewnienie warunków do obserwowania pacjentów.

Dyrektor SP w Olsztynie wskazał, że remont i modernizacje zostaną wykonane, gdy pozyskane zostaną środki na ten cel. Również w miarę poprawy sytuacji materialnej placówki zostanie dokonany zakup odpowiedniego sprzętu i wyposażenia.

Dyrektor SP w Gorzowie Wlkp. poinformował, że rozważane jest utworzenie Izby Przyjęć w Oddziale Psychiatrii Sądowej o Wzmocnionym Zabezpieczeniu, co jest trudne ze względów organizacyjnych i technicznych.

Dyrektor SP w Suchowoli poinformowała, że szuflad pod łóżka na rzeczy osobiste nie można zapewnić pacjentom, ponieważ placówka nie spełniałaby wymogów sanitarnych, natomiast zamykanie szafek było już praktykowane i nie „zdało egzaminu”, gdyż pacjenci przetrzymywali w szafkach przedmioty ostre oraz alkohol. Ponadto, Dyrektor SP w Suchowoli stwierdziła, że zaleceń dotyczących dodatkowych posiłków aktualnie nie można zrealizować. Dodatkowe posiłki otrzymują osoby ze wskazaniami medycznymi. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez dyrektor SP w Suchowoli zalecenia dotyczące dostosowania obiektu będą realizowane zgodnie z wcześniej opracowanym planem dostosowawczym do końca 2016 r.

Stanowisko Marszałka Województwa Lubelskiego w sprawie zalecenia Mechanizmu zostało przedstawione w pkt. 9.2 niniejszego raportu.

10. Domy Pomocy Społecznej

W IV kwartale 2012 r. pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przeprowadzili wizytację ośmiu domów pomocy społecznej²⁰ (dalej: DPS). W niniejszym raporcie kwartalnym zostaną zaprezentowane również wyniki z czynności przeprowadzonych w placówkach w Choroszczy, Koronowie i Chorzowie, które zostały przeprowadzone w trzecim kwartale 2012 r. Wyniki z czynności przeprowadzonych w placówkach w Łodzi, Koźuchowie, Lesznowoli oraz Kowale Oleckim nie zostaną przedstawione w niniejszym raporcie. Do dnia sporządzenia przedmiotowego raportu reprezentanci Mechanizmu otrzymali odpowiedzi na zalecenia wydane właściwym władzom po wizytacji przeprowadzonej w Koronowie, Olkuszu i Wieleniu.

²⁰ DPS w Wieleniu (9-11.10.2012 r.), DPS w Olkuszu (16-17.10.2012 r.), DPS – Caritas Archidiecezji Krakowskiej w Zatorze (17-18.10.2012 r.), DPS w Pleszewie (14-16.11.2012 r.), DPS „Pogodna Jesień” w Łodzi (5.12.2012 r.), DPS w Koźuchowie (12-13.12.2012 r.), DPS w Lesznowoli (13-14.12.2012 r.), DPS „Zacisze” w Kowale Oleckim (18.12.2012 r.).

10.1. Traktowanie

We wszystkich wizytowanych Domach Pomocy Społecznej atmosfera stworzona mieszkańcom była oceniana przez pensjonariuszy bardzo wysoko. Podejmowano kroki, aby zarówno dyrekcja, jak i kadra byli w pełni zorientowani w zakresie potrzeb i upodobań poszczególnych mieszkańców.

Uwadze wizytujących nie uszło zwracanie się do mieszkańców przez część pracowników per „ty” (DPS: Choroszcz, Koronowo) lub po imieniu (DPS Chorzów). Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji uważają, że wspomniany sposób może obowiązywać jedynie na dobrowolnie ustalonej zasadzie wzajemności.

W DPS w Koronowie przedstawiciele KMP byli świadkami sytuacji, w której pracownik powiedział do mieszkanki, że powinna ona ograniczyć jedzenie, bo robi się cyt.: „grubasem”, również w DPS w Pleszewie wizytujący odebrali sygnały, świadczące o tym, że personel odnosi się do pensjonariuszy w sposób niewłaściwy. W DPS w Pleszewie, Zatorze i Olkuszu mieszkańcy informowali przedstawicieli KMP, że zdarzają się sytuacje, w których personel stosuje agresję werbalną lub fizyczną wobec pensjonariuszy. Ponadto, w DPS w Olkuszu mieszkańcy wskazywali, że wśród personelu są osoby niechętne do pomocy. Z informacji przekazanych pracownikom KMP wynikało, że jeden z mieszkańców musi oddawać sprawniejszym mieszkańcom DPS część swojego jedzenia, by np. został doprowadzony do WC, do którego sam nie może dotrzeć, a nie może doprosić się pomocy w tej sytuacji ze strony dyżurujących pracowników. Inna osoba podała, że pielęgniarka odmówiła udzielenia pomocy pensjonariuszowi, z uwagi na to, że obawiała się zarażenia (problem ten rozwiązano w dyskusyjny sposób, tj. zobowiązując inną pielęgniarkę do zajęcia się chorym).

W DPS w Olkuszu oraz w DPS w Chorzowie przedstawiciele KMP odnotowali, że nie rejestruje się tam skarg ustnych, natomiast w DPS w Choroszczy nie stworzono pensjonariuszom warunków do złożenia anonimowej skargi. Wizytujący zalecili rejestrację ustnych skarg oraz umożliwienie złożenia anonimowej skargi.

Kolejną wątpliwość reprezentantów Mechanizmu wzbudziła informacja, że w DPS w Choroszczy istnieje praktyka zgodnie, z którą osobom uzależnionym od nikotyny, którzy nie posiadają środków finansowych, proponowany jest układ: sprzątanie (np. umycie zlewu) za

papierosa. Pracownicy KMP wyrazili swoje stanowisko w tej sprawie, iż wspomniana sytuacja nie powinna mieć miejsca, ponieważ związane jest z nią ryzyko budowania relacji zależności mieszkańca od personelu oraz wykorzystania przewagi, dlatego też zalecono jej wyeliminowanie.

W DPS w Zatorze w trakcie rozmów z mieszkańcami Domu odnotowano, iż część z nich z niechęcią podchodzi do wykonywanej w ramach tzw. dyżurów pracy, polegającej między innymi na pomocy innym mieszkańcom domu. W trakcie czynności ustalono, iż faktycznie osoby o mniejszym stopniu upośledzenia, zamieszkujące pierwsze piętro placówki, w ramach dyżurów wykonują takie czynności. Ustalono również, iż mają one charakter dobrowolny, co jednak, w opinii wizytujących, nie znajduje przełożenia w świadomości mieszkańców. W ocenie wizytujących, mając na uwadze fakt, iż zapewnienie opieki oraz czynności związane z utrzymaniem porządku w DPS powinno spoczywać wyłącznie na jego personelu, należy wyraźnie poinformować mieszkańców o możliwości odmowy wykonania czynności wchodzących w zakres dyżuru, w celu uniknięcia nieuprawnionego delegowania na nich obowiązków personelu.

Podczas wizytacji DPS w Choroszczy przedstawiciele KMP wyrazili zaniepokojenie w związku z nieokreślonym czasem trwania kadencji członków samorządu mieszkańców. W opinii pracowników Mechanizmu, kadencja samorządu powinna być określona, aby wszyscy mieszkańcy mieli szansę zostać członkami organu, który ich reprezentuje.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że problemem, który dotyczył pensjonariuszy DPS w Koronowie były częste kradzieże. W celu zwiększenia bezpieczeństwa podopiecznych dyrektor placówki zwracała się do organu prowadzącego z prośbą o środki na zamontowanie kamery na korytarzach placówki. Odpowiedź w tej sprawie była odmowna. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu warto rozważyć przez organ prowadzący przeznaczenie środków finansowych na zamontowanie monitoringu na korytarzach DPS. Monitoring mógłby pomóc w ustaleniu sprawców kradzieży, a także pozwoliłby zabezpieczyć mieszkańców przed niewłaściwym traktowaniem ze strony personelu.

Pracownicy KMP zaobserwowali szereg uchybień w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego w wizytowanych placówkach. Przede wszystkim, w DPS w Chorzowie oraz w DPS w Zatorze wizytujący napotkali w zeszytach raportów pielęgniarских brak opisu reakcji personelu na gwałtowne zachowania pacjentów. Wizytujący zalecili

każdorazowe dokonywanie wpisów określających sposób zachowania osób pełniących dyżur ze względu na brak możliwości późniejszej oceny prawidłowości postępowania.

W DPS w Choroszczy analiza dokumentacji medycznej wykazała, iż możliwość zastosowania środka przymusu bezpośredniego w postaci pasów bezpieczeństwa lub kaftana pojawia się jako zlecenie stałe - rutynowo wpisywane w kartach zleceń prawie u wszystkich mieszkańców. Zlecenie warunkowego użycia przymusu bezpośredniego wpisane jest w różnym okresie (najczęściej przy badaniu po przyjęciu do DPS) i utrzymane jako aktualne przez wiele lat. W jednym z oddziałów - na 34 mieszkańców - u 33 osób widnieje powyższy wpis. W innym na 29 osób, jedna osoba nie ma tego wpisu, u pozostałych 28 osób jest zalecenie stosowania przymusu bezpośredniego. Nasuwa się wniosek, że wszyscy mieszkańcy traktowani są jako niebezpieczni, zagrażający dla otoczenia. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu powyższa praktyka stoi w sprzeczności z obowiązującymi przepisami i jest niedopuszczalna.

Należy w tym miejscu wskazać, że zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego *przymus bezpośredni wobec osób z zaburzeniami psychicznymi można stosować, gdy przepis ustawy do tego upoważnia albo osoby te dopuszczają się zachowań określonych w art. 18 ust. 1 pkt 1 - 3 ustawy*. Dodatkowo, w myśl § 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 28 czerwca 2012 r. w sprawie sposobu stosowania i dokumentowania zastosowania środka przymusu bezpośredniego oraz dokonywania zasadności jego zastosowania, *przymus bezpośredni może trwać tylko do czasu ustania przyczyn jego zastosowania*. Trzeba zauważyć, iż środki przymusu bezpośredniego nie mogą stosowane w oderwaniu od przesłanek materialnoprawnych ich stosowania, ani też nie można w dokumentacji medycznej dopuszczać warunkowego ich użycia. O potrzebie ich stosowania decyzję można podjąć dopiero w chwili wystąpienia przesłanek ich zastosowania. Przedstawiciele KMP zalecili wyeliminowanie praktyki dokonywania warunkowych wpisów o możliwości użycia środków przymusu bezpośredniego, jako pozbawionej podstawy prawnej.

W DPS w Pleszewie nie prowadzi się rejestru przypadków zastosowania środków przymusu bezpośredniego, a z informacji udzielonych przez kierownictwo placówki wynikało, że takowe nie były stosowane. Tymczasem pkt 2 procedury spożywania alkoholu w DPS w Pleszewie, stanowi, że osoby, które w przypadku nadużywania alkoholu lub innych

środków odurzających będą powodować awantury i zakłócenia spokoju będą na ten czas odizolowane.

Należy podkreślić, że izolacja stanowi środek przymusu bezpośredniego i może być stosowana jedynie w stosunku do osób chorych psychicznie. Co więcej, odizolowanie może być stosowane jedynie w przypadku, gdy osoby dopuszczają się zamachu przeciwko życiu lub zdrowiu własnemu lub innej osoby lub bezpieczeństwu powszechnemu, lub w sposób gwałtowny niszczą lub uszkadzają przedmioty znajdujące się w ich otoczeniu (art. 18 ust. 6 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego). Istotny jest fakt, że DPS w Pleszewie nie dysponuje pomieszczeniem spełniającym wymagania wskazane w § 8 ust. 1 i 2 ww. rozporządzenia.

W DPS w Chorzowie pokój, w którym stosuje się przymus, objęty jest monitoringiem, jednak bez możliwości zapisu obrazu – wizytujący zalecili wobec tego wprowadzenie zapisu ze względu na brak możliwości oceny prawidłowości zastosowania środków przymusu przez podmioty dokonujące kontroli.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: bezwzględne przestrzeganie prawa mieszkańców do ochrony przed nieludzkim, okrutnym lub poniżającym traktowaniem, w tym zwracania uwagi na wykonywanie czynności opiekuńczych bez wyrządzania krzywdy pensjonariuszom DPS oraz wyeliminowanie nieprawidłowości w sposobie postępowania i odnoszenia się personelu do niektórych podopiecznych oraz wyeliminowanie stwierdzonych nieprawidłowości (DPS: Olkusz, Pleszew), rejestrowanie skarg ustnych (DPS: Chorzów, Olkusz), udostępnienie mieszkańcom miejsca do składania anonimowych skarg (DPS Choroszcz), stosowanie środków przymusu bezpośredniego zgodnie z obowiązującymi przepisami, w tym szczególnie prawidłowe odnotowywanie faktu zastosowania tego środka (DPS Racibórz), wyeliminowanie używania w rozmowach z mieszkańcami sformułowań o pejoratywnej konotacji (DPS Koronowo), zwracanie się do mieszkańców per „ty”/po imieniu, o ile zostało to ustalone obopólnie (DPS: Chorzów, Choroszcz, Koronowo), zaprzestanie stosowania praktyki wydawania mieszkańcom papierosów za drobne prace np. porządkowe (DPS Choroszcz), wyraźne poinformowanie mieszkańców o dobrowolności uczestnictwa w dyżurach, ze szczególnym wyartykułowaniem możliwości rezygnacji z ich odbywania (DPS Zator), aktywizację mieszkańców podczas spotkań samorządu, przekazanie inicjatywy w ich moderowaniu oraz określenie kadencji samorządu, aby wszyscy mieszkańcy mieli szansę zostać jego przedstawicielami (DPS Choroszcz), zaprzestanie praktyki stałego zlecenia środka

przymusu bezpośredniego (DPS Choroszcz), dokonywanie wpisów w raportach pielęgniarstkich z uwzględnieniem dokładnego opisu reakcji personelu w sytuacjach gwałtownego zachowania się pacjentów (DPS: Chorzów, Zator), wprowadzenie zapisu nagrań z monitoringu w przypadkach zastosowania środków przymusu bezpośredniego (DPS Chorzów).

Dyrektor DPS w Koronowie zapewniła, że w przeprowadzonych dotychczas szkoleniach i rozmowach pracownicy Domu są uwrażliwieni na przejawianie odpowiednich postaw oraz zastosowanie odpowiedniego słownictwa podczas rozmowy z mieszkańcami. Dyrektor zapewniła, że zostało przeprowadzone postępowanie wyjaśniające w sprawie użycia przez pracownika DPS sformułowania o wydźwięku pejoratywnym, jednak nie udało się ustalić kim byli uczestnicy opisaney sytuacji. Dyrektor poinformowała, że zaplanowano przeprowadzenie szkolenia z zakresu sposobów komunikowania się i pracy z mieszkańcem z niepełnosprawnością intelektualną oraz zebrania społeczności domu, podczas której poruszony zostanie problem wzajemnej komunikacji werbalnej.

Wicestarosta Bydgoski, będący organem prowadzącym DPS w Koronowie, wyjaśnił, że do rozważenia kwestii zastosowania monitoringu na korytarzach domu pomocy społecznej powróci, gdy zostaną wprowadzone systemowe rozwiązania prawne w tej kwestii.

10.2. Dyscyplinowanie

Kwestia dyscyplinowania pensjonariuszy DPS stanowi istotną materię wpływającą na jakość życia ich mieszkańców. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji stoją na stanowisku, że mieszkańcy DPS nie powinni być karani, gdyż ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1325 ze zm.) [dalej: ustawa] nie zawiera upoważnienia do ukształtowania w regulaminie organizacyjnym domów pomocy społecznej systemu nagród i środków dyscyplinarnych. Ponadto, brzmienie przepisu art. 55 ust. 2 ustawy wskazuje, że *organizacja domu pomocy społecznej, zakres i poziom usług świadczonych przez dom uwzględnia w szczególności wolność, intymność, godność i poczucie bezpieczeństwa mieszkańców domu.*

Z praktyką stosowania kar przedstawiciele KMP spotkali się w DPS w Olkuszu, DPS w Chorzowie, DPS w Koronowie oraz DPS Choroszczy. W części z tych placówek obowiązujący w nich regulamin szczegółowo określa zasady karania pensjonariuszy (DPS

Olkusz, DPS Koronowo, DPS Choroszcz). Wizytujący zalecili odstąpienie od karania mieszkańców oraz zmian postanowień regulaminów w części dotyczącej karania.

Ponadto, w DPS w Pleszewie zgodnie z postanowieniami regulaminu, sprawy mieszkańca Domu, który narusza przepisy regulaminu i mimo zwracania uwagi przez pracowników nie zmienia swego postępowania, indywidualnie załatwia dyrektor Domu. Zdaniem pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji przywołana regulacja nie jest wystarczająca, gdyż nie precyzuje jakie konsekwencje może taki mieszkaniec ponieść. W opinii reprezentantów KMP konieczne jest doprecyzowanie ww. regulacji, tak aby pensjonariusz był w pełni świadom skutków jakie mogą wystąpić w przypadku naruszeń regulaminu.

W trakcie wizytacji w DPS Olkuszu oraz w DPS w Pleszewie przedstawiciele KMP zalecieli zmianę dokumentów określających procedurę postępowania z osobami nadużywającymi alkoholu. Przykładowo w DPS w Olkuszu dokument ten stanowi, że osoba nadużywająca alkoholu zostaje pozbawiona możliwości uczestnictwa w organizowanych przez Dom imprezach okolicznościowych, wycieczkach itp. do momentu zaobserwowania pozytywnych zmian, czyli również określa niedozwolone prawem krajowym kary w DPS. Trudno też uznać wymienione w tym dokumencie sposoby reakcji na fakt nadużywania alkoholu za konstruktywne. Ponadto, w trakcie wizytacji tej placówki przedstawiciele Mechanizmu ujawnili w toku wizytacji przypadki nieludzkiego traktowania mieszkańców nadużywających alkoholu. Jedną z mieszanek była wielokrotnie karana przymusem przebywania w łóżku przez cały tydzień. Nie mogła z niego wyjść, gdyż odbierano jej wózek inwalidzki. Postępowanie takie należy uznać za niedopuszczalne wobec informacji zawartych w aktach indywidualnych tej osoby, iż jej fizyczny stan zdrowia ulega stopniowemu pogorszeniu i że mieszkanka ta ma rozległe przykurcze kończyn dolnych oraz duże zaniki mięśni. Do ujawnionych w jej przypadku, urągających godności człowieka, metod zapobiegania ponownemu sięgnięciu po alkohol, należą również kary w postaci zakazu ubierania przez wiele dni (nawet dwa tygodnie) i ograniczanie udziału w zabawach towarzyskich organizowanych w DPS, jak również decyzja o uczestnictwie pracownika placówki w prywatnych spotkaniach ze znajomymi spoza Domu. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecili zaprzestanie stosowania tych niedozwolonych praktyk.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: odstąpienie od karania mieszkańców (DPS: Olkusz, Chorzów), zmianę i doprecyzowanie postanowień regulaminu (DPS: Olkusz, Pleszew, Koronowo), zmianę treści dokumentu określającego procedurę postępowania z osobami nadużywającymi alkoholu (DPS: Pleszew, Olkusz).

Dyrektor DPS w Koronowie przekazała, że wykreślono z treści Konstytucji Mieszkańców Domu postanowienia dotyczące stosowania kar i nagród. Niebawem dokument ten zostanie przedstawiony pensjonariuszom.

10.3. Prawo do informacji

Osoby skierowane do placówek przy przyjęciu są przedstawiane pracownikom, zapoznają się dokładnie z regulaminem placówki oraz obowiązującymi w niej procedurami. Jednakże w Domu w Choroszczy brakowało poświadczenia pisemnego faktu zapoznania się z zasadami w nim panującymi. Zdaniem przedstawicieli KMP, warto wprowadzić praktykę sygnowania przez mieszkańca zapoznania się z prawami i obowiązkami, aby nie pozostawiało wątpliwości, czy wszystkie czynności zostały przeprowadzone. Zdaniem pracowników Mechanizmu ważne jest upewnienie się, czy wszystkie treści przekazane mieszkańcom zostały przez nich zrozumiane.

W DPS w Choroszczy zastrzeżenia wizytujących wzbudził załącznik nr 2 do regulaminu dotyczący praw i obowiązków mieszkańców. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zwrócili uwagę na dość duży stopień ogólności zapisów. Obowiązek mieszkańca do przestrzegania regulaminu nie jest skorelowany z prawem do informacji o zasadach panujących w Domu. Prawo do informacji jako jedno z fundamentalnych praw przysługujących jednostce, jest gwarantem przed nieludzkim lub poniżającym traktowaniem. Dlatego w opinii przedstawicieli Mechanizmu konieczne jest wpisanie tego prawa do dokumentu regulującego pozycję jednostki w DPS w Choroszczy.

W trakcie wizytacji w DPS w Wieleniu wizytujący wskazali, że pożądanym z punktu widzenia zakresu szeroko rozumianego prawa do informacji, byłoby przygotowanie i wywieszenie w istniejących gablotach wyciągu z najważniejszych aktów regulujących funkcjonowanie Domu oraz prawa jego mieszkańców.

Nadto, w placówkach wizytujący nie dostrzegli wywieszonych w miejscach dostępnych dla mieszkańców regulaminu (DPS: Choroszcz, Olkusz) oraz adresów instytucji, do których mogą się zgłosić gdy łamane są ich prawa (DPS: Choroszcz, Zator, Koronowo, Olkusz, Wieleń, Pleszew, Chorzów).

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: sygnowanie przez mieszkańca zapoznania się z regulaminem oraz Kartą praw i obowiązków mieszkańca (DPS Choroszcz), stworzenie

wyciągu z najważniejszych przepisów regulujących prawa i obowiązki mieszkańców, a także organizację Domu oraz wywieszenie tak stworzonego zbioru w gablotach informacyjnych w poszczególnych domach (DPS Wieleń), udostępnienie w widocznym miejscu regulaminu Domu, Karty praw i obowiązków mieszkańca oraz adresów instytucji stojących na straży praw człowieka (DPS: Choroszcz, Zator, Koronowo, Olkusz, Wieleń, Pleszew, Chorzów).

Dyrektorzy DPS w Koronowie oraz DPS w Wieleniu poinformowali o realizacji zalecenia.

10.4. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Wizytowane placówki nie stwarzają żadnych ograniczeń w kontaktach mieszkańców z członkami najbliższej rodziny, opiekunami i przyjaciółmi.

Jednakże w DPS w Choroszczy wyjścia mieszkańców poza teren DPS są znacznie ograniczone – zarówno pod względem osób, które mają prawo z nich skorzystać, jak i czasu ich obowiązywania, bowiem wyjścia możliwe są tylko w godzinach pracy administracji, czyli pomiędzy 9.00 a 15.00. Z informacji uzyskanych od personelu podyktowane jest to względami bezpieczeństwa. Praktyka wskazywała, że podczas popołudniowych wyjść częściej dochodziło do przypadków spożywania alkoholu przez mieszkańców. Pracownicy KMP wyrazili swoje stanowisko, zgodnie z którym argument ten jest niewystarczający i należy umożliwić mieszkańcom poruszanie się poza terenem Domu.

Podczas wizytacji w DPS w Wieleniu wizytujący zwrócili uwagę na brak regulaminu odwiedzin. Reprezentanci Krajowego Mechanizmu Prewencji widzą potrzebę stworzenia wspomnianego regulaminu odwiedzin, w celu uniknięcia w przyszłości nieporozumień, jakie mogą powstać w związku z brakiem określonych zasad odwiedzin.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: umożliwienie mieszkańcom opuszczanie terenu DPS oraz wydłużenie czasu przepustek (DPS Choroszcz), opracowanie regulaminu odwiedzin (DPS Wieleń).

Dyrektor DPS w Wieleniu poinformowała o zrealizowaniu zalecenia.

10.5. Prawo do dysponowania własnością

Pracownicy KMP dobrze ocenili jasność zasad i procedur obowiązujących w placówkach, dotyczących dysponowania swoją własnością przez mieszkańców.

Zastrzeżenia wizytujących budziły częste kradzieże, do których dochodzi w DPS w Koronowie, co zostało szerzej omówione w pkt 10.1 niniejszego raportu.

10.6. Prawo do ochrony zdrowia

W wizytowanych placówkach warunki realizacji prawa ich mieszkańców do opieki zdrowotnej ocenić należy jako dobre.

Większość pensjonariuszy DPS w Choroszczy ma podawane leki rozpuszczane, co zmienia farmakokinetkę stosowanych leków. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji praktykę tą należy uznać za niewłaściwą i godzącą w dobro pacjenta. Wizytujący przypomnieli, że rozpuszczanie leków powinno być wyjątkiem, a nie zaś regułą postępowania w DPS.

Ponadto, w DPS w Choroszczy konieczne jest dopilnowanie, aby wszyscy mieszkańcy mieli przeprowadzone badanie psychiatryczne po przyjęciu do DPS, zawierające opis stanu psychicznego, diagnozę, zalecane leczenie i ustalenie indywidualnego planu terapii. Ważne jest prowadzenie regularnych, okresowych badań psychiatrycznych.

W DPS w Pleszewie dostrzeżono, iż nie prowadzi się systematycznych szkoleń personelu z zakresu udzielania pierwszej pomocy czy też przygotowujących do pracy z osobami z zaburzeniami psychicznymi, jak też stosowania środków przymusu bezpośredniego. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili zorganizowanie wymienionych szkoleń.

Analiza dokumentacji medycznej DPS w Choroszczy oraz w DPS w Pleszewie wykazała nieprawidłowe sposoby prowadzenia zapisów. Wizytujący zalecają ujednoczenie sposobu prowadzenia dokumentacji lekarskiej, która stanowiłaby integralną całość.

W trakcie wizytacji DPS w Chorzowie przedstawiciele KMP zwrócili uwagę na fakt, że w Domu nie wyodrębniono izolatki, co zdaniem pracowników KMP wymaga zmiany. Według relacji pielęgniarek, w przypadku choroby zakaźnej czy jej podejrzenia, zdrowy współmieszkaniec zostaje przeniesiony do innego pokoju. Decyzja taka może zostać niezrozumiana, bądź odebrana jako kara czy krzywda.

Wątpliwości wizytujących wzbudził brak w DPS w Koronowie gabinetu przystosowanego do przeprowadzania konsultacji lekarskich, zapewniającego prywatność i intymność podczas badania. Przedstawiciele Mechanizmu zalecili zatem rozważenie wydzielenia gabinetu lekarskiego lub przystosowanie do tego celu gabinetu doraźnej opieki medycznej.

Podczas wizytacji w DPS w Chorzowie pracownicy KMP zwrócili uwagę na fakt, że zakres obowiązków spoczywających na pielęgniarzach jest bardzo szeroki, co uzasadnia konieczność ich zatrudniania. Wizytujący bazując na dobrych praktykach DPS w Chorzowie wskazali, że w Domach Pomocy Społecznej dla chorych ze znacznym stopniem opóźnienia intelektualnego etaty pielęgniarzkie winny być każdorazowo zapewniane.

Zdaniem wizytujących, w związku z faktem, iż w dużym skupisku ludzi powstają warunki sprzyjające szybkiemu rozprzestrzenianiu się chorób przenoszonych drogą kropelkową, w tym grypy, wskazanym byłoby stworzenie podopiecznym możliwości dobrowolnego zaszczepienia przeciw grypie, mając na uwadze konieczność uiszczenia odpowiedniej odpłatności za szczepienie.

W DPS Wieleń oraz DPS Pleszew przedstawiciele KMP zalecili zakup defibrylatora.

W DPS w Chorzowie zalecono zakup wózka do mycia chorych leżących, ze względu na fakt, iż zakup ten bardzo ułatwiłby wszelkie zabiegi higieniczne u najcięższej chorych. Natomiast w DPS w Olkuszu pracownicy KMP zalecili rozbudowanie i doposażenie pracowni rehabilitacji.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: zaprzestanie bezzasadnego podawania mieszkańcom rozpuszczonych leków (DPS Choroszcz), przeprowadzanie bezzwłocznego badania psychiatrycznego po przyjęciu do DPS oraz okresowej kontroli stanu psychicznego mieszkańców (DPS Choroszcz), prowadzenie rzetelnej dokumentacji medycznej, umożliwiającej ustalenie chorób pacjenta, a także zaleceń farmakologicznych i pozafarmakologicznych oraz sposobu ich realizacji (DPS: Choroszcz, Pleszew), przeszkolenie wszystkich pracowników mających styczność z mieszkankami z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego i pierwszej pomocy (DPS Pleszew), utrzymanie stanu liczbowego personelu pielęgniarzkiego (DPS Chorzów), zakup wózka do mycia chorych leżących (DPS Chorzów), wyodrębnienie na stałe izolatki (DPS Chorzów), stworzenie mieszkańcom możliwości dobrowolnego zaszczepienia się przeciwko grypie (DPS Chorzów), zakup

defibrylatora (DPS: Pleszew, Wieleń), wydzielenie gabinetu lekarskiego lub przystosowanie do tego celu gabinetu doraźnej opieki medycznej (DPS Koronowo).

Dyrektor DPS w Koronowie poinformowała, że przystosowano gabinet doraźnej opieki medycznej do przeprowadzenia konsultacji lekarskich, zapewniających prywatność i intymność podczas badania.

Dyrektor DPS w Olkuszu wskazała, że w budynku znajdują się dwa duże pomieszczenia przeznaczone na gabinet fizjoterapii oraz kinezyterapii, a ich wyposażenie jest wystarczające, w związku z czym rozbudowa i zakup bieżni nie są zasadne.

Dyrektor DPS w Wieleniu poinformowała, że zalecenie jest w trakcie realizacji.

10.7. Oddziaływania kulturalno – oświatowe i terapeutyczne

Najczęstszym problemem, z jakim spotykają się przedstawiciele KMP podczas swoich wizytacji jest brak rzetelności personelu placówek w zakresie przygotowania Indywidualnych Programów Wsparcia (IPW).

IPW powinny, w ocenie wizytujących, zawierać informację o metodach aktywizacji mieszkańca, planach poszczególnych etapów działania, ocenę efektów realizacji planu, decyzję o dalszej jego realizacji oraz kartę obszarów aktywności mieszkańca w zakresie: samoobsługi, kontaktów interpersonalnych, wykorzystania czasu wolnego, uczestnictwa w zajęciach zorganizowanych.

W DPS w Zatorze oraz w Pleszewie mieszkańcy nie mieli wiedzy o istocie Indywidualnych Programów Wsparcia. Pracownicy Mechanizmu zalecili poinformowanie mieszkańców o istocie tych programów.

W DPS Chorzów oraz Olkusz przedstawiciele KMP zauważyli, że należy wypracować lepszy model współpracy i komunikacji personelu zajmującego się tworzeniem IPW, w tym objęcie nadzorem merytorycznym efektów ich pracy. Dostrzeżono także, iż w DPS w Chorzowie pensjonariusze mają ograniczony dostęp do psychologa, brakuje tam informacji o możliwości skorzystania z pomocy psychologicznej. Wizytujący zalecili przekazanie mieszkańcom odpowiednich informacji.

W DPS w Choroszczy bardzo mała grupa pensjonariuszy korzysta z działającej tam siłowni, w związku z tym pracownicy Mechanizmu zalecili zaktywizowanie mieszkańców w zakresie dostępnych dla nich zajęć.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: poinformowanie mieszkańców o istocie indywidualnych programów wsparcia (DPS Zator), motywowanie mieszkańców do korzystania z zaplecza rehabilitacyjnego, wzbogacenie oferty zajęć ruchowych (DPS Choroszcz), dokładne poinformowanie mieszkańców o możliwości odbycia konsultacji psychologicznej (DPS Chorzów), rzetelne tworzenie planów wsparcia, które są adekwatne do dysfunkcji mieszkańców oraz uzupełnienie ich o wybrane metody pracy i ewaluację zmian (DPS: Choroszcz, Pleszew, Olkusz).

10.8. Prawo do praktyk religijnych

W żadnym z wizytowanych domów pomocy społecznej reprezentanci Mechanizmu nie stwierdzili nieprawidłowości w tym obszarze.

10.9. Personel

W DPS w Zatorze, w Chorzowie, w Choroszczy oraz w Koronowie przedstawiciele KMP zaobserwowali potrzebę zatrudnienia lub zwiększenia etatu psychologa i wydali stosowne zalecenia w tej kwestii.

W ocenie wizytujących warto, w miarę możliwości, zapewnić personelowi wizytowanych placówek (DPS: Olkusz, Zator, Choroszcz, Koronowo) udział w szkoleniach zewnętrznych dotyczących m.in. radzenia sobie ze stresem i agresją, postępowania w sytuacjach trudnych wynikających ze specyfiki wykonywanej pracy itp. Szkolenia takie, prowadzone przez osoby z zewnątrz – nie związane z placówką, pozwalają na zdystansowanie się do sytuacji trudnych występujących w miejscu pracy, przyczyniając się w znacznym stopniu do bardziej profesjonalnego, a nie emocjonalnego reagowania w tego typu sytuacjach. Zdaniem przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji zapewnienie personelowi (DPS: Koronowi, Zator, Olkusz) superwizji mogłoby zapobiec występowaniu niedopuszczalnych przypadków naruszających godność i podstawowe prawa mieszkańców.

W ocenie pracowników Mechanizmu w DPS w Olkuszu powinno się również rozważyć konieczność poniesienia kwalifikacji przynajmniej przez kadre psychologiczną i terapeutyczną w zakresie leczenia uzależnień.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: rozważenie zatrudnienia psychologa na pełen etat (DPS: Olkusz, Chorzów, Zator, Choroszcz, Koronowo), zapewnienie personelowi superwizji (DPS: Olkusz, Zator), rozważenie konieczności poniesienia kwalifikacji personelu również w ramach szkoleń zewnętrznych, z uwzględnieniem szkoleń z zakresu leczenia uzależnień (DPS Olkusz), zapewnienie personelowi szkolenia z zakresu radzenia sobie ze stresem oraz przeciwdziałaniu agresji, wypaleniu zawodowemu oraz w zakresie pełnienia funkcji pracownika pierwszego kontaktu (DPS Zator, Choroszcz, Koronowo).

Dyrektor DPS w Koronowie poinformowała, że DPS zapewnia pensjonariuszom w sposób wystarczający kontakt z psychologiem. Ponadto, poszerzono ofertę szkoleniową dla personelu o superwizję i warsztaty z zakresu radzenia sobie ze stresem oraz zapobieganiu wypaleniu zawodowemu.

Wicestarosta Bydgoski, będący organem prowadzącym DPS w Koronowie, wyjaśnił, że aktualne potrzeby mieszkańców w kwestii możliwości skorzystania z pomocy psychologicznej są zaspokajane przez zatrudnienie w DPS psychologa na ½ etatu oraz możliwość skorzystania przez pensjonariuszy z pomocy psychologów zatrudnionych w SPZOZ w Koronowie, a także w Powiatowej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Koronowie. Ponadto, jak dodaje, dyrektor DPS w Koronowie nie zgłasza potrzeby zwiększenia obsady personelu w przedmiotowym zakresie. Wicestarosta zapewnił, że w przypadku zaistnienia konieczności poszerzenia oferty pomocy psychologicznej dla mieszkańców DPS, ewentualność taka zostanie rozważona, po uwzględnieniu przemawiających za zwiększeniem zatrudnienia argumentów.

10.10. Warunki bytowe

W wizytowanych placówkach stwierdzono, iż warunki bytowe odpowiadają wymogom stawianym przez przepisy prawa. W DPS w Olkuszu elewacja budynku, podobnie jak część pomieszczeń wymagają remontu. Natomiast w DPS w Choroszczy w niektórych pokojach odczuwalna była dokuczliwa woń, podczas gdy zgodnie z § 6 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia

Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. 2012, Nr 964), mają one być wolne od nieprzyjemnych zapachów.

W większości pokoi w DPS w Choroszczy znajduje się sygnalizacja przyzywowa, która z reguły nie spełniała swojej roli. W niektórych z nich zainstalowano jedynie przyciski przy wejściu, a brakowało ich przy łóżkach osób leżących. Ponadto nieliczne pokoje nie posiadały instalacji w ogóle. Zdaniem przedstawicieli KMP, zasadne jest sprawdzenie stanu technicznego sygnalizacji oraz wymiana przycisków, których użycie mogłoby stanowić dla mieszkańców trudność, szczególnie dla tych niesprawnych, (małe guziki wymagające wciśnięcia).

Ponadto, w łazienkach w DPS w Choroszczy brakowało podłokietników przy sedesie, ułatwiających korzystanie z niego mniej sprawnym lub niepełnosprawnym mieszkańcom. Nie było także mat antypoślizgowych pod prysznicami. Pracownicy Mechanizmu zalecili ich zamontowanie i wyposażenie łazienki w maty antypoślizgowe.

W niektórych pokojach mieszkalnych oraz pokojach do spotkań rodzinnych w DPS w Choroszczy była przechowywana pościel. Zasadne jest przeniesie pościeli do magazynu, tak aby powyższe pomieszczenia w pełni były przeznaczone do celu do jakiego służą.

Uwagę wizytujących DPS w Pleszewie zwrócił brak szafy w jednym z pokoi w budynku przy ul. Podgórznej 2, przez co mieszkańcy nie mieli miejsca na przechowywanie swoich ubrań. Do ich dyspozycji pozostawiono jedynie małe szafeczki przy łóżkach. Zalecono uzupełnienie wyposażenia ww. pokoju.

W DPS w Zatorze nie wyodrębniono punktu bibliotecznego, co stoi w sprzeczności z § 6 ust. 1 pkt. 10 lit. c rozporządzenia w sprawie domów pomocy społecznej, stanowiącym, iż w domach pomocy społecznej należy zapewnić mieszkańcom możliwość korzystania z biblioteki lub punktu bibliotecznego. Ponadto, zastrzeżenia wizytujących w DPS w Zatorze wzbudził fakt, iż w chłodni, wśród produktów przeznaczonych do spożycia przez mieszkańców, stwierdzono występowanie żywności, której termin przydatności do spożycia już upłynął.

Wątpliwości przedstawicieli KMP w DPS w Choroszczy wzbudziła regulacja zawarta w załączniku nr 2 do regulaminu, zgodnie z którą obowiązkiem mieszkańców jest m.in. utrzymanie czystości w pokojach mieszkalnych, toaletach, łazienkach i pomieszczeniach ogólnodostępnych. Pracownicy Mechanizm nie mają uwag, o ile dotyczy on zachowania

porządku przy korzystaniu z tych pomieszczeń, jednakże sprzątanie i dbanie o ich czystość powinno pozostać w zakresie obowiązków zatrudnionych w Domu pracowników. Wobec powyższego, należy doprecyzować zakres wspomnianego obowiązku, aby nie było wątpliwości interpretacyjnych.

W DPS w Olkuszu część pokoi ma wspólny węzeł sanitarny, co zgodnie z opinią niektórych mieszkańców stanowi problem w sytuacji, gdy korzystają z niego osoby różnych płci, obce dla siebie. Dla mieszkańców Domu jest to kłopotliwa sytuacja. Zgodnie z wyjaśnieniem dyrektora Domu, nie ma możliwości wejścia do łazienki osoby trzeciej, gdyż korzystająca z węzła sanitarnego osoba ma możliwość zamknięcia drzwi na klucz. Jak ustalono jest to też tymczasowe rozwiązanie związane z rozlokowywaniem mieszkańców w koedukacyjnej placówce. Ponadto, dyrektor zobowiązała się do sprawdzenia, czy w jakiś przypadkach stan ten się nie przedłuży.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecili: wyposażenie Domu w zamknięte szafki do dyspozycji mieszkańców lub zamontowanie zamków w pozostających na stanie Domu (DPS w Choroszczy), naprawienie niesprawnej instalacji przyzywowej, zainstalowanie brakującej, a w szczególności zadbanie, aby mieszkańcy, którzy nie są mobilni, mieli możliwość wezwania pomocy (DPS w Choroszczy), wyposażenie Domu w podłokietniki w toaletach oraz maty antypoślizgowe pod prysznicami (DPS w Choroszczy), wyeliminowanie nieprzyjemnego zapachu, unoszącego się w części pomieszczeń (DPS w Choroszczy), przechowywanie pościeli w miejscu do tego przeznaczonym (DPS w Choroszczy), uzupełnienie wyposażenia pokoju przy ul. Podgórznej 2 o szafę (DPS w Pleszewie), zapewnienie mieszkańcom dostępu do biblioteki lub punktu bibliotecznego (DPS w Zatorze), systematyczne kontrolowanie daty przydatności do spożycia produktów spożywczych (DPS w Zatorze), realizację remontów i modernizacji (DPS w Olkuszu), wyeliminowanie przypadków takiego rozlokowania mieszkańców, aby osoby różnej płci, obce dla siebie, musiały korzystać z jednej, wspólnej dla ich pokoi łazienki (DPS w Olkuszu). Wobec organów nadzoru, którym podlegają DPS zalecono udzielenie dyrektorom wizytowanych placówek, niezbędnego wsparcia finansowego przy realizacji zaleceń.

Dyrektor DPS w Olkuszu wyjaśniła kwestię pokoi mieszkalnych mający wspólny węzeł sanitarny. Zgodnie z przedstawionymi informacjami podjęto działania w uzgodnieniu z mieszkańcami Domu mające na celu rozmieszczenie mieszkańców w taki sposób, aby osoby obce dla siebie korzystające ze wspólnego węzła sanitarnego były tej samej płci.

Część 3

Wybór spraw indywidualnych

ZESPÓŁ II

RPO-703415-II/12

Do Rzecznika skierowała pismo Pani Beata K., zwracając się z prośbą o udzielenie pomocy w sprawie przetransportowania jej męża, pozbawionego wolności, do Aresztu Śledczego w P. lub innej jednostki penitencjarnej położonej bliżej miejsca zamieszkania rodziny. Wnioskodawczyni wskazała, iż małoletni syn skazanego został objęty intensywną opieką psychologiczną i psychiatryczną z uwagi na zaburzenia spowodowane rozłąką z ojcem. W opinii lekarzy psychiatrów w procesie rehabilitacji dziecka jest wskazany jego kontakt z rodzicem. Kontakt taki jest jednak znacznie ograniczony z uwagi na oddalenie miejsca odbywania kary nałożonej na ojca dziecka.

Tożsame prośby były kierowane przez Wnioskodawczynię oraz jej męża do Dyrektora Zakładu Karnego, w którym skazany przebywał oraz organów nadrzędnych. Rozpatrywano je odmownie z powodu przeludnienia jednostki w P.

Rzecznik podjął sprawę do badania. Należy bowiem zauważyć, iż do podstawowych zadań kadry penitencjarnej skazanemu należy się udzielanie wsparcia w osiągnięciu celów kary, określonych w art. 67 § 1 k.k.w. Personel więzienny powinien podejmować działania, które pomagają w rozwijaniu poczucia odpowiedzialności oraz wspierać takie postawy i umiejętności, które pomogą skazanemu w jego powrocie do społeczeństwa. Nie ulega wątpliwości, że utrzymywanie bliskich kontaktów z dzieckiem i rozwijanie instynktów rodzicielskich jest ważną metodą w procesie resocjalizacji oraz służącą reintegracji skazanego w rodzinie i wolnym społeczeństwie.

Ponadto kierunek rozstrzygnięć organów wykonawczych w zakresie utrzymywania wszelkiego rodzaju kontaktów skazanych ze swoimi dziećmi wyznacza treść art. 87a § 1 k.k.w. Przepis ten stanowi, że wykonując karę wobec skazanych sprawujących stałą pieczę nad dzieckiem do lat 15, uwzględnia się w szczególności potrzebę inicjowania, podtrzymywania i zacieśniania ich więzi uczuciowej z dziećmi. Władze więzienne winny więc pomagać skazanemu w utrzymaniu więzi z dziećmi i nieść pomoc w inicjowaniu ich powstania. Dziecko natomiast, którego prawa wymagają ochrony ponadstandardowej, ma prawo do utrzymywania regularnych kontaktów osobistych i bezpośrednich z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka. W omawianym przypadku kontakt małoletniego z ojcem jest niezbędny dla zachowania prawidłowego rozwoju emocjonalnego dziecka.

Dyrektor Zakładu Karnego w W., do którego Rzecznik zwrócił się o ponowne rozważenie możliwości przetransportowania skazanego do jednostki położonej bliżej miejsca zamieszkania jego rodziny, poinformował, że sprawę załatwił pozytywnie - osadzony został przetransportowany do Aresztu Śledczego w P., zgodnie z oczekiwaniem wnioskodawców i intencją Rzecznika.

RPO-709230-II/12

Rzecznik prowadził postępowanie wyjaśniające w sprawie skargi Pana Krzysztofa G., której przedmiotem była decyzja Dyrektora Zakładu Karnego w P. o odmowie wydania osobie wskazanej w prośbie wnioskodawcy telewizora, zdeponowanego w magazynie jednostki. Administracja jednostki żądała, by odbiorcą sprzętu audiowizualnego była osoba spokrewniona z wnioskodawcą.

Dyrektor Okręgowej Służby Więziennej w Ł., który badał przedmiotową sprawę, uznał skargę za zasadną. Stwierdził, że działanie administracji było niezgodne z art. 113 § 5 k.k.w. oraz § 34 ust. 1 zarządzenia Nr 27/2010 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 3 sierpnia 2010 r. w sprawie gospodarowania składnikami majątkowymi, w zakresie obsługi osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych.

Zgodnie z art. 113 § 5 k.k.w. na pisemny wniosek skazanego przekazuje się środki i przedmioty wartościowe pozostające do jego dyspozycji na rzecz wskazanych przez niego osób, instytucji i organizacji. Realizacja powyższego uprawnienia nie dopuszcza zawężenia kręgu osób, którym skazany może przekazać zdeponowane przedmioty. Wyrażenie woli skazanego, komu chce przekazać środki i przedmioty wartościowe, jest dla administracji więziennej wiążące i winno skutkować przekazaniem ich osobie wskazanej we wniosku, bez względu na brak więzów pokrewieństwa osoby upoważnionej do odbioru.

Zaskarżona decyzja Dyrektora Zakładu Karnego ograniczała prawo wnioskodawcy do dysponowania rzeczami własnymi.

Dyrektor Zakładu Karnego w P. został zobowiązany do podjęcia działań, których celem będzie uniknięcie w przyszłości podobnych nieprawidłowości.

RPO-689868-II/11

Skazany, przebywający aktualnie w Zakładzie Karnym w R., podniósł m.in. zarzuty dotyczące niewystawienia zwolnienia lekarskiego po wypadku w pracy w Zakładzie Karnym w K. oraz niewypłacenia zasiłku za okres od dnia 27 listopada 2010 r. do dnia 8 lutego 2011 r. Znalazł on częściowe potwierdzenie w toku rozpoznawania wniosku.

W trakcie badania sprawy Rzecznik ustalił, iż podczas odbywania kary pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w K. skarżący był zatrudniony odpłatnie u kontrahenta pozawięziennego na podstawie skierowania do pracy. W dniu 16.11.2010 r. uległ on wypadkowi przy pracy i w związku z tym zdarzeniem otrzymał zwolnienie lekarskie na okres od 17.11.2010 r. do 26.11.2010 r. Mimo niezakończenia leczenia zwolnienie lekarskie nie zostało przedłużone.

Należy jednak zauważyć, że wobec sprzeczności oświadczeń wnioskodawcy oraz lekarza Zakładu Karnego w K. nie jest obecnie możliwe obiektywne rozstrzygnięcie, czy wnioskodawca informował lekarza o potrzebie przedłużenia zaświadczenia lekarskiego o czasowej niezdolności do pracy.

W dniu 30.11.2010 r. wnioskodawca został przetransportowany do Zakładu Karnego w W. celem wykonania zabiegu chirurgicznego i w związku z tym wycofany z zatrudnienia. Jednakże, jak wynika z dokumentów zgromadzonych w przedmiotowej sprawie, mimo faktycznego przeniesienia do Zakładu Karnego w W., formalnie nadal pozostawał on ujęty w ewidencji Zakładu Karnego w K. Przepisania ewidencyjne dokonano dopiero w dniu 7.12.2010 r. Zatem, biorąc pod uwagę, że zgodnie z obowiązującymi przepisami regulującymi

transportowanie skazanych, transport definiowany jest jako konwój przewożący skazanego pomiędzy jednostkami penitencjarnymi z jednoczesnym skreśleniem z ewidencji jednej i ujęciem w ewidencji drugiej jednostki, podjęcie decyzji o wycofaniu go z zatrudnienia z powodu przetransportowania mogło nastąpić dopiero w dniu 7.12.2010 r.

Należy stwierdzić, iż termin zakończenia zwolnienia lekarskiego jest ściśle związany z datą decyzji o wycofaniu z zatrudnienia, która, jak wykazano, w rozpatrywanym przypadku została podjęta przedwcześnie. Ustalono również, iż w wyniku przeprowadzonej kontroli Państwowej Inspekcji Pracy, podmiot kontrolujący polecił Dyrektorowi jednostki podjęcie działań w celu wypłacenia skazanemu zasiłku chorobowego za okres niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy od 27.11.2010 r. do 06.12.2010 r.

W związku ze złożonym przez Dyrektora Zakładu Karnego w K. wnioskiem o zezwolenie na wystawienie zwolnienia lekarskiego wstecznego w dniach 27-29.11.2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych wyraził zgodę na wypłacenie zasiłku chorobowego za wnioskowany okres, o czym w dniu 27.11.2011 r. poinformowano pracodawcę, na którego rzecz wnioskodawca świadczył pracę. Po przedłożeniu zwolnienia lekarskiego przedsiębiorca dokonał wypłaty zasiłku za czas choroby w okresie 27-29.11.2010 r., która została zaksięgowana na koncie depozytowym skazanego w dniu 25.11.2011 r.

Odnosnie wypłacenia zasiłku za okres 30.11-06.12.2010 r. i związanej z tym kwestii wystawienia zwolnienia lekarskiego za czas pobytu w szpitalu Zakładu Karnego Nr 1 w W. wnioskodawca winien wystąpić z pisemną prośbą. Według pozyskanych informacji, wskazana procedura została potwierdzona przez ZUS.

Mając powyższe na uwadze, za zasadny uznano zarzut niewypłacenia świadczenia za okres 27-29.11.2010 r. O dalszej procedurze wnioskodawca został poinformowany.

RPO-685989-II/11

Rzecznik prowadził postępowanie wyjaśniające w sprawie skargi Pana Dariusza B., której przedmiotem była decyzja Dyrektora Zakładu Karnego w C. o wymierzeniu kary dyscyplinarnej za odmowę kontynuowania nauki w Zasadniczej Szkole Zawodowej. Dokonane czynności pozwoliły uznać skargę za uzasadnioną.

Wnioskodawca poinformował przełożonych o rezygnacji ze szkoły, uzasadniając swoją decyzję. Dyrektor Zakładu Karnego uznał, iż skazany ma obowiązek uczęszczania do szkoły do czasu formalnego skreślenia go z listy słuchaczy, co następuje na podstawie decyzji komisji penitencjarnej i wymierzył mu karę dyscyplinarną w postaci pozbawienia udziału w zajęciach sportowych przez okres 1 miesiąca. W ocenie Rzecznika decyzja o wymierzeniu wnioskodawcy kary dyscyplinarnej oraz określenie jej rodzaju było niezgodne z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

Zgodnie z art. 130 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego nauczanie w zakresie ponadpodstawowym (ponadgimnazjalnym) nie jest w zakładach karnych obowiązkowe. Przepisy ustawy o systemie oświaty również stanowią, że na osobie, która ukończyła 18 lat nie spoczywa obowiązek podejmowania lub kontynuowania nauki. Rezygnacja pełnoletniej osoby pozbawionej wolności z uczęszczania do szkoły nie może więc powodować konsekwencji dyscyplinarnych, nie jest to bowiem odmowa wykonywania powinności kodeksowej. Należy zauważyć, iż w myśl zaleceń Europejskich Reguł Więziennych, które

winni mieć wpływ na praktykę wykonywania kary pozbawienia wolności, przekroczeniem dyscyplinarnym może być wyłącznie zachowanie, które stanowi zagrożenie dla porządku, bezpieczeństwa i ochrony więzienia (reguła 57.1).

Zgodnie z utrwalonym poglądem doktryny, oddziaływanie resocjalizacyjne, w tym nauczanie, stosowane wobec skazanego ma stać się jego uprawnieniem lub ofertą ze strony organu wykonującego, z której nie musi on skorzystać (Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, LEX / Arche, 2008). Personel więzienny stwarza organizacyjne i materialne warunki umożliwiające korzystanie z prawa uczestnictwa w nauce i kulturze, jednocześnie szanuje autonomię, prawa oraz suwerenność skazanego w tej materii.

Stanowisko Rzecznika podzielił Centralny Zarząd Służby Więziennej który wskazał, iż wszelkie podejmowane formy nauki w szkołach dla dorosłych mają charakter dobrowolny. Rezygnacja osoby pełnoletniej z nauczania może nastąpić w każdej chwili, bez ponoszenia z tego powodu konsekwencji dyscyplinarnych. Podjęcie przez skazanego decyzji o przerwaniu nauki jest równoznaczne z rezygnacją z praw i obowiązków słuchacza szkoły. W ocenie Centralnego Zarządu Służby Więziennej skazany, który poinformował administrację jednostki penitencjarnej o rezygnacji z nauczania, nie musi uczestniczyć w zajęciach szkolnych do czasu formalnego skreślenia go z listy słuchaczy.

Ponadto, należy wskazać, iż rodzaj wymierzonej skazanemu kary dyscyplinarnej był niezgodny z obowiązującymi przepisami. W myśl art. 143 § 1 pkt 3 k.k.w. skazanego można pozbawić korzystania z udziału w niektórych zajęciach kulturalno-oświatowych lub sportowych, z wyjątkiem korzystania z książek i prasy na okres do 3 miesięcy. Ustawodawca wyraźnie wskazał zakres wyłączeń. Wnioskodawca został zaś pozbawiony korzystania ze wszystkich dostępnych zajęć sportowych, więc decyzję Zastępcy Dyrektora Zakładu Karnego w C. należy uznać za nieprawidłową.

Decyzja o wymierzeniu wnioskodawcy kary dyscyplinarnej, na podstawie art. 149 k.k.w., została uchylona jako sprzeczna z prawem.

RPO-682905-II/11

Rzecznik podjął do badania sprawę ukarania dyscyplinarnego Pana Zbigniewa O., przebywającego w Zakładzie Karnym w R.

W toku postępowania wyjaśniającego ustalono, że wniosek o wymierzenie kary dyscyplinarnej sporządzono w dniu 7 października 2011 r. w związku z zawarciem przez niego w skardze z dnia 8 września 2011 r. zwrotów obraźliwych. Z zebranych w sprawie informacji wynikało, że decyzją Dyrektora Zakładu Karnego w R. z dnia 21 października 2011 r. wymierzono osadzonemu łączną karę dyscyplinarną.

Przepis art. 147 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego przewiduje, że nie można wymierzyć kary dyscyplinarnej, jeżeli od dnia powzięcia przez przełożonego wiadomości o popełnieniu przekroczenia upłynęło 14 dni lub od dnia popełnienia przekroczenia – 30 dni. Poczynione w sprawie ustalenia wykazały, że w przedstawionej sprawie zachodziła sytuacja wyłączająca możliwość wymierzenia kary dyscyplinarnej, ponieważ od dnia popełnienia przekroczenia (8 września 2011 r.) do dnia rozpatrywania sprawy przez Dyrektora jednostki (21 października 2011 r.) minęło ponad 30 dni.

Centralny Zarząd Służby Więziennej, uznał postępowanie administracji Zakładu Karnego w R. w tym przedmiocie za nieprawidłowe. O sposobie rozpatrzenia sprawy został powiadomiony Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w K.

RPO-702196-II/12

Osadzony, przebywający w Zakładzie Karnym w W., podniósł m.in. zarzut dotyczący traktowania korespondencji do kancelarii adwokackich jako prywatnej. Znalazł on potwierdzenie w wyjaśnieniach administracji więziennej.

Analogiczne sprawy były już przedmiotem zainteresowania Rzecznika oraz Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

Zgodnie ze stanowiskiem Centralnego Zarządu Służby Więziennej (aprobowanym przez Rzecznika), pod pojęciem korespondencji urzędowej należy rozumieć korespondencję z wszelkimi instytucjami, urzędami, organizacjami, itd. Korespondencja urzędowa jest przesyłana na adres urzędu, instytucji, zakładu pracy a nie imiennie na adres domowy (nie będący adresem urzędu, instytucji, zakładu pracy itp.), lub na adres urzędu, instytucji, zakładu pracy, ale z dopiskiem typu „prywatna”.

Dlatego też skargę – w sygnalizowanej powyżej części – uznano za zasadną i zwrócono się do Dyrektora Zakładu Karnego w W. o zmianę stosowanej praktyki.

RPO-705738-II/12

Do Rzecznika zwrócił się Pan Michał Ł., który żalił się, że podczas pobytu w Areszcie Śledczym w W. B. został umieszczony w celi mieszkalnej, w której kącik sanitarny wyposażony był jedynie w zasłonę. Przeprowadzone postępowanie wyjaśniające potwierdziło fakt braku pełnej zabudowy kącika sanitarnego.

Zgodnie z § 28 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25.08.2003 r. w sprawie Regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności „niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrepujące użytkowanie”. Obowiązek zapewnienia właściwych standardów w tym zakresie można także wywieść z zawartych w art. 4 § 1 k.k.w. zasad wykonywania kary w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego, oraz zakazu poniżającego traktowania. Rzecznik stoi na stanowisku, że urządzenia sanitarne w celach wieloosobowych powinny być wydzielone w sposób zapewniający intymność przy wykonywaniu czynności higienicznych i załatwianiu potrzeb fizjologicznych. Tym samym tylko pełna i trwała zabudowa kącika sanitarnego, tj. od podłogi do sufitu, z zapewnieniem niezbędnej wentylacji grawitacyjnej oraz oświetlenia, oddzielnych dla węzła sanitarnego i celi mieszkalnej, daje gwarancję niekrepującego użytkowania urządzeń sanitarnych i jest zgodna z ideą humanitarnego wykonywania kary. Mając powyższe na względzie skargę osadzonego uznano za zasadną.

RPO-631934-II/09

Do Rzecznika skierował skargę Pan Sebastian W., w której podnosił, iż administracja Zakładu Karnego w R. udzielała mu widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z odwiedzającymi – był oddzielony od nich kratą, mimo, że posiadał prawo do widzeń na zasadach określonych w art. 105a § 5 k.k.w. – a więc pod nadzorem funkcjonariusza, w

sposób umożliwiający bezpośredni kontakt z osobami odwiedzającymi, przy oddzielnym stoliku. Rzecznik po zbadaniu sprawy uznał, że postępowanie administracji Zakładu Karnego w R. było niezgodne z obowiązującymi przepisami.

Należy zauważyć, iż w myśl art. 88b pkt 8 k.k.w. widzenia skazanych, zakwalifikowanych jako wymagających osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego lub zakładu karnego typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwa aresztu lub zakładu, odbywają się w wyznaczonych miejscach pod wzmocnionym dozorem. Mogą być one udzielane w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobami odwiedzającymi, jeżeli zachodzi poważne zagrożenie bezpieczeństwa osób odwiedzających. Taka sytuacja w przypadku wnioskodawcy nie miała miejsca. Zatem powinien on mieć udzielane widzenia w sposób określony w art. 105a § 5 k.k.w. Realizacja tego przepisu przy zastosowaniu przegrody (okratowania) oddzielającej skazanego od rodziny w praktyce uniemożliwia bezpośredni kontakt, a więc pozostaje w sprzeczności z wykładnią przepisu.

Centralny Zarząd Służby Więziennej podzielił powyższe stanowisko i poinformował Rzecznika, że Dyrektor Generalny Służby Więziennej zlecił objęcie warunków i sposobu odbywania widzeń przez osadzonych szczególnym nadzorem w toku realizowanych przez Biuro Ochrony i Spraw Obronnych Centralnego Zarządu Służby Więziennej kontroli jednostek penitencjarnych, w celu dostosowania ich do wymogów ustawowych.

Mając powyższe na uwadze skargę wnioskodawcy uznano za uzasadnioną.

RPO-707703-II/12

Osadzony (skierowany do zakładu karnego typu półotwartego) przebywający w Areszcie Śledczym w K., podniósł m.in. zarzut zamykania cel mieszkalnych w porze daytime po wydaniu kolacji oraz w soboty i niedziele. Znalazł on potwierdzenie w wyjaśnieniach administracji więziennej.

W wyniku podjętych przez Rzecznika działań Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w K. polecił Dyrektorowi Aresztu Śledczego w K. dostosować zarządzenie wewnętrzne w sprawie porządku wewnętrznego do unormowań art. 91 pkt 1 Kodeksu karnego wykonawczego, zgodnie z którym w zakładzie karnym typu półotwartego cele mieszkalne skazanych pozostają otwarte w porze daytime.

RPO-703899-II/12

Do Rzecznika skierował skargę Pan Marek P., w której żalił się na warunki bytowe odbywania kary pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Z. Wnioskodawca podnosił m.in., że w w/w jednostce penitencjarnej nie zapewnia się skazanym możliwości niekrepującego użytkowania urządzeń sanitarnych w celi mieszkalnej. Ponadto, autor skargi sformułował zarzut dotyczący niewłaściwego postępowania personelu więziennego z jego korespondencją urzędową.

Przeprowadzone postępowanie wyjaśniające pozwoliło uznać skargę w powyższym zakresie za zasadną.

Zgodnie z § 28 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności

w zakładach karnych niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrepujące użytkowanie.

Ustalono, iż w Zakładzie Karnym w Z. kącik sanitarny w celi, w której wnioskodawca był zakwaterowany, nie jest w pełni zabudowany. Wejście do kącika jest zasłonięte jedynie parawanem wykonanym z materiału.

Rzecznik stoi na stanowisku, że urządzenia sanitarne w celach wieloosobowych powinny być wydzielone w sposób zapewniający intymność przy wykonywaniu czynności higienicznych i załatwianiu potrzeb fizjologicznych. Brak pełnej zabudowy kącika sanitarnego powoduje, że warunek ten nie jest spełniony. Taki stan narusza zawarte w art. 4 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego zasady wykonywania kary w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego oraz zakaz poniżającego traktowania.

W skardze wnioskodawca wskazywał, że korespondencja urzędowa do niego kierowana była dostarczana przez administrację Zakładu Karnego w Z. po 4-8 dniach od momentu wpływu do sekretariatu. Ustalono, iż w jednym przypadku doręczono osadzonemu pismo urzędowe po 6 dniach od daty jego dostarczenia. Nie dopełniono więc obowiązku wynikającego z § 106 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności, który stanowi, że adresowaną do osadzonego przesyłkę z korespondencją urzędową z dołączonym potwierdzeniem odbioru doręcza się adresatowi za pokwitowaniem na tym potwierdzeniu. Potwierdzenie odbioru przekazuje się placówce pocztowej nie później niż trzeciego dnia roboczego od daty wpływu korespondencji.

Autor skargi wskazywał także na brak możliwości realizacji zakupów w kantynie po przetransportowaniu go do w/w jednostki penitencjarnej. Poczynione w tej sprawie ustalenia stały się podstawą do skierowania wystąpienia do Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w L. w sprawie zmiany zasad dokonywania przez osadzonych w Zakładzie Karnym w Z. zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych oraz innych artykułów dopuszczonych do sprzedaży w zakładzie karnym.

Przepisy ówczesnie obowiązującego porządku wewnętrznego Zakładu Karnego w Z. zapewniały osadzonym prawo do dokonywania zakupów w kantynie trzy razy w miesiącu, zgodnie z art. 113a § 1 k.k.w. W myśl § 25 tego porządku osadzeni mieli prawo dokonywania zakupów w drugi, trzeci i czwarty poniedziałek miesiąca. Tak określone zasady dokonywania zakupów powodowały jednak, że korzystanie z tego prawa następowało w nieregularnych odstępach czasu – zdarzało się, że przez okres trzech tygodni osadzeni nie mogli dokonywać zakupów (taka sytuacja miała miejsce w przypadku wnioskodawcy). Zasady te były szczególnie niekorzystne dla osadzonych przybywających do Zakładu Karnego. W ocenie Rzecznika możliwość regularnego dokonywania zakupów (np. co 10 dni) zapobiega sytuacjom wskazanym wyżej, a ponadto osadzeni nie są zmuszeni nadmiernie gromadzić znacznej ilości produktów zakupionych w kantynie i mają możliwość spożywania świeżych produktów.

Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w L. podzielił pogląd Rzecznika i poinformował, że Dyrektor Zakładu Karnego w Z. dokonał zmian w obowiązującym porządku wewnętrznym zgodnie z przedstawionymi przez Rzecznika sugestiami.

RPO-702773-II/12

Rzecznik prowadził postępowanie wyjaśniające w sprawie skargi Pana Arkadiusza J., który kwestionował decyzję Dyrektora Zakładu Karnego w W. o wymierzeniu kary dyscyplinarnej za rezygnację z kontynuowania nauki.

Z poczynionych ustaleń wynika, że w dniu 2 listopada 2010 r. wnioskodawca poinformował przełożonych o rezygnacji z kontynuowania nauki w Zasadniczej Szkole Zawodowej, mieszczącej się przy Zakładzie Karnym w W., złożył prośbę o wycofanie z procesu nauczania, uzasadnił ją i odmówił dalszego uczęszczania do szkoły. Administracja Zakładu Karnego nie przyjęła tej deklaracji i zobowiązała skarżącego do dalszego wywiązywania się z obowiązków ucznia. W dniu 21 stycznia 2011 r. wnioskodawca został wycofany z nauczania i ukarany dyscyplinarnie naganą za cyt.: „ponad 50 % nieobecności na zajęciach lekcyjnych”.

Należy zauważyć, iż w myśl art. 130 § 1 k.k.w. w zakładach karnych nauczanie w zakresie ponadpodstawowym (ponadgimnazjalnym) i na kursach zawodowych nie jest obowiązkowe. Rezygnacja osoby pełnoletniej z dalszego uczęszczania do szkoły może nastąpić w każdej chwili i nie może powodować konsekwencji dyscyplinarnych, nie jest to bowiem odmowa wykonywania powinności kodeksowej. Podjęcie przez skazanego decyzji o przerwaniu nauki jest równoznaczne z rezygnacją z praw i obowiązków słuchacza szkoły. Skazany, który poinformował administrację jednostki penitencjarnej o rezygnacji z nauczania, nie musi uczestniczyć w zajęciach szkolnych do czasu formalnego skreślenia go z listy słuchaczy, co następuje na podstawie decyzji komisji penitencjarnej.

Wnioskodawca został skierowany do nauczania na podstawie własnej prośby, zatem miał prawo do zmiany decyzji i wycofania wniosku ponadto wymierzono mu karę dyscyplinarną za nieobecność na zajęciach lekcyjnych, gdy nie był już słuchaczem szkoły.

W ocenie Rzecznika brak jest dowodów popełnienia przez skazanego przekroczenia w rozumieniu art. 142 § 1 k.k.w., zatem decyzja o wymierzeniu kary dyscyplinarnej jest sprzeczna z prawem. Tym samym skarga została uznana za zasadną.

Rzecznik zwrócił się do właściwych organów więziennictwa o uchylenie decyzji w przedmiocie wymierzenia wnioskodawcy kary dyscyplinarnej, o której mowa wyżej. Decyzją z dnia 17 października 2012 r. uchylono tę karę oraz skutki ukarania.

RPO-682590-II/11

Do Rzecznika skierował skargę Pan Mirosław S., w której podniósł zarzuty dotyczące niezrealizowania w Areszcie Śledczym w W. oraz Zakładzie Karnym w P. zlecenia lekarskiego w postaci przyznania diety leczniczej indywidualnej oraz opieszałości w udzielaniu przez Dyrektora Aresztu Śledczego w W. odpowiedzi na kierowane do niego skargi.

Wyniki przeprowadzonego przez Rzecznika postępowania wyjaśniające pozwalają uznać skargę wnioskodawcy za zasadną, w części dotyczącej postępowania administracji Aresztu Śledczego w W. w zakresie niezapewnienia mu adekwatnego do stanu zdrowia żywienia.

Z poczynionych ustaleń wynika, że od dnia 31 marca do dnia 9 maja 2011 r. skazany nie otrzymywał diety indywidualnej, zleconej przez specjalistę gastrologa – diety lekkostrawnej wzbogaconej o wskazane przez lekarza produkty. W tym okresie wnioskodawca otrzymywał dietę lekkostrawną, z 2-3 dniową przerwą, ponieważ po powrocie z oddziału ortopedii do oddziału ogólnego doszło do omyłkowego wpisu diety ogólnej w dokonanym zapisie lekarskim.

Należy zauważyć, że zgodnie z przepisem art. 102 pkt 1 Kodeksu karnego wykonawczego skazany ma prawo do wyżywienia odpowiedniego ze względu na zachowanie zdrowia. Zgodnie z zaleceniem lekarza odpowiednia dla Wnioskodawcy była dieta indywidualna. Wydając zalecenie lekarz nie określił do kiedy skazany ma korzystać z diety, należy zatem rozumieć, że zlecenie to obowiązywało do czasu wydania innej decyzji w tym przedmiocie przez lekarza. Tymczasem sposób żywienia skazanego został zmieniony, mimo iż w sprawie tej nie zapadła decyzja lekarza, zmieniająca poprzednie zalecenie. Usprawiedliwienia dla ignorowania zaleceń lekarskich nie może stanowić fakt przebywania w oddziale szpitalnym, gdzie co do zasady wszyscy pacjenci otrzymują dietę lekkostrawną, ani brak zgłoszeń przez osadzonego ewentualnych dolegliwości układu pokarmowego. Dyrektor Generalny Służby Więziennej w piśmie skierowanym do Rzecznika w dniu 6 sierpnia 2012 r. stwierdził, że cyt. „(...) indywidualne zalecenie lekarza winno obowiązywać do czasu wydania, w tym zakresie, innej decyzji lekarza”.

RPO-705471-II/12

Do Rzecznika zwrócił się Pan Emilian K., przebywający w Zakładzie Karnym w O. Żalił się on m. in. na warunki bytowe w tej jednostce.

Zgodnie z art. 110 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego cele mieszkalne wyposaża się w oświetlenie odpowiednie do czytania i wykonywania pracy. Jak ustalono w toku postępowania wyjaśniającego, przeprowadzone w Zakładzie Karnym w O. pomiary natężenia oświetlenia w pawilonach mieszkalnych wykazały, że oświetlenie w celach nie spełnia przewidzianych norm. Skargę osadzonego uznano zatem za zasadną. Z udzielonych Rzecznikowi informacji wynika, że w jednostce podjęto już działania w celu sukcesywnej wymiany oświetlenia.

Dokonane ustalenia wykazały ponadto, że kącik sanitarny w celi mieszkalnej wieloosobowej, w której przebywał osadzony, był oddzielony od reszty pomieszczenia jedynie kotarą. Zgodnie z § 28 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25.08.2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności „niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrepujące użytkowanie”. Rzecznik stoi na stanowisku, że urządzenia sanitarne w celach wieloosobowych powinny być wydzielone w sposób zapewniający intymność przy wykonywaniu czynności higienicznych i załatwianiu potrzeb fizjologicznych. Tym samym tylko pełna i trwała zabudowa kącika sanitarnego, tj. od podłogi do sufitu, z zapewnieniem niezbędnej wentylacji grawitacyjnej oraz oświetlenia, oddzielnych dla węzła sanitarnego i celi mieszkalnej, daje gwarancję niekrepującego użytkowania urządzeń sanitarnych i jest zgodna z ideą humanitarnego wykonywania kary. Również w tym zakresie skarga osadzonego została uznana za zasadną.

RPO-710901-II/12

Do Rzecznika zwrócił się osadzony przebywający w Areszcie Śledczym w Ł., skarżąc się, że po uzyskaniu w jednostce żywienia wegetariańskiego pozbawiono go żywienia lekkostrawnego, jakie zalecił mu lekarz w związku ze stanem zdrowia.

W kwestii tej Rzecznik zwrócił się do właściwego Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej, który wykazał nieprawidłowości w postępowaniu dotyczącym żywienia osadzonego. Naczelny Lekarz Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej podkreślił, że przy zapewnieniu normy żywieniowej z uwzględnieniem wymogów kulturowych nie wzięto pod uwagę prawa osadzonego do otrzymania żywienia według wskazań lekarza. Wystąpił w tej sytuacji dualizm praw pacjenta, przy czym prawo do żywienia według normy dieta lekkostrawna jest wskazaniem bezwzględnie do realizacji, zaś prawo do otrzymania żywienia jarskiego fakultatywne. O przyznaniu tego ostatniego decyduje dyrektor jednostki penitencjarnej. W przypadku pozytywnej decyzji dyrektora o przyznaniu żywienia jarskiego nie można jednocześnie pozbawić osadzonego diety lekkostrawnej, skoro zalecił ją uprzednio lekarz.

W związku z powyższym, skarga osadzonego została przez Rzecznika uznana za zasadną. Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej poinformował Rzecznika że podjął już w tej sprawie czynności naprawcze i skierował stosowne pismo do Dyrektora Aresztu, w celu wyeliminowania nieprawidłowości oraz zapobieżenia podobnym sytuacjom w przyszłości.

RPO-702196-II/12

Do Rzecznika zwrócił się osadzony, przebywający w Zakładzie Karnym w Rz., podniósł m.in. zarzut dotyczący niewyrobień wkładki ortopedycznej do buta co potwierdziła w swoich wyjaśnieniach administracja więzienna.

Z wyjaśnień nadesłanych przez Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Rz. wynika, że zgodnie z k.k.w. skazani zakwalifikowani do tzw. „niebezpiecznych” nie mogą korzystać z własnej odzieży i obuwia. Wynika z tego, że mogą się poruszać w obuwiu dostarczonym przez administrację. Zgodnie z porządkiem wewnętrznym obowiązującym w Zakładzie Karnym w Rz. skazani „niebezpieczni” obowiązani są do korzystania ze spaceru w kompletnym obuwiu otrzymanym z zakładu karnego.

W wyjaśnieniach zawarto również informacje, że cyt. „skazany nie spełnia kryterium różnicy w długości kończyn dolnych - kończynę ma krótszą od drugiej o ok. 3 cm”.

Nie można sytuacji tej odczytać inaczej, niż spełnienia warunku określonego w części II załącznika nr 2 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 listopada 2003 r. w sprawie warunków i sposobu zaopatrzenia osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych w protezy, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, zgodnie z którym obuwiu ortopedyczne na koszt Służby Więziennej należy się osobie dorosłej tylko i wyłącznie w przypadku, gdy skrócenie jednej kończyny dolnej w stosunku do drugiej wynosi co najmniej 3 cm.

Skoro skazany ma kończynę krótszą od drugiej o ok. 3 cm to skrócenie jednej kończyny dolnej w stosunku do drugiej wynosi co najmniej 3 cm. Dlatego też zarzut

wnioskodawcy w tym przedmiocie uznano za zasadny i wniesiono jednocześnie o wyrobienie wnioskodawcy wkładki ortopedycznej do buta.

RPO-707781-II/12

Do Rzecznika zwrócił się Pan Artur Z., przebywający w Zakładzie Karnym w W. Żalił się on na warunki konwojowania go przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, w szczególności na niezapewnienie w trakcie konwojowania napoju i posiłku.

W toku podjętego postępowania wyjaśniającego ustalono, że w dniu 27 czerwca 2012 r. Dyrektor Zakładu Karnego w W. udzielił osadzonemu zezwolenia na czasowe opuszczenie jednostki penitencjarnej w trybie art. 141a § 1 Kodeksu karnego wykonawczego, pod konwojem funkcjonariuszy Służby Więziennej, w celu wzięcia udziału w uroczystości pogrzebowej. Pogrzeb miał się odbyć w dniu następnym. W wyniku niedopełnienia obowiązków przez funkcjonariuszy Służby Więziennej informacja o podjęciu tej decyzji nie została przekazana służbie żywnościowej. Skutkiem tego osadzony nie został zaopatrzony w suchy prowiant na czas konwoju.

Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w W., który na prośbę Rzecznika zbadał sprawę, uznał zasadność skargi osadzonego. Powiadomił jednocześnie Rzecznika, że w celu zapobieżenia w przyszłości zaistnieniu podobnych sytuacji przeprowadzone zostało szkolenie dla funkcjonariuszy odpowiedzialnych za konwojowanie osadzonych, przypadek ten został również omówiony na odprawie służbowej. Przeprowadzono rozmowy dyscyplinujące z pracownikami którzy dopuścili się niedopatrzeń.

RPO-712023-II/12

W toku rozpoznawania wniosku osadzonego, przebywającego w Areszcie Śledczym w W.–S. ustalono, że o sposobie rozpoznania prośby przez Dyrektora, skarżący został poinformowany ustnie przez wychowawcę.

Kwestie analogiczne były już przedmiotem zainteresowania Rzecznika. Z odpowiedzi udzielonej przez Centralny Zarząd Służby Więziennej wynika, iż od zasady pisemności można odstąpić jedynie w wypadku prośb składanych osobiście, załatwianych bezpośrednio po zgłoszeniu, czego nie można rozciągnąć na prośby załatwiane bez zbędnej zwłoki w dniu następnym od ich wniesienia.

Rzecznik wystąpił do Dyrektora Aresztu Śledczego w W. – S. o podjęcie stosownych działań w celu wyeliminowania w przyszłości podobnych nieprawidłowości.

RPO-702162-II/12

Do Rzecznika wpłynęła skarga Pana Karola T. przebywającego w Areszcie Śledczym w B. Wnioskodawca żalił się m.in. na przebywanie w celi mieszkalnej z niezabudowanym kąciakiem sanitarnym.

O zbadanie m.in. powyższego zarzutu, Rzecznik zwrócił się do Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w B. w trybie art. 12 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

Przeprowadzone w sprawie postępowanie wyjaśniające potwierdziło w/w zarzut. Z dokonanych ustaleń wynika, że kąciki sanitarne nie są wyposażone w drzwi tylko w materiałowe przesłony.

Biorąc pod uwagę stan faktyczny, jak również stanowisko Rzecznika przedstawione w wystąpieniu generalnym z dnia 17 marca 2011 r. w sprawie braku właściwej zabudowy kącików sanitarnych w jednostkach penitencjarnych (RPO – 658709-II-702/10/MM), skarga Pana Karola T. w części dotyczącej zarzutu przebywania w celi mieszkalnej z niezabudowanym kącikiem sanitarnym została uznana za zasadną.

RPO-679268-II/11

Do Rzecznika zwrócił się Pan Arkadiusz O., podnosząc, iż w czasie jego pobytu w Zakładzie Karnym w W. odmówiono mu udzielenia przepustki losowej w celu odwiedzenia poważnie chorego ojczyma, który następnie zmarł. Odmowę uzasadniono negatywną prognozą kryminologiczno-społeczną. Rzecznik w tej sprawie prowadził korespondencję zarówno z Dyrektorem jednostki penitencjarnej jak i właściwym Dyrektorem Okręgowym Służby Więziennej mając na celu ustalenie przyczyn takiej odmowy.

W związku z niesatysfakcjonującymi odpowiedziami, Rzecznik skierował w sprawie osadzonego wystąpienie do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, wskazując na szerszy problem, którego przedmiotowa skarga jest przykładem. Rzecznik zwrócił uwagę na krótki okres, jaki upłynął od wydania decyzji odmownej do wydania decyzji pozytywnej w przedmiocie przepustki losowej. Mimo, że prognoza kryminologiczno-społeczna osadzonego nie zmieniła się w tym czasie, przy rozpoznawaniu wniosku o udzielenie przepustki w celu odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny, nie uwzględniono możliwości udzielenia jej pod konwojem funkcjonariuszy Służby Więziennej (taką zaś przepustkę udzielono przy kolejnym wniosku w związku z pogrzebem ojczyma). Tymczasem w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, w sytuacji, gdy występują wątpliwości, co do zachowania osadzonego w czasie tzw. przepustki losowej lub prognoza kryminologiczno-społeczna jest negatywna (co miało miejsce w przypadku osadzonego), przepustka powinna być udzielona pod konwojem.

Dyrektor Generalny Służby Więziennej w pełni podzielił stanowisko Rzecznika i uznał skargę osadzonego za zasadną. Dyrektor Generalny poinformował, że w celu uniknięcia podobnych sytuacji w przyszłości zwróci uwagę dyrektorom poszczególnych jednostek penitencjarnych, iż każda odmowa udzielenia zezwolenia w trybie art. 141a k.k.w. powinna być poprzedzona wnikliwą analizą pod kątem penitencjarnym i ochronnym oraz odpowiednio uzasadniona.

RPO-685175-II/11

Do Rzecznika zwrócił się Pan Piotr M., który żalił się, że podczas pobytu w Zakładzie Karnym w I. został umieszczony w celi mieszkalnej, w której kącik sanitarny był oddzielony od reszty pomieszczenia płytą MDF oraz kotarą z materiału i nie posiadał odrębnego

oświetlenia. Przeprowadzone postępowanie wyjaśniające potwierdziło fakt braku pełnej zabudowy kącika sanitarnego.

Zgodnie z § 28 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25.08.2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności „niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrępujące użytkowanie”. Rzecznik stoi na stanowisku, że urządzenia sanitarne w celach wieloosobowych powinny być wydzielone w sposób zapewniający intymność przy wykonywaniu czynności higienicznych i załatwianiu potrzeb fizjologicznych. Tym samym tylko pełna i trwała zabudowa kącika sanitarnego, tj. od podłogi do sufitu, z zapewnieniem niezbędnej wentylacji grawitacyjnej oraz oświetlenia, oddzielnych dla węzła sanitarnego i celi mieszkalnej, daje gwarancję niekrępującego użytkowania urządzeń sanitarnych i jest zgodna z ideą humanitarnego wykonywania kary. Mając powyższe na względzie skargę osadzonego uznano za zasadną.

RPO-671449-II/12

Do Rzecznika zwrócił się Pan Łukasz T., odbywający karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w W. Żalił się on na sposób doręczania korespondencji przez Sąd Rejonowy w P., wskazując, że kierowana do niego korespondencja jest przesyłana w sposób pozwalający na zapoznanie się z jej treścią przez osoby niepowołane.

W toku przeprowadzonych czynności ustalono, że skierowana do wnioskodawcy korespondencja z Sądu Rejonowego w P., Wydział I Cywilny, wpłynęła do Zakładu Karnego w W. w dniu 2 maja 2012 r. w kopercie adresowanej do dyrektora jednostki. Po otwarciu koperty przez pracownika administracji stwierdzono, że znajduje się w niej również pismo adresowane do osadzonego. Osadzony odmówił przyjęcia przedmiotowej korespondencji, jako powód wskazując, że została mu ona dostarczona w stanie otwartym,

Taki sposób postępowania z korespondencją umożliwia zapoznanie się z jej treścią przez osoby niepowołane, przez co narusza prawo osób pobawionych wolności do zachowania tajemnicy korespondencji prowadzonej z Sądem w toku postępowania cywilnego. W związku z powyższym Rzecznik zwrócił się w tej sprawie do Sądu Rejonowego w P. Rzecznik uzyskał zapewnienie Wiceprezesa Sądu, że korespondencja przesyłana do osób pozbawionych wolności, która zgodnie z art. 137 § 2 Kodeksu postępowania cywilnego jest im doręczana przez zarząd jednostki penitencjarnej, będzie umieszczana w osobnej kopercie, a dopiero ta - w kopercie adresowanej do zarządu jednostki penitencjarnej.

RPO-707810-II/12

Do Rzecznika skierował skargę Pan Adam A., który żalił się na obowiązujący w Zakładzie Karnym w S. zakaz korzystania z napojów na polach spacerowych. Jest to uciążliwe dla skazanych zwłaszcza w okresie upałów.

Z uwagi na wpływające także z innych jednostek penitencjarnych skargi osadzonych dotyczące tej samej kwestii, Rzecznik podjął w tej sprawie działania w aspekcie generalnym i zwrócił się o zajęcie stanowiska do Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Rzecznik argumentował, że obowiązywanie takiego zakazu jest szczególnie uciążliwe dla osadzonych, gdy spacerują się w pełnym słońcu, na małych, zamkniętych polach spacerowych,

czy też wtedy, gdy spacery mają charakter zajęć sportowych, trwających niejednokrotnie dłużej niż godzinę. W takich przypadkach niezapewnienie osadzonemu możliwości zaspokojenia pragnienia może, w ocenie Rzecznika, stanowić naruszenie zasad wyrażonych w art. 4 § 1 k.k.w.

Rzecznik stoi na stanowisku, że jeżeli dyrektor jednostki, jako uprawniony do stanowienia przepisów wewnętrznych, uzna, że w danej jednostce istnieją realne powody do wprowadzenia przedmiotowych zakazów, to napoje umożliwiające zaspokojenie pragnienia podczas spaceru winna dostarczyć osadzonemu administracja jednostki penitencjarnej.

Dyrektor Biura Prawnego Centralnego Zarządu Służby Więziennej, podzielając pogląd Rzecznika w tej sprawie, stanął na stanowisku, że decyzja co do sposobu zapewnienia osadzonemu możliwości skorzystania z napojów w czasie spaceru należy do dyrektora zakładu karnego, który jest uprawniony do określenia w porządku wewnętrznym jednostki zasad odbywania spaceru, w tym określenia przedmiotów jakie skazani mogą zabierać z celi na pole spacerowe. Jednocześnie zapewnił, iż kwestie dotyczące możliwości spożywania napojów podczas odbywania spacerów, z uwzględnieniem też przedstawionych przez Rzecznika, zostaną omówione z osobami zajmującymi się obsługą prawną w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej.

W wyniku interwencji Rzecznika, Dyrektor Zakładu Karnego w S. zdecydował, iż od dnia 1 stycznia 2013 r. porządek wewnętrzny Zakładu będzie dopuszczał możliwość korzystania przez osadzonych z napojów podczas spacerów oraz zajęć sportowych na powietrzu w okresie letnim, tj. od dnia 1 czerwca do dnia 31 sierpnia.

RPO-689274-II/11

Do Rzecznika skierował skargę Pan Marcin Ł., w której m.in. zakwestionował przesłanki decyzji o zastosowaniu wobec niego środków przymusu bezpośredniego w izbie wytrzeźwień oraz skarżył się na sposób traktowania przez personel izby.

Rzecznik podjął sprawę i na podstawie wyników przeprowadzonego postępowania wyjaśniającego uznał, iż nie ma podstaw do przyjęcia, że decyzja o zastosowaniu środków przymusu bezpośredniego wobec wnioskodawcy była nieuzasadniona. Zebrany w sprawie materiał pozwala jednak stwierdzić, iż miały miejsce nieprawidłowości w trakcie stosowania środków przymusu.

Zgodnie z art. 42 pkt 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, środki przymusu bezpośredniego w izbach wytrzeźwień stosuje się wobec osób, które stwarzają zagrożenie dla życia lub zdrowia własnego lub innej osoby, niszczą przedmioty znajdujące się w ich otoczeniu. Przymus bezpośredni może trwać tylko do czasu ustania przyczyn jego zastosowania. Środki, o których mowa, stosowano wobec wnioskodawcy przez 5 godz. i 45 min. W przesłanej dokumentacji oraz przedłożonych przez Dyrektora Izby wyjaśnieniach brak jest uzasadnienia dla tak długiego stosowania tych środków. Należy zauważyć, iż w myśl § 11 ust. 1b rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 4 lutego 2004 r. w sprawie trybu doprowadzania, przyjmowania i zwalniania osób w stanie nietrzeźwości oraz organizacji izb wytrzeźwień i placówek utworzonych lub wskazanych przez jednostki samorządu terytorialnego, lekarz zleca zastosowanie przymusu bezpośredniego polegającego na unieruchomieniu na czas nie dłuższy niż 4 godziny, a w razie potrzeby lekarz, po osobistym badaniu, może przedłużyć unieruchomienie na następne okresy

6 godzinne, przy czym nie jest możliwe zastosowanie unieruchomienia na okres dłuższy niż 24 godziny. W Karcie pobytu skarżącego w Izbie Wyrzeźwień brak jest zapisu lekarza o przeprowadzonym badaniu i jego wynikach po upływie 4 godzin od stosowania środków przymusu i przed podjęciem decyzji o dalszym ich stosowaniu. Ponadto personel izby nie zrealizował dyrektywy § 11 ust. 3 pkt 4 przywołanego rozporządzenia, która stanowi, iż zastosowanie środka przymusu bezpośredniego odnotowuje się w karcie ewidencyjnej, podając opis reakcji osoby podczas stosowania przymusu bezpośredniego oraz po jego zaprzestaniu. W karcie pobytu wnioskodawcy lekarz zamieścił jedynie uwagę o zachowaniu Pana po zaprzestaniu stosowania środka przymusu.

Przesłana kopia fragmentu książki dot. informacji o zastosowaniu środków przymusu bezpośredniego zawiera tylko zapisy godzin przeprowadzania kontroli. Wobec kogo ta kontrola była prowadzona, przedmiotowy dokument nie wyjaśnia; Brak jest również informacji o zachowaniu unieruchomionej osoby, o przesłankach dalszego stosowania środków oraz o umożliwieniu doprowadzonemu załatwienia potrzeb fizjologicznych i higienicznych, które należy zapewnić nie rzadziej niż co 4 godziny. Mając powyższe na uwadze skargę w omawianym zakresie uznano za zasadną.

Ponadto Rzecznik zwrócił się do właściwego Prezydenta Miasta, przedstawiając wątpliwości dotyczące pobytu wnioskodawcy w izbie wyrzeźwień i prosząc o zanalizowanie czy istnieje potrzeba generalnego zbadania sposobu traktowania przez personel izby osób w niej umieszczanych. Istniały bowiem uzasadnione obawy czy personel izby postępuje z osobami umieszczonymi w placówce z poszanowaniem ich godności. Rzecznik został powiadomiony, że z dniem 31.08.2012 r. Izba Wyrzeźwień została zlikwidowana.

RPO-698763-II/12

Do Rzecznika skierował wniosek Pan Michał O., przebywający w Areszcie Śledczym w Ł. Kwestionował on zasadność postanowienia Sądu Okręgowego w Ł. Wydział VI Penitencjarny z dnia 5 marca 2012 r. pozostawiającego (na podstawie art. 6 § 3 ust. 1 k.k.w.) bez rozpoznania jego wniosek o udzielenie przerwy w karze. Na podstawie informacji podanych przez autora wniosku oraz administrację Aresztu Śledczego w Ł., Rzecznik ustalił następujący stan faktyczny sprawy.

W dniu 15 października 2010 r. Pan Michał O. został osadzony w jednostce penitencjarnej do odbycia prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w Ł. Zaraz po tym złożył do tego sądu wniosek o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji. Sąd nie przychylił się do wniosku na co osadzony złożył zażalenie do Sądu Okręgowego w Ł.

W dniu 7 lutego 2011 r. Sąd Penitencjarny w Ł. udzielił Panu Michałowi O. przerwy w wykonywaniu kary, w związku z czym w dniu 8 lutego 2011 r. opuścił on jednostkę penitencjarną. Już podczas jego pobytu na wolności Sąd Okręgowy w Ł. w dniu 16 lutego 2011 r. przywrócił mu termin do złożenia apelacji. W tej sytuacji wyrok w sprawie nie był już prawomocny, a zatem postanowienie w sprawie przerwy w karze straciło moc prawną. Jednak wówczas Pan Michał O. tego nie wiedział i uważając że nadal przebywa na przerwie w karze złożył wniosek o jej przedłużenie. Sąd Penitencjarny zapewne nie posiadając informacji o utracie prawomocności wyroku, na mocy którego osadzony odbywał karę, uwzględnił ten wniosek w dniu 8 sierpnia 2011 r. i przerwę przedłużył do dnia 8 listopada 2011 r. Przed

upływem tego terminu osadzony złożył kolejny wniosek o przedłużenie przerwy. Sąd rozpoznał go merytorycznie i postanowieniem z dnia 7 listopada 2011 r. odmówił jego uwzględnienia.

Po osadzeniu w Areszcie Śledczym w Ł. w celu odbycia prawomocnego już wyroku w sprawie, Pan Michał O. złożył do Sądu Penitencjarnego w Ł. kolejny wniosek o przerwę w karze. Postanowieniem z dnia 5 marca 2012 r. wniosek ten został pozostawiony bez rozpoznania gdyż uznano, że jest on oparty na tych samych podstawach faktycznych co poprzedni wniosek w sprawie który postanowienie z dnia 7 listopada 2011 r. został przez Sąd rozpatrzony odmownie.

Osadzony uważał, że orzeczenie sądu z dnia 5 marca 2012 r. jest merytorycznie niesłuszne, gdyż z uwagi na utratę prawomocności wyroku skazującego straciło moc prawną postanowienie o udzielenie mu przerwy w karze. Zatem od dnia 16 lutego 2011 r. był on osobą wolną i nie było podstaw prawnych do orzekania o przedłużeniu mu przerwy w karze. Sąd Penitencjarny w Ł. nie miał informacji, że wnioskodawca nie jest prawomocnie skazany, więc wydawane wówczas orzeczenia nie mogą mieć mocy prawnej.

W związku z powyższym Rzecznik zwrócił się do Przewodniczącego Wydziału Penitencjarnego Sądu Okręgowego w Ł. o rozważenie celowości zmiany w trybie art. 24 k.k.w. kwestionowanego przez osadzonego orzeczenia. W udzielonej na to pismo odpowiedzi Przewodniczący Wydziału powiadomił, że nie znalazł powodów do sugerowanej przez Rzecznika zmiany postanowienia z dnia 5 marca 2012 r. sygn. Wyjaśnił również m.in., że postanowienia w sprawie przedłużenia Panu Michałowi O. przerwy w wykonywaniu kary wydane w dniach 8 sierpnia i 7 listopada 2011 r. „sankcjonowały legalność pobytu skazanego na wolności w czasie gdy przez wiele miesięcy mimo prawomocnego wyroku, skazany nie przystąpił do wykonania kary”. Został osadzony w jednostce penitencjarnej w dniu 28 lutego 2012 r. do odbycia łącznie kary 4 lat i 8 miesięcy pozbawienia wolności.

Po zapoznaniu się z tymi wyjaśnieniami Rzecznik zauważył, że w dniu 7 lutego 2011 r., kiedy Pan Michał O. otrzymał przerwę w odbywaniu kary w jednej sprawie, miał on wprowadzoną do wykonania jeszcze inną karę pozbawienia wolności. Zatem gdyby postanowienie o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji w sprawie wpłynęło do jednostki penitencjarnej w czasie gdy Pan Michał O. jeszcze w niej przebywał, a Sąd nie zastosował w tej sprawie tymczasowego aresztowania, to osadzony rozpocząłby odbywanie kolejnej kary. Rzecznik zwrócił się do administracji Aresztu Śledczego w Ł. z prośbą o podanie sygnatur wyroków, które Pan Michał O. miał wprowadzone do wykonania w dniu 7 lutego 2011 r.

Rzecznik otrzymał odpowiedź, że osadzony miał w tym dniu wprowadzony do wykonania tylko wyrok Sądu Rejonowego w Ł., którym skazany był na karę 2 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności i z którego otrzymał przerwę w karze. Wyrok ten później stracił prawomocność w wyniku przywrócenia skazanemu terminu do wniesienia apelacji. Według informacji administracji wymienionej jednostki penitencjarnej kolejny prawomocny wyrok w tej sprawie wpłynął do aresztu w dniu 21 października 2011 r. Po tym jak Pan Michał O. nie zgłosił się w wyznaczonym terminie do odbycia kary podjęto przewidziane prawem działania w celu przymusowego doprowadzenia, co nastąpiło 28 lutego 2012 r. Natomiast kolejny wyrok Sądu Rejonowego w Ł. w sprawie w której Pan Michał O. został skazany na karę 2 lat

i 2 miesiące pozbawienia wolności, wpłynął do aresztu w dniu 16 maja 2012 r. Po tej dacie Pan Michał O. miał faktycznie do odbycia łącznie 4 lata i 8 miesięcy kary pozbawienia wolności.

Z uwagi na to, że w świetle informacji uzyskanej od administracji Aresztu Śledczego w Ł., stanowisko przedstawione przez Przewodniczącego Wydziału Penitencjarnego Sądu Okręgowego w Ł. budziło wątpliwości Rzecznika, zwrócono się do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Ł. o rozważenie celowości objęcia przedstawionej sprawy nadzorem wizytacyjnym.

Rzecznik otrzymał odpowiedź, że Sąd Okręgowy Wydział Penitencjarny w Ł. uchylił na podstawie art. 24 § 1 k.k.w. postanowienie z dnia 5 marca 2012 r. wydane w sprawie i z urzędu zostało wszczęte postępowanie, którego przedmiotem będzie rozpatrzenie wniosku Pana Michała O. o przerwę w karze.

RPO-706221-II/12

Do Rzecznika zwrócił się Pan Paweł W., przebywający w Zakładzie Karnym w W. Żalił się on, że nie otrzymał pisemnej odpowiedzi na wniosek skierowany do dyrektora jednostki.

Przeprowadzone postępowanie wyjaśniające wykazało, że skazany złożył prośbę do Sądu Okręgowego w W. o udzielenie zezwolenia na czasowe opuszczenie Zakładu Karnego w związku z komunią św. chrześnicy. Prośba ta została zgodnie z właściwością przekazana przez sąd do rozpatrzenia Dyrektorowi Zakładu Karnego w W. Dyrektor jednostki odmówił udzielenia przepustki losowej skazanemu, argumentując to brakiem przesłanek uzasadniających jej udzielenie oraz negatywną prognozą kryminologiczno-społeczną. O sposobie załatwienia prośby, przyczynach podjętego rozstrzygnięcia oraz możliwości i trybie wniesienia odwołania skazany został poinformowany przez Dyrektora w bezpośredniej rozmowie. P. Paweł W. zwrócił się z pisemnym wnioskiem do Dyrektora Zakładu Karnego o wydanie na piśmie uzasadnienia tej decyzji. Jego prośba została załatwiona odmownie.

Zgodnie z § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, o sposobie załatwienia wniosku, skargi lub prośby właściwy organ jest zobowiązany pisemnie zawiadomić zainteresowanego. Od zasady tej można odstąpić jedynie w przypadku prośb i wniosków składanych osobiście w swojej sprawie przez osobę osadzoną w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, załatwianych bezpośrednio po zgłoszeniu (§ 9 ust. 2 rozporządzenia). Wyjątek ten nie mógł mieć zastosowania w przypadku wniosku skazanego, ponieważ prośba o udzielenie przepustki losowej nie została przez niego złożona osobiście Dyrektorowi Zakładu Karnego, lecz przekazana temu organowi przez sąd penitencjarny. Nie mogła być zatem załatwiona bezpośrednio po zgłoszeniu. W takiej sytuacji skazany powinien był otrzymać pisemną informację o sposobie rozpatrzenia prośby.

Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w W., do którego Rzecznik zwrócił się w tej sprawie, przyznał, że postępowanie administracji Zakładu Karnego w W. było nieprawidłowe. Powiadomił jednocześnie, że kierownictwo Zakładu Karnego podjęło stosowne działania w celu wyeliminowania podobnych sytuacji w przeszłości.

RPO-559876-II/07

W Rzecznik prowadził postępowanie wyjaśniające w sprawie skargi Pana Marcina A., który podnosił, iż administracja Aresztu Śledczego w B. odmówiła mu przyjęcia i wysłania korespondencji do Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, bowiem ciężar przesyłki przekraczał limit 20 g. Zarówno Dyrektor w/w Aresztu, jak i Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w O. uznali postępowanie administracji jednostki za właściwe i zgodne z przepisami. Z takim stanowiskiem nie zgodził się Rzecznik i skierował sprawę do Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

W ocenie Rzecznika z treści § 18 i 22 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności wynika, że w przypadku wniosków, skarg i prośb skazanych, którzy nie posiadają środków finansowych, koszty ich wysyłki ponosi administracja więzienna, także w przypadku, gdy ciężar przesyłki przekracza limit 20 g. Powyższy limit został określony w w/w rozporządzeniu dla korespondencji prywatnej skazanych, którzy nie posiadają środków finansowych. Wnioskodawca zaś przesyłał pismo urzędowe, a nazwa adresata jednoznacznie wskazywała, iż była to skarga, prośba lub wniosek.

Stanowisko Rzecznika podzielił Centralny Zarząd Służby Więziennej, wskazując, iż postępowanie administracji Aresztu Śledczego w B. w analizowanym zakresie było nieprawidłowe, zatem skargę wnioskodawcy należało uznać za uzasadnioną.

RPO-709507-II/12

Do Rzecznika skierował skargę skazany przebywający w Areszcie Śledczym w R. Autor żalił się, że w Areszcie obowiązuje zasada, iż skazani, którzy chcą przeprowadzić rozmowę telefoniczną z prywatną osobą muszą na piśmie podać jej nazwisko oraz numer telefonu. W związku z powyższym Rzecznik zwrócił się do Dyrektora Aresztu w R. o nadesłanie wyjaśnień w przedstawionej sprawie. Poinformowano go również, że jeżeli opisane przez osadzonego postępowanie istotnie ma miejsce, to zdaniem Rzecznika oraz Biura Prawnego Centralnego Zarządu Służby Więziennej (wyrażonym w piśmie z dnia 16 kwietnia 2010 r., które przesłano w załączeniu) jest ono niezgodne z obowiązującym prawem.

W odpowiedzi Dyrektor Aresztu Śledczego w R. wyjaśnił, że nieprawdą jest, iż żąda się od skazanego podania nazwiska osoby, do której zamierza telefonować. Natomiast musi on podać swoje imię i nazwisko oraz numer telefonu osoby z którą chce uzyskać połączenie. Dane te odnotowywane są w tzw. „rejestrze rozmów telefonicznych”. Następnie Dyrektor przedstawił argumenty świadczące o tym, że obowiązujące w podległej mu jednostce zasady są przydatne w praktyce, nie odniósł się natomiast do stwierdzenia, iż nie mają one oparcia w obowiązującym prawie.

W tej sytuacji Rzecznik przedstawił sprawę Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w W., który zgodził się z przekazanym stanowiskiem Rzecznika i zapewnił, że dyrektorzy wszystkich podległych mu jednostek penitencjarnych zostali zobowiązani do uregulowania w porządkach wewnętrznych zasad prowadzenia przez skazanych rozmów telefonicznych z osobami prywatnymi w sposób zgodny z obowiązującymi przepisami prawa.

ZESPÓŁ IV

RPO-708904-IV/12

Do Rzecznika zwrócili się mieszkańcy kamienicy ze skargą na bardzo uciążliwe hałasy zakłócające spokój i porządek publiczny w porze nocnej i w ciągu dnia. Kamienica sąsiaduje od podwórza z budynkiem poczty, której pracownicy dokonywali załadunku metalowych skrzyń z korespondencją czasem 3 razy w ciągu nocy, co uniemożliwiało mieszkańcom normalne funkcjonowanie.

Rzecznik zwrócił się do Prezesa Zarządu Poczty Polskiej S.A. z prośbą o podjęcie w tym przedmiocie działań zmierzających do zapewnienia ciszy i porządku zakłóconych przez załadunek korespondencji. W odpowiedzi na interwencję Poczta Polska poinformowała, że ze względów organizacyjnych wynikających z nałożonych na nią obowiązków jako operatora publicznego nie może przerwać pracy urzędu pocztowego w porze nocnej. Jednakże w celu zminimalizowania hałasu rampa przeładunkowa zostanie pokryta gumową wykładziną wyciszającą. W ramach możliwości logistycznych zostanie również ograniczona liczba przeładunków w porze nocnej. Ponadto pracownicy biorący udział w przenoszeniu korespondencji zostaną ponownie pouczeni i zobowiązani do zachowania jak największej ostrożności i ciszy podczas wykonywania prac.

Do Rzecznika wpłynęło pismo wskazujące, że mieszkańcy są usatysfakcjonowani i wdzięczni za udzieloną przez Rzecznika pomoc .

ZESPÓŁ VI

RPO-690223-VI/11

Do Rzecznika zwróciła się Pani Aniela G. Zainteresowana złożyła zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa na szkodę jej małoletniej córki Marii J. Asesor Prokuratury Rejonowej w G. umorzył śledztwo na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 i 6 Kodeksu postępowania karnego. Przedstawicielka ustawowa małoletniej pokrzywdzonej Pani Aniela G., złożyła w imieniu pokrzywdzonej zażalenie na postanowienie o umorzeniu śledztwa. Prokurator Prokuratury Rejonowej w G. odmówił przyjęcia zażalenia Pani Anieli G. z uwagi na wniesienie go przez osobę nieuprawnioną.

W uzasadnieniu przedmiotowego zarządzenia wskazał, że Sąd Okręgowy w O. powierzył zarząd majątkiem małoletniej Marii J. ustanowionemu w tym celu kuratorowi. Z uwagi na powyższe Prokurator uznał, że jedynie kurator jest osobą reprezentującą prawa małoletniej pokrzywdzonej. Podniesiono, że przedmiotem postępowania karnego są czyny, które dotyczą majątku małoletniej. Zarząd tym majątkiem, a zatem i reprezentowanie małoletniej w tym zakresie przed sądami i w postępowaniu karnym, został powierzony kuratorowi. Po zbadaniu akt postępowania, Rzecznik zakwestionował prawidłowość wskazanego wyżej zarządzenia o odmowie przyjęcia zażalenia Pani Anieli G. na postanowienie o umorzeniu dochodzenia. W związku z tym, w pisemnym wystąpieniu skierowanym do Prokuratora Okręgowego w O., Rzecznik, zwrócił się na podstawie art. 12 pkt 2 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich, o zbadanie akt sprawy w trybie nadzoru służbowego i powiadomienie Rzecznika o zajęтым stanowisku. Zwracając się do prokuratora nadzrędnego Rzecznik zauważył, że stosownie do art. 51 § 2 Kodeksu postępowania karnego,

jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczę pokrzywdzony pozostaje. Zgodnie z przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, przedstawicielami ustawowymi małoletniego są rodzice (art. 98 w zw. z art. 92). Zgodnie z art. 98 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, rodzice w zasadzie zawsze mogą przed sądem reprezentować dziecko, o ile nie jest to sprawa dotycząca czynności wymienionych w art. 98 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Jeżeli żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, reprezentuje je kurator ustanowiony przez sąd opiekuńczy (art. 99 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego). Reprezentowanie dziecka przez kuratora jest wyjątkiem od reguły i legitymację kuratora do występowania w imieniu dziecka powinno się odczytywać w sposób ścisły, a nie rozszerzający. Kurator dla małoletniej Marii J. został ustanowiony na podstawie art. 109 § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego do zarządu majątkiem małoletniej. Ustanowienie kuratora do zarządu majątkiem dziecka nie uprawnia go do występowania w imieniu małoletniego w postępowaniu karnym. W niniejszej sprawie sąd rodzinny nie ustanowił kuratora do reprezentowania małoletniej w postępowaniu karnym. Tym samym uprawnioną do reprezentowania małoletniej pokrzywdzonej Marii J. w postępowaniu karnym była jej matka (przedstawicielka ustawowa) Pani Aniela G. Odmowa przyjęcia zażalenia wniesionego przez matkę małoletniej pokrzywdzonej, pozbawiła ją możliwości skorzystania z uprawnień przysługujących jej w postępowaniu karnym.

W odpowiedzi udzielonej Rzecznikowi, Zastępca Prokuratora Okręgowego w O. poinformował, że analiza akt sprawy pozwoliła na stwierdzenie, że faktycznie zostały naruszone prawa Pani Anieli G. do reprezentowania małoletniej córki w procesie karnym. Zwrócono uwagę Prokuratorowi Rejonowemu w G., obligując jednocześnie do konwalidowania stwierdzonego uchybienia.

RPO-702839-VI/12

Do Rzecznika zwróciła się Pani Wanda B. podnosząc, że skierowała do Okręgowej Rady Adwokackiej w Ł. skargę na adwokata. Wnioskodawczyni wskazywała, że mimo licznych prób skontaktowania się z panią adwokat, wyznaczony pełnomocnik nie odpowiedział i nie podjął działań w sprawie. Zwróciła również uwagę, że mimo znacznego upływu czasu od dnia złożenia skargi, nie otrzymała na nią odpowiedzi. Rzecznik, działając na podstawie art. 13 pkt. 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z póź. zm.), zwrócił się do Dziekana Okręgowej Rady Adwokackiej w Ł. o udzielenie informacji o sposobie załatwienia skargi petentki. W wyniku interwencji Rzecznika, Okręgowa Rada Adwokacka w Ł. odpowiedziała na skargę. Jednocześnie przyznano, że miało miejsce opóźnienie w udzieleniu odpowiedzi, ponieważ pani adwokat przez trzy miesiące nie ustosunkowała się do złożonej na nią skargi. Jednocześnie zapewniono, że pani adwokat zostanie zwrócona uwaga na niedopuszczalność takiego zachowania.

BIURO PEŁNOMOCNIKA TERENOWEGO W KATOWICACH

RPO-715485-XVIII/12

Z inicjatywy Rzecznika została podjęta sprawa dotycząca braku zapewnienia należytej opieki niepełnosprawnemu turyście. W sprawie Rzecznik skierował prośbę do Urzędu Transportu Kolejowego o zbadanie sprawy.

W toku prowadzonego postępowania ustalono, iż niepełnosprawny, turysta wybrał się w podróż do Muzeum Auschwitz-Birkenau. Niestety zwiedzanie nie doszło do skutku z powodu braku, na dworcu kolejowym w O. specjalnej platformy dla osób niepełnosprawnych, która umożliwiłaby turyście opuszczenie pociągu.

Z informacji uzyskanych od Urzędu Transportu Kolejowego wynikało, że powyższa sytuacja została spowodowana błędem pracownika Przewozów Regionalnych, który przyjmując zgłoszenie o przejeździe osoby o ograniczonej możliwości poruszania się potraktował je jako zapytanie, a nie formalne zgłoszenie, które umożliwiłoby przygotowanie odpowiedniej pomocy dla podróżującego. Przewoźnik Przewozy Regionalne w ramach rekompensaty za zaistniałą sytuację zorganizował następnego dnia transport turysty specjalnie przygotowanym BUS-em.

Ponadto poinformowano Rzecznika, że zostaną wyciągnięte konsekwencje służbowe wobec wszystkich pracowników, którzy nie zapewnili podróżnemu właściwej pomocy.

RPO-688217-XVIII/11

Do Rzecznika zwrócił się Pan Konrad Sz. ze skargą na czynności funkcjonariuszy Komisariatu Policji w Z. Przedmiotem niniejszego postępowania była kwestia dotycząca zaniechania przez funkcjonariuszy Policji podjęcia czynności w sytuacji złożenia przez obywatela skargi o zaistnieniu przestępstwa ściganego w trybie prywatnoskargowym (art. 488 § 1 k.p.k.). W toku postępowania wyjaśniającego Rzecznik skierował wystąpienia kolejno do Komendanta Wojewódzkiego Policji w K. oraz Komendanta Głównego Policji.

W odpowiedzi Rzecznik został poinformowany zarówno przez Zastępcę Wydziału Kontroli Komendy Wojewódzkiej Policji w K., a także Zastępcę Dyrektora Kontroli Komendy Głównej Policji, że nie stwierdzili nieprawidłowości w działaniach funkcjonariuszy podległych Komendzie Wojewódzkiej Policji w K., którzy wbrew dyspozycji art. 488 § 1 k.p.k., nie przesłali do Sądu skargi złożonej przez pokrzywdzonego w sprawie ściganej z oskarżenia prywatnego. Rację na rzecz zajętego stanowiska stanowiła teza, iż w przypadku, gdy Policja przekazała skargę o przestępstwie ściganym z oskarżenia prywatnego do Prokuratury, a prokurator uznał, że brak jest podstaw do ścigania przestępstwa w trybie publicznoskargowym, obowiązek wykonania czynności przewidzianych w art. 488 § 1 k.p.k. spoczywa na prokuraturze, a nie Policji.

Podtrzymując sformułowany uprzednio pogląd Rzecznik skierował wystąpienie na ręce Dyrektora Departamentu Prawa Karnego w Ministerstwie Sprawiedliwości oraz Dyrektora Departamentu Nadzoru w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, prosząc o zajęcie stanowiska. Ministerstwo Sprawiedliwości, jednoznacznie stwierdziło, że z treści art. 488 § 1 k.p.k. wynika, w sposób niebudzący wątpliwości, że to na Policji spoczywa obowiązek przyjęcia skargi i przesłania jej do sądu, gdyż ustawa karna procesowa nie przewiduje żadnych odstępstw od wskazanego w powyższym przepisie toku czynności Policji. Nadto wskazano, że Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło czynności w celu uzgodnienia z

Ministerstwem Spraw Wewnętrznych jednolitego stanowiska w przedmiocie wykładni art. 488 § 1 k.p.k.

W świetle powyższego Rzecznik działając w trybie art. 16 ust. 1 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z późn. zm.) wystąpił do Komendantów Policji, jak również Biura Kontroli Komendy Głównej Policji o podjęcie w ramach sprawowanych czynności nadzorczych działań, których efektem będzie zwrócenie uwagi podległym jednostkom organizacyjnym, na istnienie konieczności zapewnienia skutecznej ochrony praw człowieka i obywatela i usprawnienia trybu załatwiania spraw w przypadkach złożenia przez obywatela skargi o zaistnieniu przestępstwa ściganego w trybie prywatnoskargowym, w szczególności w postaci realizacji obowiązku przyjęcia skargi i przesłania jej do sądu.

RPO-709720-XVIII/12

W dniu 6 sierpnia 2012 r. do Rzecznika skierował wniosek Pan Piotr F., który zawierał opis brutalnego zachowania funkcjonariuszy Policji i Straży Miejskiej w stosunku do niego w trakcie interwencji domowej. Interesant wskazał, iż funkcjonariusze między innymi rzucili go na podłogę, kopali oraz grozili oddaniem moczu na jego twarz. Postępowanie w sprawie zostało umorzone. Wnioskodawca domagał się zbadania sprawy oraz ukarania winnych.

Pismem z dnia 10 października 2012 r., zwrócono się do Prokuratury Okręgowej w K. z wnioskiem o podjęcie w trybie nadzoru czynności sprawdzających sygnalizując, iż przedstawione przez interesanta okoliczności uzasadniają podejrzenie popełnienia przestępstwa na jego szkodę.

W odpowiedzi na pismo Rzecznika, Zastępca Prokuratora Okręgowego poinformował, iż po ponownej analizie sprawy, ustalono niewykorzystanie wszystkich środków dowodowych przez Prokuraturę Rejonową w D. G., w wyniku czego sprawa została skierowana do ponownego rozpoznania, wraz z wnioskiem o wykonanie czynności zmierzających do kompleksowego jej wyjaśnienia i podjęcia decyzji merytorycznej.

RPO-706348-XVIII/12

Do Rzecznika zwrócił się Pan Robert D. w związku z niewłaściwym trybem działania sądów w przedmiocie kierowanej do niego korespondencji. Zdaniem interesanta, z treści pism przewodnich, do których dołączana jest korespondencja urzędowa kierowana do niego, administracja Zakładu Karnego może uzyskać informacje o treści kierowanych do niego listów. Przedstawiona okoliczność skutkowałą w ocenie interesanta licznymi pytaniami funkcjonariuszy Służby Więziennej dotyczącymi jego spraw urzędowych.

Po dokonaniu analizy wniosku, Rzecznik zwrócił się do Prezesa Sądu Okręgowego w B. oraz Prezesa Sądu Okręgowego w T. z pytaniem dotyczącym prawidłowości działań podejmowanych w opisaney materii przez podległe im Sądy Rejonowe.

Z odpowiedzi Prezesa Sądu Okręgowego w T. z dnia 30 października 2012 r. oraz z odpowiedzi Prezesa Sądu Okręgowego w B. z dnia 10 grudnia 2012 r. wynika, iż argumentacja Rzecznika dotycząca niewłaściwości przedstawionego powyżej postępowania dotyczącego przekazywania korespondencji osadzonemu, została podzielona. Prezesi Sądów

Okręgowych przekazali swoje stanowisko podległym Sądom Rejonowym. W Sądzie Rejonowym w B. podjęto czynności w trybie nadzoru administracyjnego, mające na celu wyeliminowanie niewłaściwej praktyki.

RPO-709914-XVIII/12

Do Rzecznika zwróciła się Pani Janina M., z prośbą o interwencję w sprawie problemów z otrzymaniem uprawnień do świadczenia pieniężnego przysługującego osobom deportowanym do pracy przymusowej oraz osadzonym w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich.

W sprawie Rzecznik skierował zapytanie do Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych

W odpowiedzi otrzymał informacje, z których wynikało, iż po ponownej analizie sprawy, decyzją z dnia 19 listopada 2012 r., Dyrektor Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych uchylił decyzję własną z dnia 29 czerwca 2012 r. i przyznał interesantce uprawnienie do ww. świadczenia pieniężnego.

RPO-689803-XVIII/11

Do Rzecznika zwróciła się Pani Władysława T. w sprawie pochówku osoby o nieustalonej tożsamości. W przedmiotowej sprawie interesantka sprawiła pochówek swojego zmarłego męża. Jak się okazało mąż interesantki żyje a przedmiotowa sprawa była wynikiem błędnego zidentyfikowania zwłok. Interesantka sprawiła zatem pochówek osoby o nieustalonej tożsamości i została zobowiązana do pokrycia kosztów pochówku w wysokości 4.151,60 zł. Rodzina osoby zmarłej była również nieznaną. W opisanej sytuacji zasiłek pogrzebowy nie został wypłacony a całością kosztów pogrzebu została obciążona Pani Władysława T. Interesantka pobiera niskie świadczenie emerytalne, jest osobą bardzo schorowaną, korzysta z pomocy opieki społecznej.

Na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (j.t.: Dz.U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.) zwrócono się do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Cz. o rozważenie, na podstawie art. 39 ust. 2 i art. 44 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, wszczęcia postępowania w niniejszej sprawie i przyznania Pani Władysławie T. świadczenia z pomocy społecznej.

W odpowiedzi udzielonej przez Zastępcę Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Cz. poinformowano Rzecznika, że pracownik socjalny nawiązał kontakt z interesantką. W sprawie pokrycia kosztów pochówku osoby trzeciej, której tożsamości do chwili obecnej nie ustalono zostało wszczęte postępowanie. Decyzją Nr R1.81210-1054-1/12/MW Ośrodek przyznał Pani Władysławie T. pomoc w postaci zasiłku celowego w wysokości 2.782,00 zł. na pokrycie kosztów pochówku w związku ze sprawieniem pogrzebu osoby o nieustalonej tożsamości.

Na podstawie art. 44 ustawy z dnia 12.03.2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362 ze zm.), sprawienie pogrzebu przez gminę należy ocenić, jako działanie faktyczne. W przedmiotowej sprawie chodzi, zdaniem Miejskiego Ośrodka Pomocy

Spółecznej, o pokrycie kosztów pogrzebu. Gminie przysługuje zwrot kosztów pogrzebu z zasiłku pogrzebowego, a jeżeli zasiłek ten nie przysługuje – z masy spadkowej. Zgodnie z postanowieniami ustawy oraz zasadami i celami pomocy społecznej gmina ma sprawić pogrzeb tylko wtedy, gdy obowiązku tego nie może wykonać rodzina.

W przedmiotowej sprawie rodzina osoby zmarłej jest nieznana, gdyż sama osoba zmarła nie została zidentyfikowana. Mając powyższe na uwadze Gmina Cz., jako zobowiązana do pokrycia kosztów pogrzebu, poniosłaby je, gdyby go sama sprawiła. W przedmiotowej sprawie, z uwagi na jej wyjątkowy charakter Ośrodek znalazł podstawę do przyznania pomocy w oparciu o art. 39 ust. 2 w związku z art. 44 ustawy o pomocy społecznej oraz w związku z art. 7 k.p.a., w kwocie zgodnie z obowiązującą na dzień pochówku umową łączącą Gminę z przedsiębiorstwem pogrzebowym tj. w wysokości 2.782,00 zł.